

P. Hely

DE NOORDER-LEKDIJK BOVENDAMS

EN

DE DOORSTEKING

VAN DEN

ZUIDER-LEKDIJK BIJ CULEMBORG

1803—1813

EENE BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN DEN NEDERLANDSCHEN WATERSTAAT
GESCHETST EN MET ONUITGEGEVEN STUKKEN TOEGELICHT

DOOR

J. W. WELCKER

Ingenieur van den Waterstaat

'S GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1880

2774

DE NOORDER-LEKDIJK BOVENDAMS

EN

DE DOORSTEKING

VAN DEN

ZUIDER-LEKDIJK BIJ CULEMBORG.

~~627.574~~

DE NOORDER-LEKDIJK BOVENDAMS

EN

DE DOORSTEKING

VAN DEN

ZUIDER-LEKDIJK BIJ CULEMBORG

1803—1813

EENE BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN DEN NEDERLANDSCHEN WATERSTAAT
GESCHETST EN MET ONUITGEGEVEN STUKKEN TOEGELICHT

DOOR

J. W. WELCKER

Ingenieur van den Waterstaat

'S GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1880

„Ook zijn wij, onder verbetering, van gedachte dat, bij den zeer bedorven staat,
„waarin onze rivieren honderd jaren geleden, en zelfs nog later waren, men te veel
„naar eenigzins gedwongen of zijdelingsche middelen heeft omgezien, en te weinig
„getracht regtstreeks de stroombanen te verbeteren.”

„De gemaakte werken hebben, als het ware, onverschillig bestaan in regtstreeksche
„verbeteringen der stroombanen en in zijdelingsche afleidingen. Wij wenschen
„de laatste soort van werken voor minder aanbevelenswaardig te houden, tot dat de
„eerste soort zal zijn uitgeput. Wij zullen daarbij, zooals reeds gezegd is,
„de zijdelingsche afleidingen tot eene, zoo wij hopen, verre verwijderde toekomst
„ter zijde stellen.”

„Zooals wij reeds gezegd hebben, is onze innige overtuiging, dat men overeen-
„komstig den aard van rivieren, de stroombanen en gewone rivierbedden, mitsgaders
„de bedijkingen, door regtstreeksche middelen moet verbeteren, en dat, zoo lang,
„even als sedert 80 jaren het geval is, de staat onzer rivieren over het algemeen
„verbetert, men niet tot het meer hopelooze middel der zijdelingsche afleidingen
„behoort over te gaan.”

*Rapport v. d. Inspecteurs v. d. Waterstaat J. H. Ferrand
en L. J. A. van der Kun nopens hetgeen tot verbetering
der Nederlandsche rivieren zou kunnen bewerkstelligd
worden (Bijlage II v. h. Verslag aan den Koning over
de Openbare Werken in 1854) blz. 136, 141 en 156.*

VOORBERIGT.

Bij de uitgaaf der hiernavolgende bladen over een onderwerp dat zoo naauw in verband staat met het aan de orde van den dag zijnd vraagstuk der Noorder-Lekdijken, acht ik mij verplicht eenige opheldering te geven omtrent de aanleiding en het doel hunner zamenstelling.

In het voorjaar van 1874 viel mij door een gelukkig toeval een bundel stukken in handen, bevattende onder anderen besluiten van het Staatsbewind en den Raad van Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek, van de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Waterstaat onder Koning Lodewijk, alsmede brieven uit den tijd der Fransche overheersching en rapporten over verschillende waterstaatszaken uit de eerste jaren dezer eeuw.

Verreweg de meesten van die stukken hadden betrekking op de maatregelen, bij ijsgang en hoog opperwater te nemen tegen gevaar en overstroming. Zij bleken mij meerendeels zoo belangrijk te zijn en zulk een tal van, indien ik mij niet bedrieg, tot dusverre geheel onbekende bijzonderheden betrekkelijk de waterstaats-geschiedenis van dien tijd te bevatten dat ik mij de tijdroovende en weinig opwekkende taak getrooste er afschrift van te nemen.

Het doel met de vervaardiging dier afschriften beoogd, was om ze met andere langzamerhand verzamelde stukken en gegevens te gebruiken bij de uitvoering van een destijds opgevat en nog steeds niet losgelaten voornemen: het schrijven van een werk of verhandeling over Nederlandsche waterstaats-geschiedenis.

Voorzeker niet eene geschiedenis van den Nederlandschen water-

VI

staat, want ieder deskundige weet, ook uit het welbekend daarentrent in der tijd uitgebragt Verslag ⁽¹⁾, hoe onmetelijk die taak is. Evenmin de geschiedenis van een der Nederlandsche groote rivieren, want ook dáártoe behooren veel meer kundigheden dan die welke de ingenieur zich kan eigen maken. Maar eene geschiedenis van een dier rivieren, of ten minste van een gedeelte rivier, van het jaar 1550 of 1600 tot het jaar 1813. En wel eene, niet gecompileerd uit den stortvloed van boeken en boekjes, door deskundigen en leeken in de 18^e en de eerste 30 jaren der 19^e eeuw geschreven, maar gegrond op de echte, authentieke stukken en papieren, daaruit zamengesteld tot een onpartijdig beeld, zooals dit zich voor den bewerker bij zijn onderzoek gaandeweg ontwikkelt en afteekent, en dit alles gestaafd door de belangrijkste dier echte bescheiden.

Alleen op die wijze toch wordt voldaan aan de eischen, die de geschiedeniswetenschap in haren tegenwoordigen stand aan historischen arbeid op elk gebied stelt.

De in 1874 vervaardigde afschriften zouden dan ook zekerlijk thans het licht niet zien, indien niet in den afgeloopen zomer op eene reis met een hooggeacht hoofdambtenaar van den Waterstaat het gesprek op de beveiliging van den Noorder-Lekdijk ware gevallen. Naar aanleiding van eenige daarbij gedane mededeelingen uit de afschriften, werd mij aangeraden die zoo spoedig mogelijk uitgegeven en daardoor eenig meer licht te verspreiden over de wijze waarop eertijds die beveiliging was beproefd.

Dit denkbeeld, dat mij terstond bijzonder aantrok, werd een vast voornemen toen mijn raadsman, na op verzoek eenige der stukken ter inzage te hebben ontvangen, die bij de terugzending „hoogst merkwaardig“ noemde en later mondeling nogmaals op de uitgaaf aandrong.

Naauwelijks begonnen, maakten echter persoonlijke en andere

(1) Verslag van de Heeren Is. An. Nijhoff, L. Ph. C. van den Bergh en L. J. F. Jansen, omtrent het voorstel van den Heer R. C. Bakhuizen van den Brink aangaande eene geschiedenis van den Nederlandschen Waterstaat (Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Waterschappen, Afdeling Letterkunde, Deel I blz. 40).

aangelegenheden de voortzetting van den arbeid maanden lang onmogelijk en moest van het oorspronkelijk plan om dien nog in het najaar uittegeven, worden afgezien.

Na die zeer ongewenschte vertraging de zaak weder ter hand nemende, bleek mij dat, hoewel reeds eene beschrijving van het voorgevallene uit de mij toen bekende stukken vrij veel tijd zou vorderen, voor eene volledige en naauwkeurige voorstelling toch nog meer stukken dan de in mijn bezit zijnde noodig waren.

Ik besloot derhalve op het Rijksarchief nasporingen te doen, waartoe het reeds bijeengebragte den draad in handen gaf. Daarin ben ik boven verwachting geslaagd, zóó zelfs dat gaandeweg zelfbeperking gebiedend noodig werd bij de overgrootte massa van hoogst belangrijke gegevens, die daar voorhanden bleken te zijn.

Het is duidelijk dat het opsporen, bestudeeren en overschrijven der stukken en het nog eens doorlezen van menig langdradig boek uit de eerste dertig jaren dezer eeuw veel tijd gevorderd hebben. Ook het nader voornemen tot de uitgaaf in het begin van 1880 moest dus in het belang der zaak weldra worden opgegeven.

Eindelijk verschijnt dan het geschrift in zijn tegenwoordigen vorm, waarbij naar volledigheid is gestreefd zonder meer dan noodig in details af te dalen. Wat bij een werk van eenigen omvang onmogelijk wordt, kon hier, bij de uitvoeriger behandeling van een enkel punt onzer waterstaats-geschiedenis, zonder bezwaar geschieden: het afdrukken namelijk van *al* de belangrijkste der vele stukken die bij de beschrijving van het gebeurde in zijne hoofdtrekken hebben gediend. Nimmer is dan ook een feit of handeling als vaststaande vermeld zonder de bewijzen daarvoor uit de eigen geschriften der handelende personen medetedeelen.

Dit was hier bovendien gebiedend noodig omdat de belangstellende lezer weldra zal ontwaren dat het voorgevallene in menig opzigt geheel afwijkt van de gewone traditioneele voorstelling omtrent de hoofdpersonen en daden op waterstaatsgebied uit het begin dezer eeuw, zooals die tot dusverre vrij algemeen en bij het groote publiek algemeen werd gehuldigd.

Gelijk het meermalen gaat, zien personen en zaken uit vroegere tijden voor dengene, die de geschiedbronnen uit die dagen tot zijne beschikking heeft, er ook hier geheel anders uit dan voor den tijd-

genoot, die veelal slechts zag wat aan de oppervlakte kwam of wel door allerlei invloeden werd beheerscht.

Met behulp der authentieke stukken was het thans echter mogelijk een vrij volledig en naar ik mij vlei historisch getrouw beeld van het in de jaren 1803 tot 1813 met den Noorder-Lekdijk voorgevallene te geven, zoodat ik hoop omtrent dit gewichtig punt de waarheid meer dan tot heden was geschied, bekend te hebben gemaakt. Een ieder moge overigens voor zich oordeelen over en zijne conclusiën trekken uit de op gezag van onwraakbare getuigen beschreven gebeurtenissen.

Daar ik mij voorstelde niet alleen voor ingenieurs te schrijven maar voor allen die, in welk opzigt ook, belang stellen in of belang hebben bij de zoo hoogst gewigtige zaak der beveiliging van den Noorder-Lekdijk, heb ik mij zooveel mogelijk onthouden van technische woorden en van opmerkingen of beschouwingen van zuiver technischen aard, die meestal enkel voor deskundigen verstaanbaar zullen zijn.

Daarentegen was het om diezelfde reden volstrekt noodig eenige toelichting te geven omtrent de personen, die handelend optreden en omtrent de verhoudingen waarin zij geplaatst waren. Voor de meesten der bovenbedoelde lezers zijn beiden vreemd en het vroegere waterstaatsbestuur vooral is bij velen nog weinig of onvolledig bekend. In geene bijdrage tot de Nederlandsche waterstaats-geschiedenis mogen derhalve naar mijne meening de bijzonderheden ontbreken die de gebeurtenissen uit een geheel afgesloten tijdperk, zooals ook het hier behandelde is, voor ieder beschaafd lezer duidelijk en begrijpelijk maken. Waar evenwel die bijzonderheden hier de eenheid der voorstelling zouden verbroken hebben en toch niet gemist konden worden, zijn zij buiten den tekst in noten opgenomen. Wie in deze noten of in de bijlagen geen belang stelt kan die natuurlijk overslaan.

De vervulling van een aangenamen pligt en het geven van eene, naar ik meen, niet geheel overbodige aanwijzing blijven mij na deze toelichting nog over.

De aangename pligt, waarvan het hier de plaats is mij in het

openbaar te kwijten, is het betuigen van mijn hartelijksten dank aan de Heeren Mr. L. Ph. C. van den Bergh, Rijksarchivaris en Jhr. Mr. Th. H. F. van Riemsdijk, Archivaris in Gelderland, voor de welwillendheid en hulpvaardigheid, waarmede zij mijne nasporingen gemakkelijk hebben gemaakt. Uit den aard der zaak was vooral het Rijksarchief de bron, waaruit geput moest worden en ik durf veilig verklaren dat alleen door de mij aldaar betoonde hulp het onderzoek is geslaagd en ik onder de massa stukken het gezochte heb kunnen vinden.

De aanwijzing geldt het Rijksarchief, dat, zoo noodig, aan tijdgenooten en jongere ingenieurs hier wordt aanbevolen als de rijke, onuitputtelijke bron van alle gegevens voor de studie van onzen waterstaat en onze openbare werken. Eene onuitputtelijke bron noem ik het en teregt, want men wordt bij een onderzoek telkens overstelpt door de massa van gegevens, feiten en bijzonderheden, die dáár in de staatsstukken van allerlei aard zijn opeengehoopt. En voor elke studie op elk gebied van openbare werken vindt men dáár niet alleen de stof in rijken overvloed, maar wordt het onderzoek bovendien vergemakkelijkt door de onvolprezen, welwillendste hulp der aan het Archief verbonden ambtenaren.

Aan onze waterstaats-geschiedenis vooral is tot heden zóó weinig gedaan dat ik vermeen geen onnoodig werk te doen door op de plaats waar de hoofdbronnen voor hare beoefening te vinden zijn, de aandacht te vestigen. In de laatste tien jaren is, indien ik mij niet bedrieg, de verhandeling van den Heer J. F. W. Conrad over de Zeeuwsche oeververdediging het eenige werk, waarin het vroeger op dit stuk voorgevallene en beproefde uit de bronnen nagespoord en tot waarschuwing of leiddraad voor het tegenwoordige aan het licht gebracht is. Voorwaar geen te rijke oogst, te meer te betreuren omdat de Rijksarchieven, zoowel het hoofdepôt in de residentie als de archieven in de provinciën, voor een ieder openstaan tot het doen van wetenschappelijke nasporingen, niet alleen op zuiver geschiedkundig maar ook op elk ander gebied, en in de eerste plaats met dit doel zijn bijeengebracht.

Wanneer dus de lezing der volgende bladen anderen mogt opwekken om ook iets te doen voor onze vaderlandsche waterstaats-geschiedenis, zal ik de aan den arbeid bestede uren ruim beloond rekenen.

x

Nog aangenamer zal het mij zijn, wanneer bovendien het medegedeelde aan bevoegde en welwillende beoordeelaars den indruk mogt geven dat ik niet geheel te vergeefs heb gestreefd naar het leveren eener geringe bijdrage tot het voor goed van de baanschuiven van een wetenschappelijk reeds voor lang veroordeeld stelsel, welks toepassing in de gevolgen voor een zeer groot deel van ons land verderfelijik zou zijn. Daardoor zal ik het bewustzijn kunnen verkrijgen van ten minste in deze te hebben beproefd wat de plicht is van een ieder die het met zijn vaderland wel meent.

's GRAVENHAGE, 26 December 1879.

J. W. W.

I N H O U D.

	Bladzijde
Inleiding	1
I. De plannen van 1803	18
II. De plannen van 1809	103
III. De veranderingen tusschen 1810 en 1813 in de plannen gebragt	135
IV. Beschouwing van de plannen in het algemeen. . .	145
Bijlagen.	163
Lijst der bijlagen	315
Verbeteringen	320

INLEIDING.

Het vroeger zoo krachtige staatsgebouw der Nederlandsche Republiek was den 18ⁿ Januarij 1795 met het vertrek van den Erfstadhouder Willem V en zijn gezin naar Engeland op één dag feitelijk ingestort om nimmer weder te worden hersteld.

Hetgeen volgde was dan ook niet, zooals in de 16e eeuw bij de stichting dier Republiek, in hoofdzaak het behoud van dezelfde maatschappelijke en staatkundige vormen onder andere namen en andere meesters, maar eene volledige omwenteling van zaken, „in hoofd en ledematen” gelijk de beroemde Bakhuizen van den Brink het met zijne eigenaardige, kernachtige zeggingskracht uitdrukt (1).

In het korte tijdsverloop van ruim drie jaar onderging de Nederlandsche Staat toen eene volledige herschepping en is van al die, dikwerf eeuwenoude, eerbiedwaardige staatsinstellingen, zichtbare herinneringen aan voorbijgegane groote tijden en de roem der Republiek, letterlijk geen steen op den anderen gebleven.

Terwijl de in menig geschrift uit die dagen geopenbaarde diepe smart van zoovele met die instellingen opgegroeide tijdgenooten den thans levenden wel begrijpelijk voorkomt maar overigens koud laat, kan het echter voor deze laatsten ook nu nog niet dan aangenaam zijn dat onder de algemeene verwoesting eene bij uitnemendheid vaderlandsche soort van instellingen in wezen onveranderd behouden is gebleven en dus veilig de eenige mag genoemd worden die den storm dier dagen heeft doorgestaan.

(1) „In capite et membris” Overzicht van het Nederlandsche Rijksarchief, uitgegeven op last van Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, 's Hage 1854, I (eenig deel, blz. 5 van het voorberigt.

Ik bedoel den Nederlandschen waterstaat en meer bepaaldelijk het dijk-, waterschaps- en polder-beheer, zooals het vóór 1795 bestond en waarin door de omwenteling zelve geene andere wijzigingen zijn gebragt dan die welke ten opzichte van de benoeming der waterschapscollegiën en van hunne bevoegdheden van anderen dan waterstaatkundigen aard moesten voortvloeijen uit de vernietiging van het Erfstadhouderschap, de stedelijke onafhankelijkheid, heerlijke regten en zelfaانvulling der besturen.

Het ligt buiten het plan dezer bladen om nader aan te duiden welke laatstgenoemde wijzigingen waren, die de belangstellende lezer bovendien kortelijk vermeld kan vinden in een voor eenige jaren verschenen proefschrift van mr. J. Roëll (1). Zooals gezegd bleef in het wezen der zaak het dijk- en polderbeheer onveranderd en de zorg voor waterkeeringen en waterlossingen volgens de eeuwenoude en steeds hier te lande gegolden hebbende regtsbeginselen aan de belanghebbenden, de ingelanden, opgedragen.

Niets bewijst dan ook krachtiger hoezeer de Nederlandsche waterstaat met den aard en de behoeften van volk en bodem overeenkomt en daaruit op natuurlijke wijze ontstaan is dan het feit dat de revolutiemannen van 1795, terwijl zij in de bedwelming van onverhoopte overwinning en plotseling verkregen gezag alles omverwierpen en door eene jarenlange ballingschap verbitterd hunnen haat tegen al het bestaande op dikwerf kleingeestige wijze lucht gaven, toch de handen niet hebben geslagen aan instellingen, wier zeer hooge ouderdom in die dagen zeker veel meer een reden tot vernietiging dan tot behoud zou zijn geweest.

Op de periode van afbreken en vernietigen moest echter die van hervormen en opbouwen volgen nadat eene niet altijd vreedzame worsteling van ruim drie jaren tot de staatsregeling van 1798 had gevoerd en daarmede beslist was in welken geest de nieuwe staat zou zijn zamengesteld. Het kan niet ontkend worden dat de mannen van 1795, nadat de gemoederen meer tot kalmte gekomen waren, met ijver en zaakkennis dat doel hebben nagestreefd en dat alleen

(1) Historisch-staatsregterlijk onderzoek naar het Algemeen en Bijzonder Bestuur van den Waterstaat in Nederland van 1795—1848, Academisch Proefschrift van J. Roëll (later Griffier der Provinciale Staten van Zuidholland, thans lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal) Utrecht 1866 bladz. 25—33 en vooral bladz. 37—42. Het is te betreuren dat deze belangrijke verhandeling met alle proefschriften het onvermijdelijk lot deelt van in slechts weinige handen te komen.

Zie over dit geschrift de hoogst gunstige beoordeeling door den heer G(evers) D(eijnoot) in de Bijdragen tot de kennis van het staats-, provinciaal- en gemeentebestuur in Nederland. Jaargang 1868 Aflevering 4.

de tijdsomstandigheden oorzaak waren dat, in plaats van een tijd van rustige ontwikkeling en vruchtbare wetgeving, een tijd van onophoudelijke veranderingen en onzekerheid aanbrak om met een Fransch proconsulaat, gevolgd door eene smadelijke vreemde overheersching en onderdrukking te eindigen. Dit was het onvermijdelijk gevolg van de hulp der vreemden, waardoor de omwenteling en de nieuwe orde van zaken tot stand kwamen en onze staat de buitenlandsche magt, welke haar in het leven had geroepen, in al diens lotswisselingen en ver strekkende plannen moest volgen.

Al mogt het dan ook ten slotte niet baten en den ondergang van het land niet verhoeden, toch is die tijd niet onvruchtbaar geweest en werden (vooral na de staatsregeling van 1801, toen de Regering zich met de in 1795 gevallen partij verzoende) de beste krachten en bekwaamste mannen des lands te werk gesteld voor de organisatie en verbetering van alle bestuurstukken.

De Nederlandsche waterstaat vooral ondervond daarvan de heilzame gevolgen en werd in dien tijd geregeld volgens beginselen, waarvan de meesten nog heden ten dage de grondslagen van ons waterstaatsrecht uitmaken en achtereenvolgens zoowel in de Grondwetten van 1814 en 1815, als in die van 1848 zijn overgegaan.

Tot goed verstand van de gebeurtenissen, die den hoofdinhoud dezer bladen zullen uitmaken is het noodig daarover het een en ander kortelijk mede te deelen.

Nadat reeds bij besluit der eerste Nationale Vergadering op 2 December 1796 ⁽¹⁾ de Bataafsche Republiek één en ondeelbaar was verklaard, werd de ontwerp-staatsregeling van 1797, door die vergadering zamengesteld, den 8 Augustus van dat jaar door de stemgerechtigde burgers verworpen omdat daarin het oude federatieve beginsel en de zelfstandigheid der Departementen (de vroegere provinciën) te veel waren gehuldigd. De partij, die de eenheid van den staat verlangde, kon echter in de tweede Nationale Vergadering (op 1 September 1797 bijeengekomen) eerst zegevieren door den eersten coup d'état van 22 Januarij 1798 en de daarmede gepaard gaande „zuivering” van de vergadering, waarna deze gezuiverde vergadering, die den naam van Constitueerende aannam, eindelijk de op 23 April 1798 door de stemgerechtigde burgers goedgekeurde Staatsregeling van dat jaar tot stand bragt.

(1) Dagverhaal der Nationale Vergadering Deel IV bladz. 212 Het besluit was voorgesteld en geredigeerd door R. J. Schimmelpenninck, lid der Vergadering, de latere Raadpensionaris. (Vgl. C. Rogge, Geschiedenis der Staatsregeling voor het Bataafsche Volk, Amsterdam 1799, blz. 238—242.)

De Provinciale Souvereiniteit werd daarbij voor goed vernietigd (1) en een sterk gecentraliseerd gezag aan een uit twee Kamers bestaand „Vertegenwoordigend Ligchaam van het Bataafsche Volk” opgedragen, waarvan de decreten en bevelen door een Uitvoerend Bewind van 5 leden, ons Directoire, moesten worden uitgevoerd.

Ter uitoefening van dat gezag moest het Uitvoerend Bewind zich bedienen van acht Agenten. Eén daarvan werd met het beheer van den Waterstaat, zooals de Staatsregeling dit voorschreef, belast en voerde den langen titel van Agent van Inwendige Politie en Toezigt op de Dijken, Wegen en Wateren der Bataafsche Republiek (2).

Volgens de Staatsregeling moesten de Instructiën voor de Agenten door het Vertegenwoordigend Ligchaam worden vastgesteld (3) en daar zij overigens geene bepalingen omtrent den Waterstaat bevatte, zou het dus van den inhoud der Instructie voor den Agent van Politie enz. afhangen hoever het eenheidsbeginsel der nieuwe Staatsregeling in waterstaatszaken zou worden toegepast.

Daarover is bij de beraadslagingen over de Instructie een hevige strijd gevoerd, zoodat deze pas op 31 October 1799, nadat de eerste concept-instructie door de tweede Kamer van het Vertegenwoordigend Ligchaam was verworpen, in gewijzigden vorm tot stand kwam (4).

(1) Wel was die reeds door het vermelde besluit der eerste Nationale Vergadering in 1796 vernietigd, doch zoolang de Staatsregeling niet was tot stand gekomen, feitelijk voorloopig gehandhaafd zoodat alles wat den Waterstaat betrof tot den staatsgreep van Januarij 1798, behoudens het hiervoren op blz. 2 vermelde, geheel onveranderd is gebleven.

(2) Tot Agent werd benoemd de „burger” Abraham Jacques la Pierre, dezelfde die op 29 September 1795 in commissie met J. G. H. Hahn, P. Gevers en P. Paulus aan de Vergadering der Provisioneele Representanten van Holland het voorstel deed om den uitgeweken Erfstadhouder Willem V van wege de Staten-Generaal in staat van beschuldiging te doen stellen en een crimineel proces tegen hem te doen voeren. — Hij was reeds na den staatsgreep van 22 Januarij 1798 als Agent van Politie en Binnenlandsche Correspondentie opgetreden doch werd eerst bij Decreet van het Uitvoerend Bewind van 9 Dec. 1799 tot Agent van Politie en Toezigt enz. benoemd, nadat zijne Instructie tot stand was gekomen.

(3) Volgens art. 92 der Staatsregeling waren de overige Agenten die van Buitenlandsche Betrekkingen, Marine, Oorlog, Financie, Justitie, Nationale Opvoeding (Onderwijs, Medische politie, Kunsten en Wetenschappen) en Nationale Oeconomie (Landbouw, Scheepvaart, Handel, Nijverheid en Visscherijen). Zie Mr. W. J. C. van Hasselt, Verzameling van Nederlandsche Staatsregelingen en Grondwetten blz. 29.— Hunne bezoldiging was f9000 's jaars volgens art. 93, waarin tevens de vaststelling hunner instructiën wordt voorgeschreven. (Zie van Hasselt a. v).

(4) Den hoofdinhoud der, nog door den tweeden coup d'état van 12 Junij 1798 vertraagde, concept-instructie, de beraadslagingen over deze en hare verwerping, de

Het hoogste gezag werd daarbij geheel aan den Agent, als de Landsregering vertegenwoordigende, opgedragen en daarmede voor het eerst een Rijksbestuur van den Waterstaat ingesteld, dat de strijdige belangen der Provinciën aan eene hoogere beslissing ondergeschikt maakte en aan het algemeen belang een regtmatigen invloed verzekerde. Het oppertoezigt over de particuliere en over de niet zee- en rivierwaterkeerende werken, alsmede het toezigt over de zee- en rivierwaterkeerende werken werden mede aan den Agent opgedragen terwijl het beheer daarover respectievelijk bij de eigenaren of bij de dijks- en polderbesturen verbleef ⁽¹⁾. Van Departementale inmenging in waterstaatszaken was in de Instructie geen spoor te vinden: de werken vroeger door de soevereine provinciën aangelegd, onderhouden of gesubsidiëerd, werden als zoogenaamde Nationale werken in directie en beheer aan den Agent opgedragen ⁽²⁾ en voor Rijksrekening overgenomen ⁽³⁾ terwijl de Agent, ingevolge de Art. 46—51 zijner Instructie voor de uitoefening van het oppertoezigt en het toezigt zou worden bijgestaan door Commissarissen-Inspecteurs over 's Lands Waterwerken en Waterstaat, die in de verschillende Departementen ⁽⁴⁾

bepalingen der 2de concept-instructie en de daarover gevoerde discussiën kan men kortelijk uiteengezet vinden in het te voren vermeld geschrift van den heer Roëll blz. 45—53.

De instructie werd den 7 Augustus door de 1ste Kamer, den 31 October door de 2de Kamer van het Vertegenwoordigend Ligchaam aangenomen en door het Uitvoerend Bewind bij besluit van 15 Februarij 1800 gepubliceerd (Register der Besturen sedert 1795, Waterstaat op het Rijksarchief en Besluiten 1ste Kamer Deel XIII Stuk I blz. 287, id. 2de Kamer Deel XV. blz. 512).

(1) Zie art. 31 der Instructie t. a. p.

(2) Zie art. 16 der Instructie a. v.

(3) Tot dusverre had iedere Provincie evenals vóór 1795 hare eigene werken beheerd of bijgedragen in de kosten der werken, die (zooals b. v. de werken op de bovenrivieren volgens de Spijske conventie van 1745 en de Arnhemsche van 1771) gezamenlijk werden aangelegd of onderhouden. De na 1795 provisioneel gehandhaafde afscheiding der provinciale geldmiddelen verviel echter door de Staatsregeling zoo volledig dat de nieuwe Departementen noch eigen finantieel beheer noch afzonderlijke begrooting behielden en alle uitgaven uit de Staatskas werden bestreden.

(4) De Staatsregeling van 1798 ging in haar zucht naar staatseenheid en tevens naar vernietiging van alle vroegere staatsinrigtingen zoo ver, dat zelfs de eeuwenoude grenzen en namen der Provinciën moesten verdwijnen. De Republiek werd in 8 Departementen verdeeld met nieuwe, allerwillekeurigt getrokken grenzen. Daar verscheidene dier Departementen nog dikwerf hierna zullen vermeld worden, volgt tot regt verstand hier de nieuwe indeeling.

De 8 Departementen waren volgens art. 3 der Staatsregeling (zie van Hasselt a. w. blz. 12) die van de Eems, van den Ouden IJssel, van den Rhijn, van den Amstel, van Texel, van de Delf, van de Dommel, van de Schelde en Maas, respectievelijk met de hoofdplaatsen (art. 4 als voren) Leeuwarden, Zwolle, Arnhem,

gestationneerd werden (¹).

Aldus trad uit de omwenteling ook het eerste Rijks-Waterstaatspersoneel als een afzonderlijk corps te voorschijn met een dubbelen werkkring, die door den naam Commissaris-Inspecteur dadelijk wordt aangeduid en nog heden ten dage in naauweren omvang en gewijzigden vorm de tweevoudige taak der Rijksingenieurs is.

Amsterdam, Alkmaar, Delft, 's Hertogenbosch en Middelburg. Het op den linkeroever der Wester-Schelde gelegen deel der tegenwoordige Provincie Zeeland, alsmede alles wat vóór 1795 in en bezuiden de tegenwoordige Provincie Limburg aan de Nederlandsche Republiek had behoord, was in laatstgenoemd jaar bij het Haagsche alliantie-tractaat van 16 Mei aan de Fransche Republiek afgestaan. Alleen het kleine gedeelte van het tegenwoordige Hertogdom Limburg, dat benoorden de Niers ligt, was aan de Nederlanden verbleven.

Voor zooveel de groote rivieren betreft vormden de Bovenrijn, Waal en Boven-Merwede tot den Kop van den Ouden Wiel de grens tusschen de Departementen van den Rhijn (noordwaarts) en den Dommel (zuidwaarts). De Beneden-Merwede en Noord maakten tot Krimpen de grens uit tusschen het Departement van den Rhijn (regts) en van de Schelde en Maas (links) terwijl de Nieuwe Maas en het Scheur de grens vormden tusschen de Departementen van de Delf (noordwaarts) en van de Schelde en Maas (zuidwaarts). De grens tusschen het Departement van de Dommel (oostwaarts) en dat van de Schelde en Maas (westwaarts) werd gevormd door de Bakkerskil in den Biesbosch en de Beneden-Donge bij Geertruidenberg. Bij Vreeswijk begon op den rechteroever van de Lek het Departement van de Delf, terwijl de linkeroever dezer rivier beneden dat punt tot aan Krimpen, alsmede het Pannerdensch Kanaal, de Nederrijn en de Lek boven gemeld punt met beide oevers in het Departement van den Rhijn lagen. Op den Gelderschen IJssel lag de scheiding tusschen de Departementen van den Rhijn (zuidwaarts) en van den Ouden IJssel (noordwaarts) op beide oevers onmiddellijk boven Deventer. (Zie Nieuwe Zak- en Reis-Atlas der Bataafsche Republiek, geteekend door Corn. Covens, Amsterdam 1799, alsmede kaart VII van den Historischen Atlas van Noord-Nederland van de XVIde Eeuw tot op heden, door mr. G. Mees Azn.)

(1) Ook hiervan is de vermelding tot goed begrip van het volgende noodig.

De benoemingen geschieden bij Decreet van het Uitvoerend Bewind van 26 Julij 1800 n°. 48a. Als Eerste Commissaris-Inspecteur werd benoemd C. Brunings en tot Commissarissen-Inspecteurs: 1°. In de Departementen van den Eems en den Ouden IJssel, J. Sabrier en J. Stapert; 2°. In dat van den Rhijn, W. Beijcrinck en W. van Ommeren; 3°. In die van den Amstel en van Texel, G. C. van Vladeracken, A. F. Goudriaan, F. W. Conrad en C. L. Brunings; 4°. In die van de Delf en de Dommel en in dat van de Schelde en Maas benoorden Krammer en Grevelingen, J. D. Huichelbos van Liender, J. Blanken Jansz. en C. Brunings Jr.; 5°. In het Departement van de Schelde en Maas bezuiden Krammer en Grevelingen, A. Dingemans, J. Bosdijk en J. Schraver.

C. L. Brunings deed ook dienst in een deel der Departementen van den Rhijn en de Dommel, C. Brunings Jr., die te Alphen a/R woonde, ook in een deel van de Departementen van den Amstel en Texel. Dingemans werd bij Decreet van het Uitvoerend Bewind van 20 December 1800, n°. 37, ontslagen en bij dat van 10 Januarij 1801 n°. 29, door W. Barentzen Wz. vervangen (Uit een geschreven register der Besturen in Nederland van 1795—1813, deel Waterstaat, op het Rijksarchief). Op sommigen der Commissarissen-Inspecteurs kom ik later nog terug.

Mogten hiermede de eenheidsmannen, de Unitarissen, eene groote en wij kunnen thans zeggen gelukkige overwinning hebben behaald, in een ander belangrijk punt van waterstaatszorg leden zij eene even groote nederlaag. Want bij de Artt. 32—38 zijner Instructie werd den Agent alle inmenging in de huishoudelijke aangelegenheden der polders ontzegd en de handhaving der gemaakte of te maken polder-, dijk- en waterschaps-keuren uitdrukkelijk bevolen, zoodat het dijk- en polder-beheer onveranderd bleef en ook ditmaal aan de vernietiging ontkwam. Men had dus ten slotte, hoewel er menigmaal weinig aan ontbroken had en de wind nimmer uit een meer centraliserenden hoek dan in 1798 waaide, het verlangen der vurigste unitarissen niet vervuld en den raad niet opgevolgd, dien Cornelis Zillesen drie jaar te voren gaf, „dat het noodzakelijk was, dat bij onze nieuwe Constitutie door deskundigen de noodige plannen omtrent 's Lands Waterstaat ontworpen werden” en dat alsdan „al wat tot de watermolens, boezems, sluizen, en zee- of rivierdijken behoort onder eene geheel andere directie dient te komen” (1).

De stroom der centralisatie had echter in 1798 zijn hoogste punt bereikt en daalde spoedig want de staatsregeling van dit jaar werd reeds na ruim drie jaar vervangen door die van 16 October 1801.

Daarmede verviel het Uitvoerend Bewind van 1798 om plaats te maken voor een met groote magt bekleed Staatsbewind van 12 leden (2), terwijl, onder den invloed van de terugwerkende kracht der omwenteling en van den magtigen wil van Frankrijks Eersten Consul, het democratisch Vertegenwoordigend Ligchaam, dat, gelijk de naam reeds aanduidt, het orgaan van den volkswil was (3), vervangen werd

(1) Wijsgeerig onderzoek wegens Neerlands opkomst, bloei en welvaart, het daarop gevolgd verval en wat de nog overgeblevene middelen van herstel zijn enz., door Cornelis Zillesen, Lid v. d. Holl. Maatschappij der Wetenschappen, Amsterdam 1796 blz. 359. — Dit toemaals veel gelezen werk drukte vrij wel de gevoelens en wenschen der volbloed-unitarissen uit. Hoewel in den langdradigen stijl dier tijden geschreven beloont het nog heden den moed der lezing, wegens de vele opmerkingen en bijzonderheden omtrent verbetering van landbouw, scheepvaart, enz., ontginning en verdeeling van woeste gronden, verbetering van afwatering en kleine rivieren, kanalen enz., allen onderwerpen die met den waterstaat en de openbare werken van Nederland in zulk een naauw verband staan. Veel van wat Zillesen aangaf, kwam sedert tot stand, doch er is nog veel overgebleven, wat, niet zooals hij wilde de Staat alléén, maar Staat, Provinciën, Gemeenten en particulieren verrigten of verbeteren kunnen.

(2) Vergelijk de Artt. 29, 32 en 33, 35—37, 39—45 en 47 der Staatsregeling van 1801 (v. Hasselt a. w. blz. 98—101).

(3) „Het Vertegenwoordigend Ligchaam is datgene, welk het geheele volk vertegenwoordigt, en in deszelfs naam, wetten geeft, overeenkomstig het voorschrift der Staatsregeling” (Art. 30 Staatsregeling 1798) — „Deszelfs” (het Uitvoerend Bewind)

door een Wetgevend Ligchaam van slechts 35 leden, die alléén de wetten hadden te onderzoeken, hun door het Staatsbewind aangeboden (1). De departementen van 1798 werden opgeheven en de oude provinciën met de vroegere grenzen onder den nieuwen naam van Departementen hersteld (2).

Hoewel ook nu de eenheid en ondeelbaarheid des Lands gehandhaafd bleef (3) werd toch aan de Departementale besturen veel meer plaatselijke magt en tevens gezag in gewestelijke zaken verleend. Zij kregen het begrootingsregt, een eigen financieel beheer en het regt om onder hoogere goedkeuring departementale belastingen te heffen terug (4).

Ook in waterstaatszaken was dit van groote gevolgen.

Het toezigt op de polder- waterschaps- en dijk-besturen, bij de staatsregeling van 1798 geheel aan het centrale gezag opgedragen,

„leden worden door het Ligchaam der Vertegenwoordigende Hoogste Magt” (d. i. het Vertegenwoordigend Ligchaam) „buiten zich gekozen” (Art. 30 a. v.) — Vgl. v. Hasselt a. w. blz. 19 en 28.

(1) „Het Staatsbewind zal gehouden zijn, het ontwerp van alle wetten aan het Wetgevend Ligchaam voor te dragen, dezelve goedgekeurd zijnde, worden door het Staatsbewind afgekondigd” (Art. 37 a. v.) — Vgl. v. Hasselt a. w. blz. 101.

Voor de eerste maal werden de leden van het Wetgevend Ligchaam zelfs door het Staatsbewind benoemd (Art. 49 a. v. Vgl. v. Hasselt a. w. blz. 103).

(2) Bataafsch Brabant maakte het achtste Departement uit, terwijl Drenthe met Overijssel vereenigd bleef. IJsselstein, dat vóór 1795 onder Utrecht behoord had, kwam onder Holland, Vianen werd onder Utrecht gebracht, terwijl Culemborg en Buren bij Gelderland werden ingedeeld. Art. 21 Staatsreg. 1801 (Vgl. v. Hasselt a. w. blz. 97). Overigens werden oude grenzen der voormalige soevereine gewesten geheel gevolgd.

(3) „Het Bataafsch Gemeenebest is één en ondeelbaar” Art. 20 der Staatsregeling (v. Hasselt a. w. blz. 97).

(4) Art. 57 der Staatsregeling luidde: „De tegenwoordige belastingen zullen blijven op den voet zoo als dezelve thans in ieder der voormalige gewesten plaats hebben; zijnde echter alle Wetten en Ordonnantien dienaangaande aan herziening onderworpen en kunnen dezelve belastingen voor zooverre die tot bestrijding der Departementale uitgaven zijn aangewezen, naar gelang van derzelve vermeerdering of vermindering, door de Departementale besturen worden verhoogd of verlaagd”. En art. 58: „De wet bepaalt, welke der invoege voors. plaats hebbende belastingen in de Nationale kas tot goedmaking der kosten van het Nationaal Bestuur, en welke in de respectieve Departementale kassen tot goedmaking der huishoudelijke lasten van ieder Departement gestort zullen worden: zoo dikwijls de laatstgemelde niet toereikende mogten bevonden worden, zal ieder Departement het regt hebben om tot stijving van deszelfs kas, zoodanige Departementale belasting te heffen, als hetzelfde Departement voor het belang van de ingezetenen meest raadzaam zal oordeelen enz.” (Als voren blz. 97). — Men ziet dat de Departementale autonomie toen niet minder beteekende dan die der provinciën in onze dagen onder de Grondwet van 1848.

ging weder op de Departementale Besturen over ⁽¹⁾ en de Nationale werken werden in Nationale en Departementale verdeeld ⁽²⁾. Behalve het oppertoezicht op alle waterstaatswerken (men gebruikte in dien tijd daarvoor het woord Superintendentie) behield de landsregering dus alleen het beheer over de Nationaal blijvende werken ⁽³⁾ terwijl de verschillende reglementen voor de Departementale besturen ⁽⁴⁾ ook de regeling en wetgeving van polder- en dijkzaken in hun geheel onder die besturen bragten ⁽⁵⁾ terwijl het inwendig beheer en de

(1) „Zij” (d. i. de Departementale besturen) „hebben mede het toezicht over het behoorlijk onderhoud van alle dijken, waterwerken, wegen, bruggen en dergelijken, welke door onderscheidene gemeenten, collegiën of particulieren onderhouden of bekostigd moeten worden” Art. 68 der Staatsregeling (a. w. blz. 108).

(2) Art. 65 der Staatsregeling: „Ieder Departement regelt de kosten van deszelfs eigen huishoudelijk bestuur, zoo tot . . . als tot het onderhoud der Departementale gebouwen, dijken, waterwerken en dergelijken” (a. w. blz. 107).

(3) Nauwelijks waren de verschillende Departementale reglementen vastgesteld en de nieuwe besturen in functie getreden (zie volgende noot) of deze wendden zich dadelijk tot het Staatsbewind om verkrijging van het gezag dat de Art. 65, 68 en 71 der Staatsregeling (zie de beide vorige noten) hun opdroegen en reclameerden het beheer der Departementale werken.

Het Staatsbewind besliste dat dit den 1 Januarij 1803 op de Departementale besturen zou overgaan en benoemde een week later (30 Julij 1802) eene commissie uit zijn midden, bestaande uit de burgers Gockinga, Besier en Brantsen, om de splitsing tusschen de Rijks- en Departementale werken voortebereiden. Deze bragten den 9 Augustus d. a. v. een voorloopig rapport uit, waarop de Agent van Inwendige Politie werd aangeschreven eene lijst in te dienen van de Nationaal te verklaren werken. Hij voldeed daaraan den 23 Augustus, zoodat de lijst dezer werken, na advies van voornoemde commissie, den 18 October 1802 werd vastgesteld. (Zie verder noot 5 op blz. 10 hierna).

De heer Roëll heeft den loop dezer zaak in zijn tevoren aangehaald geschrift kortelijk medegedeeld (blz. 59—60) doch de daarop betrekkelijke besluiten zijn zoo hoogst belangrijk dat ik die, hoewel niet regstreeks tot het doel dezer verhandeling behoorende, hierachter in hun geheel laat volgen. (Bijlagen 1—5). Zooveel mij bekend zijn zij nergens anders dan in de Notulen van het Staatsbewind gedrukt te vinden. Het daaronder voorkomende Staatsbesluit van 9 Augustus 1802, n°. 68 (Bijlage 3), bragt de groote rivieren en zeegaten onder het beheer van den Staat, waar-onder zij nog heden zijn.

(4) De departementale reglementen kwamen allen in Maart en April 1802 tot stand. (Vgl. Roëll a. w., blz. 57—58). Art. 63 der Staatsregeling bepaalde, dat de ontwerp-reglementen door commissiën uit de ingezetenen, door het Staatsbewind te benoemen, zouden worden opgesteld om binnen 8 weken na hunne benoeming aan het Staatsbewind te worden ingezonden. Na onderzoek door dit Bewind moesten de stemgeregtigden uit ieder departement over de goed- of afkeuring beslissen. Eerst na goedkeuring konden de nieuwe besturen worden benoemd volgens art 62 der Staatsregeling, dat tevens bepaalde, dat de oude besturen tot dien tijd bleven voortduren (v. Hasselt, a. w. blz. 107).

(5) „Dezelve” (d. i. de Departementale besturen) „hebben de beschikking over

werkkring der polder- en dijksbesturen evenals in 1798 onveranderd bleven. Hiermede ontstond derhalve de toestand, die in hoofdzaak en thans nog bij de Grondwetten van 1815 en 1848 behouden aanwezig is.

De regeling van het Rijks waterstaatspersoneel volgens de Staatsregeling van 1798 was hiermede geheel onvereinigbaar doch voorloopig werden het Agentschap van Inwendige Politie enz. en de Commissarissen Inspecteurs nog „gecontinuëerd”. (1) In 1802 verdween evenwel reeds het Agentschap (2) en werd in afwachting der definitieve regeling van het bij de nieuwe Staatsregeling aan den Staat verbleven Waterstaatsbeheer de behandeling der zaken aan den Raad van Binnenlandsche Zaken „provisioneel” opgedragen. (3) De Commissarissen-Inspecteurs treffen wij in het voorjaar van 1803, waarin de hierna te beschrijven voorvallen plaats hadden, echter nog aan (4) hoewel de splitsing der Nationale en Departementale werken reeds in Januarij 1803 haar beslag had gekregen. (5)

alles, wat tot de gewone Inwendige Politie, Oeconomie en Finantie van het Departement behoort, en vermogen daaromtrent Statuten, Keuren, Reglementen en Ordonnantien te arresteren, mits dezelve niet strijdig zijn met de algemeene Wet” Art. 71 der Staatsregeling (idem blz. 109).

(1) Besluit Staatsbewind van 17 October 1801, n°. 3, (Register der besturen van 1795—1813 Waterstaat, op het Rijksarchief en Roëll a. w. blz. 57). Het Staatsbewind trad dien dag voor het eerst op; al de acht Agenten werden „gecontinuëerd”

(2) Besluit Staatsbewind van 9 Augustus 1802, n°. 68 (Roëll a. w. blz. 60) Zie Bijlage 3 hierachter, waar dit belangrijk besluit in zijn geheel is afgedrukt. De Agent van Inwendige Politie enz. werd met ultimo Augustus ontslagen.

(3) De Agenten der Staatsregeling van 1798 werden, voor zooveel Marine, Oorlog en Binnenlandsche Zaken betreft, bij de invoering der Staatsregeling van 1801 vervangen door Raden voor die bestuurstacken, waarvoor echter het Staatsbewind desverkiezende ook Secretarissen van Staat benoemen kon. Voor de Buitenlandsche Zaken was dit laatste verplichtend terwijl daarentegen de Financiën bepaald door een Raad van Financiën moesten worden beheerd met een Thesaurier-Generaal aan het hoofd. Al de Raden mogten uit hoogstens drie leden bestaan. (Art. 32 der Staatsregeling bij van Hasselt a. w. blz. 99.)

De Raad van Binnenlandsche Zaken werd weder van het Rijkswaterstaatsbeheer ontheven bij besluit van het Staatsbewind van 3 October 1803, n°. 42 (Uit Register a. v. op het Rijksarchief) en door de nog nader te vermelden twee Commissiën van Superintendtie vervangen. Volgens besluit van dien dag n°. 46 bleven de Commissarissen-Inspecteurs nog korten tijd in dienst (zie volgende noot).

(4) De Commissarissen-Inspecteurs werden provisioneel gecontinuëerd bij hetzelfde besluit van 9 Augustus 1802, n°. 68, (bijlage 3) waarbij het Agentschap werd opgeheven (zie hiervoór noot 2). Zij werden eerst bij besluit van 14 October 1803, n°. 8a, door het Staatsbewind met ingang van 1 November d. a. v. ontslagen. (Uit aangehaald Register op het Rijksarchief). — Uit den tekst van eerstgenoemd Staatsbesluit blijkt echter dat zij van dien tijd af ook de bevelen der Departementale besturen voor zooveel het aan dezen opgedragen deel van den Waterstaat betrof, moesten opvolgen.

(5) De splitsing en aanwijzing bij naam van al de Nationale werken geschiedde bij besluit van het Staatsbewind van 18 October 1802 n°. 50a, hierachter als Bijlage 5

Uit het bovenstaande volgt :

1°. dat in het jaar 1803 noch krachtens de Staatsregeling van 1798, voor zooverre de daaruit voortgevloeide wetten toen nog niet door nieuwe vervangen waren, noch krachtens die van 1801 aan de landsregering en de Rijkswaterstaatsambtenaren direct beheer en gezag over waterstaatswerken, die niet reeds van ouds landswerken waren of op de in 1802 vastgestelde lijst van Nationale werken voorkwamen, was toegekend. Men dient dit wel in het oog te houden bij de beoordeeling der maatregelen en bevelen, in eerstgenoemd jaar van het Staatsbewind, den Raad van Binnenlandsche Zaken en de Rijkswaterstaatsambtenaren uitgegaan, omdat het verzet der Departementale besturen tegen deze maatregelen daaruit verklaarbaar wordt.

2°. dat het gezag en de werkkring der dijk- en waterschapsbesturen voor zooveel het zaken en bemoeijingen van zuiver waterstaatkundigen aard betref, geenerlei wijziging of vermindering hadden ondergaan en evenals vóór 1795 bij hen de zorg voor alsmede het beheer en de verdediging van dijken en waterkeeringen berustte, behoudens de goedkeuring en het toezigt van de Departementale besturen en het oppertoezigt van het Staatsbewind, dat echter in het voorjaar van

afgedrukt. De heer Roëll schijnt dit hoogst belangrijke besluit niet te hebben gekend, althans hij vermeldt het niet. Ook in Boogaard, Wetten en Decreten op den Waterstaat, enz. komt het niet voor, en ik heb het evenmin in het over den Waterstaat handelende 3de Deel van v. Hamelsveld's Nederlandsche Pandecten kunnen vinden, welke verzameling trouwens door den heer Boogaard geraadpleegd is. (Zie Wetten en Decreten, enz. Deel I blz. 51 en 65).

Voor de kennis der werken, die van af het begin der staatseenheid voor Rijksrekening zijn onderhouden, is het besluit de eenige bron, te meer belangrijk omdat de wijze en tijd van aanleg van vele dier oude werken meestal zoo moeilijk is op te sporen. Het is, zooals reeds boven (blz. 9 noot 3) werd opgemerkt, naar ik meen nergens anders dan in de Notulen van het Staatsbewind in zijn geheel te vinden en schijnt mij toe het belangrijkste der in 1802 op dit stuk genomen staatsbesluiten te zijn, wanneer op de gevolgen en op het verband met de thans aanwezige toestanden wordt gelet. Immers het besluit van 30 Julij 1802, n°. 64, (zie Bijlage 2) heeft, wat het tweede gedeelte daarvan betreft, slechts voorbijgaande gevolgen gehad daar de daaruit voortgevloeide Commissiën en Commissie van Superintendencie maar weinige jaren bestaan hebben, terwijl het eerste gedeelte van het Staatsbesluit van 9 Augustus 1802 n°. 68 (Bijlage 3) eerst in werking trad en feitelijke toepassing verkreeg door de nominatieve aanwijzing der Nationale werken.

Wanneer men de lijst dezer werken vergelijkt met de lange reeksen der thans bestaande Rijkswerken, zooals die in de onderhoudsbestekken der groote rivieren zijn opgenomen, ziet men eerst regt het verschil tusschen toen en nu, en hoe ontzaglijk veel in deze eeuw aan de rivieren is gedaan. De lijst zelve, wier nadere beschouwing buiten het doel dezer bladen ligt, is overigens zoo belangrijk en doet zoovele bijzonderheden kennen, dat zij voldoende stof voor een afzonderlijke verhandeling zou kunnen opleveren.

1803 nog niet geregeld ⁽¹⁾ en slechts in het algemeen in art. 69 der Staatsregeling aangeduid was. ⁽²⁾

In één opzigt evenwel waren tengevolge van de verkregen staats-eenheid en het aan de regering opgedragen toezigt de polder- en dijksbesturen reeds dadelijk in directe aanraking met de Rijkswaterstaatsambtenaren gekomen. Terwijl namelijk vroeger in tijden van gevaar de verdediging der rivierdijken geheel plaatselijk was en tusschen de verschillende dijkscollegiën, waarop die verdediging uitsluitend neerkwam, slechts een provinciaal en dat wel zeer gebrekkig verband bestond, is de buitengewone riviercorrespondentie bij ijsgang en hoog opperwater als een onmiddellijk gevolg van de veranderde toestanden te beschouwen.

Immers de spoedige overbrenging der berigten van het langs de geheele lengte der rivieren in tijden van gevaar voorvallende, de verzekering eener tijdige en krachtige dijksverdediging, alsmede het verdeelen van het noodige Rijkswaterstaatspersoneel langs de rivieren ten einde de dijksbesturen met raad en daad bij te staan en de Regering op de hoogte van den toestand te houden: dit drieledig doel der buitengewone riviercorrespondentie had alleen zin en reden bij het bestaan van de staatseenheid en van een het algemeen belang vertegenwoordigend oppertoezigt.

Men zal dan ook hierna zien hoe onmiddellijk nadat het waterstaatsbestuur, door de Staatsregeling van 1798 voorgeschreven, was opgetreden, de eerste pogingen tot de instelling eener buitengewone riviercorrespondentie zijn gedaan.

(1) De beide Commissiën van Superintendencie (waarover nader een en ander zal worden medegedeeld) werden eerst ingesteld bij Staatsbesluit van 14 Maart 1803, n°. 58. Hunne instructiën werden bij Staatsbesluit van 2 September 1803 n°. 31 vastgesteld, terwijl de nieuwe technische ambtenaren bij dat van 14 October 1803, n°. 9, ter vervanging van de in 1800 aangestelde (zie noot 1 op blz. 6) werden benoemd om met 1 November d. a. v. in functie te treden (Uit aangehaald Register der Besturen 1795—1813 op het Rijksarchief). — Vgl. voor de geschiedenis der Instructiën en haren inhoud Roëll a. w. blz. 62—65.

(2) „Dezelve” (d. i. de Departementale besturen) „zorgen dat de aan te leggen werken, noch het bevaaren der rivieren en zeegaten, noch ook de belangen der ingezetenen van eenig ander Departement benadeelen of hinderlijk zijn, en gedragen zich daaromtrent naar de bevelen van het Staatsbewind. Zij zenden dadelijk na het arresteren van eenig werk de opgave van hetzelfde aan het Staatsbewind, en zorgen dat zulks mede geschiede door alle collegiën, opzigt hebbende over eenige zee-, rivier- of dijk-werken.” (v. Hasselt a. w. blz. 108—109). — De in dit art. bedoelde „aan te leggen werken” zijn die waarvan in art. 68 wordt gesproken (zie noot 1 op blz. 9).

Tegelijk met het ten minste in één opzigt tot stand komen dier regeling verschijnt ook het plan tot het doorsteken van den Zuider-Lekdijk ter ontzetting van den Noorder-Lekdijk op het tapijt, zoodat het eerste gedeelte der volgende bladen, die de verschillende trappen van ontwikkeling van dit plan zullen behandelen, tevens eene bijdrage kan genoemd worden tot de geschiedenis van de kindschheid der buitengewone riviercorrespondentie, die er vorm en en wezen aan heeft gegeven.

De geschiedenis van het plan tot doorsteking kan in haren geheel omvang uit de officiële staatsstukken gekend worden en heeft in de eerste jaren dezer eeuw genoeg opzien en bekommring verwekt. Hare heugenis, in plaats van bij tijdgenoot en nakomeling levendig te blijven, is echter in den loop der jaren genoegzaam geheel verloren gegaan en langzamerhand met den sluijer van diepe geheimzinnigheid bedekt geworden. Het werd meer dan tijd dat deze ter wille van de waarheid opgeheven wordt van een geheim, dat er eigenlijk geen is, noch ooit was.

Ik zal trachten dit te doen en daarbij tevens de belangrijkste authentieke stukken, die heden ten dage geheel onbekend en zoo veel ik weet nergens elders gedrukt zijn tot staving en toelichting mededeelen.

Het is te verwonderen dat nog nimmer te voren eene bekware hand dan de mijne daartoe de pen heeft opgevat. Want dat openbare geheim, indien ik het eens zoo noemen zal, was reeds sedert meer dan 25 jaar voor ieder te kennen uit het Rijksarchief, welks schatten voor elken onderzoeker openstaan ⁽¹⁾ en publiek domein der wetenschap zijn.

Dan zou het onmogelijk zijn geweest dat in de laatste tijden, nu de zaak van den Noorder-Lekdijk weder in zoo hooge mate de aandacht trekt, in geschriften ⁽²⁾ of in 's Lands vertegenwoordiging ⁽³⁾

(1) De stukken, uit den tijd vóór November 1813 bij de Ministeriële Departementen en de Hooge Staatscollegiën berustende, zijn reeds in 1854 en daarop volgende jaren naar het Rijksarchief overgebracht. Met de archieven der Waterstaatsambtenaren geschiedde dit in 1859 en wel met al de stukken vóór het jaar 1814.

(2) Mr. P. F. Hubrecht, *Holland in last! Openbaar schrijven aan allen die eenigen omslag betalen in de Hoogheemraadschappen, enz., 's Hage 1879, blz. 25.* — *Is Holland in last? en moet Gelderland daaraan opgeofferd worden? door eenige ingelanden in de polders ten zuiden van de Lek tegenover Lekdijk-Bovendams. Utrecht 1879, blz. 18 en 19.*

(3) „Ik weet wel wat omtrent die zaak in zekere oude verordeningen bepaald is, „maar de uitvoering daarvan acht ik aan groote bezwaren onderhevig.” Redevoering van den Minister van Binnenlandsche Zaken in de Tweede Kamer, zitting van 1 December 1876. (*Handelingen der Staten-Generaal 1876—77, blz. 524*) — Andere

op eenigzins geheimzinnige wijze van „zekere oudere verordeningen” moest worden gesproken en het volle licht zou dan reeds sedert jaren hebben geschinen over plannen, waarvan de handelende personen in der tijd geen geheim hebben gemaakt.

Hoe het komt dat èn bij de Regering èn bij de belanghebbenden de kennis van het vroeger gebeurde zoo geheel is uitgewischt en in de herinnering zulke nevelachtige vormen heeft aangenomen, moet ik verklaren niet te begrijpen en dit wordt nog onverklaarbaarder wanneer men uit de stukken ziet hoeveel personen er in betrokken zijn geweest.

Behalve het Staatsbewind waren de Raad van Binnenlandsche Zaken en drie Departementale besturen (1), derhalve vijf uit tal van personen bestaande collegiën, alsmede de meeste Rijks-waterstaatsambtenaren er volledig mede bekend. En dat niemand er over zweeg blijkt uit den brief van 2 Maart 1803 (Bijlage 67) van Blanken aan Kraijenhoff, waarin hij schrijft dat „deze zaak, zoodanig bij couranten, enz. het publiek als aangekondigd wierd”, terwijl hij zich in eene memorie, den 25 Februarij 1803 aan den Raad van Binnenlandsche Zaken (2) gezonden (Bijlage 35), er over beklaagt dat hij „weinig geheimhouding omtrent deze zaak bespeurd heeft.” Trouwens alleen de Raad van Binnenlandsche Zaken heeft eenige, hoewel slechts weinige, tot de doorsteking van den Zuider-Lekdijk betrekkelijke besluiten in het Secrete Register

„oude verordeningen” dan die tot doorsteking van den Zuider-Lekdijk zijn mij echter niet bekend. Als bewijs dat die, ten minste vóór 1826, niet bestonden, moge dienen dat de schrijver indertijd eene Nota, dd. 30 Januarij 1826, van den Inspecteur-Generaal, Administrateur van den Waterstaat Goudriaan heeft gelezen, waarin voorkwamen de woorden: „dat de Noorder-Lekdijken bovendams steeds op „eenige meerdere hoogte zijn gehouden boven de daartegenover liggende Zuider-Lekdijken, en dat daarin voor de eerstgemelde eene graad van beveiliging word gevonden” en op de marge van het stuk *naast* die aangehaalde woorden met *Blanken's eigen hand* geschreven zag: „Dit is een verkeerd beginsel; daarvan is noch wet, noch „besluit.” — Vóór 1826 (en ik meen te mogen betwijfelen of na dien tijd ooit omtrent het lager houden der Zuider-Lekdijken iets besloten is) kende derhalve Blanken, die het toch zeker goed weten kon daar hij destijds Staatsraad en Inspecteur-Generaal van den Waterstaat was, geene oude voorschriften als die waarop ter plaatse, in deze en de vorige noot aangehaald, welligt bedoeld wordt. Totdat het tegendeel met authentieke stukken is aangetoond, kan men het er veilig voor houden, dat er geen andere „oude verordeningen” bestaan hebben dan die welke in deze bladen worden behandeld en de *doorsteking* van den Zuider-Lekdijk tot onderwerp hadden. Vóór 1798 behoeft men om hierna te melden redenen niet te zoeken.

(1) Die van Gelderland, Utrecht en Holland (zie Bijlagen 17 en 18).

(2) Deze woorden, door Blanken aan den Raad, zijn chef, gerigt, kunnen m. i. niet anders bedoelen dan een bedekt verwijt zoowel aan den Raad zelve, als aan de Departementale besturen en aan zijne ambtgenooten.

opgenomen, het Staatsbewind daarentegen alles in zijn gewoon Register van Notulen aangeteekend ⁽¹⁾ evenals de betrokken Departementale besturen, die er groot belang bij hadden om de zaak zoo openbaar mogelijk te behandelen ten cinde, door de bevolking gesteund, de uitvoering der plannen te kunnen belemmeren en zoo mogelijk te verhinderen ⁽²⁾ en eene naar hunne meening onwettige verkorting hunner magt tegen te gaan.

Terwijl dus in de laatste 25 jaren een overvloed van stukken gelegenheid gaf om het plan tot in bijzonderheden te leeren kennen heeft het nimmer de aandacht getrokken, waarvoor ik geen andere reden weet te vinden dan de helaas geringe belangstelling, die in onze waterstaatsgeschiedenis zoowel bij ingenieurs als bij belanghebbenden schijnt te bestaan. Het is dan ook alleen het hooge gewigt der zaak dat den schrijver de hoop geeft van door de mededeeling van het voorgevallene geen geheel onwelkom of onnut werk te hebben verrigt in een tijd, waarin men bij voorkeur couranten, korte brochures en tijdschriftartikelen leest.

Daarbij zal het einde van het Fransche bestuur tevens de eindpaal der beschrijving zijn, die niet vroeger dan 1803 behoeft terug te gaan.

Want slechts tot November 1813 zijn alle regeringsbescheiden en staatsstukken op het Rijksarchief overgebracht en daardoor wetenschappelijke of historische bronnen geworden.

En vóór 1803 was er geen sprake van doorsteking van den Zuider-Lekdijk. In den tijd der Provinciale souvereiniteit, dus vóór 1798, behoeft men daarnaar niet te zoeken omdat destijds de Zuider-Lekdijk in eene andere provincie den de Noorder-Lekdijk was gelegen, gelijk reeds elders teregt is opgemerkt ⁽³⁾ terwijl het bewijs, dat bepaalde plannen in 1803 voor het eerst zijn opgevat, hieronder is te vinden in uittreksels uit eene memorie en een rapport van Blanken van 16 December 1825 n°. 1258 en van 30 d. a. v. n°. 1296 ⁽⁴⁾.

(1) *Alleen* de besluiten dd. 15 Februarij 1803, n°. 25 (Bijlage 19) en 22 Februarij 1803, n°. 26 (Bijlage 54) zijn door den Raad van Binnenlandsche Zaken in het Secret Register geboekt. Zelfs de secreete rapporten van Blanken, die veel van geheimen in deze zaak hield, (Bijlagen 34 en 46) zijn door den Raad onder de gewone stukken geregistreerd en ook met gewone brieven aan het Staatsbewind medegedeeld, welk Bewind die stukken eveneens in het gewoon archief neerlegde. Ik heb voor alle zekerheid het Register der Secreete Besluiten van het Staatsbewind op het Rijksarchief nagezien, dat blijkens de doorlopende nummering der stukken en blijkens den Index geheel compleet is, maar hierin *geen enkel* stuk over de doorsteking van den Zuider-Lekdijk gevonden.

(2) Gelderland behandelde de zaak niet als een geheim; zie tot bewijs Bijlagen 51 en 52, uit het gewoon Memorie- en Resolutieboek overgenomen.

(3) „Is Holland in last?” enz. Blz. 19.

(4) Hoewel de bijlagen van dit geschrift geen stukken na 1813 zullen bevatten is voor deze beide uittreksels eene uitzondering gemaakt omdat zij voor de tijdsbepaling onmisbaar

De geschiedenis van het gebeurde kan tusschen de alzoo bepaalde grenzen worden beschreven in drie deelen: 1°. de plannen van 1803, 2°. die van 1809 en 3°. de maatregelen van 1810 tot 1813 voorgesteld of genomen. Al is, gelijk nader zal blijken, tusschen 1803 en 1809 het plan tot doorsteking voorzeker nog steeds blijven bestaan, zoo behoeven alleen die beide jaren te worden behandeld omdat,

zijn. — Uittreksel uit de Memorie: „Doch de ondervinding heeft bestendig bevestigd, dat hoe luttel de schaden der overstroming van deze afleidingswateren, over de landen tusschen de Lek en den Biesbosch, inderdaad zijn mogen, in vergelijking van het bederf en der verwoesting van de geheele provincie Holland en grootendeels Utrecht, er altijd zeer vermogende tegenkantingen hebben plaats gehad tot de tijdige bewerking van deze zoo belangrijke als natuurlijke afleidingsmiddelen ter beveiliging van oneindig gewigtiger belangen voor het algemeen welzijn. Hieromtrent heeft de ondergeteekende sedert het jaar 1803 de moeilijkheden ondervonden.” — Uittreksel uit het Rapport: „Aangaande de meer bepaalde voorstellen betrekkelijk de voorbereidende maatregelen ten einde zooveel mogelijk de rampen bij ijsgang en hoog opperwater in de rivieren casu quo te voorkomen, heb ik de eer om herhalingen te vermijden, te melden dat dezelve gevonden worden in vele Memoriën en stukken, die alle in het archief van het Departement van Waterstaat voorhanden zijn, waarnaar ik de vrijheid neem te verwijzen. Zoodanig zijn: 1°. Het Koninklijk Besluit van den 28 December 1808, n°. 1, bevattende de last om in het dringend gevaar zoodanige doorsnijdingen in de dijken te maken als nodig zijn, ten einde door de inundatie van een kleinder gedeelte, eene grootere en meer kostbare uitgestrektheid gronds voor overstroming te bewaren.

2°. De daarop gevolgde last en instructie van den toenmaligen Minister tot de Binnenlandsche Zaken, de Heer Twent van Raaphorst, van den 4den Januarij 1809, n°. 1, betrekkelijk de Zuider-Lekdijken boven en beneden Culemburg, tot ontzetting van den Noorder-Lekdijk; de nadere last van den 9 Januarij betrekkelijk de overlaten door de Lingedijken boven Asperen, en die van 10 Januarij deszelven jaars n°. 6.

„Bij herhaling van iederen winter zijn dergelijke stukken tot en met het jaar 1813 ingesloten voorhanden.”

De vier stukken, in het tweede uittreksel vermeld, berusten thans op het Rijksarchief en worden hierachter in de Bijlagen 79, 80, 84 en 86 gevonden. Blanken spreekt in het rapport niet over de maatregelen van 1803, doch dit behoeft ons in hem niet te verwonderen. Vooreerst vervulde hij in 1803 eene eenigzins ondergeschikte rol, terwijl hij daarentegen in 1809 met de opperste leiding was belast, en ten tweede was hij in eerstgenoemd jaar, zooals men zal zien, zeer ontevreden over den loop dien de zaken namen. Het lag niet in zijn bekend karakter om aan gebeurtenissen te herinneren of anders dan in afkeurenden zin (gelijk hierboven in het uittreksel der Memorie) maatregelen te vermelden waarin anderen dan hij op den voorgrond waren getreden en dikwerf een andere raad dan de zijne was opgevolgd. Waar men daarentegen naar hem had geluisterd liet hij niet na dit telkens te vermelden en er de aandacht op te vestigen ook van hen, die zelve hem om raad hadden gevraagd en het dus reeds wisten (Zie b. v. blz. 7 van zijn Generaal Rapport over den winter van 1803 aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, In en uitgaande Missiven en Rapporten van en aan den Raad van Binnenlandsche Zaken op het Rijksarchief Exh. 22 Maart 1803 n°. 7).

voor zooveel ik heb kunnen nagaan, toen alleen de plannen volledig voorbereid zijn geweest en bij het opbreken van het ijs bijna tot uitvoering zijn gekomen. De jaren 1810—1813 vorderen eene afzonderlijke beschouwing omdat sommige stukken uit die periode hoogst belangrijke bijzonderheden leeren kennen en de beraamde wijze van uitvoering een geheel nieuwen vorm aannam.

Hoewel reeds bij het verhaal der gebeurtenissen kritiek en beschouwingen niet kunnen achterwege blijven zonder het tot eene dorre kroniek te verlagen, zal ten slotte een vierde hoofdstuk worden gewijd aan een algemeen onderzoek van het plan en van de beginselen, die er den grondslag van uitmaken.

Zonder te groote uitvoerigheid kan, meen ik, op die wijze een voldoende volledig overzicht worden geleverd.

Het zal welligt de aandacht trekken dat de stukken uit het jaar 1803 zooveel grooter in aantal zijn dan die uit het op gelijke wijze behandelde jaar 1809. Dit heeft twee redenen. Vooreerst, omdat in 1803 de regering republikeinsch en over vele collegiën verdeeld was, waardoor de behandeling van zaken omslagtig was maar tevens de verschillende belangen uiting en vertegenwoordiging vonden, terwijl daarentegen in 1809 onder het onbepert eenhoofdig gezag van Koning Lodewijk (1) de stem des volks en der plaatselijke belangen weinig of niet gehoord werd en van 1810 tot 1813 onder de heerschappij van den vreemdeling natuurlijk in het geheel niet gehoord moet worden. Ten tweede omdat het plan in het begin aarzelend werd opgezet en het toen aan overleg en beraadslagingen niet heeft ontbroken, terwijl men in 1809 veel minder omslag daarmede meende te moeten maken om eindelijk in de jaren 1811 en 1813, zooals men zal zien, als eene zeer gewone zaak op waarlijk ligtzinnige wijze te worden afgedaan.

De verschillende wijze van behandeling staat dus met den regeringsvorm en de lotgevallen van ons land gedurende dat tienjarig tijdvak in naauw verband.

(1) Hier wordt natuurlijk alleen het binnenlandsch administratief gezag bedoeld daar al het overige den wil en de plannen van den Franschen Keizer moest dienen.

I.

DE PLANNEN VAN 1803 (1).

In den noodlottigen winter van 1799, toen genoegzaam al de Nederlandsche rivierdistricten onder water geraakten (2), was het gebleken hoe gebrekkig op vele plaatsen de dijksverdediging door de betrokken besturen was behartigd en hoe de maatregelen, door het in 1798 opgetreden centrale waterstaatsbestuur verordend of aangeraden, waren tegengewerkt of in den wind geslagen (3). Zoodra dan ook in 1800

(1) Eens voor al zij hier opgemerkt dat men in de hiernavolgende bladen geen beschrijving of geschiedenis van de ijsbezettingen der jaren 1803 tot 1813 heeft te zoeken, evenmin een verhaal van den watersnood van 1809. De toestand van het ijs vóór en tijdens de opruiming zal alleen in zooverre vermeld worden als noodig is tot verduidelijking van de gebeurtenissen in den titel bedoeld. Over de inundatiën van 1809 kan men overigens raadplegen het uit officiële bronnen zamengestelde werk van H. van Ewijk getiteld: *Geschiedkundig verslag der Dijkbreuken en Overstroomingen langs de rivieren in het Koninkrijk Holland, voorgevallen in Louwmaand MDCCCIX*, opgemaakt en uitgegeven op last en met approbatie van Zijne Excellentie den Minister van Eerdienst en Binnenlandsche Zaken, 2 Dln. met platen en kaarten, Amsterdam 1809. Het eerste deel is het belangrijkste; het tweede behoort bijna geheel tot de zoogenaamde „watersnoodlitteratuur” en bevat verhalen en anecdotes omtrent ongelukken en wonderbaarlijke reddingen, die tegenwoordig onder de gemengde berigten der dagbladen zouden geplaatst worden. Destijds meende men zonder die details nog geene wetenschappelijke overstroomingsgeschiedenis te kunnen schrijven.

(2) Overstroomd waren de Lymers, Panmerden, Over- en Neder-Betuwe en Tielerwaard enz., de Duffelt, het Rijk van Nijmegen, Maas en Waal, de beide Bommelerwaarden, het land van Heusden en dat van Altena, alsmede al de Brabantsche polders bezuiden de Maas en de geheele regter IJsseloever tot aan de Zuiderzee. (Vgl. Kraijenhoff Hydr. en Topogr. waarnemingen blz. 21—48 der Korte Aanteekeningen, Bijlage n°. 5 v. h. Rapp. d. Inspecteurs v. d. Waterstaat van 1861 blz. 29—35 en 378, alsmede: *Beschrijving van den Watersnood van 't jaar MDCCXCIX in verscheidene gedeelten van ons Vaderland door Cornelis Zillesen, met platen en kaart, Amsterdam 1800*, van welk werk overigens in nog hoogere mate het in de vorige noot opgemerkte geldt.)

(3) Zie het hierna te vermelden schrijven van den Raad van Binnenl. Zaken aan het Staatsbewind van 19 Januarij 1803 n°. 42/10 (Rijksarchief) en C. Zillesen a. w. blz. 59: „te meer daar men dezen Winter al het nuttige en noodzakelijke van een algemeen bewind heeft ondervonden enz.”

het nieuwe Rijksbestuur geconstitueerd en het personeel aangesteld was (1) moest de eerste zorg der regering zijn om te beproeven in de verdediging der waterkeeringen bij ijsgang en hoog opperwater meer kracht en eenheid te brengen.

Zoo uitstekend als in onze dagen de belangen der aan hunne zorg toevertrouwde dijken door de meeste onzer groote dijkscollegiën worden behartigd, zoo veelvuldig zijn in de 18de eeuw de klagen over zorgeloosheid en onkunde en over gemis aan volharding in gevaarlijke tijden bij de toenmalige dijksbesturen (2).

Een der sprekendste voorbeelden heeft du Puy de Montbrun in zijn hoogstbelangrijk werk over den Ouden Rijnmond (2) opgeteekend en wordt hieronder aangehaald (3). Hij vermeldt dat voorbeeld in bijzonderheden en als een vaststaand feit zoodat ik, al noemt hij zijne bron niet, geen reden vind om aan de waarheid daarvan te twijfelen. Al mogt hierevenwel onjuistheid of overdrijving aanwijzig zijn, dat de dijksverdediging in de vorige eeuw veel te wenschen overliet blijkt duidelijk uit den nader te behandelen brief van den Raad van Binnenlandsche Zaken aan het Staatsbewind van 19 Jan. 1803, n°. 42/10 en uit een rapport van C. Brunings aan eerstgenoemd collegie van 23 Februarij 1803 (4). Andere bewijzen, hoewel

(1) Bij Staatsbesluit van 26 Julij 1800 n°. 48a. Zie noot 1 blz. 6.

(2) (S. du Puy de Montbrun) Gedanken über die Nothwendigkeit der Schliessung der Mündung des Alten Rheines unweit Lobith enz. Emmerich 1850 (naderhand nog eens in 1851 te Elberfeld uitgegeven) met kaart. De schrijver, die zijn leven lang aan het Houbergsche veer bij Lobith woonde, geeft o. a. blz. 1—25 de meest volledige beschrijving van den vroegeren toestand van den Bovenrijn en de waterverdeling, thans zoo geheel veranderd en onkenbaar geworden. Het is een bij de studie der bovenrivieren onmisbaar geschrift, dat bovendien belangrijke bijlagen omtrent de conventiën, in de 18e eeuw betreffende de rivieren gesloten, en omtrent het grenstractaat van 1816 bevat.

(3) a. w. blz. 19—20 waar de doorbraak van den Boterdijk wordt beschreven, tengevolge waarvan Schenkenschans op den linkeroever van den Bovenrijn kwam te liggen: „Nur zu bald sollte diese lange gefürchtete und vorher gesehene Katastrophe eintreten, denn man gewahrte mit Schrecken, beim stark steigenden Wasser des Abends am 25 März des Jahres 1711 quer durch den Butterdeich einen Maulwurfsgang welcher dem damaligen Deichgrafen der Ober-Betau sogleich angezeigt wurde; weil dieser in jenem Augenblicke beim Kartenspiele sass, so hinderte ihn dieses seiner Pflicht obzuliegen; zu aller Verwunderung liess er ihn unbeachtet und nicht wieder ausfüllen. Dieses Versäumniss war mit Schuld daran, dass in der darauffolgenden Nacht, am 26 März, die mittlerweile eingetretene Eisfahrt, den gefürchteten Durchbruch zwischen der Schenkenschanze und der hernach auch im Rheine begrabenen Christinenschanze oder der alten Zollkammer verwirklichte . . . der Herr Deichgrafe musste seine Nachlässigkeit im Gefängnisse büssen”.

(4) Deze brief van Brunings, op het Rijksarchief aanwezig, is hoogst belangrijk doch niet in de bijlagen afgedrukt wegens den grooten omvang en als slechts indi-

in overvloed voorhanden, aantehalen is onnoodig. Want als men in aanmerking neemt dat hier te lande de ambtelijke taal zelden scherp is en harde waarheden zooveel mogelijk in zachtere vormen hult, dan kan in officiële stukken mijns inziens moeilijker op krasseren toon een toestand ongunstig genoemd worden dan in eerstgenoemden brief, waar wordt verklaard dat „menigmaal de geringe „kunde die bij sommige der Dijksbestuurderen gevonden wordt, van „'s Lands wege te hulp heeft moeten gekomen worden, wanneer er „zich slechts daaglijksche calamitates en gewone grondverliezen „openbaarden” en in den tweeden, waarin C. Brunings getuigt: „Dat het gemelde Dijkscollegie (1) geen Raad in geval van gevaar, „nodig heeft, moet men op het getuigenis van het Departementaal „Bestuur wegens de kunde der Leden, gelooven; en in zoverre „schijnt dit Collegie eene gunstige verandering ondergaan te hebben, „want te vooren concentreerde zich die kunde meestal in de Persoon „van den Dijkmeester”.

Het gevoelen van op één na het hoogste Staatsligchaam voor waterstaatszaken en vooral dat van een bekwaam en eerlijk man als de groote Brunings zijn de meest afdoende bewijzen voor de gebrekkige manier waarop de dijksverdediging hier te lande in dien tijd werd gevoerd.

In den eersten winter, nadat in Julij 1800 de Commissarissen-Inspecteurs waren aangesteld (2) kwam dan ook de regeling van de dienst en het toezigt op de dijken en rivieren bij ijsgang en hoog opperwater ter sprake op eene conferentie, die de nieuw benoemde Commissarissen-Inspecteurs van de Departementen van de Delf, de Dommel en den Rhijn den 12 en 13 December 1800 te Vianen hielden tot regeling van de grenzen hunner dienstkringen (3).

De op de conferentie aanwezige Commissarissen-Inspecteurs kwamen overeen, dat zij evenals in de beide vorige jaren, in tijden van nood langs de rivieren zouden post vatten en hun ondergeschikt personeel (4) op verschillende plaatsen zouden verdeelen, dat hunne verbinding

rect met het in deze bladen te behandelen onderwerp in verband staande. Op het rapport en de aanleiding daartoe komen wij evenwel later nog terug.

(1) Dat van den Noorder-Lekdijk bovendams.

(2) De betrekking van Commissaris-Inspecteur vloeide voort uit de artikelen 46—51 der Instructie voor den Agent van Inwendige Politie enz. (Zie noot 4 op blz. 4). Ik heb niet kunnen vinden met welken datum hunne benoeming is ingegaan, denklijk op 1 Augustus daar hunne Instructie van den 26 Julij te voren is.

(3) Vergelijk de noten 4 blz. 5 en 1 blz. 6.

(4) Het ondergeschikt personeel bestond uit vaste landmeters en vaste opzieners, terwijl de tijdelijke opzieners veelal uit de dijk- en kribbazen, in de nabijheid der aan te leggen werken wonende, gekozen werden.

onderling door „huzaren of dragonders” zou worden onderhouden, waartoe zij aan den Agent eene voordragt zouden doen, en dat „tot bewaaking en ondersteuning zal voorgedragen worden, dat in het algemeen aan de commandeerende officieren van de steden Nijmegen, Arnhem, Thiel, Kuijlenburg, Bommel, Gornichem, Schoonhoven en Nieuwpoort en and. mogt worden gelast tot het geven van de vereijste assistentie in geval van Nood; enz.” Ook het geven van „zeinen met canon en vlagen” werd besproken en geregeld. Maar tot eene eigenlijke correspondentie tusschen de Rijksambtenaren en de Dijksbesturen, gelijk die later plaats had en nog heden ten dage wordt gevoerd, kwam het toenmaals niet. Hoewel de Commissaris-Inspecteur W. Beijerinck aan de vergadering een „concept-plan voor eene binnenlandsche correspondentie” voorlas, dat „over het geheel als aanneemlijk” voorkwam, werd besloten die „binnenlandsche correspondentie voor als nog buiten formeele voordragt te laten, ofschoon Commissarissen-Inspecteurs deswegens in zoover zullen werkzaam blijven om er na gelang der omstandigheden en desnoods bij hooge rivier zelve, daar mede gereed te kunnen geraaken.” Men besloot hiertoe omdat dergelijke correspondentie „egter behoefd onderscheide convocatiën en conferentiën met alle de verschillende dijkscollegiën, gemeente bestuuren enz., daar bij van boven naar beneden in betrokken” en de onzekerheid „of men met alle die differente belanghebbende zal kunnen gereed zijn voor dat de nood eene binnenlandsche correspondentie vorderde” natuurlijk het indienen van bepaalde voorstellen nu de winter reeds ver was gevorderd (1) onmogelijk maakte. Dus werd alleen besloten tot het „voordragen” van eene „bovenlandsche correspondentie voor rekening van den Landen” (dat wil zeggen het inwinnen van berigten van den Duitschen Bovenrijn) en tevens bepaald dat die „bovenlandsche” berigten aan den Commissaris-Inspecteur te Lent (2) „ter eerster instantie zullen worden geadresseerd” en deze de tijdingen naar Gorinchem en Arnhem zou zenden. (3)

In deze conferentie te Vianen heeft men de eerste kiem te zoeken der latere riviercorrespondentie. Men ziet dat destijds de Commissarissen-Inspecteurs, krachtens de Staatsregeling van 1798 met het toezigt op de dijken en waterkeeringen namens de centrale regering belast, dadelijk hunne taak aanvaardden door in tijd van nood op de dijken zelve aanwezig te zijn, doch aan de dijksbesturen geene bevelen konden geven en de samenwerking met deze besturen bij

(1) Reeds den 17 December vertoonde zich drijfijis in de rivieren (Vgl. Kraijenhoff Hydr. en Typ. waarnemingen blz. 51 der Korte Aanteekeningen).

(2) W. Beijerinck.

(3) Uit een brouillon der notulen van de conferentie dat voor eenige jaren op eene veiling door den schrijver werd aangekocht.

„convocatiën en conferentiën” nader moesten regelen, zooals trouwens voortvloeide uit de Staatsregeling die wel de Commissarissen-Inspecteurs tot directe chefs van de dijkscollegiën had gemaakt maar het beheer der dijken uitdrukkelijk aan de belanghebbenden gelaten had (1). Of in het volgende jaar 1801 in deze iets naders werd besloten heb ik niet kunnen ontdekken doch weldra zou de gelegenheid komen om het vraagstuk der riviercorrespondentie op nieuw ter hand te nemen en definitief te regelen.

In de laatste dagen van het jaar 1802 en in het begin van 1803 viel de vorst in en wel zoo hevig dat al de Nederlandsche rivieren reeds in de tweede week van Januarij met ijs bezet waren (2). Toen het ijs zich vast zette, was de waterstand op alle rivieren laag (zie Bijlage 18) doch de ijsbezetting had eene aanzienlijke dikte en strekte zich tot onmiddellijk aan zee uit. Blanken schreef den 19 Februarij 1803 aan den Raad van Binnenlandsche Zaken en aan Kraijenhoff (Bijlagen 23 en 24) dat het Spui zoowel als de Brielsche Nieuwe Maas tot aan het Steenenbaak, drie kwartier beneden Brielle, geheel met ijs bezet waren, dat in die beide rivieren respectievelijk te Nieuw-Beijerland en Brielle, alsook op de Oude Maas te Puttershoek en Dordrecht op dien dag nog 12 à 15 Rijnl. duimen (0.30 à 0.37 M.) dik bevonden en te Gorinchem nog met kar en paard gepasseerd werd, niettegenstaande het reeds van den 13den af voor de tweede maal hevig dooide (3). En C. Brunings schrijft 11 Februarij aan Lorentz (Bijlage 13) dat „het ijs zeer dik en boven in het land (d. i. in Duitschland) veel sneeuw gevallen was.”

De toestand was dus bedenkelijk en kon bij vroeger invallenden dooi in Duitschland en daarmede te verwachten sterken was van den Bovenrijn, zooals de ondervinding reeds al te dikwijls had en sedert heeft geleerd, voor onze rivierdistricten hoogst gevaarlijk worden wanneer de ijsbezetting in de Nederlandsche rivieren niet vroeger of gelijktijdig opruimde maar weerstand bleef bieden aan de van boven afkomende groote hoeveelheden water en ijs.

Den 17 Januarij 1803 leverden dan ook de Commissarissen-Inspecteurs W. Beijerinck en W. van Ommeren (4), die de bovenrivieren in het

(1) Zie de Inleiding blz. 5 v.v. alsmede de noten aldaar.

(2) Zie Kraijenhoff t. a. p. blz. 52 en de nader te vermelden op het Rijksarchief berustende eindverslagen van Kraijenhoff en Blanken over de gebeurtenissen in dezen winter.

(3) Kraijenhoff noemt in zijn eindverslag den 14den als het begin van den dooi, doch Blanken zegt in het zijne uitdrukkelijk dat het reeds den 13den dooide en wel „zeer sterk”.

(4) Zij beheerden (zie noot 4 op blz. 5) de rivieren in het voormalig Departement van den Rhijn volgens de op de conferentie te Vianen bepaalde regeling tot Loevestein op de Waal en tot Everdingen op de Lek. Hoewel de Departementale verdedeling van 1798 vervallen was

voormalig Departement van den Rhijn, waar het eerste gevaar te wachten was, onder hun beheer hadden, aan den Raad van Binnenlandsche Zaken ⁽¹⁾ een hoogst belangrijk rapport in ⁽²⁾, dat als het begin der gebeurtenissen van dit jaar is te beschouwen en waarin zij voorstellen maatregelen tot vermindering en afwenning van het dreigend gevaar te nemen.

Zij zeggen dat de hoofdstroomen zijn toegevroren, de vorst aanhoudt en de nadeelige gevolgen, die hieruit mogelijk kunnen ontstaan, dikwijls door tijdige en gepaste maatregelen te voorkomen zijn.

Allereerst is, vervolgen zij, „daartoe de juiste kennis van den toestand op ieder oogenblik noodig” en zij doen derhalve de voordragt tot eene tweeledige riviercorrespondentie namelijk eene „Landelijke” en eene „bijzondere of huishoudelijke”.

De eerste zou dienen tot wisseling van berigten tusschen de Commissarissen-Inspecteurs langs de rivieren gestationeerd, de Departementale besturen van Gelderland, Utrecht, Holland en Overijssel en de Regering in den Haag, en zou zich van de oostelijke grens der republiek tot laatstgenoemde stad, Gorinchem, Zwolle en Schoonhoven uitstrekken. De tweede zou loopen langs de rivierdijken tusschen de dijkstoelen en ambtsbesturen en de Rijksambtenaren, waarbij de laatsten de eersten met hunne kennis en raad zouden bijstaan.

Zij onderwerpen dit plan aan het oordeel van den Raad en stellen, wanneer deze het goedkeurt, verder voor om tot bespreking en regeling der geheele zaak te Tuil (tegenover Bommel) op den 25 Januarij d. a. v. eene conferentie te houden alsmede om dienaangaande voordragten aan de betrokken Departementale besturen te doen en op de Commissarissen-Inspecteurs „zoodanige magtiging te verstrekken” dat zij direct van de Departementale besturen de „vereischte qualificatie kunnen verkrijgen tot regeling der correspondentie en der werkzaamheden met de dijkstoelen”.

door de Staatsregeling van 1801 en de hierbij bepaalde nieuwe Departementen de oude provinciale grenzen volgden (vgl. ook noot 2 blz. 8) waren de dienstkringen der Commissarissen-Inspecteurs onveranderd gebleven, daar zij slechts voorloopig dienst bleven doen.

(1) De Raad bestond in het voorjaar van 1803 uit de burgers J. de Kruijff, J. H. van der Palm en J. F. Leemans. In Januarij en Februarij was eerstgenoemde President (zie Bijlagen 63 en 64). Het presidium wisselde, meen ik, om de drie maanden af. Een commissaris tot de zaken van den Waterstaat stond aan het hoofd van het bureau dat de waterstaatszaken onder den Raad behandelde. Daartoe was de burger P. Lorentz, dien wij nog meer zullen ontmoeten, benoemd. Zijn werkkring komt het meest met dien van referendaris aan onze tegenwoordige ministeriën overeen.

(2) Het rapport berust op het Rijksarchief onder de stukken van den Raad. Het is met de bijlagen te uitvoerig om mede te worden gedeeld nu het slechts zijdelings met het te behandelen onderwerp in verband staat.

Nergens is mij gebleken dat het voorstel van Beijerinck en van Ommeren een gevolg was van besprekingen met hunne ambtgenooten, hoewel waarschijnlijk onderhandsche schriftelijke gedachtenwisseling is voorafgegaan. Het plan voor de correspondentie, dat zij bij hun rapport overlegden, komt echter zoo geheel overeen met het daarover in December 1800 op de conferentie te Vianen behandelde, dat het voorstel veilig is te beschouwen als een gevolg en de uitvoering van het te Vianen besproken doch uitgestelde plan. Daar zij zich noch in het rapport noch in het conceptplan ⁽¹⁾ op vroegere regelingen beroepen, evenmin naar voorafgaande voorstellen verwijzen, wordt de veronderstelling bijna tot zekerheid dat tusschen December 1800 en Januarij 1803 de zaak der riviercorrespondentie geheel is blijven rusten. De in dat tijdsverloop voorgevallen gebeurtenissen stemmen daarmede geheel overeen: immers de toenemende afkeer bij de natie van de centralisatie der Staatsregeling van 1798, de coup d'état van 14 September 1801, en het dientengevolge optreden van het nieuwe Staatsbewind met eene geheel nieuwe Staatsregeling maakten het voortbestaan van het toenmalige waterstaatsbestuur hoogst onzeker en waren weinig geschikt om de Commissarissen-Inspecteurs aan te moedigen tot belangrijke voorstellen betreffende de uitoefening van het Rijkstoezicht zooals dit in December 1800 door de Staatsregeling van 1798 werd voorgeschreven.

Het strekt derhalve den voorstellers tot eere dat zij, hoewel slechts provisioneel gecontinueerd ⁽²⁾ en terwijl het waterstaatsbestuur door de Staatsregeling van 1801 eene geheele verandering had ondergaan, uit besef van den gevaarlijken toestand niet gearzeld hebben voor te stellen wat zij meenden dat gedaan en verordend moest worden. Dat zij de gewijzigde verhoudingen, waarin de Commissarissen-Inspecteurs sedert Augustus 1802 ten opzichte van hun gezag en bevoegdheid verkeerden, volkomen begrepen, blijkt duidelijk uit hun voorstel om zich vooraf van de medewerking en magtiging der Departementale besturen te verzekeren.

Dit rapport bragt den Raad van Binnenlandsche Zaken in eenen hoogst moeilijken toestand. Inderdaad is de positie van dit Collegie allerzonderlingst te noemen. Gelijk wij te voren gezien hebben was het slechts provisioneel met de Waterstaatszaken belast in afwachting van de regeling der Superintendentie volgens de Staatsregeling van

(1) Bij het rapport was een concept-plan, mede in het Rijksarchief berustende, gevoegd. De stations der ambtenaren, de door militaire posten te betrekken punten, de wegen door de berigten af te leggen en de seinen tusschen de verschillende rivier-oevers worden daarin uitvoerig beschreven.

(2) Vgl. blz. 10, noten 1 en 4.

1801⁽¹⁾. Ten opzichte van de Departementale besturen had het gewijzigde waterstaatsbeheer zijn beslag gekregen door de vaststelling der Departementale Reglementen in den loop van 1802⁽²⁾ en waren ook de objecten van Nationaal en Departementaal beheer aangeduid door de besluiten van het Staatsbewind van 23 Julij en 18 October 1802 N°s 68 en 50a (Bijlagen 1 en 5). Het Rijksbeheer eindelijk over de Departementale werken was volgens eerstgemeld besluit met 1 Januarij 1803 afgeloopen en de geheele regeling der superintendentie in onderzoek bij eene commissie (Bijlage 2)⁽³⁾.

Voorwaar geen aangename verhoudingen om een met de bevoegdheden van de Departementale besturen en dijkscollegiën zoo naauw in verband staanden maatregel te nemen! Zij beklagen zich dan ook vrij hevig daarover in hun voorstel van 19 Januarij n°. 42/10⁽⁴⁾ en wijzen er op hoe zij niet eens weten of de Nationaal verklaarde werken al dan niet na 1 Januarij 1803 onder hun beheer zijn gebleven daar het Staatsbesluit van 18 October 1802 hun alleen tot informatie was gezonden en enkel inhield dat die werken onder de meer onmiddellijke directie van het Staatsbewind zelf waren gebleven.

In plaats van alsnu den eenigen hier mogelijken weg in te slaan en, zooals ook het voorstel van Beijerinck en van Ommeren terecht luidde, overleg en samenwerking met de Departementale besturen op den voorgrond te stellen, vergenoegen zij zich evenwel met in hunnen brief autorisatie te vragen om „alle middelen van voorzieningen in het werk te stellen als de onverhoopte nood zulks bij het opbreken van ijs en toevloeijen van opperwater gebiedend zal vorderen”. En het zwakke Staatsbewind toont even weinig regelingsbeleid als de

(1) Zie de inleiding en in het bijzonder de Bijlagen 1—5, alsmede noot 2 blz. 10.

(2) Dat voor Holland werd door het Staatsbewind vastgesteld den 12 April 1802, dat voor Gelderland den 15den, dat voor Utrecht den 8 April 1802. Daarna werden zij volgens de Staatsregeling door de stemgerechtigden in de resp. Departementen onderzocht en goedgekeurd. (Vgl. noot 4, blz. 9 en Roëll a. w., blz. 57 en noot 2 aldaar).

(3) Gockinga, Besier en Brantsen vormden meestal de Commissie uit het Staatsbewind voor de waterstaatszaken. — Art. 31 der Staatsregeling van 1801 luidt: „Het Staatsbewind maakt voor zijne Vergadering een Reglement van orde, en verdeelt zich bij hetzelfde in de nodige Commissiën, naar gelang der onderscheiden vakken van bestuur, welke zich meer bepaaldelijk bezig houden met het onderzoek van zodanige zaken, als door de Vergadering te dien einde aan dezelve worden aanbevolen.” (Van Hasselt a. w. blz. 99).

(4) Geschreven volgens concept van Lorentz, in wiens handen de Raad het voorstel van Beijerinck en van Ommeren om advies had gesteld (Notulen R. v. Binn. Zaken 19 Januarij n° 10 op het Rijksarchief). Het voorstel is hierachter als Bijlage 6 afgedrukt.

Raad door met voorbijgang der Departementale besturen reeds den volgenden dag bij besluit n°. 3, (Bijlage 7) die magtiging te verleenen en tegelijkertijd de Departementale besturen eenvoudig aan te schrijven „dat zij in dezen alle mogelijke medewerking zullen betoonen”.

De magt die hierdoor willekeurig aan den Raad van Binnenlandsche Zaken werd opgedragen, gelijk voorwaar zeer weinig op een buitengewone riviercorrespondentie en het „doen van voordragten aan de Departementale besturen” zooals Beijerinck en van Ommeren hadden gewild! De gevolgen van deze reeds in den aanvang gemaakte fout zouden zich niet laten wachten en nog meer overschrijdingen van bevoegdheid en ondoordachte maatregelen na zich slepen.

Een ieder die een openbaar ambt vervult weet uit ervaring hoe gevoelig de Nederlandsche besturen teregt nog heden ten dage op het punt hunner autonomie zijn; hoeveel te meer moest dit in 1803 het geval zijn toen de Provinciale Souvereiniteit van vóór 1795 nog zoo versch in het geheugen lag en de na zoo hevigen strijd verkregen centralisatie volgens de Staatsregeling van 1798 in den tijd van nauwelijks drie jaren zulk een treurig, officieel erkend fiasco (1) had gemaakt! In plaats van samenwerking tot behoud des lands in het algemeen belang volgde dan ook terstond een hevig verzet van de zijde der Departementale besturen en werden reeds van den beginne af alle pogingen tot krachtige en eensgezinde dijksverdediging verlamd. Daar dit verzet evenwel door de verdere handelingen van het Rijksbestuur weldra geheel andere vormen aannam en over nieuwe en gewigtiger punten werd ingesteld, is het voor de eenheid van het verhaal der gebeurte-

(1) In de Proclamatie, door het Uitvoerend Bewind (zie blz. 4) op 14 September 1801 bij het aanbieden der nieuwe Staatsregeling aan het Bataafsche volk uitgevaardigd, wordt als een voornaam gebrek der Staatsregeling van 1798 opgegeven „dat „dezelve de Ingezeetenen tegens hunne gewoontens en geartheid dat zelfs-bestuur „ontrukte, hetwelk alleen blijvende drangredenen tot nauwgezetheid en spaarzaamheid „opleveren kan; dat het algemeen Bestuur niet in staat is om behalven de algemeene „betrekkingen des Lands ook ijdere bijzondere belangen naar behoren gade te slaan, „en dat zij, waar door dat Bestuur moet worden onderricht en geraden, niet in de „mogelijkheid zijn om de zaken met hunne eijge oogen te zien; dat dus de eerste „Bedienaars van de Staat in eene menigte van kostbare amptenaren het middel „moeten vinden om ten minste nog zo veel te doen, dat eene volkome stilstand van „'s Lands zaken worde voorgekomen.” — Inderdaad waren de verwarring en achterstand in alle takken van bestuur zoo groot en de administratie zoo omslagtig en kostbaar, dat de geheele regeeringsmachine genoegzaam stilstond, en dat wel in een tijd van groote financiële ongellegenheid na eenen zeer kostbaren oorlog en met den last van het onderhoud van een 25,000 man sterk Fransch leger. Reeds in 1800 was de toestand dan ook onhoudbaar en de ontevredenheid algemeen geworden.

nissen noodig eerst te vermelden welk gevolg ten opzichte van de aanstaande riviercorrespondentie zelve aan het Staatsbesluit van 20 Januarij n°. 3, gegeven werd.

In dezelfde vergadering van den Raad, waarin het besluit werd voor-gelezen bragt Lorentz, Commissaris tot de zaken van den Waterstaat, nader rapport uit over het voorstel van Beijerinck en van Ommeren, waarop bij besluit van 21 Januarij n°. 4 eene volledige riviercorrespondentie bij den aanstaanden ijsgang werd vastgesteld (Bijlage 8). Volgens het 1ste lid van dit belangrijke besluit werd de Luitenant-Kolonel Directeur Kraijenhoff, die reeds in 1799 de dijksverdediging had bestuurd, met de hoofdleiding der correspondentie belast en tot raadsman gekozen (1) In het 2de en 3de lid worden de verschillende

(1) C. R. T. Kraijenhoff, geboren te Nijmegen 2 Junij 1758, geneesheer te Amsterdam, was aldaar na de omwenteling van 1787 een der ijverigste leden van de onderdrukte Patriotsche partij, die in het geheim voor eene nieuwe revolutie werkte. Toen in den omwentelingsoorlog de Franschen in 1794 tot aan de Maas waren genaderd, ontsnapte hij in het laatst van October uit Amsterdam om zich met levensgevaar naar het Fransche leger te begeven en aldaar den bevelhebber namens het Amsterdamsche geheime Comité-Revolutionnair tot een spoedigen inval over de rivieren in Holland aan te sporen. Nadat die inval in Januarij 1795 was gelukt, begaf Kraijenhoff zich uit het door den vijand bezette Utrecht naar Amsterdam, waar door zijn toedoen de revolutie zoo spoedig tot stand kwam. Den 7den Maart 1795 werd hij benoemd tot Commandant der municipale garde van Amsterdam en daarin bevestigd door de na de revolutie zamengekomen Provinciale Representanten van het volk van Holland, die hem den titel van Luit.-Kolonel bij den Generalen Staf verleenden. Den 18 Maart d. a. v. werd hij aangesteld tot Adjunct-Inspecteur-Generaal der rivieren in Holland en Adjunct-Controleur der Hollandsche fortificatiën en assisteerde in eerstgenoemde betrekking den Inspecteur-Generaal C. Brunings. Den 23 Julij d. a. v. benoemde het Comité van het Bondgenootschap te Lande hem tot Luitenant-Kolonel bij het corps Ingenieurs en ging hij dus uit de dienst van de provincie Holland in die der Republiek over na op 15 Julij als Adjunct-Controleur-Generaal der Hollandsche fortificatiën te zijn ontslagen. Den 10 Aug. d. a. v. werd hij door de Representanten van Holland echter op nieuw daartoe benoemd en in December eindelijk voor goed uit de dienst der Republiek ontslagen. Daarop benoemde Holland hem den 14 Januarij 1796 tot „Directeur der Hollandsche Fortificatiën, Defensive en Artificiële Inundatiën”, met behoud van de te voren vermelde betrekking bij den Waterstaat van Holland. Deze twee betrekkingen nam hij tot het voorjaar van 1798 waar, toen met de opheffing van de soevereiniteit der Provinciën door den Staatsgreep van 22 Januarij en de invoering der Staatsregeling van dat jaar Waterstaat en Fortificatiën „algemeen en nationaal” werden en dus ook zijne betrekkingen vervielen. Na gedurende zes weken Chef van het Bureau van Waterstaat bij het Agentschap van Binnenlandsche Zaken (d. w. z. Inwendige Politie enz.) te zijn geweest, werd hij den 30sten Mei van dat jaar bij de nieuwe regeling van het fortificatiewezen der Bataafsche Republiek aangesteld tot Luitenant-Kolonel Directeur der Fortificatiën in het zoogenaamde „Departement van de Krammer en de Biesbosch tot aan en met het eiland Texel”, een der afdelingen waarin het vestingwezen toen

stations en de ambtenaren die ze zouden bezetten, aangewezen en voor de verdere regeling der zaak eene ook door Kraijenhoff (bij te wonen) conferentie met de betrokken Commissarissen-Inspecteurs bepaald, die op den 26ⁿ niet te Tuil, zooals Beijerinck en van Ommeren wenschten, maar te Gorinchem zou worden gehouden. Het 5de lid regelt de „bovenlandsche correspondentie” terwijl in het 6de de noodige maatregelen worden genomen tot het verkrijgen der aldaar genoemde detachementen militairen voor de overbrenging der berigten (1). Doch het 4de en 7de lid zijn de belangrijkste gedeelten van het besluit omdat daarin aan de Commissarissen-Inspecteurs wel de goede verstandhouding met de Dijkscollegiën ter verkrijging eener „geregelde en vriendelijke correspondentie” op het hart gedrukt, doch levens aan de besturen van de vijf rivier-departementen kortweg gelast wordt de dijksbesturen aan te schrijven om met de Rijksambtenaren „communicatief te werk te gaan” en „correspondentie te houden” ten einde aan de „verwagting van het Staatsbewind worde voldaan” (2). Men ziet dat de Raad zich dadelijk tegenover de Departementale besturen op het standpunt plaatste dat boven is aangeduid en nimmer in de bedoeling der beide voorstellers van de riviercorrespondentie gelegen, evenmin in December 1800 te Vianen als uitgangspunt gediend heeft. Niet het Staatsbewind bij eenvoudig besluit maar alléén de wet, tot stand gebracht door samenwerking van Staatsbewind en Wetgevend Ligchaam, kon dergelijk bevel aan de Departementale besturen geven. Zoolang zulk eene wet niet bestond moesten die besturen te werk gaan naar de overeenkomstig de Staatsregeling van 1801 vastgestelde Departementale reglementen, die hen tot last- en wetgevers over de dijkscollegiën hadden aangesteld (3) zonder eenige beperking dan voor zooveel de groote rivieren, havens, zeegaten en de nationaal verklaarde werken betrof.

Van zijdelingsche afleidingen door middel van het doorsteken der

verdeeld werd. Onder dien titel treffen wij hem in 1803 aan. (Vergelijk de Levensbijzonderheden van den Luit.-Generaal Baron C. R. T. Kraijenhoff, door hem zelf in schrift gesteld en op zijn verlangen in het licht gegeven door Prof. mr. H. W. Tydeman. Nijmegen 1824, blz. 34, 36, 38—42).

(1) Reeds in 1799 waren tijdens de ijsbezetting van dat jaar troepen voor hetzelfde doel gebruikt. De overbrenging van de berigten tusschen de posten der dijksbesturen had echter met de berigten die de Rijksambtenaren onderling en met de Regering wisselden niets te maken.

(2) De brief aan de Departementale besturen is gedateerd 21 Januarij, n°. 47, en berust in minuut op het Rijksarchief. Daar de inhoud hoofdzakelijk met het 7de lid van het besluit zelf overeenkomt, is hij niet in de Bijlagen opgenomen. De belangrijkste zinsneden zijn gelijkluidend met de woorden van het besluit.

(3) Zie de Inleiding en meer bepaald blz. 9, noten 1, 2 en 5.

dijken is in het besluit nog geen sprake; het tweede lid draagt uitdrukkelijk alleen „het prepareren en daarstellen van de nodige Overlaten tot ontlasting van inundatiewater” aan de Commissarissen-Inspecteurs ter bespreking in de Gorcumse conferentie op en het woord *inundatiewater* kan hier moeilijk iets anders beduiden dan water, dat door eene natuurlijke doorbraak binnen de bedijkte landen komt. Deze zinsnede kan dan ook naar mijne meening alleen het oog hebben op de Dalemsche en Linge-overlaten in Gelderland, de hulpgaten in het Land van Altena, de in 1796 gemaakte verlenging der Grebbelinie in de Betuwe en dergelijke, welke opvatting trouwens door het verhandelde op de conferentie nader bevestigd wordt.

Nadat namelijk ten gevolge van een mondeling overleg met den Raad van Oorlog (1) de militairen waren aangewezen voor het overbrengen der berigten langs de rivieren (2) en dus zekerheid was verkregen dat de riviercorrespondentie zou kunnen plaats hebben, werd den 24sten bij besluit n°. 4, (Bijlage 9) het lid van den Raad van Binnenlandsche Zaken Leemans uitgenoodigd om die conferentie bij te wonen, die ter bestemder tijd is gehouden (3). Kraijenhoff bragt er den 28 Januarij in de vergadering van den Raad mondeling verslag over uit en leverde de gehouden notulen in (4) waarop de Raad bij besluit

(1) Ingevolge het 6de lid van het besluit van 21 Januarij, n°. 4, had nog dienzelfden dag de aldaar bedoelde conferentie met den Raad van Oorlog (zie noot 3 op blz. 10) plaats, die „aannam de conforme nodige beschikkingen te maken en den Raad daarover mede officieel te informeeren.” (Notulen Raad v. Binn. Zaken 21 Januarij 1803, n°. 13, op het Rijksarchief). Dit geschiedde den 24 d. a. v. (Zie Bijlage 9). Het 3de escadron Bataafsche Huzaren werd daartoe naar Gorinchem en den Bosch gedetacheerd.

(2) Alleen het Staatsbewind kon patent verleen en voor het marcheeren van troepen (Art 42 der Staatsregeling van 1801, bij v. Hasselt a. w. blz. 102), en de conferentie op den 21sten had gestrekt om den Raad van Oorlog te doen besluiten tot het vragen van die patenten zooals ook volgens Bijlage 9 werkelijk is geseheid. Uit het nader te vermelden eindverslag van Kraijenhoff blijkt, dat in dit jaar in het geheel 1 ritmeester, 1 luitenant, 11 wachtmeesters, 51 corporaals of vice-corporaals en 157 cavaleristen langs de rivieren hebben dienst gedaan. (Bijlage B van genoemd Verslag.)

(3) Op de conferentie presideerde Leemans. Verder waren tegenwoordig: Kraijenhoff en de Commissarissen-Inspecteurs W. Beijerinck, C. L. Brunings, J. Blanken Jz. en C. Brunings Jr., terwijl van Ommeren wegens ongesteldheid afwezig was. C. Brunings Jr. hield de notulen en zond in Februarij uit Alphen aan den Rijn (waar hij woonde wegens de nabijheid der destijds onder zijne directie in uitvoering zijnde Nieuwkoopse droogmakerij) nog een exemplaar daarvan aan den Raad, zoodat er twee exemplaren op het Rijksarchief aanwezig zijn.

(4) De notulen berusten op het Rijksarchief onder de in- en uitgaande brieven van den Raad van Binnenlandsche Zaken. Wat daar verhandeld is blijkt genoegzaam uit het besluit van den 28sten, dat geheel een weerklink van de vergadering te Gorinchem is. Daar dit in zijn geheel onder de Bijlagen is opgenomen, konden de notulen achterwege blijven.

van dien dag n°. 7 (Bijlage 10) eenige aanvulling en wijziging in het personeel en de stations der riviercorrespondentie bragt en tevens besloot voor de betaling der onvermijdelijke kosten (1) eene som van f10000 aan te vragen, waaruit nu ook de eerst (zie Bijlage 8 sub 5°) op andere wijze geregelde uitgaven voor de „bovenlandsche correspondentie” zouden gekweten worden. Het 3de punt van het te Gorinchem verhandelde bevestigt geheel de hiervoren uitgedrukte meening dat het vraagstuk der zijdelingsche afleidingen ook toen nog niet te berde is gekomen en op de conferentie alleen is gesproken over de Geldersche Lingen en Waal-overlaten, waardoor het inundatiewater tusschen Lek en Waal moet verwijderd worden en waaromtrent de beslissing der conferentie, gelijkvormig aan een in 1800 te Vianen gevallen besluit genomen, door den Raad bij het 9de punt van zijn besluit voor notificatie werd aangenomen: eene beslissing geheel in strijd met wettige overeenkomsten, en die later tot groote moeilijkheden aanleiding zou geven.

Op de conferentie te Gorinchem is overigens niets anders behandeld dan in de registers van den Raad is opgeteekend. Ik heb de notulen dier zamenkomst voor mij gehad en daarin het punt van het toch zoo hoog noodige overleg met de Departementale en dijksbesturen niet eens aangeroerd gevonden. Van samenwerking of eenheid tusschen de Commissarissen-Inspecteurs is mede geen spoor te vinden: een ieder werd in deze nieuwe en moeilijke zaak geheel aan zich zelven overgelaten om te drijven op het 4de en 7de punt van het besluit van 21 Januarij n°. 4 (Bijlage 8) zonder dat door de Regering eenige poging werd gedaan om met de Departementale besturen tot gemeenschappelijke handeling te komen. Treuriger resultaat van het oppertoezicht, waarvan met reden zooveel kracht en beleid te verwachten en te eischen was, is moeilijk denkbaar en

(1) Over de kosten der riviercorrespondentie is nog veel te doen geweest. Overeenkomstig het 6de punt van het besluit van 28 Januarij, verzocht de Raad bij brief van dien dag, n°. 62/7, aan Thesaurier-Generaal en Raden van Financiën om een crediet van f10,000, dat echter door dit Collegie bij brief van den 21 d. a. v. lett. K. K. werd geweigerd. Op advies van Lorentz verzocht daarop de Raad den volgende dag bij brief n°. 59/6 aan het Staatsbewind om een post daartoe aan te wijzen nu aan hun verzoek om het crediet „ten allerspoedigste te doen opmaken en depecheren” geen gevolg gegeven was. Bij Staatsbesluit van den 24n Februarij n°. 6 werd de verlangde ordonnantie door het Staatsbewind op P. Lorentz uitgevaardigd en daarvan bij brief van dien dag en nummer, lett. H, aan den Raad kennis gegeven. De som werd aangewezen „op den 11den Post der 6de Buitengewone Summa der Begrooting van Staatsbehoefkens voor het jaar 1803”. (Res. Raad v. Binn. Zaken 28 Januarij n°. 7, 22 Februarij n°. 6 en 25 Februarij n°. 3 op het Rijksarchief, waar ook de briefwisseling over deze zaak berust).

Krajenhoff die, gelijk uit het vervolg zal blijken, geheel andere denkbeelden over de behandeling dezer zaak aanhing, laat dan ook niet na daarvan in zijn eindverslag⁽¹⁾ even iets te laten doorschemeren waarhij, de conferentie te Gorinchem vermeldende, uitdrukkelijk zegt dat deze „voor 't grootste deel door den burger Leemans gedirigeerd werd”. Dit behoefde de Raad, aan wien het verslag werd gezonden en waarvan Leemans zelf een der drie leden was, voorzeker niet van Krajenhoff nog eens te vernemen en is dus niet zonder beteekenis in den mond van den man, die met de leiding van het geheel belast werd en in hetzelfde verslag onmiddellijk na die woorden de later ondervonden moeilijkheden behandelt.

De tijd begon intusschen te dringen want in de laatste dagen van Januarij viel de dooi in. Den 30sten stelde Krajenhoff dientengevolge schriftelijk en mondeling aan den Raad voor om de „militaire correspondentieposten” naar de rivieren te doen vertrekken waartoe den volgenden dag werd besloten terwijl tevens de betaling der troepen geregeld werd⁽²⁾. Krachtens de daarbij verleende magtiging voorzag Krajenhoff daarop den 2 Februarij in de inkwartiering en de marschorders der troepen en vertrok den volgenden dag naar Utrecht, welke

(1) Het eindverslag van Krajenhoff is gedateerd 's Gravenhage 9 Mei 1803 en werd bij besluit van den Raad van 10 d. a. v. n°. 3 voor „notificatie na lecture” aangenomen. Het berust onder de in- en uitgaande brieven van den Raad op het Rijksarchief en bevat met de bijbehorende stukken hoogst belangrijke gegevens, waarvan in de volgende bladzijden doorlopend gebruik is gemaakt. De letterlijke mededeeling van het lijvige stuk zou te veel ruimte hebben gevorderd, zoodat alleen het belangrijkste in den tekst is overgenomen; behalve de verrigtingen van Krajenhoff zelven is ook de briefwisseling met Sabrier en van Ommeren, waarvan hierna sprake is, er geheel aan ontleend.

(2) Krajenhoff stelde voor de meerdere kosten boven de gewone uitgaven voor de langs de rivieren te verdeelen militairen voor rekening van den Raad van Binnenlandsche Zaken te nemen. Bij besluit van 31 Januarij n°. 11 werd dit goedgekeurd en in dien zin bij brief van dien dag n°. 64/11 aan den Raad van Oorlog geschreven, waarbij tevens verzocht werd om de troepen naar de rivieren te doen vertrekken en de garnizoenscommandanten te Gorinchem, Schoonhoven, Tiel en Bommel last te geven om zoo noodig nog meer assistentie aan de Commissarissen-Inspecteurs op hunne aanvraag te verleenen. Bij hetzelfde besluit werd bepaald, dat van een door Krajenhoff aangeboden „concept-tableau” voor rivierrapporten overeenkomstig zijn voorstel 500 exemplaren gedrukt en daarvan 200 stuks aan hem ter ronddeeling uitgereikt zouden worden. De Raad van Oorlog zond bij brief van 2 Februarij n°. 3 zijne genomen resolutie tot afdending der troepen aan den Raad, die daarvan eerst bij besluit van den 7den n°. 4 aan Krajenhoff kennis gaf. De troepen waren echter reeds den 2den vertrokken. (Uit de Resolutiën en uit de in- en uitgaande brieven van den Raad van Binnenl. Zaken op het Rijksarchief.)

standplaats hem „bij onderlinge schikking” gedurende den ijsgang was aangewezen ⁽¹⁾.

Den 4 Februarij verliet ook Blanken zijne standplaats Brielle ⁽²⁾ en kwam den volgenden dag te Gorinchem aan ⁽³⁾. Waarschijnlijk werden den 4den en 5den ook de overige in de besluiten van 21 en 28 Januarij genoemde stations langs de rivieren bezet.

Krajenhoff inspecteerde onmiddellijk na zijne aankomst te Utrecht den Noorder-Lekdijk bovendams en „vond die alsmede ook de noodmaterialen in zeer goede orde.” Blanken schreef overeenkomstig het besluit van den 21sten nog voor zijn vertrek uit Brielle op de drie eerste dagen der maand aan al de dijkscollegiën, binnen den kring zijner aanstaande werkzaamheden gelegen en verzocht onder mededeeling van zijn aanstaande komst te Gorinchem om „medewerking en vriendelijke correspondentie” ⁽⁴⁾, terwijl hij den 3den, 5den en 6den instructiën voor de onder zijne orders geplaatste landmeters en dijkbazen vaststelde ⁽⁵⁾ en den 8sten eene memorie aan zijne ambtgenooten zond, waarin verschillende seinen werden voorgesteld voor het aanduiden van ijsopruiming of doorbraak en voor het overbrengen van berigten tusschen de stations bij gestremden overtocht over de rivieren ⁽⁶⁾.

(1) De datum van zijn vertrek blijkt uit zijn eindverslag.

(2) Hij berigtte zijn vertrek tegen den volgenden dag op den 3den aan den Raad (Resol. Raad v. Binnenl. Zaken 4 Febr. n°. 4).

(3) Dit blijkt zoowel uit zijn eindverslag als uit de na te melden brieven aan de dijksbesturen, die tot den 3den uit Brielle zijn gedateerd. — Blankens eindverslag is van den 17 Maart 1803 en werd bij besluit van den Raad van 22 Maart n°. 7 mede „voor notificatie na lecture” aangenomen. Het berust eveneens op het Rijksarchief; de belangrijke bijzonderheden die het bevat kunnen uit het verhaal der volgende gebeurtenissen blijken.

(4) De brief, aan alle besturen genoegzaam gelijkloidend, bevindt zich als Bijlage A bij Blankens eindverslag en werd verzonden aan de dijksbesturen van Hagestein, Everdingen, TerLeeden, Arkel boven en beneden de Zouwe, Alblasserwaard, Stad en Lande van Heusden, Oud Land van Altena, Oud-Heusdensche zeedijk, Drongelensche en Dussensche zeedijken, Nieuw-Altena, Nieuw-Zuidhollandsche polder en Bommelerwaard.

(5) De voor allen ongeveer gelijklopende instructie bevindt zich als bijlage B bij het eindverslag. Zij werd gezonden aan de landmeters F. Beijerinck en C. Verheij Bz., en opziener C. Wisboom en de dijkbazen van der Horst en Kuijk. (Voor hunne standplaatsen gedurende den ijsgang zie Bijlagen 8 en 10).

(6) De „seinmemorie” bevindt zich als Bijlage B bij Krajenhoffs en als Bijlage C bij Blankens eindverslag. Ik heb niet kunnen vinden wanneer zij definitief door zijne ambtgenooten werd goedgekeurd. Dat er bezwaren tegen zijn geopperd, bewijst Bijlage 22, hoewel Blanken uitdrukkelijk in zijn eindverslag zegt, dat zij voor Merwede, Maas en Lek werd aangenomen. Zij bevat overigens alleen de in den tekst bedoelde seinen en heeft voor ons doel geen belang, behalve het nader te vermelden slot van het exemplaar dat bij Krajenhoffs eindverslag behoort.

Alles was dus gereed voor de campagne, waarvan iedereen de opening aanstaande achtte. Doch het begon den 6den op nieuw hevig te vriezen zoodat Kraijenhoff, na gedurende zijn verblijf te Utrecht het noodige voor de wisseling der berigten en de inkwartiering der militairen gereed te hebben gemaakt, den 9den weder naar den Haag vertrok en Blanken dien dag naar Brielle terugkeerde (1).

Van het uitstel, dat de weder invallende vorst zoo onverwacht verleende, werd echter gebruik gemaakt om de vastgestelde rivier-correspondentie ten eenenmale van karakter te doen veranderen door verschillende hoogst gewigtige en verre strekkende maatregelen, waarmede men het van alle zijden ondervonden verzet der Departementale besturen en dijkscollegiën meende te kunnen breken en krachteloos maken. Thans nu men na bijna 80 jaar het gebeurde in zijn geheel kan overzien, moet het inderdaad worden betreurd dat de dooi destijds niet is doorgegaan en de tijd niet te kort is geweest voor het beramen dier „hoogst gewigtige operatiën”, gelijk Blanken ze noemde, die zoowel uit hunnen aard als door de wijze van voorbereiding reeds van den beginne onvermijdelijk tot het „afront van „mislukking” (2) moesten leiden.

Dit voert ons van zelf terug tot het punt, dat wij te voren een oogenblik hebben verlaten om ons met de voorbereiding der rivier-correspondentie bezig te houden.

Naauwelijks hadden de Departementale besturen den hiervóór (zie blz. 28) vermelden brief van den Raad van Binnenlandsche Zaken van 21 Januarij n°. 47/4 ontvangen of zij beklagden zich daarover bij het Staatsbewind. Geen hunner (3) antwoordde regtstreeks aan den Raad, daar dit zou gestreden hebben met het door hen ingenomen standpunt dat zij volgens Art. 68, 69 en 71 der Staatsregeling (4) alleen aan het Staatsbewind ondergeschikt waren en overigens in

(1) Volgens hunne eindverslagen. Blanken berigtte den 7den en Kraijenhoff den 8sten afzonderlijk uit Gorinchem en Utrecht aan den Raad, dat zij weer naar huis gingen. (Resol. Raad v. Binnenl. Zaken 8 Februarij n°. 5 en 9 Februarij n°. 3). — Den 6den had Kraijenhoff nog aan den Raad geschreven dat er niets bijzonders gebeurde en de rivier tusschen den 31 Januarij en 1 Februarij te Keulen tot 3 voet 9 duim (1.18 M.) boven nul of 37.03 M. + A.P. was gevallen „met weinig ijs maar veel sneeuw.” (Resol. Raad v. Binnenl. Zaken 8 Februarij n°. 7).

(2) Een term telkens door Blanken gebruikt, zoowel in zijn eindverslag als in zijne brieven, b. v. in de Bijlagen 31, 34 en 67.

(3) Overijssel heeft in het geheel niet geantwoord en zich niet aan de aanschrijvingen gestoord. Dit departement was trouwens geen direct belanghebbende; de in 1609 gemaakte Snijpelingsdijk bij Deventer werd eerst in 1809 tot overlaat ingerigt en zoolang die dijk waakte kon het inundatiewater uit Gelderland niet in Overijssel komen.

(4) Vgl. blz. 9 noot 1, blz. 12 noot 2 en blz. 9 noot 5.

departementale waterstaatszaken het oppergezag uitoefenden zooals dit in de Departementale reglementen geregeld en omschreven was.

Holland klaagde het eerst en verklaarde bij brief van 26 Januarij (1) dat „ zij zich niet mogen ontveinzen de verwondering en het leedwezen, „ welke dit besluit ” (n. l. dat van den Raad van 21 Januarij) „ bij hen „ veroorzaakt heeft. ” Zij zagen daaruit dat „ wel verre van regeling „ zooals in 1802 werd verlangd ” (2) de Raad „ op nieuw en bepaaldelijk „ geautoriseerd wordt tot het doen van voorzieningen over zaaken, „ waarvan de behandeling en uijtvoering bij de Staatsregeling en het „ Reglement voor dit Departement aan ons zo klaar en uitdrukkelijk „ is gedemandeerd, dat in deze geen woord te vinden is, waar uijt „ men de mogelijkheid zou kunnen afleiden, dat dezelve immer aan „ eenige andere magten, personen of Collegiën zoude kunnen of mogen „ opgedragen worden. ” Zij hadden dus verwacht „ dat zij en niet de „ Raad van Binnenlandsche Zaken de opdracht gekregen zou hebben. ” „ Om der wille van de zaak zelve ” hadden zij echter de verlangde aanschrijving aan de dijkscollegiën verzonden „ hoewel hun werk dus „ nergens anders in bestaat dan in eene expeditie der orders van „ genoemden Raad ”, wat wel op dien Raad alle verantwoordelijkheid overbragt maar „ welke wij niet te min oordeelen dat onbestaanbaar „ is met het geen bij Staatsregeling en Reglement aan ons is opgedragen ”. Alleen de omstandigheden en de noodzakelijkheid „ om zich „ na deze ten algemeene beste te schikken ” hadden hen bewogen om in dit geval „ die duidelijke letter voorbijtezien ”, die met „ besef van pligt „ en herinnering aan hun eed ” hen in alle andere gevallen zou hebben verhinderd „ aan dergelijke aanschrijvingen en verzoeken te voldoen. ” Want zij vreesden dat de dijksbesturen „ die niet onkundig zijn ” van de Staatsregeling en het Departementaal reglement anders „ in geauctori- „ seerden van den Raad van Binnenlandsche Zaken mogelijk die bevoegd- „ heid niet erkennen ” zouden die zij in gemelde staatsstukken lazen dat met het gezag over de dijkscollegiën „ en derzelve werkzaamheden aan „ het Departementaal bestuur van Holland competeerd. ” Alleen de gedachte aan de daaruit te verwachten verwarring of vertraging „ waardoor de heilzame oogmerken van het Staatsbewind verijdeld

(1) De brief werd den 28sten volgens de notulen van dien dag bij het Staatsbewind ontvangen, gelezen en in handen van Gockinga, Besier en Brantsen gesteld, die er, gelijk men later zal zien, den 14den Maart rapport over uitbragten. Het stuk berust op het Rijksarchief in het dossier Staatsstukken, getiteld „Rapporten van Leeden”.

(2) Onder anderen bij brieven van 18 Augustus en 19 November 1802 aan het Staatsbewind, welke stukken mede in het bij de vorige noot bedoelde dossier berusten. Zij werden eveneens aan de aldaar genoemde leden om advies gezonden, door wie ook over deze stukken den 14 Maart 1803 rapport is uitgebragt.

„zouden worden” had „na bedaarde overweging” het overwigt behouden „zonder egter in het minst van onze principes te kunnen of „te mogen afgaan” en zij bleven er op aandringen dat de Waterstaat binnen hun Departement alsnog „onverwijld werde gebragt in die „termen als Staatsregeling, Departementaal reglement en het nut der „ingezetenen zijn medebrengende” (1).

Weinige dagen later kwam ook de klacht van Gelderland in. Het bestuur van dat Departement deelde in zijn brief van 2 Februarij (2) mede dat zij na ontvangst het Staatsbesluit van den 20sten en den brief van den Raad van den 21sten, die stukken wel bij resolutie van den 2den „ter kennisse hadden gebragt van de respectieve Dijkscollegiën binnen dit Departement”, doch dat dit alleen was geschied „in het preesente geval, tot voorkoming van alle botzingen, „verwarringen en nadeelen welke daaruit voor het algemeen zouden „kunnen ontstaan” en bovendien „onder reserve onzer nadere deli- „beratiën over het werk van den Waterstaat in dit Departement in „’tgeneraal en speciaal over onze aan ULieden te doene represen- „tatiën wegens derzelve Besluit van 18 October ll. n°. 50” (3). De dijkscollegiën waren bovendien door hen aangeschreven „om met de „Commissie, door meergemelden Raad benoemd bij het losbreken „der rivieren en het toevloeyen van opperwater behoorlijke corres- „pondentie te houden” en tevens van haren goeden raad „zoo noodig” gebruik te maken; doch op de mededeeling dezer concessie volgt dadelijk dat zij „van de aangestelde Commissie en derzelve Leeden dan ook „vertrouwen dat zij van hun kant alles zullen toebrengen wat tot der „Ingezeetenen beveiliging zal kunnen dienstig zijn” en dat wel zonder dat „derzelve maatregelen eenige entraves aan de werkzaamheden „der respectieve Dijkscollegiën zullen toebrengen, noch door het „emploijeeren van andere personen confusie en botzingen met de „ordres en maatregelen derzelve Dijkscollegiën zullen worden veroor-

(1) Zij wijzen in den brief uitdrukkelijk op de noodlottige gevolgen eener te ver gedreven centralisatie en bemoeijng van het Rijk met locale toestanden en halen daarbij ook de blz. 26 noot 1 medegedeelde Proclamatie aan.

(2) De brief, op het Rijksarchief voorhanden, werd den 7n bij het Staatsbewind gelezen en volgens besluit van dien dag n°. 25 ter kennisneming aan den Raad van Binnenlandsche Zaken gezonden, die hem voor notificatie aannam (Res. Raad van Binn. Zaken 11 Februarij n°. 1, Rijksarchief). — Daar Gelderland aan het verlangen voldaan had, viel er niet veel anders mede te verrigten en was het van het standpunt van den Raad het beste om de bewoordingen, waarin dit geschiedde, maar onopgemerkt te laten.

(3) Zie Bijlage 5. Men schijnt dus ook in Gelderland over dit besluit niet geheel tevreden geweest te zijn, waarschijnlijk wegens de uitsluiting van den departementalen invloed van de zaken die de rivieren betroffen.

„zaak” maar veeleer „alles zou worden vermeden wat daartoe tot „algemeen nadeel aanleiding zou kunnen geven” en vooral „dat er „geene mesures zullen worden genomen, waar door teegens de con- „venanten opzigtelijk het openen der overlaten en het toelaten of „openen der sluizen zou worden gehandeld, waardoor de Ingezetenen „van dit Departement ten uitersten zouden kunnen worden benadeeld.” Men ziet dat het in 1799 met de overlaten gebeurde nog niet was vergeten en het bestuur, hoe gewillig ook om medetewerken, gelijk door Brunings zoozeer werd geprezen (Bijlage 13), geene overschrijding van bevoegdheid zoude gedoogen.

Wij hebben deze brieven van Holland en Gelderland ⁽¹⁾ in hoofdzaak medegedeeld omdat daarin de punten van verschil volledig aan den dag komen. Terwijl de door het Staatsbewind uit te oefenen superintendentie nog geheel ongeregeld en het bestaande Rijksbestuur slechts voorloopig was, hadden daarentegen de Departementale reglementen het gezag en de bevoegdheid der Departementale besturen in waterstaatszaken reeds volledig begrensd en gevestigd. En dat dit gezag onder de Staatsregeling van 1801 veel grooter is geweest dan onder de Grondwetten van 1815 en 1848 blijkt reeds genoegzaam daaruit, dat van een oppertoezicht zooals onze tegenwoordige grondwet dit aan den Koning toekent, destijds geen sprake was. Art. 69 der Staatsregeling beperkte dit tot het bevaarbaar houden der rivieren en zeegaten en het waken voor de belangen van andere Departementen, terwijl daarentegen het „toevoorzigt over alle dijken en waterwerken „enz.”, bij Art. 68 aan de Departementale besturen overgelaten, alles tot zelfs de soevereine wetgeving in waterschapszaken omvatte, zooals de Departementale reglementen ⁽²⁾ kunnen aantoonen, die als uitvloeisels der Staatsregeling en in vele opzigten als hare bijvoegsels moeten beschouwd worden.

Bewaarden aldus de Departementale besturen tegenover den Raad zelve een diep stilzwijgen, zoo zal hunne stemming dezen voorzeker wel niet onbekend zijn gebleven. Tegelijkertijd kwamen van alle zijden klagen over de riviercorrespondentie in en deed vooral de destijds ongewone detachering van militairen langs de rivieren groote ongerustheid bij de bevolking ontstaan ⁽³⁾. Ziende dat de zamen-

(1) Deze en de volgende brieven der verschillende departementale besturen zijn niet in de bijlagen opgenomen omdat zij, hoe merkwaardig ook voor de kennis der in die dagen heerschende verwarring, toch meer in verband staan met de regeling van het waterstaatsbestuur dan met de zaak, die het hoofdonderwerp van deze bladen uitmaakt. Het belangrijkste is evenwel in den tekst overgenomen.

(2) Vgl. blz. 9 noten 3 en 4, en vooral Roëll a. w. blz. 58—59.

(3) Over de verdeling der troepen maakte men zich zoo ongerust omdat men hierdoor den gevaarlijken toestand der rivieren geconstateerd meende te zien. De

werking met de dijkscollegiën en Departementale besturen geheel dreigde te mislukken nam de Raad, nog voordat de brief van Gelderland in den Haag was aangekomen en na Krajenhoff, die op het vertrekken stond, te hebben gehoord, (1) den 2 Februarij

veelvuldige vragen en klagten, hierover bij het Staatsbewind ingekomen, gaven den Raad van Binnenlandsche Zaken (na conferentie met de Commissie v. d. Binn. Zaken uit het Staatsbewind) aanleiding om bij besluit van 4 Februarij n°. 12 Krajenhoff te verzoeken „het noodige te werk te stellen om alle verontrustende indrukken „betrekkelijk het stationeeren van posten Cavallerie in de plaatsen gelegen langs de „boorden der rivieren weg te nemen”. Krajenhoff antwoordde daarop den 6^{en} uit Utrecht (Resol. Raad v. Binn. Zaken 8 Febr. n°. 7) dat het concentreren der „correspondentieposten” in de meest nabij gelegen steden, „zoolang zij niet op de posten noodig zijn, onraadzaam moest geacht worden” vooreerst omdat de troepen thans (zie noot 2 blz. 31) buiten kosten der gemeenten waren ingekwartierd en bij het concentreren nieuwe schikkingen met de steden noodig zouden zijn, ten tweede omdat de plattelandsgemeenten en sommige steden (b. v. Bommel) reeds bezwaar genoeg maakten en ten derde omdat het weder zeer veranderlijk en het dus „alleronzekerst” was wanneer de troepen weder op hante posten zouden moeten zijn.

De bezwaren van de plattelandsgemeenten en steden golden voornamelijk de onzekerheid omtrent de vergoeding der kosten, en dat dit geen ongegronde vrees was bewijst Krajenhoffs rapport door de mededeeling dat o. a. te Tiel nog niets was ontvangen wegens vergoeding voor de inkwartiering der troepen aldaar tijdens den ijsgang van Januarij en Februarij 1799, dus 4 jaar geleden! Zoo groot waren de achterstand en verwarring in de zaken geworden onder de werking der Staatsregeling van 1798! (Vgl. blz. 26 noot 1).

Bij besluit van het Staatsbewind van 8 Februarij n°. 12 (Resol. Raad v. Binn. Zaken 9 Febr. n°. 3) werd het advies van de Raden van Binnenl. Zaken en Oorlog verzocht op een brief van het Departementaal bestuur van Gelderland van den 3den, „met verzoek van voorziening” klagende over „het onverwacht inrukken der Militaire Detachementen om tot correspondentie te dienen” in de verschillende opgenoemd wordende plaatsen langs de rivieren in hun Departement. De Raad van Binn. Zaken nam evenwel onder 10 Februarij n°. 9 het besluit om de reeds (zie noot 2 op blz. 31) toegestane troepen volgens de „alsnu vastgestelde orders” te verdeelen, Krajenhoff daartoe te „authoriseeren” en „inmiddels het advies van den Raad van Oorlog af wachten”. De Raad van Oorlog adviseerde den 14 Febr. n°. 38 om den brief van Gelderland „voor notificatie aan te nemen” en in dien zin werd bij brief van 17 Februarij n°. 42/9 een voorstel aan het Staatsbewind gedaan, dat dienovereenkomstig besliste (Resol. Raad van Binn. Zaken 17 Febr. n°. 9). — Uit het Register van Besluiten en uit de In- en Uitgaande Missives v. d. Raad v. Binn. Zaken op het Rijksarchief.

Krajenhoff gaf den 2den Februarij aan de verschillende municipaliteiten (de revolutionaire naam voor gemeenteraden) kennis van de aanstaande komst der troepen en van de magtiging tot regeling van huisvesting en voeding der soldaten, op hem en de Commissarissen-Inspecteurs verstrekt. Hij verzocht de gemeentebesturen het surplus boven de gewone garnizoensmenage voorteschieten en de militairen in één huis, zoo mogelijk aan den dijk, te huisvesten (Vgl. zijn eindverslag).

(1) Dit blijkt niet uitdrukkelijk uit den tekst van het besluit zelf, maar uit de

een besluit (Bijlage 11) dat, hoe men ook over dat van 21 Januarij moge denken, ten eenenmale zijne bevoegdheid overschreed en men zich dan ook wel wachte aan de Departementale besturen mede te deelen. Hij maakte zich, wat allermintst had moeten gebeuren, boos op de Departementale besturen die hem geen antwoord zonden, en gelastte Kraijenhoff en de Commissarissen-Inspecteurs om „bij „tergiversatie of ongenoegzame medewerking van de respective Dijk- „collegiën aan dezelve zodanige orders te geven, en zelve die middelen „in het werk te stellen als de critique omstandigheden” zouden vorderen.

Bij brief van dienzelfden dag werden tevens aan het Staatsbewind al de genomen besluiten (1) medegedeeld opdat het zou kunnen zien hoe de Raad gemeend had de verleende bevoegdheid te moeten gebruiken.

Dat de verwarring door het besluit van 2 Februarij ten top zou moeten stijgen zoodra een dijkscollegie, dat regtens niets met den Raad of zijne ambtenaren te maken had, zijne medewerking weigerde is duidelijk voor iedereen die weet hoe kostbaar in tijden van gevaar de uren zijn en hoe snel het lot der dijken gewoonlijk beslist is. Voor dit driftig besluit is derhalve moeilijk eene andere reden te vinden dan de meening dat den Raad eenvoudig door een Staatsbesluit als dat van 20 Januarij n°. 3 de bevoegdheden van den voormaligen Agent van Inwendige Politie enz. konden worden teruggegeven en dat de Commissarissen-Inspecteurs van 1803 dezelfden waren als die volgens de Staatsregeling van 1798. Reeds bij zijn voorstel van 19 Januarij zagen wij den Raad van Binnenlandsche Zaken die mogelijkheid aannemen en ten eenenmale vergeten, dat toen in 1802 de Commissarissen-Inspecteurs „werden gecontinueerd”, hun vroegere magt tevens was ingekrompen. Want het Staatsbesluit der continuatie bevatte tegelijk den last dat „zij van dien tijd af ook de bevelen der „Departementale besturen, voor zooveel het aan dezen opgedragen „deel van het Waterstaatsbestuur betrof, moesten opvolgen”, (2) zoodat de Commissarissen-Inspecteurs alleen dan aan eenig dijkscollegie bevelen konden geven, wanneer zij door de Departementale besturen daartoe gemagtigd waren of hun door deze besturen het uitvoeren van bevelen was opgedragen (3).

nader te vermelden bewoordingen van Kraijenhoffs eindverslag. Het verband der volgende gebeurtenissen maakt het twijfelachtig of hij den maatregel aangeraden of ook slechts goedgekeurd heeft. Nog in den Haag zijnde is hij echter ongetwijfeld geraadpleegd.

(1) Bij brief n°. 12 (Resol. Raad v. Binn. Zaken 2 Februarij n°. 5, Rijksarchief).

(2) Woorden van het Staatsbesluit van 9 Augustus 1802 n°. 68 (zie Bijlage 3 en noot 4 op blz 10).

(3) Vgl. de artikelen der Staatsregeling die aan de Departementale besturen de magt over de dijksbesturen hadden toegekend (blz. 9 noten 1 en 5).

Toen men naderhand in de zelf gestichte verwarring aan Brunings om raad vroeg, zien wij hem dan ook in zijn brief van 11 Februarij (1) aan Lorentz, zooveel dit pas had hierop de aandacht van den Raad vestigen. Naar zijne gedachten kon, zegt hij, uit kracht van des Raads besluiten niets met vrucht door Commissarissen-Inspecteurs gedaan worden ter bereiking van het groote oogmerk en liep men bovendien de kans dat door zelf te handelen de Rijksambtenaren bij eventueële rampen van halve maatregelen en het veroorzaken dier rampen beschuldigd zouden worden. Beter oordeelde hij het „bij „nadere missive” (dat wil tusschen de regels gelezen zeggen: door op de genomen besluiten terug te komen) in plaats van te *gelasten*, alsnog de medewerking der Departementale besturen te *vragen*. Hij geeft verder den eenigen in de toenmalige staatsverhoudingen nog mogelijksten weg aan door voortstellen om de reeds „door den Raad „benoemde en geemploijeerde personen” alsnog ook door de Departementen te doen „authoriseeren” om met of zonder de Dijkcollegiën de noodige voorzieningen te nemen, er bijvoegende dat Gelderland dit reeds voor Beijerinck en van Ommeren, de beide Commissarissen-Inspecteurs in dat Departement, had gedaan en „in die kwartieren” daarom „de zaaken zeer wel gaan” zouden.

Dáár was in het besef van het aanstaand gevaar dus de weg gekozen dien de Raad verzuimd had in te slaan en men kan het Departementaal bestuur van Gelderland hiervoor niet genoeg lof toekennen. Maar ook Holland en Utrecht hadden het ernstige van den toestand begrepen door over de inbreuk op hunne bevoegdheden voorshands heen te stappen en den dijkcollegiën overleg met de Commissarissen-Inspecteurs te gelasten, gelijk wij dit voor Holland reeds mededeelden en voor Utrecht thans vermelden zullen.

Waarschijnlijk is het besluit van 2 Februarij, hoewel alleen aan de Commissarissen-Inspecteurs medegegeeld, reeds spoedig ook bij de Departementale besturen bekend geworden. Althans eene week later (den 9den) schreef het Departementaal bestuur van Utrecht aan het Staatsbewind een der heftigste brieven, die welligt ooit tusschen administratieve magten van hetzelfde land zijn gewisseld (2). Terwijl het in den aanvang van zijn schrijven berigt dat de den 21sten Januarij door den Raad verlangde circulaire aan de dijksbesturen is afgezonden, voegt

(1) Bijlage 13. Deze belangrijke brief zal nog nader worden behandeld.

(2) De brief werd den 14den door het Staatsbewind ontvangen en volgens besluit van dien dag n°. 22 aan den Raad van Binnenlandsche Zaken om advies gezonden. Hij berust thans met de rapporten van dien Raad en van C. Brunings op het Rijksarchief in het dossier „Rapporten van Leeden”.

het er uitdrukkelijk bij dat het daartoe alleen met voorbijzien van al zijne bezwaren is overgegaan „om zooveel in hun was” toe te brengen tot voorkoming van „de belemmering en verwarring,” tot welke de verordeningen van 20 en 21 Januarij „in het oogenblik „van nood aanleiding zouden geven”, en die het „met geene geringe „zorge” tegemoet zag, daar toch de dijksbesturen en heemraden in het Departement „in deze billijkerwijs buiten hunne Instructiën geen „anderen rigtsnoer dan de Staatsregeling en het Departementaal Reglement erkennen konden.”

Na „hiermede voldaan te hebben aan een moeilijken plicht,” moest het echter verklaren dat zij over de gemelde besluiten „zoo „zeer verwonderd” waren als zij zich „over derzelve gevolgen „hartelijk bekommerden.” Zij bevonden toch „aan de ééne zijde die „verordeningen zelve zoo zeer in strijd met de Letter der acte van „Staatsregeling en van het door UL. plechtig gesanctioneerde Reglement voor dit Departement” dat zij zich „naauwelijks konden „voorstellen dat die Raad bij deze zijne aanvraag kennis had gedragen „van de duidelijke en stellige bepalingen daarbij vervat.”

Heviger kon het niet, zal men toegeven. Maar den Raad van Binnenlandsche Zaken zou nog duidelijker de les gelezen worden. Want nu volgt de verklaring dat „zij waarlijk niet weten wat te „goeder trouwe van den zin der Artikelen 65 en 69 der Staatsregeling (1) en nog minder van de Artikelen 39 tot 42 van het „Departementaal reglement te moeten maken indien een ander „collegie, bij die beide Grondwetten ten deze noch bekend noch „genoemd, tegen derzelve duidelijke bepalinge aan tusschen de „magt, aan het Staatsbewind in 't algemeen en de Departementale „Besturen in 't bijzonder eeniglijk toevertrouwt, een soort van gezag „als 't ware kan inschuiven”. Deze beschuldiging dat de Raad zich een onwettig gezag had aangematigd, was volkomen gegrond daar de verschillende Raden, bij de Staatsregeling ingesteld, geen zelfstandige departementen van algemeen bestuur vormden maar alleen bevoegd waren om, zooals hun naam aanduidt, aan het Staatsbewind, dat om in hedendaagsche taal te spreken eigenlijk het eenige ministerie der Republiek was, raad te geven en onder diens bevelen te arbeiden. Tusschen het Staatsbewind en de Departementale besturen kende de Staatsregeling van 1801 geen ander collegie of ambtenaar; „ware dat zoo”, zegt het Departementaal bestuur, „wat „wordt er dan van het oppertoezigt van art. 39 van het Departementaal reglement, aan het (departementaal) bestuur gegeven? „En welke zullen de werkzaamheden zijn voor de beide Lekkijk-

(1) Vgl. blz. 9 noot 2 en blz. 12 noot 2.

„collegiën met wier organisatie Art. 40 het Departementaal bestuur „belast en in welke hetzelfde kundige en met het belang der Dijken „zelve allernaauwst verbonden Heemraden op de daartoe beraamde „qualificatie en Instructie heeft geplaatst?” Daarna zijn de Commissarissen-Inspecteurs aan de beurt in bewoordingen die duidelijk aantoonen hoezeer de tot het uiterste gedreven centralisatie van 1798 bij iedereen gehaat was en tegen de nationale gewoonten gestreden had: „Indien het Staatsbewind eenige nadere lastgeving had willen geven „in deze tijden vertrouwden zij dat het daarmede diegenen zou bekleed „hebben die de Staatsregeling daartoe aanwijst”, daar het „plotseling „invoegen van een aldaar vreemd gezag” en „van beambten, welke „de ingezetenen vertrouwden dat met de vernietiging der Agent- „schappen hunne betrekkingen, daaruit voortvloeiende, verloren „hadden” niet anders kon teweegbrengen „dan gedurige botzingen „met wettig georganiseerde Collegiën” waaruit noodzakelijk „eene „tegenwerking geboren wordt die in werkeloosheid eindigt en daarmede „het gevaar zelve verdubbelt” Waarlijk de Commissarissen-Inspecteurs moeten na 1798 geen aangenamen tijd hebben beleefd, al deden zij ongetwijfeld niets meer dan hun pligt in het uitoefenen van het hun toen wettig opgedragen gezag!

Tot hiertoe kan men zeggen dat het Departementaal bestuur volkomen in zijn regt is, vooral daar het begonnen was met de verlangde bevelen aan de dijksbesturen te geven. In het vervolg van zijn brief begeeft het zich m. i. echter op een dwaalweg door de argumenten der beide gehoorde Lekdijk-collegiën overtenemen, die, hevige klagten over de riviercorrespondentie zelve aanheffende, het doen voorkomen alsof de dijksverdediging door de Commissarissen-Inspecteurs geheel zonder de dijksbesturen en dat wel geheel verkeerd zoude gevoerd worden. Naderhand heeft C. Brunings, wiens advies door den Raad (1)

(1) Waarschijnlijk om de hevige beschuldigingen tegen de Commissarissen-Inspecteurs, werd de brief van Utrecht bij uitzondering aan Brunings om advies gezonden. Hij berigtte daarop den 23 Februarij uit Zwanenburg; zijn rapport berust zoowel onder de stukken van den Raad, als in copie onder die van het Staatsbewind (vgl. blz. 39 noot 2). Des Raads advies is gedateerd 24 Februarij n°. 72/3 (vgl. Resol. Raad v. Binn. Zaken van dien dag n°. 3) en stelt voor „om te persisteren bij de genomen resolutiën, daar „deze des Staatsbewind's ernstig voornemen doen kennen om de bepaalde maatregelen „ter voorkoming der noodlottige gevolgen van den tegenwoordigen staat der rivieren „krachtadig te handhaven”. Zij leggen het rapport van Brunings over en „refereeren” zich daaraan „hoe zeer zulks anders bijna nooit door ons geschiedt”. Het laatstbedoeld uitvoerig rapport is hoogst belangrijk en schetst de gevolgen, die voor de dijken en rivieren zouden voortvloeijen uit eene onbepaalde souvereiniteit der polderbesturen, waarom het volgens Brunings eigenlijk te doen is. Eene meerdere bekendheid overwaard, mogt het hier evenwel niet worden medegedeeld omdat de

over den brief van Utrecht werd gevraagd, in zijn rapport het Departementaal bestuur en de Lekdijkcollegiën daarover dan ook duchtig teregtgewezen.

De beide Lekdijk-collegiën verklaren (1) „dat het aanwezen van „ twee magten, op een en dezelfde zaak een gelijk regt van beschik- „ king sustineerende, veelal moeilijkheden veroorzaakt zoo dat ten „ gevolge van contrariëerende orders bij opposite begrippen het belang „ des Dijks zou kunnen worden verwaarloosd en dus de schromelijkste „ uitkomsten voor het wezenlijk belang zouden hebben terwijl tevens „ als wordt veronderstelt” dat aan die collegiën met geen volkomen gerustheid de zorg bij ijsgevaar en andere dringende omstandigheden „ zonder het medetoezigt van een enkelen persoon kan worden over- „ gelaten men deszelfs geheel aanwezen als onnodig en overtoellig „ zou kunnen beschouwen en met grond veronderstellen” dat die colle- „ giën hadden „gedefungeerd.” De riviercorrespondentie verklaren zij onnoodig „ omdat in tijd van nood zooals bekend steeds eene goede „ en zekere correspondentie bij de Dijkscollegiën heeft plaatsgehad en „ en nog plaats heeft door het overbrengen der tijdingen van wacht „ tot wacht zonder eenige confusie of opschudding, welke veelal bij „ militaire ordonnantiën veroorzaakt worden en op den geest der huis- „ luiden een nadeligen invloed hebben om niet te spreken van het „ bezwaar welk hierdoor aan bijzondere plaatsen wordt veroorzaakt.” Lekdijk bovendams beklaagt zich ook over „ het bezwaar voor hunne „ Dijkscasse uit deze inrigting resulterende, gemerkt de Lekdijk boven- „ dams niet ten laste van het algemeen maar ten lasten van de Lande- „ rijen in deszelfs ring liggende wordt onderhouden” en over „ de „ importante kosten in 1799 op last van Commissarissen-Inspecteurs „ geordonneerd en naar het oordeel van het Collegie onnoodig gekeurde „ wachten en verdubbeling derzelve veroorzaakt.” Het Departementaal bestuur, die klagten overnemende, voegt daarbij dat het ongelukkig zoude zijn als men telkens het gezag en de grondvesten der Staats- regeling verzwakte om alles weer „ op den vorigen zoo zeer afge- „ keurden voet te brengen” (2) waarvan de „ treurige ondervinding „ genoeg het nadeel had geleerd ook door de menigte kostbare beampten.”

daarin voorkomende beschouwingen over de taak, werking en bedoeling van het opper- toezigt op den Waterstaatslechts in indirect verband met het te behandelen onderwerp staan (zie blz. 19 en noot 4 aldaar). — Het Staatsbewind stelde de beide stukken met den brief van Utrecht bij besluit van 28 Februarij n°. 11 in handen van Gockinga, Besier en Brantsen, die er den 14 Maart mede rapport over uitbragten. (Vgl. blz. 34 noten 1 en 2.)

(1) De brieven van de Lekdijk-collegiën bovendams en benedendams aan het Departementaal bestuur zijn resp. gedateerd 3 en 7 Februarij 1803.

(2) Vgl. blz. 26 noot 1 en blz. 35 noot 1.

Het verklaart ten slotte de „extensie” welke de Raad van Binnenlandsche Zaken aan het besluit van het Staatsbewind geeft gegeven „zoowel met de inrigting der constitueerende magten als met het „wezenlijk belang der ingezetenen strijdig” en verzoekt dus „ten „ernstigste dat de Commissarissen-Inspecteurs zoo spoedig mogelijk „van den Dijk zullen worden terugontboden ter voorkoming van alle „verdere verwarring en onheilen, en althans hangende de deliberatiën „worden gelast de bevelen van het Departementaal Bestuur, gelijk „ook die van de respectieve Dijkscollegiën in het Departement te res- „pecteeren en te gehoorzamen”.

Het onjuiste en gezochte van de meeste, zoowel als het hoogst overdrevene van alle hier aangevoerde gronden, behoeft nauwelijks te worden aangetoond, evenmin het onredelijke van den eisch aan het slot van den brief. Het oppertoezicht van het Staatsbewind wordt geheel weggecijferd op grond eener zeer afkeurenswaardige verdachtmaking van de Commissarissen-Inspecteurs en de maatregelen die deze in geval van nood nog moesten nemen, terwijl het collegie van den Lekdijk bovendams uit de wijze waarop de kosten hunner bedijking werden bestreden, de vreemste gevolgtrekking maakte. Bij dien dijk was het algemeen belang in de hoogste mate betrokken en dien-tengevolge het centrale gezag niet alleen bevoegd maar zelfs verplicht om daarop het oog te houden nu het verledene genoeg had doen zien hoe het in werkelijkheid dikwijls met de dijksverdediging gesteld was. Het was bovendien ondenkbaar dat de Commissarissen-Inspecteurs noodeloos, dus uit onkunde of uit plagerij, in 1799 maatregelen verordend zouden hebben en voorzeker te veel gevergd om op de verklaring van de dijkscollegiën dat de dijksverdediging thans voldoende zou zijn de Rijksambtenaren van een dijk te verwijderen waar zij zelfs volgens het besluit van 2 Februarij niet dan bij „tergiversatie” en dus in het uiterste geval geheel zonder de dijkscollegiën mogten handelen.

Waren dus al de in de laatste plaats geopperde bezwaren ongegrond, te betreuren is het dat het Staatsbewind en de Raad van Binnenlandsche Zaken zoo weinig beleid en doorzicht betoond en zoo weinig rekening met de bestaande staatsinstellingen gehouden hebben. Zonder dat zou het gemakkelijk zijn geweest de onwilligheid en het verzet te overwinnen en aantijgingen als de bovenvermelde te wederleggen, terwijl thans de twist fel ontbrand en niet alleen de riviercorrespondentie, maar als gevolg ook de dijksverdediging zelve onnoodig in gevaar gebracht was. Wel verre van echter tot den regten, door Brunings nog in het laatste oogenblik ⁽¹⁾ aangegeven weg terug

(1) Zie zijn brief van 11 Februarij aan P. Lorentz (Bijlage 13).

te keeren, greep men naar nieuwe middelen om een oorspronkelijk volstrekt niet beoogd doel te bereiken en maakte daardoor zelf de tevoren zoo onregtvaardig geuite beschuldigingen tot waarheid. De Raad noodzaakte daardoor niet alleen ook Gelderland tot hevig verzet maar moest bovendien, toen het oogenblik van uitvoering naderde, de leiding uit handen geven en in de gevolgen voor goed een einde aan zijn gezag in waterstaatszaken zien maken.

In de tweede week van Februarij komt namelijk op eenmaal het plan voor den dag om bij den aanstaanden ijsgang zoo noodig de bandijken op verschillende plaatsen doortesteken en de hooge opperwateren over de bedijkte landen afteleiden. Alvorens het verhaal der gebeurtenissen van dezen winter te vervolgen is het dus noodig hier eerst iets medetedeelen over den oorsprong van dit plan, dat, hoewel geenszins nieuw, tot dusverre geheel op het gebied der beschouwingen was gebleven. —

Hierboven (blz. 29) is aangetoond dat er in de tweede helft van Januarij nog geen sprake van geweest, ten minste niet bepaald overwogen is of men het reeds bij den aanstaanden ijsgang ten uitvoer zou brengen. Dat het intusschen de regering reeds voor den geest zweefde volgt uit het hiervóór vermelde besluit van 2 Februarij, dat in Kraijenhoffs eindverslag (1) uitdrukkelijk aan de latere besluiten gekoppeld en als daarmede van gemeenschappelijken oorsprong aangeduid wordt door de woorden: „Na cenige gehouden conferentiën „ met den Raad van Binnenlandsche Zaken, waarbij ook eenmaal de „ Commissaris-Inspecteur J. Blanken Jansz. assisteerde ” was „ de onge- „ noegzaamheid van den last op 's lands geauthoriseeerdens ver- „ leend gebleken, vooral bij welligt te vreezene tegenwerkingen van „ sommige Departementale Bestuuren, niet geheel tevreden met des „ Raads reeds genomene maatregelen ” zoodat „ deze consideratiën „ leidden tot het Besluit van 2 Februarij n°. 11 alsmede tot die van „ 15 Februarij n°. 3 en n°. 25.”

Reeds den 2den Februarij was dus het daarstellen van zijdelingsche afleidingen door doorsteking der dijken bij den aanstaanden ijsgang niet geheel vreemd aan het besluit van dien dag al wordt het met name niet vóór den 14den genoemd.

Is hiermede de tijd, waarop het plan voor 't eerst vorm verkreeg, vrij nauwkeurig op weinige dagen na bekend, moeilijker te beantwoorden is de vraag wie aan den Raad daartoe het voorstel heeft gedaan. Daar in het geheel complete archief van dit collegie hiervan geen spoor te vinden is, mag men het er voor houden dat de voorstellen

(1) Vgl. blz. 37 noot 1.

mondeling zijn geopperd en toegelicht, zoodat de vraag overblijft wie het voor het eerst ter sprake heeft gebracht. Tot mijn leedwezen moet ik hierop echter een bepaald, door bewijzen gestaafd antwoord schuldig blijven. Reeds van het begin van het onderzoek af zeer verlangend om den hoofdaanlegger te leeren kennen, heb ik alle op het Rijksarchief berustende brieven, memoriën en rapporten, door het Staatsbewind en den Raad in dien tijd ontvangen of verzonden, oplettend en naauwkeurig doorgelezen in de hoop daarin eene aanwijzing te vinden. Driemaal meende ik gedurende dit onderzoek op het spoor te zijn: eerst toen ik de conferentie te Gorinchem leerde kennen, daarna toen Kraijenhoffs eindverslag voor den dag kwam (1) en nog eens toen de conferentie van 14 Februarij tusschen het Staatsbewind en den Raad mij uit de stukken bleek. Telkens werd ik evenwel teleurgesteld en kan, met de verklaring dat ik zeer naauwkeurig heb gezocht, niet anders doen dan de hoop uitdrukken dat later een ander zijne pogingen met gunstiger uitslag bekroond zal zien en er in slagen moge hetzij uit het Rijksarchief, hetzij van elders schriftelijke bewijzen aan den dag te brengen.

Vraagt men evenwel of de stukken eenige aanwijzing geven dan kan het antwoord volmondig bevestigend zijn. Na zorgvuldige overweging van al de geschriften over deze zaak staat het bij mij vast dat Blanken het plan voor het eerst voorgesteld heeft en de Raad van Binnenlandsche Zaken, ten einde raad, door een ongelukkige zinsnedē uit een brief van C. Brunings er toe gebracht is om het aan te nemen.

Ik hoop dit zoowel uit het verband der feiten, als uit de houding en de meeningen der betrokken personen te kunnen bewijzen.

Allereerst vallen al de met de dienst der rivieren belaste Commissarissen-Inspecteurs behalve Blanken uit. Geen hunner is in Januarij of Februarij mondeling met den Raad in gedachtenwisseling geweest en hunne volledig bewaard gebleven rapporten behelzen niets omtrent het plan waarvan thans sprake is, terwijl ten overvloede later overtuigend zal blijken hoe vier hunner (C. L. Brunings, W. Beijerinck, W. van Ommeren en J. Sabrier) tegenstanders daarvan waren. En de

(1) Hoewel tijdens het onderzoek uit den Index der stukken van den Raad spoedig het bestaan van dit verslag bleek, kreeg de schrijver het eerst laat in handen ten gevolge van de splitsing, die het archief van den Raad bij de oprigting der Commissiën van Superintendentie heeft ondergaan en waarbij de belangrijkste stukken naar het archief dier Commissiën zijn overgebracht. De toen onder den Raad berustende waterstaatsstukken waren daar bovendien reeds ten gevolge van eene vroegere splitsing aanbeland, noodig geworden bij de opheffing van het Agentschap van Inwendige Politie, welks archief aan verschillende collegiën moest worden toebedeeld.

vijfde, C. Brunings Jr. (1), tijdens de riviercorrespondentie te Schoonhoven gestationeerd, is geheel buiten bemoeijing met het doorsteken der dijken gebleven.

Ten andere doet ook Krajenhoff zich uit de stukken als tegenstander kennen, zooals mede hieronder zal worden aangetoond. Bovendien heeft hij het noch in zijne eigen levensbeschrijving (2), noch in zijne Hydrographische en Topographische waarnemingen (3) noodig geacht met één enkel woord aan de hem in 1803 opgedragen taak te herinneren. De onderstelling, dat hij aan de gebeurtenissen van dat jaar, die waarlijk voor de toenmaals levenden geen geheim waren, zijn naam ongaarne verbonden zag, is dus geenszins gewaagd bij den man, die reeds in dien tijd het later uitgewerkte plan (4) tot afsluiting van den Nederrijn en Lek had opgevat (5) en daarmee in de eerste plaats het bewijs heeft geleverd dat hij op geen andere wijze kans zag den Noorder-Lekdijk afdoende te beveiligen. Krajenhoff is, zooals zijne autobiographie op iedere bladzijde getuigt, voorzeker de man niet geweest om iets te verzwijgen waarmede hij oordeelde eer te kunnen inleggen bij tijdgenoot en nakomeling, en de korte, sobere mededeeling omtrent het jaar 1803 in de beide bovengenoemde werken heeft dus de beteekenis eener stilzwijgende openlijke afkeuring van een plan, dat hij in de rapporten aan zijne lastgevers reeds in harde woorden had veroordeeld.

Derhalve blijft alleen Blanken over en overvloedig zijn in tal van brieven de bewijzen voorhanden van de overtuiging en het vuur waarmede hij het denkbeeld aankleefde. Terwijl wij in het tweede hoofdstuk, ten tijde dat hij op den voorgrond stond, dezen merkwaardigen man nader zullen beschouwen, ziet men reeds in 1803 al zijne han-

(1) C. Brunings Jr., broeder van C. L. Brunings (op wien mede nader terug wordt gekomen) en neef van den Eersten Commissaris-Inspecteur C. Brunings, was de zoon van C. Brunings, predikant en hofprediker van den Vorst van Hessen-Homburg en werd in 1757 te Homburg vor der Höhe (bij Frankfort a/M) geboren. Hij was in 1803 de jongste Commissaris-Inspecteur, werd later (na 1813) hoofdingenieur van den Waterstaat, is als zoodanig den 6den October 1824 gepensioneerd en te Leiden den 30sten Maart 1826 overleden.

(2) Zie blz. 27 noot 1 aan het slot.

(3) Verzameling van Hydrographische en Topographische Waarnemingen in Holland, door den Oud-Minister van Oorlog C. R. T. Krajenhoff, thans ridder enz enz Amsterdam 1813.

(4) Proeve van een ontwerp tot sluiting van de rivier den Neder-Rhijn en Leek en het storten van derzelver water op den IJssel, door den Luitenant-Generaal Baron Krajenhoff, Nijmegen 1821. Blijkens de inleiding was het echter reeds in de jaren 1812—15 opgesteld.

(5) In 1809 verdedigde hij het in het Comité Central (zie a. w. blz. 4—5).

delingen getuigen van een onwrikbaar geloof in het heilzame van zijdelingsche afleidingen. Als een man die nimmer iets ten halve deed zullen wij hem de doorsteking van den Zuider-Lekdijk zien voorbereiden door de krachtigste middelen en hem vertoornd zien worden over „de weinige beradenheid” (1) door anderen aan den dag gelegd. Bij hem is op het oogenblik van het losgaan van het ijs alles, daarentegen bij zijne ambtgenooten niets in orde gebracht voor de zijdelingsche afleidingen in het besluit van 15 Februarij vervat. Redenen te over om Blanken voor de ziel van het plan te houden dat hij in zijn geheel volgend leven niet meer heeft opgegeven.

Thans gaan wij over tot het verhaal der volgende gebeurtenissen.

Den 10 Februarij werd bij besluit n°. 9 de Commissaris tot de zaken van den Waterstaat Lorentz gemagtigd om namens den Raad den Eersten Commissaris-Inspecteur C. Brunings uittenoodigen tot eene conferentie „over de belangen van den Waterstaat in deze „oogenblikken” (2). De Raad was dien dag niet zeer op zijn gemak want nadat Gelderland, zooals vermeld is (zie blz. 36 noot 3) bij het Staatsbewind klagende (3) over „het onverwacht inrukken der „Militaire Detachementen om tot correspondentie te dienen”, reeds in krachtige termen voor onbevoegde inmenging van het Rijksbestuur in dijsaangelegenheden had gewaarschuwd, was de boven behandelde brief van Utrecht van den 9den, hoewel eerst den 14den aan den Raad medegedeeld, des morgens bekend geworden en had Kraijenhoff, juist uit Utrecht teruggekeerd, den Raad over den stand van zaken aldaar en over de verbitterde stemming der beide Lekdijk-collegiën ingelicht.

(1) Woorden van Blanken in zijn brief van 3 Maart 1803 aan Lorentz (Bijlage 68).

(2) Hetzelfde besluit (zie blz. 36 noot 3) waarbij werd bepaald dat in de gemaakte beschikkingen omtrent de verdeling der militairen langs de rivieren geene verandering zou worden gebracht.

De conferentie heeft, gelijk men zal zien, geen plaats gehad. Later werd besloten dat zij door het natenoemen besluit van het Staatsbewind van 14 Februarij n°. 6a (Bijlage 17) zou „worden gehouden voor vervallen” (Res. Raad v. Binn. Zaken 16 Februarij n°. 14, Rijksarchief).

(3) De klacht werd ingediend namens de besturen van het Rijk van Nijmegen, Overbetuwe en Maas en Waal, die in hunne ambten dragonders hadden zien aankomen zonder dat daarvan eenige de minste voorkennis was ontvangen „en waardoor groote verwarring was ontstaan”, daar de Commissarissen-Inspecteurs aan wie de dragonders „geadresseerd waren geene de minste auctoriteit hadden om voor de „inquantiering en verpleeging te zorgen”. Hoewel het Departementaal bestuur de „Officieren” (in de ambten namelijk) had aangeschreven om daarvoor te zorgen,

C. Brunings, die als generaal opziener van Rijnland op Zwanenburg (1) woonde, was ziek en kon in het barre winterweder niet overkomen. Hij schreef dus op den 11den aan Lorentz, dien hoogst belangrijken brief (Bijlage 13) waaruit reeds te voren een en ander is medegedeeld en die den Raad kon doen zien dat ook hij geenszins al de genomen maatregelen goedkeurde.

In dien brief geeft hij echter tevens den raad om „bij voorraad „(en niet wanneer de nood daar is, wat alsdan is het laat) politique „en Physique maatregelen” te nemen „om den belangrijkste van „alle Dijken deezer Republiek voor Doorbraak te beveiligen.”

Hij bedoelt den Noorder-Lekdijk bovendams tusschen Wijk bij Duurstede en het Klaphek, en wijst er op hoe de doorbraak aan het Spoel in 1795 door den zijdelingschen afvoer der hooge Lekwateren over de Geldersche landen dien dijk heeft gered.

Uitdrukkelijk voegt hij er evenwel bij: „Niettemin voorzie ik, dat „deeze maatregel van precautie zeer veele zwaarigheden involveert: „edoch mijn plicht gebied mij om daarvan gewag te maaken” en hij doet geen bepaald voorstel, zooals hij daarentegen wél deed betreffende de boven (blz. 39) vermelde autorisatie der Commissarissen-Inspecteurs door de Departementale besturen.

wordt niet alleen op vrij scherpen toon „verzocht te zorgen dat dergelijke onregelmatigheden voortaan niet meer voorvielen” maar bovendien de vrees te kennen geven „alsof de respectieve Dijksbesturen door de Commissarissen Inspecteurs in de „wettige beheering hunner dijken zouden worden belemmerd”.

Het Departementaal bestuur kon toen nog niets hebben vernomen van het besluit van den Raad van den 2den, daar de brief er dan nog wel anders zou hebben uitgezien, zooals uit den lateren van den 16den is afteleiden.

(1) C. Brunings is te algemeen bekend om hier veel bijzonderheden mede te deelen. Men zie „Het Leven en de Verdiensten van C. Brunings” door F. W. Conrad, 's Hage 1827 (ter Algemeene Landsdrukkerij op Rijkskosten uitgegeven), waarin het merkwaardigste omtrent hem voorkomt.

Hier zij dus alleen zijne afkomst vermeld. Zijn vader David Brunings (geb. te Bremen 8 Dec. 1704) was, na achtereenvolgens aldaar en te Neuremberg te hebben gestudeerd, predikant te Flörsheim (1729) en daarna te Neckarau (1732), kwam in 1741 als Hoogduitsch predikant te Amsterdam en stierf aldaar 16 Junij 1749. Te Neckarau werd C. Brunings den 8 November 1736 geboren, zoodat hij ongeveer 5 jaar oud was toen hij in Nederland kwam. — Het bovenvermelde werk was het antwoord op eene den 10n Maart 1806 door den Raadpensionaris Schimmelpenninck uitgeschreven prijsvraag, dat door F. W. Conrad in 1807 ingezonden en met den uitgeloofden eereprijs, bestaande uit eene gouden medaille met dito keten ter waarde van 200 dukaten, bekroond werd. In het voorberigt, door den beroemden J. H. van der Palm (zie blz. 23 noot 1) vóór de levensbeschrijving geplaatst, kan men zien waarom deze eerst in 1827 werd gedrukt. C. B.'s portret is te vinden in het Vervolg op Wagenaars Vaderlandsche Historie, Deel XLV blz. 284.

Toen die brief mij onder het oog kwam, heeft zijn inhoud, ik moet het bekennen, mij leed gedaan. Welk een onbeduidend argument om den Zuider-Lekdijk door te steken wordt hier door een groot man als C. Brunings aangehaald! Wie toch kon met zekerheid beweren dat de Noorder-Lekdijk in 1795 zonder de gevallen doorbraak aan het Spoel inderdaad zou bezweken zijn? Waren bovendien niet in Brunings' eigen leeftijd feiten genoeg te vinden, die aantoonen dat door eene doorbraak bij ijsbezetting de tegenoverliggende dijk niet altijd gered wordt? Waren niet op 1 Maart 1784 „de Dijken aan de „Zuid- en Noordzijde der Neder-Whaal langs het Rijk van Nijmegen „en langs de Overbetuwe achtereenvolgens bezweeken zonder dat, „door een dezer door de Natuur bewerkte Overlaten, de andere, en „mitsdien het behoud der overliggende Waterkeering konde worden „gepraeveniëerd.” Vielen niet op dienzelfden dag „al wijders 's nachts „elf onderscheidene en aanmerkelijke Doorbraken in de Dijken aan „de Zuidzijde der Beneden Whaal langs het Ambt van Maas en „Whaal voor”, stelde niet „de Natuur zelve indiervooge elf onderscheidene en uitgestrekte Overlaten daar” en bezweken niet „desniettegenstaande de Dijken langs de Neder-Betuwe aan de Noordzijde der „Beneden-Whaal den volgenden morgen op drie onderscheidene plaatsen”, zoodat „de Natuur zelve aldus nog drie aanmerkelijke Overlaten bewerkte juist tegenover de Dijken aan de Zuidzijde langs den „Ambte van Maas en Whaal, dewelke zoo sterk verlopen waren”? Waren niet „al verder” in 1799 nadat „de Rivier door eene „Doorbraak in de Lymersche Dijken reeds op den IJssel ontlast „was geworden, nogtans de Dijken aan de Zuidzijde der Boven-Whaal „langs de Duffelsche en Millingsche Landen” bezweken en geschiedde toen niet ditzelfde „ondanks eene zeer aanmerkelijke aftapping der „Beneden-Whaal naar de Landen van het Rijk van Nijmegen bijna „drie weken naderhand nog” met den Overbetuwschen Dijk? (1)

(1) Uit een nog nader te vermelden rapport, den 8 December 1803 door de toenmalige „Inspecteurs van 's Lands Boven- en Midden-Rivieren” van Ommeren, W. Beijerinck, Krajenhoff en C. L. Brunings aan den Directeur-Generaal van 's Lands Rivier- en Zeewerken C. Brunings gezonden. Goudriaan heeft in zijne „Verhandeling over het maken van zijdelingsche afleidingen” (Verhandelingen Kon. Nederl. Instituut 1ste klasse Deel VII, 1823) blz. 17—19, te vergeefs getracht deze feiten ten voordeele der door hem voorgestane overlaten uit te leggen. Onder een lang betoog waarom de boven opgenoemde doorbraken niet hielpen tot ontzet van andere dijken, tracht hij den lezer ongemerkt te doen vergeten dat hij het bewijs niet levert waarom dit gebrek niet aan zijne eigene overlaten eigen zal zijn, hoewel het hierop toch eigenlijk aankwam. Zijn geheele redenering moest echter, met voorbijgang van de hoofzaak, alleen dienen om de groote deugden van zijn overlaatstelsel tegenover de groote gebreken van Blanken's waaijersluizen aan den man te brengen. (Vgl. ook a. w. blz. 34.)

Wanneer de gelijk men ziet zeer betwistbare conclusie, door Brunings uit ééne doorbraak getrokken, bij gevaar voor een dijk het doorsteken van den tegenoverliggenden genoegzaam motiveerde dan zou dit op tal van punten hier te lande toepasselijk zijn en inundatie, in plaats van uitzondering, iederen winter regel worden. Immers wat voor den Noorder-Lekdijk geldt, geldt b. v. ook voor den Overbetuwschen en Tielerwaardschen Waaldijk en de nadeelen eener doorbraak in deze dijken, die ook de Vijfheerenlanden en den Alblasserwaard in gevaar kan brengen, staan tot die eener inundatie van het zooveel kleinere Maas en Waal of van den Bommelerwaard in dezelfde verhouding als de gevolgen eener doorbraak in den Noorder-Lekdijk tot eene inundatie der landen tusschen Lek en Waal. Zou men dan den dijk te Dreumel of te Rossum moeten doorsteken wanneer die boven of beneden Tiel dreigde te bezwijken? Gemakkelijk toch zal er een voorbeeld te vinden zijn dat eene doorbraak in het Maaswaalsche of den Bommelerwaard oogenschijnlijk eene enkele maal de Nederbetuwe en den Tielerwaard heeft ontzet.

Blijkt derhalve zoowel uit de riviergeschiedenis met voorbeelden, wier aantal uit de 19de eeuw belangrijk vermeerderd kan worden (1) als uit vergelijking met andere rivierdistricten, dat het door Brunings

(1) Goudriaan voegt er op blz. 17 van zijn in de vorige noot aangehaald werk al dadelijk het jaar 1809 bij, toen de beide doorbraken in den Overbetuwschen Waalbandijk onder Oosterhout en Loenen volgens zijne berekening van $2\frac{1}{2}$ tot 6 maal het middelbare vermogen van de Waal afvoerden en toch niet konden beletten dat den 28 Januarij het water te Nijmegen weder even hoog klom als op den 15den (den dag waarop de beide doorbraken waren gevallen) en zelfs ter weerszijden van de doorbraken zelven weder over den dijk stroomde. Daarna noemt hij het jaar 1814, toen na eene doorbraak op 23 Januarij tusschen Rees en Emmerik, den 26sten eene tweede op denzelfden oever bij Haffen en zelfs in Februarij nog eene derde bij Bislich is gevallen. Voor Goudriaan zijn dit echter altemaal bewijzen hoe goed zijne overlaten zouden werken, waarbij volgens hem zulke verschijnselen natuurlijk onmogelijk zijn.

Het jaar 1855 levert nog een opmerkelijk voorbeeld, dat ook door de drie Hoofdingenieurs van Noordholland, Zuidholland en Utrecht in hunne Nota van 30 Junij 1877 aan de Gedeputeerde Staten dier Provinciën en door den Hoofdingenieur van Diesen in zijne nader aantehalen Verhandeling wordt vermeld. De Rijndijk te Eck en Wiel bezweek namelijk des nachts tusschen 4 en 5 Maart 1855 en toch braken de Grebbedijk en de Rijndijk te Ingen en te Lienden den 5den achtereenvolgens door.

Ook in eene Nota, van Regeringswege in 1876 gedrukt en aan de Staten-Generaal rondgedeeld, wordt uit de riviergeschiedenis der laatste 100 jaren aangetoond hoe de Heerewaardensche overlaten nimmer de langs de Waal gelegen bandijken van den Tielerwaard, Maas en Waal en Bommelerwaard voor gevaar en doorbraak hebben kunnen bewaren.

aangevoerde argument ten eenenmale onhoudbaar is, dan komt het op het eerste gezicht onbegrijpelijk voor hoe zulk een groot man een veelomvattenden maatregel op een enkelen, zoo zwakken grond kan aanbevelen.

Wanneer men evenwel in het oog houdt dat het stelsel van zijdelingsche rivierafleidingen destijds het hoofd der bekwaamste mannen als de eenige uitredding uit het watergevaar vervulde, en tevens bedenkt dat de schromelijk overdreven meening alsof dit gevaar toen zijn toppunt bereikt had, de gemoederen zóó krachtig beheerschte dat weinigen zich daaraan onttrekken konden, dan wordt daarmede veel verklaard wat anders onbegrijpelijk voorkomt (1).

Er is echter mijns inziens nog een andere verklaring en wel eene die ik het liefste zou willen aannemen: Brunings, het valt niet te ontkennen, was oud geworden (2) en leed reeds aan de kwaal die twee jaar later zijn dood zou veroorzakén (3). Wij weten allen dat de onverbiddeijke ouderdom, helaas! ook de grootste geesten niet spaart en wanneer wij dan in Brunings' brief lezen hoe zijne grootelijks „verslimmerde ongesteldheid” hem t'huis houdt en hij „wederom de „Koorts met zwaare hoofd- en Leden-pijn” heeft, dan ligt het voor de hand dat die „onaangenaame Gast” bij de beoordeeling van zijn schrijven niet buiten rekening blijven mag en op zijn oordeel niet zonder invloed is geweest. Ten minste voor mij is het ondenkbaar dat hij in gezonder dagen in zulk eene zaak met zijn eigen argument genoeg zou hebben genomen.

Het moge echter de thans levenden onaangenaam aandoen een man als C. Brunings op dergelijke wijze aan eene zwakke zaak verbonden te zien: voor hem, wiens werkzaam en vruchtbaar leven voor alle toekomstige tijden met roem is verbonden aan de waterverdeeling tusschen de Rijntakken, geldt het woord van den oud-nederlandschen dichter:

Wie noijt wil qualijck doen, die slape nacht en dagh!
zeker niet minder dan voor den voortreffelijken Amsterdamschen

(1) In het laatste hoofdstuk komen wij op dat stelsel nader terug en zal ik de oorzaak van den grooten invloed dien het uitoefende, trachten aantewijzen.

(2) Hij was in het voorjaar van 1803 in zijn 67ste levensjaar. Dat hij reeds lang sukkelde blijkt uit Krajenhoff's Levensbijzonderheden enz. blz. 40: „de heer „Krajenhoff ondersteunde gestadig den grooten arbeid van den Heer Inspecteur-Generaal „Brunings, wiens hooge jaren geene vermoeijende inspectiën meer gedoogden.” Dit was in 1796 en 1797 (vgl. blz. 27 noot 1), dus reeds 7 jaar vroeger.

(3) C. Brunings overleed plotseling te 's Gravenhage den 16 Mei 1805, ruim 68 jaar oud (Notulen Staatsbewind 17 Mei 1805 n°. 42, waar hij eervol wordt herdacht). Zie Conrad's aangehaald Leven enz. van C. Brunings blz. 75—77 en 100—102.

historie-schrijver Wagenaar, wiens fouten in de negentiende eeuw door zijn opvolger verbeterd worden (1).

Welke oorzaak men hier ook aanneme, zeker is het dat hij geen bepaald voorstel deed. Hij kende trouwens door ondervinding het verloop eener ijsbezetting op onze rivieren te grondig, om niet te weten dat het gevaar zéér aanstaande en de tijd reeds voorbij was om „bij voorraad (en niet wanneer de nood dáár is, want alsdan „is het te laat)“ maatregelen als deze te nemen.

Voor den Raad van Binnenlandsche Zaken waren echter de hierboven vermelde bedenkingen tegen het doelmatige der doorsteking van dijken als een gesloten boek en de woorden door Brunings, zonder dat hij er naar mijne meening zelf zooveel gewigt aan hechtte, neergeschreven, werden met beide handen als basis voor verdere maatregelen aangegrepen. Na conferentie met Kraijenhoff, die inderdaad evenmin als Brunings den toestand anders dan bedenkelijk kon voorstellen, schreef de Raad den 12den Februarij den brief aan het Staatsbewind, die als Bijlage 14 hierachter is afgedrukt. Hij vroeg daarin meer magt dan hem den 20sten Januarij was gegeven, al wordt ook eerst gezegd dat zij zich door het besluit van dien dag eigenlijk „genoegzaam gequalificeerd zouden mogen achten.“ Maar zij voorzagen door den weerstand der Departementale en dijks-besturen „in zeer „onaangename en moeilijke positiën“ gebragt te worden wanneer eenmaal de nood dáár was en alsdan de middelen, tot voorkoming van onheilen naar hunne meening geschikt, moesten worden aangewend. Zij waren daarom „huiverig“ die middelen van „hooggewigtige „gevolgen“ in het werk te stellen en verzochten eene conferentie met het Staatsbewind.

De Raad was anders tot dusverre voorwaar niet „huiverig“ geweest om bevelen te geven, waartoe hij niet bevoegd was en integrijpen in de taak die door de wet aan anderen was opgedragen, getuige zijn besluit van 2 Februarij. Die huiverigheid van den 12den en de tegenstrijdigheden, in den brief aan het Staatsbewind neergeschreven, meen ik dan ook gerust geheel en al aan Kraijenhoffs invloed te moeten toeschrijven. Ongetwijfeld heeft Kraijenhoff, wiens volgend gedrag die meening niet weinig bevestigt, toen men hem in den Raad het doorsteken der dijken tot afwending van het gevaar wilde opdragen, de leiding van dergelijk werk op enkelen last van den

(1) Geschiedenis van Amsterdam door J. Ter Gouw, Amsterdam 1879. I. Eerste Tijdsperk: De Amsterdamsche Oudheid, blz. VIII in de Voorrede. — „Wie kan werken zonder feilen te begaan?“ wordt dáàr mede zeer terecht door dien schrijver gevraagd.

Raad geweigerd en voorgesteld om daartoe eerst nadere magtiging aan het Staatsbewind te vragen.

Gelijk wij uit de notulen van den Raad van 14 Februarij n°. 11 zien had het Raadslid Leemans vooraf (waarschijnlijk nog op den 12den) eene zamenkomst met de leden der Commissie van Binnenlandsche Zaken uit het Staatsbewind (1) en verscheen den 14den de Raad van Binnenlandsche Zaken (op van der Palm na, die door ongesteldheid verhinderd werd) zelf in de vergadering van het Staatsbewind (Bijlage 16). Wat dáár mondeling is verhandeld en welke argumenten de Raad toen heeft aangevoerd is nergens opgeteekend, zoodat wij den hoofdinhoud van dat mondigesprek alleen kennen uit de genoemde notulen en uit den tekst van het besluit, dat door het Staatsbewind op dienzelfden dag onder n°. 6a werd genomen (Bijlage 17).

Met dit besluit werd door de goedkeuring van het hoogste staatsligchaam aan een onbesuisden maatregel de kroon opgezet, hoewel volgens den tekst het Staatsbesluit van 20 Januarij n°. 3 in zijn geheel bleef en alleen nader verduidelijkt werd. De Raad werd aangeschreven en geautoriseerd om al „de noodige praeparatieve maatregelen, zoo met betrekking tot het vervaardigen van minst schadelijke en „nadeelige overlaten, of eventueel in het werk te stellen afappingen „of doorstekingen, onder de noodige praecautiën, te doen daarstellen”, doch mogt van die aldus „vervaardigde” overlaten alleen in den „hoogsten nood gebruik maken” en wel zoodanig dat alsdan „deze maatregelen zelve niet eventueel voor de Dijken noodlottig worden.” (2)

De Departementale besturen van Holland, Gelderland en Utrecht kregen mededeeling van het besluit met de toezegging dat de „eventuele schaden”, door de ingezetenen te lijden, „van wegens den Lande in billijkheid zullen vergoed”. Op die toezegging volgt dan, en men weet waarlijk niet of het hier ernst of kortswijl is, de naïve uitnoodiging aan de besturen, die „tegen vermoeden tegen „de in deze gegeven orders eenige consideratiën of bedenkingen mogten

(1) De Commissiën uit het Staatsbewind waren ook belast met de voorbereiding van de te nemen besluiten en met het onderzoek van de voorkomende zaken. Zij voerden ook de onderhandelingen met de verschillende collegiën en stelden de conceptbesluiten op, waarover dan in de volle vergadering werd beraadslaagd en besloten. (Vgl. blz. 25 noot 3).

In het voorjaar van 1803 waren leden van het Staatsbewind (zie blz. 7) de „burgers” Spoors, Verheijen, van Hoogstraten, Gockinga, de Leeuw, Besier, van Haersolte, Wrantsen, Bicker, van Burmania Rengers, de Beveren en Queysen. Het presidium wisselde ieder kwartaal; in Januarij en Februarij 1803 was Spoors President.

(2) Wat die laatste woorden beteekenen moeten is niet duidelijk daar toch het doorsteken wel het „noodlottigste” zal zijn wat een dijk kan overkomen en ook verzuimd wordt opgegeven wat door „den hoogsten nood” te verstaan is.

„hebben” (!), om twee leden uit hun midden naar den Haag te zenden, ten einde in overleg met het Staatsbewind of den Raad van Binnenlandsche Zaken de „ontstane zwarigheden uit den weg te ruimen”. Ten slotte werden de Commissarissen-Inspecteurs en Kraijenhoff gelast „de te stellen maatregelen vooraf” aan de bovenbedoelde gecommiteerden uit de Departementale besturen mede te deelen „en de noodzakelijkheid en nuttigheid van dien open te leggen”, zonder dat over het vragen van hunne goedkeuring wordt gesproken.

Ziedaar een tot dusverre slechts in geschriften aangeprezen stelsel zonder voorafgaand onderzoek tot officiële waarheid geproclameerd, en met schending van het gezag der Departementale besturen tot de toepassing van dat stelsel besloten niettegenstaande het vooruit was te zien dat de belanghebbenden, al was het ook „tegen vermoeden,” van het Staatsbewind, „consideratiën en bedenkingen” van overwegenden aard zouden hebben.

Alleen eene voor niets terugdeinzende overtuiging dat hier het eenige redmiddel uit onvermijdelijken ondergang werd aangegrepen en een zonderling begrip van eigen magt kunnen het Staatsbewind tot het nemen van dit besluit hebben gebragt. Want dat het onwettig was en in strijd met de Staatsregeling, is boven allen twijfel. Geen wet gaf de bevoegdheid om zonder behoorlijk voorafgaande overeenkomsten dijken, die aan derden behoorden en door hen werden onderhouden, door Rijksambtenaren te doen doorsteken omdat men meende daardoor grootere gevaren af te wenden. De overeenkomst van 1660 (1) betrekkelijke de Linge- en Dalemsche overlaten in Gelderland en tal van andere conventiën zijn daár om het te bewijzen, indien er nog bewijs noodig is. In tijd van vrede heeft geen Gouvernement hier te lande ooit het regt gehad om langs anderen dan wettigen weg over eigendom, welvaart en leven van de ingezetenen ten behoeve van anderen naar eigen goedvinden en inzigten te beschikken en ook onder de Staatsregeling van 1801 kon alleen de wet „met eenparige toestemming der daarbij belanghebbende gewes-

(1) Deze conventie, waarvan later nog sprake zal zijn, werd den 2den December 1660 gesloten tusschen den Tielerswaard enerzijds, de Vijfheerenlanden (Arkel, Vianen, Hagestein, Everdingen, Ter Leede) en de Alblasserwaard ter andere zijde, tot regeling van het openen der overlaten in de Lingedijken boven Asperen bij doorbraak der tusschen Lek en Waal gelegen dijken. Het inundatiewater moest door eene, in de overeenkomst beschreven, nieuw te bouwen sluis bij Dalem boven Gorinchem op de Merwede geloosd worden. In het tweede artikel was bepaald dat de Linge-overlaten eerst mochten geopend worden wanneer het inundatiewater aan den Horn (boven Leerdam aan de Linge) een zeker peil, dat waarschijnlijk op 2.96 M. boven A.P. lag, had bereikt. — De conventie is tot 1809 van kracht gebleven.

ten" (1) zulk een geweldigen maatregel bekrachtigen. In de Inleiding zijn de artikelen dier Staatsregeling te vinden, waardoor het gezag van het Staatsbewind in waterstaatszaken wordt bepaald en ik geloof dat niemand uit die artikelen eene absolute magt, die aan aziatische toestanden doet denken, zal kunnen afleiden.

De eenige lof, dien het besluit verdient, is dan ook dat het ten minste openlijk met het voornemen voor den dag kwam en de gelegenheid tot het maken van „consideratiën of bedenkingen" openliet.

Want dat er een hevige storm zou opsteken was te verwachten. Aan de beschrijving van het verzet der Departementale besturen dient echter de vermelding der onmiddellijke gevolgen van het besluit vooraf te gaan.

Op denzelfden dag dat het Staatsbewind den Raad tot het doorsteken der dijken magtigde, werd Blanken door een brief van Lorentz namens den Raad uitgenoodigd om ten spoedigste naar den Haag te komen, ten einde over de aan het besluit te geven uitvoering mede te beraadslagen (2); aan welke uitnoodiging hij reeds den volgenden dag voldeed (3). Ten gevolge van die conferentie, waaraan ook Krajenhoff deelnam, werden door den Raad op den 15den twee besluiten, (4) een gewoon n°. 3 en een geheim n°. 25, genomen (Bijlagen 18 en 19).

Bij het eerste werd aan Krajenhoff en de Commissarissen-Inspecteurs mededeeling van het gevallen Staatsbesluit gedaan maar tevens bepaald dat de daaraan te geven uitvoering geheim zal blijven (5). Hiermede treedt de zaak eene nieuwe phase, die der geheimzinnigheid, in en wordt Blanken's persoonlijke invloed dadelijk merkbaar. Noch het Staatsbewind, noch de Raad, noch Krajenhoff hadden tot

(1) Woorden van Krajenhoff in zijn eindverslag aan den Raad van Binnenlandsche Zaken.

(2) Volgens Blanken's eindverslag werd de brief van Lorentz den 14den uit den Haag verzonden; het was een officieus schrijven, dat dus niet in het archief van den Raad aanwezig is.

(3) Uit zijn eindverslag blijkt hoe bijzonder hij met die conferentie ingenomen is geweest.

(4) Evenals de vorige (zie blz. 38) werden ook deze twee besluiten door den Raad aan het Staatsbewind medegedeeld en wel bij brief van 18 Februarij, n°. 51, volgens besluit van dien dag, n°. 14 (Register Besl. R. v. B. Z. op het Rijksarchief).

(5) Deze beslissing is in sonderlinge tegenspraak met Bruunings' advies (zie Bijlage 13 en blz. 39) om de Commissarissen-Inspecteurs door de Departementale besturen te doen „authoriseeren" zooals Gelderland dit had gedaan. In plaats daarvan wordt eene „generale directie en overzicht" noodig geacht en de magtiging, die ook het Staatsbewind niet kon geven, gevraagd om de afzonderlijke maatregelen der Departementale besturen als „min voldoende" of „schadelijk" terzijde te stellen!

dušverre aan geheimhouding gedacht en de verborgenheid, waarin men na den 14den meende te moeten werken, wijst duidelijk Blanken als oorsprong daarvan aan, die èn in 1803 èn later geen woorden sterk genoeg vond om uittedrukken hoe geheim alle maatregelen toch moesten blijven.

In het geheim besluit werden drie zijdelingsche afleidingen gedeclareerd: die van de Lymers, van de Geldersche vallei en van den Zuider-Lekdijk, allen bestemd om den cauchemar dier dagen: het doorbreken van den Noorder-Lekdijk, te bezweren gelijk het verband tusschen de drie eerste leden van het besluit duidelijk aantoot (1).

Het springt in het oog dat dit geheim besluit in strijd is met de magtiging, den 14den op den Raad verstrekt. Hoe toch konden de Departementale besturen overeenkomstig de bedoeling van het Staatsbewind bedenkingen maken indien zij de maatregelen ter uitvoering niet kenden en waartoe moest, wanneer deze laatsten geheim mogten blijven, de mededeeling van het Staatsbesluit van den 14den aan gecommiteerden uit die besturen dan dienen? Bovendien wordt het onbegrijpelijk hoe Kraijenhoff en de Commissarissen-Inspecteurs wel moesten handelen die het geheim besluit van den Raad natuurlijk niet mogten bekend maken en toch overeenkomstig den last van het Staatsbewind van al hunne maatregelen vooraf mededeeling aan die gecommiteerden moesten doen.

Hieronder schuilt wederom hetzelfde reeds tevoren gebleken streven om met schending van alle wettige regten zijn gang te gaan tot uitvoering van een onfeilbaar geacht en blindelings nagejaagd reddingsplan, en wanneer wij later zien hoe Blanken het Departementaal bestuur van Gelderland heeft behandeld, zal men niet meer betwijfelen dat hij de geheimhouding aangeraden heeft om daardoor de te verwachten tegenwerking der Departementale besturen te ontduiken. Veelbetekenend zegt dan ook Kraijenhoff, wiens oordeel over het plan boven (blz. 46) is uiteengezet, in zijn eindverslag dat het geheim besluit van den 15den genomen werd na eenige conferentiën

(1) Is Blanken's invloed reeds uit het op de vorige bladzijde, noot 5 medegedeelde duidelijk zichtbaar, ook de beide eerste punten van het geheim besluit leveren daarvan het bewijs. Want het zal den lezer wel niet zijn ontgaan dat Brunings in zijn advies met geen woord over de afleidingen door de Lymers en aan de Grebbe spreekt, die hij trouwens, zooals bekend, is afkeurde. Kraijenhoff kan, gelijk men zal zien, deze twee afleidingen niet hebben aangeraden, zoodat ongetwijfeld Blanken die heeft voorgesteld. De uitroep: „dat men toch in tijds bedacht zij op de Lymersche dijken!” (Bijlage 30) bevestigt dit nader.

met den Raad van Binnenlandsche Zaken „waarbij ook eenmaal de Commissaris-Inspecteur J. Blanken Jansz. assisteerde” (1).

Ook het 8ste punt van het geheim besluit, waarbij aan den Raad van Oorlog twee compagniën infanterie voor Gorinchem worden gevraagd om de „gewichtige operatiën” te dekken, is te beschouwen als een gevolg van Blanken's niets ontziend verlangen om de doorsteking der dijken trots allen weerstand uit te voeren. Want dat hij het is geweest die deze hulp verlangd heeft, wordt buiten twijfel gesteld wanneer wij zien hoe hij den 25sten voorstelt om behalve die troepen nog een geheel bataillon met eenige artillerie in Culemborg te leggen en zich boos maakt dat men hiertoe niet heeft willen overgaan, niettegenstaande hij reeds (den 15den) in den Haag daarop had aangedrongen (Bijlagen 32, 34, 35 en 67).

De Raad van Oorlog vroeg den volgenden morgen de beide compagniën troepen aan het Staatsbewind, dat nog dienzelfden dag in eene „extraordinaire vergadering” (Bijlage 20) het daartoe noodige patent verleende (2), zoodat de troepen nog vóór Blanken te Gorinchem aankwamen (Bijlagen 23 en 24).

Thans, nu men zeker kon zijn van de bescherming der bajonetten, moest nog het noodige worden gereed gemaakt om de zijdelingsche afleidingen op het terrein „te vervaardigen”. En hiervoor was het inderdaad meer dan tijd want reeds den 13den was de dooi wederom zeer hevig ingevallen. (3) Die sterke dooi bragt Blanken den 17den in zijn brief aan de beide „vrienden Brunings” in verrukking; en wél mogt hij dien „gezegend” noemen (4) wánt niets kon gewenschter zijn bij den ernstigen toestand, waarin de rivierdistricten verkeerden door de buitengewone dikte van het ijs, dat in de Lek te Vreeswijk zelfs den 21sten nog „met rijuig hoewel niet zonder gevaar” werd gepasseerd (5).

Overeenkomstig den titel van dit geschrift moeten wij thans, de afleidingen door de Lymers en de Geldersche vallei ter zijde stellende (6), de verrigtingen van Kraijenhoff en Blanken gaan beschouwen, die volgens het 5de lid van het besluit van 15 Februarij en de besluiten

(1) Vgl. blz. 44 en noot 2 aldaar.

(2) Zie blz. 29 noot 2.

(3) Zie blz. 22 en noot 3 aldaar.

(4) Zie Bijlage 22 in het postscriptum.

(5) Uit Kraijenhoff's eindverslag.

(6) In de volgende bladzijden zullen de ontworpen afleidingen door de Lymers en aan de Grebbe slechts worden behandeld wanneer zij met den toestand op de Lek in direct verband staan en het daaromtrent voorgevallene kan strekken om een vollediger denkbeeld van de plannen in aard en aanleg te verkrijgen.

van 21 en 28 Januarij respectievelijk met de „indicatie” en uitvoering der doorsteking van den Zuider-Lekdijk belast waren en wier handelingen uit hunne brieven en eindverslagen van dag tot dag kunnen worden nagegaan ⁽¹⁾.

Beginnen wij met Blanken. Hij had naauwelijks den tijd om den 16den, daags na de Haagsche conferentie, in den Briel terug te keeren ⁽²⁾ en de zaken in zijne afwezigheid te regelen want toen de dooi bleef aanhouden, vertrok hij reeds den 18den naar Gorinchem, waar hij Zaturdags den 19den des avonds aankwam. Hoe hij onderweg en te Gorinchem den toestand van het ijs vond, hebben wij reeds tevoren (blz. 22) gezien en blijkt nader uit de brieven van den 19den, waarin hij aan den Raad en aan Kraijenhoff (Bijlagen 23 en 24) de aankomst op zijn station berigt. Uit eerstgenoemden brief blijkt ook dat de Rijntakken destijds nog laag en vallende waren.

Dien éénen dag dat hij nog te Brielle was had hij evenwel gebruikt om overeenkomstig den last, bij besluit van den 14den door het Staatsbewind aan de Commissarissen-Inspecteurs gegeven, de Departementale besturen van Holland, Gelderland en Utrecht te schrijven en zich voor het geven van inlichting beschikbaar te stellen. Uit den tekst van dien brief (Bijlage 21) blijkt echter dat hij geenszins van plan was die inlichtingen te geven, want terwijl hij bepaald schrijft dat hij tot „sommige zeer gewigtige maatregelen” tusschen de Lek en de Merwede „zich reeds daadelijk gelast bevond”, verzuimt hij evenwel deze maatregelen aan de Departementale besturen medetedeelen, zooals toch zijn pligt was geweest en worden zij met een beleefden, maar ietwat spottenden brief afgescheept tot zijne aankomst te Gorinchem in „het begin der volgende week”, hoewel hij zeer goed wist Zaturdags den 19den reeds dáár te zullen zijn ⁽³⁾. Dienzelfden dag schreef hij (Bijlage 22) ook aan zijne „vrienden Brunings”, de een zijn „Dommelsche Vriend en Amptgenoot”, de ander zijn „Rhijnse vriend”, over de sein-memorie, die wij hem te voren zagen opmaken en aan zijne collega's verzenden ⁽⁴⁾, doch waarop sommigen aanmerkingen hadden gemaakt.

(1) De eerstvolgende bladzijden zijn zamengesteld met behulp der eindverslagen van Kraijenhoff en Blanken en uit hunne brieven uit den tijd dat zij aan de rivieren waren. Ook die brieven berusten op het Rijksarchief.

(2) Vgl. hiervóór blz. 55.

(3) Uit zijn brief aan de gebroeders Brunings (Bijlage 22) ziet men dat hij den 17den reeds wist wanneer hij te Gorinchem zou aankomen. Den 19den berigtte hij zijne aankomst aan den Raad (Reg. Besl. Raad v. Binn. Z. 21 Febr., n°. 7).

(4) Vgl. blz. 32 en noot 6 aldaar. — De kameraadschappelijke omschrijving, door Blanken gebruikt, doelt op de vroegere verdeling der Republiek onder de Staats-

Hoe schijnbaar vriendschappelijk ook, geeft deze brief ons door den toon dien hij tegenover zijne ambtgenooten aanslaat, geen zeer gunstig denkbeeld van Blanken's verhouding met de overige Commissarissen-Inspecteurs, die dringend verzocht worden om toch „alles als vrienden te behandelen” terwijl de mededeeling in den aanvang dat hij „in den Haag door particuliere omstandens opgehouden” was, zijne openhartigheid omtrent zaken, die de anderen even goed wisten en weten moesten, in geen vleijend daglicht stelt, daar wij zagen dat het de conferentie met den Raad op den 14den is geweest, die hem naar den Haag had geroepen.

Te Gorinchem aangekomen konden zijne werkzaamheden beginnen, die hij met zelfverheffend welgevallen nog eens opzettelijk in zijn eindverslag aan den Raad doet kennen als „de gewigtige operatiën, „bij het Secretet Besluit van den 15den bepaald, waarvan de voor- „naamste uitvoering, op des Raads begeerte, ofschoon anders buiten „het Departement van den ondergeteekende vallende, ter zijner „verantwoording gesteld wierd.” Bevestigt dit de boven aangevoerde meening dat het geheim besluit zijn werk is geweest, nog meer worden wij daarvan overtuigd wanneer wij hem den Raad hooren vertellen hoe hij zich van zijn last om de Departementale besturen intelichten gekweten heeft: „Dan vermits het Besluit des Staats- „bewinds, gedateerd den 14 Februarij, Commissarissen-Inspecteurs „uitdrukkelijk gelastede: om voor af, van de te stellen prepara- „toire maatregelen tot de meergemelde gewigtige operatiën, kennis „te geven, met openlegging der redenen, en gronden van de nood- „zaaklijkheid en nuttigheid van dien, aan de eventueele gecom- „mitteerden der Departementale Bestuuren van Gelderland, Holland „en Utrecht, zo oordeelde de ondergeteekende, om in de mogelijk „onverhoopt gevorderd kunnende worden zeer aangelegen executiën, „niet door deeze verplichting opgehouden te worden, zich verplicht „(vermits zijne directie en welgemelde gewigtige operatiën, op het „territoir deezer drie gemelde Departementen, zich uitstreckte en „vallende konde)” om (men rade!) „op dato den 17 Februarij, aan „alle drie deezer Bestuuren” den bovengemelden brief te schrijven! Inderdaad de eenvoudigste weg om in de „zeer aangelegen executiën niet opgehouden te worden” was wel het verzenden van een brief, waarin de besturen, in plaats van „kennis” of „openlegging der redenen”, alleen nietszeggende woorden te lezen kregen. Wanneer

regeling van 1798. De „Dommelsche Vriend en Amptgenoot” is C. Brunings Jr., terwijl met „Rhijnse vriend” C. L. Brunings bedoeld wordt (Vgl. blz. 5 noot 4, blz. 6 noot 1 en blz. 22 noot 4).

dat alles geen afgesproken werk was geweest zou Blanken het wel niet gewaagd hebben om, zooals hij deed, den brief met *zulk* eene ironische toelichting aan den Raad over te leggen.

Voor zooveel hem betrof was nu van eene inmenging der Departementale besturen vooreerst niets te vreezen en kon hij den togt tot regeling der „zeer aangelegen executiën” beginnen. Den 20sten des Zondagsmorgens uit Gorinchem vertrekkende, inspecteerde hij allereerst de Lingedijken tot boven Asperen, alsook den Zuider-Lekdijk wederzijds Culemborg en hield daarna „vruchtbare” conferentiën met Renaud en Rooss van Hoytema, dijkgraven van Everdingen en Culemborg en met den burgemeester van Culemborg Holmberg de Beckfelt. Van het doorsteken van hunnen dijk zal hij toen wel niet gesproken hebben daar hij uitdrukkelijk de „goede harmonie” tusschen hem en die heeren vermeldt. Hij deed integendeel zijn best om het dijksbestuur van Culemborg aangenaam te stemmen, door op aandrang der Culeborgsche heeren te beloven dat de berigten van Tiel niet alleen over Gorinchem zouden loopen, maar tevens over Culemborg en van daar over Vianen naar Kraijenhoff te Utrecht, waarover hij dan ook den 23sten aan Beijerinek schreef (Bijlage 29). Wat in die conferentiën verhandeld werd bepaalde zich overigens tot een overleg omtrent het doorsteken der uiterwaardskaden op den linker Lekoever wederzijds Vianen en beneden de Roode Leeuw te Hagestein, ten einde het te verwachten opperwater over de buitenlanden afteleiden (zie Bijlagen 27 en 28), en tot „algemeene bepalingen van goede order van werkzaamheid, correspondentie etc.” (Bijlage 29); welke „goede correspondentie” zeker veel te wenschen zou hebben overgelaten wanneer de heeren te Culemborg hadden geweten dat Blanken dienzelvden dag aan de dijken bij hunne stad de plaats, waar zij „het geschiktst” konden doorgestoken worden, had opgenomen (Bijlagen 34 en 35).

Den 21sten reed hij den Lekdijk opwaarts naar de Spees tegenover de Grebbe, eensdeels om den dijk boven Culemborg verder te zien, anderdeels omdat „hij zich verplicht oordeelde om bij hem voorgekomen „zijnde bijzondere opgaven en gedachten (1) de locale situatie des „Betuws, tot aan en met het Retranchement, of de zoogenaamde

(1) Deze geheimzinnige woorden moesten blijkbaar alleen dienen om tegenover den Raad een schijn van groot gewigt bij te zetten aan die verre reis naar de Spees, waarvan de reden zeer eenvoudig was en door Blanken zelven wordt genoemd. Daar hij te Gorinchem bij inundatie der landen tusschen Lek en Waal voor de aftapping van het overstromingswater moest zorgen, had hij er natuurlijk groot belang bij om naauwkeurig te weten op hoeveel tijd hij voor de opening der Linge-overlaten bij eene doorbraak der Overbetuwsche dijken mogt rekenen.

„verlengde linie, van de Grebbe, welke van de Spees tot Ochten „dwars door de Betuwe van den Rhijn tot tegen de Whaaldijken, in „1796 gelegd is, betrekkelijk derzelve gesteldheid als waterkeering te „moeten opnemen.”

Hij keerde „des nachts” te Culemborg terug na de linie Ochten-Spees ongeschikt gevonden te hebben om het Overbetuwsche inundatie-water tegentehouden.

Blanken houdt er van om zijn werkzaamheid en ijver overal terdege te laten uitkomen want na zijn nachtelijken terugtocht naar Culemborg te hebben vermeld, schrijft hij met welgevallen aan den Raad, hoe hij den volgende morgen den 22sten reeds „met het openen der poort” aan Krajenhoff berigtte dat hij „met de locale „opnemingen tusschen de Aals- en Diefdijken voor de gewigtige opera- „tiën gereed is”, en dat het „geheime sein” voor eene doorsteking op dit dijkvak te Vreeswijk behoorde te „geschieden” en „eenvoudig, derhalve zeker kon zijn.” Hierna „spoedde hij zich” naar de Roode Leeuw, confereerde aldaar met de dijkscollegiën van Vianen, Hagestein en Everdingen (1), bezigtigde met hen de dijken tusschen die plaatsen en regelde de correspondentie van Culemborg over Vianen naar het dijkhuis van den Alblasserwaard te Ameide, alwaar genoemd collegie destijds gedurende de dijklegering verblijf hield. Vervolgens vertrok hij „directelijk” naar Tuil, tegenover Bommel, waar hij des avonds aankwam om eene conferentie met den ambtman en dijkgraaf van den Tielerwaard van Tengnagell te houden (Bijlage 34) over de opening der Geldersche Linge-overlaten tot aftapping van het inundatiewater tusschen Lek en Waal naar de Dalemsche sluis (2).

(1) De dijkring der Vijfheerenlanden werd destijds nog door de respectieve polderbesturen ieder voor hun gedeelte beheerd. Naar ik meen kwam eerst in 1857 een gemeenschappelijk dijkscollegie tot stand.

(2) Voor die lezers, die met de locale toestanden minder bekend zijn, moge ter verduidelijking het volgende dienen: Al het water, dat ten gevolge eener doorbraak in de landen tusschen Lek en Waal van Huissen tot aan de Zuidhollandsche grens stroomt, moet te Dalem en te Gorinchem, waar het buitenwater het laagste is, weder op de rivier worden uitgeloozd. Wanneer men nu eene gewone kaart (b.v. eene van Kuijper's Provinciale kaarten) voor zich neemt, ziet men dat de Linge het westelijk deel der bovengenoemde landstreek van bij Tiel tot Asperen in nagenoeg oost-westelijke rigting doorsnijdt en in een noordelijk en een zuidelijk deel verdeelt, zoodat, wanneer er eene doorbraak langs de Waal boven Tiel of langs den Nederrijn en Lek valt, het ingestroomde inundatiewater (in de eerste periode der aftapping) dwars over de Linge tusschen Tiel en Asperen naar Dalem en Gorinchem moet vloeijen. Daar echter de Linge over dit gedeelte op beide oevers genoegzaam geheel bedijkt is, vindt het inundatiewater, om van benoorden de Linge ten zuiden van deze rivier te komen, de Lingedijken dwars op zijn weg. Men heeft daarom sommige vakken in deze dijken zoodanig ingerigt dat zij

Dáár ontving hij des avonds 8 uur het eerste berigt dat het ijs op den Bovenrijn in beweging was gekomen en de bovenrivieren nabij de waterverdeeling sterk wassende waren; ten elf ure kreeg hij een tweede berigt van Beijerinck uit Lent dat 's middags ten twaalf uur de Overbetuwe door den aanzienlijken was van het Waalwater in gevaar verkeerde, en eindelijk kwam des nachts ten 3 ure een derde berigt dat het gevaar voor de Overbetuwe geweken was (Bijlagen 25, 26 en 28).

De ijsbeweging was derhalve begonnen en, zich als gewoonlijk met sterken aandrang van opperwater in rivierafwaarts verflaauwende stooten voortplantende, op hetzelfde oogenblik dat Blanken het derde berigt ontving ook reeds te Tuil aangekomen. Gelijk wij uit zijn brief aan den Raad van den volgenden morgen zien (Bijlage 27) brak de Waal aldaar met geweld los en kruide het ijs zoo hoog op de kruin van den dijk te Tuil (1), dat Blanken „hol over hol” met de losse paarden van zijn rijtuig onmiddellijk naar Gorinchem moest terugkeeren „om niet afgesneden te worden.”

De stoot van den Bovenrijn uitgegaan plantte zich dien nacht wel niet verder dan tot Herwijnen voort, (Bijlagen 27 en 47) maar de „verbazende ijsberg” te Tuil en het „verschrikkelijk gekraak van het ijs” in het nachtelijk duister nevens hem terwijl hij over den dijk draafde, hadden op Blanken zulk een geweldigen indruk gemaakt dat hij niet kon nalaten het voorgevallene aan den Raad en aan Kraijenhoff, ja ook aan Beijerinck en C. Brunings Jr. in levendige trekken

spoedig en gemakkelijk verlaagd kunnen worden en het inundatiewater kunnen „overlaten” (eigenaardiger gezegd „doorlaten”). Door die „overlaten” stroomt dit water dan van benoorden naar bezuiden de Linge. De bovenste overlaat ligt in den Zuider-Lingedijk bij Wadenoijen (even beneden Tiel) en de overigen zijn in de dijken van daar tot Asperen langs beide oevers verdeeld. De beide benedenste, in den Zuider-Lingedijk even boven Asperen, zijn die, bedoeld in de conventie van 2 December 1660 (zie blz. 54 noot 1), doch ook de anderen worden volgens bepaalde overeenkomsten, met de belanghebbende besturen aangegaan, geopend. — De Dalesche overlaten liggen in den Merwedelijk boven Gorinchem ter weerszijden van het dorp Dalem. Zij bestonden in 1803 nog niet en werden, in verband met andere werken, eerst in 1809 en 1815 aangelegd met het doel om het inundatiewater nog spoediger in de Merwede te kunnen uitlozen dan alleen door de Linge en de volgens de conventie van 1660 aangelegde Dalesche sluis.

(1) De dijk, waarvan hier sprake is, bestaat niet meer. In verband met den spoorweg over de Waal te Bommel is o. a. een groot deel van het dorp Tuil ont-eigend en opgeruimd en een nieuwe dijk meer noordwaarts (van de rivier verwijderd) gelegd. De oude, toen (1866—68) vergraven dijk uit Blanken's tijd liep onmiddellijk langs den oever der rivier en stak met eene scherpe bogt rivierwaarts uit; de herberg van Murman, waarvan hij in zijne brieven spreekt, stond aan het veer op Bommel nagenoeg in het zuidelijkste punt dier dijksbogt.

afteschilderen (Bijlagen 27, 28, 29 en 47). Het besef dat de ont-knooping, die reeds zoolang met spanning was tegemoet gezien, thans nabij was, zal dien indruk en het jagen om maar spoedig weer te Gorinchem terug te zijn niet weinig hebben versterkt. Afgesneden te geraken van die stad, waardoor minstens een dag verloren zou gaan, was wel het ergste wat hem kon overkomen nu daar nog zoo ver-bazend veel voor hem te doen was voor de doorsteking van den Noorder-Lekdijk. Dat de crisis hem en iedereen was overvallen blijkt niet alleen uit zijn angstigen brief aan Kraijenhoff (Bijlage 25), maar ook uit het feit dat zelfs het dijkleger langs de Waal nog niet be-trokken was. (Bijlage 29).

Na bij zijn behouden terugkomst om 7 uur des morgens de laatst-bedoelde brieven te hebben afgezonden, zette hij zich de beide vol-gende dagen aan het werk met een onvermoeiden ijver, die ons bewondering moet afdwingen. De schrik van het nachtelijk ijstoonel en de wetenschap dat hem thans nog maar enkele uren waren toe-gemeten, spoorden hem aan tot eene koortsachtige werkzaamheid die den 24sten nog werd vermeerderd door een brief van Kraijenhoff met verzoek om hem medetedeelen hoever de voorbereidende maat-gelzen thans gevorderd waren.

Indien Blanken nog aansporing noodig had gehad zou het op den 24sten in den vroegen morgen van Beijerinck ontvangen berigt dat de „Pannerdensch dijken” (1) doorgebroken waren, daartoe vol-doende zijn geweest. Nederrijn en Lek werden hierdoor en door het krachtig werken van den Ouden Rijnmond bij de Tolkamer met eene massa opperwater en ijs bezwaard, dat niet langs de Waal kon worden afgevoerd door het verstopt geraken van den Waalmond aan den Kommerdijk even beneden Gent (2): dezelfde verstopping die den

(1) Daarmede worden bedoeld de dijken van den polder van Herwen, Aerdt en Pannerden, op den regteroever van het Pannerdensch kanaal. Nadat dit kanaal in 1706 een Rijntak was geworden, bleef Pannerden, hoewel alsnu geheel afzonderlijk be-dijkt, tot Overbetuwe behooren. Een eigen dijkstoel had het, indien ik wel heb, echter reeds in den loop der 18de eeuw verkregen. Beijerinck schrijft in zijn nader te vermelden rapport aan Kraijenhoff van 5 Maart dat het water te Pannerden 23 voet teekende toen de doorbraken vielen. Dit komt overeen met 15.26 M. + A.P. of meer dan 4.50 M. boven den middelbaren rivierstand van 1812.

(2) De Overbetuwsche bandijk sprong hier tot aan den rivieroever vooruit en vormde met den tegenoverliggenden dijk van den Erlecomschen polder, die slechts op 580 M. afstand lag, den naauwen hals van een boven- en benedenwaarts wijd uitloo-penden dubbelen trechter, ter weerszijden begrensd door dijkvakken, die op den regteroever bovenwaarts en op den linkeroever benedenwaarts dadelijk ver van de rivier terug-springen. Hier was, zooals ook de naam aanduidt, een gevaarlijk punt waar het ijs veelvuldig opeenschoof en de rivier verstopte. In 1852 is die Kommerdijk afgegraven

Overbetuwschen bandijk te Lent, gelijk wij zagen, nog teregtertijd had ontzet (Bijlage 27).

Het gevaar voor de Lek en de kans, dat het tot doorsteking van den Zuider-Lekdijk zou moeten komen werden hierdoor aanzienlijk grooter. „Dat men toch in tijds bedacht zij op de Lymerische dijken!” schrijft Blanken op ontvangst dier tijding aan Kraijenhoff (Bijlage 30); doch aan de doorsteking dier dijken viel, gelijk wij later zullen zien, toen niet meer te denken.

In den nacht van den 24sten op 25sten kwam Blanken gereed met de voorbereiding en kon in waarheid den 24sten aan Kraijenhoff in antwoord op zijne aanmaning verklaren dat hij „gantsch niet stil gezeeten” had (Bijlage 31). „Vooreerst” had hij zich de beide laatste etmalen bezig gehouden met het „dresseeren eener duidelijke be-„redeneerde memorie over de geheime seinen en openlijke instructie „voor de groote operatiën der aftappinge”, die hij dadelijk (Bijlage 32) aan Kraijenhoff zond.

Memorie en instructiën vindt men hierachter afgedrukt (Bijlagen 35, 36 en 37); tot toelichting strekke vooreerst het volgende terwijl wij op de aftapping zelve nader terugkomen.

Bij zijne locale inspectie op den 20sten had Blanken zoowel boven als beneden Culemborg eene plaats in den Zuider-Lekdijk gevonden waar naar zijne meening de doorsteking het beste kon geschieden. Die beneden Culemborg was gelegen tusschen de dijkpalen 17 en 20 tusschen de batterij aan het Spoel en de aansluiting van den Diefdijk aan den Lekdijk, die boven de stad bevond zich even beoosten de scheiding tusschen de gemeenten Culemborg en Beusichem, alwaar nog heden ten dage eene inspringende dijksbogt wordt aange-„troffen; andere voor het doel geschikte plaatsen zegt hij uitdrukkelijk (Bijlagen 32 en 34) dat niet aanwezig waren. Aangezien de door-„steking zou geschieden tot ontzet van den Noorder-Lekdijk moest ook van de noordzijde der rivier de last daartoe door Kraijenhoff en C. L. Brunings gegeven worden, aan wie de Raad in zijn geheim besluit van den 15den de „indicatie” voor al de doorstekingen had opgedragen: en daar de Lek op het oogenblik dat de doorsteking noodig werd, niet te passeeren zou zijn, moest die „indicatie” door seinen geschieden. Alles kwam dus aan op de duidelijkheid en zekerheid dezer seinen, die het best van uit Vreeswijk konden worden gegeven en zoodanig moesten zijn ingerigt, dat niet alleen het

en een nieuwe dijk meer binnenwaarts gelegd, waardoor de bovenbedoelde naauwte tot 800 M. is verruimd. Op de oude en nieuwe uitgaven (van 1833 en 1873) van de groote rivierkaarten des Rijks, is resp. de vroegere en tegenwoordige toestand aangeduid.

juiste oogenblik van aanvang naauwkeurig aan de zuidzijde bekend werd maar het werk der doorsteking ook direct gestaakt kon worden zoodra eene gunstige wending in den bij ijsbeweging zoo veranderlijken toestand intrad en de zijdelingsche afleiding der rivier daardoor onnoodig werd. Van daar de seinmemorie van Blanken (Bijlage 35), die aan deze vereischten voldoet en, gelijk wij uit de bijlagen van Kraijenhoff's en Blanken's eindverslagen weten (¹), door eerstgenoemden werd goedgekeurd. (²)

Voor de uitvoering van het werk werden door Blanken twee „hem als geschikt bekende” dijkbazen, Wouter van Haaften en Willem van Rees, aangenomen en van eene open (Bijlagen 37 en 38) en eene gesloten instructie (Bijlage 36) voorzien. Uit deze instructiën, die overigens na het bovenvermelde geen verdere toelichting behoeven, blijkt dat zij van het eigentlijke doel hunner zending volstrekt niets zouden weten vóórdat de seinen van Vreeswijk door hen te Vianen gezien werden en eerst dan hunne geheime order mogten openen, waarin hun werd gelast om met minstens 300 man van het langs de Zuider-Lekdijken wachthoudende dijkleger van de VijfHeerenlanden en den Alblasserwaard dadelijk naar het Spoel of naar Culemborg te vertrekken om aan de doorsteking, ter plaatse als door het sein zou worden aangegeven, te beginnen.

Blanken was dus van plan om het werk met manschappen van

(1) Aan het slot van de bij Kraijenhoff's eindverslag behoorende Bijlage B, die de seinen bevat (vgl. blz. 32 noot 6), is met eene andere hand dan het overige bijgeschreven: „*Geheime seinen* tusschen den Lt. Col: Directeur Kraijenhoff en den „Commissaris-Inspecteur J. Blanken Jz.: 1°. *Ingeval van artificiële ontlasting tusschen Culemburg en den Diefdijk*: een overdwars uitgestokene vlag bij dag en „lantaarn bij nacht aan de oostzijde van den Toren te Vreeswijk aan de Vaart; 2°. *Ingeval van artificiële ontlasting tusschen Culemburg en den Aalstdijk*: Twee „vlaggen of Lantaarns uit den toren te Vreeswijk. — Bij het intrekken der seinen „houdt men op met werken en doet de arbeiders en militie vertrekken. En ten „einde te eerder den arbeid te staaken, zullen aan de Noordzijde van de Leek tegenover „het Spoel of Cuilenburg vlaggen opgestoken of vuuren gebrand worden, vergezeld „van geweerschoten, tot dat men van de overzijde dit zelfde contrasein zal gedaan „hebben”.

(2) Kraijenhoff zegt in zijn eindverslag niets over de goedkeuring. Gelijk uit Bijlage 32 volgt had hij eerst andere seinen dan de door Blanken voorgestelde gewild en wel (zie postscriptum Bijlage 37) eene gestreepte vlag of lantaarns op de batterij boven Vreeswijk. Uit eene vergelijking van de vorige noot met de geheime instructie (Bijlage 36) ziet men echter dat Blanken's seinen ten slotte werden aangenomen, waarmede de inhoud van het postscriptum van zelf verviel. Een brief van Kraijenhoff over de goedkeuring heb ik niet kunnen vinden, doch Blanken's eindverslag is voldoende bewijs; daarin wordt uitdrukkelijk gezegd dat Kraijenhoff aangenomen had zoo noodig de seinen te geven zooals Blanken die had voorgesteld.

Hollandsche dijkscollegiën te verrigten, en hoewel dit zoo kort na 1795 aan de uitvoering het karakter van een strooptogt op vijandelijk gebied moest geven schoot hem geen andere weg over, omdat hij boven den Diefdijk in Gelderland daartoe wel niemand bereid zou gevonden hebben. Daar hij verder teregt hevigen weerstand van de Geldersche ingelanden kon verwachten, had hij ook voor de troepen tot dekking der door van Haaften en van Rees aangevoerde dijkwerkers gezorgd: voor den kommandant der beide pas te Gorinchem aangekomen compagniën infanterie (1) lagen de orders gereed (Bijlagen 40 en 41) om, zoodra het berigt dat men uit Vreeswijk had geseind bij Blanken was aangekomen, (zie Bijlage 37) de noodige troepen „wel gewapend” en „met genoegzame scherpe Patroonen voorzien” naar de Lek- en Lingedijken te doen vertrekken, terwijl ook de detachementen huzaren, die de correspondentie-posten te Gorinchem, Vianen, Leerdam en Papendrecht bezet hielden, bestemd waren om alsdan dadelijk naar den Zuider-Lekdijk opterukken (Bijlagen 42, 43 en 44).

Aan de Lingedijken moesten de daarvoor bestemde troepen dienen tot dekking van de opening der overlaten, waartoe Blanken 200 man van het aan den Noorder-Lingedijk opgestelde dijkleger der VijfHeerenlanden bestemde en eene order voor den dijkgraaf van Arkel boven en beneden de Zouwe Mekern had gereed gemaakt om tegelijk met de andere bevelen te worden verzonden (Bijlage 45). Daar de afgraving der Geldersche Linge-overlaten „op vier of vijf plaatsen” zou moeten geschieden, werden nog vier dijkbazen, Gijsbert Dekker, Hendrikus Goudriaan, Pieter Braams en Klaas van den Heuvel aangenomen, die de opening zouden leiden (2) en werd voor de doorsteking van den Zuider-Lekdijk boven Culemborg ten slotte nog de dijkbaas Arie Koelewijn aan den aldaar (zie Bijlagen 8 en 29) gestationeerden opzigtger van der Poel toegevoegd (Bijlage 39).

Van Haaften, van Rees en de vijf andere dijkbazen vertrokken, van hunne instructiën voorzien, den 25sten des middags naar hunne respectieve standplaatsen, zooals Blanken in den nacht van den 25sten op 26sten aan den Raad meldde (Bijlage 45).

Van al de genomen maatregelen deed hij bovendien denzelfden nacht bij „buitengewoon secreete missive” volledig verslag aan den Raad. Uit dit belangrijk rapport (Bijlage 34) zien wij dat de Linge-overlaten in zoodanigen toestand verkeerden dat deze spoedig genoeg geopend konden worden, wanneer het inundatiewater aan den Horn boven

(1) Behalve die twee compagniën (vgl. blz. 57) lagen te Gorinchem nog manschappen van het Regiment van Saksen-Gotha. Blanken noemt deze laatste „twee zwakke compagniën Saxon” (Bijlage 35)

(2) De namen komen in Blanken's eindverslag voor.

Leerdam ⁽¹⁾ het in de conventie van 1660 vastgesteld peil bereikt zou hebben, zoodat vroegere opening met schending van dat convenant niet noodig was om de tijdige werking te verzekeren. ⁽²⁾ Dat Blanken daarvoor anders niet teruggedeinsd zou zijn, valt uit dien brief niet te betwijfelen: in 1799 had men niet geaarzeld toen het de uitloozing van het door eene natuurlijke doorbraak ingestroomde inundatiewater gold, hoeveel te minder zou hij dit thans hebben gedaan nu eene kunstmatige overstroming, waarvan hij zooveel verwachtte en waaraan hij meende dat Utrecht's en Holland's redding hing, door de overlaten moest worden afgetapt ⁽³⁾. Want alleen bij krachtige werking dier overlaten zou de Lek, naar hij meende, voldoende ontlast kunnen worden.

Met het vertrek der dijkbazen van Haaften en van Rees was de voorbereiding tot het doorsteken van den Zuider-Lekdijk afgeloopen. Maar Blanken liet niet na er uitdrukkelijk op te wijzen dat de te verwachten tegenstand groot zou zijn en alleen met geweld kon gebroken worden. Den 24sten schreef hij aan Kraijenhoff (Bijlage 32) dat de geheele zaak „onberaaden ondernomen word, indien men geen „geheel Bataillon daar toe, daadelijk in Culemburg in bezetting legd. „Want zeker is het, dat men, met een geheel Bataillon, als hetzelfde „niet binnen de Poorten gelegen word, niet door die Stad kome, „indien de doorsteeking boven dezelve geschieden moet”.

Hierop drong hij niet minder krachtig aan in zijne geheime seinmemorie, (Bijlage 35) en in zijn rapport aan den Raad (Bijlage 34).

(1) Vgl. blz. 54 noot 1. Het merk van dit peil is niet meer met volledige zekerheid aan te wijzen.

Blanken zegt echter bepaald in zijne Verhandeling over de algemeene rivier- en waterstaatkundige ontwerpen enz., Utrecht 1836, dat het op 8½ voet Asperensch peil lag; wat dan met 3.04 M. + A.P. zou overeenkomen, daar het Asperensch peil op 0.37 M. + A.P. ligt. Deze hoogte verschilt dus slechts 0.08 M. met de hiervóór (blz. 54 noot 1) opgegevene die aan Bijlage VIII van Register I—III der Verkenmerken enz. langs Bovenrijn en Waal is ontleend (zie blz. 25 aldaar).

(2) Wanneer men zich het op blz. 61 noot 2 vermelde herinnert, is het duidelijk dat de opening van overlaten menigmaal groote vertraging kan ondervinden, hetzij door de zware afmetingen van de tijdelijk te verlagen dijkvakken, hetzij door de hardheid van den grond bij vorst, die spoedige afgraving onmogelijk maakt. Het zal dan lang duren eer de afvoer begint en het inundatiewater zal inmiddels belangrijk kunnen rijzen. Men was er dan ook reeds bij de overstromingen van 1799 op bedacht geweest de overlaten aftegraven nog voordat het conventiepeil bereikt was. Later komen wij hierop terug.

(3) Het spreekt van zelf dat het geen verschil maakte of de doorbraak op natuurlijke wijze viel dan wel opzettelijk werd veroorzaakt. Steeds moest het instroomende inundatiewater van de Lek door de Linge-overlaten naar Dalem worden gevoerd, om daar op de Merwede te worden afgetapt.

In het rapport zegt hij dat in de seinmemorie wordt opgegeven „hetgeen hem ten aanzien der gewapende magt, als hoogst onvermijdelijk voorkomt” en omtrent „welks spoedige voldoening, ten aanzien des gewapenden arms, die er volstrekt nodig zoude zijn”, hij „om de anders zeer ver uitziende gevolgen, ten sterkste insteeren moet”; terwijl hij in de geheime seinmemorie zelve verklaart dat „de gewapende arm, die er volstrekt nodig zal wezen”, doch nog ontbreekt, het „voornamen middel” is om de „executie uitvoerlijk te maaken”. Er was, en Blanken is er boos genoeg over, te veel uitgelekt van het plan, waaromtrent hij zoo „weinig geheimhouding bespeurd heeft”, dan dat hij op zijne reis niet „de gemoedsgesteldheid der Geldersche landlieden en meer vermogende ingezetenen” had leeren kennen en daaruit de zekerheid had verkregen dat de uitvoering met geweld belet zou worden (Bijlage 35) indien hij niet „ten minste een geheel Bataillon met een paar veldstukken” te Culemborg onder zijne orders had.

Men ziet welk een vurig voorstander van het plan Blanken was! In plaats dat die hevige verbittering, die hij had waargenomen, bij hem twijfel wekte over het al of niet regtmatige van het voornemen, spoorde dit zijn prikkelbaren geest slechts tot nog meer maatregelen van geweld aan. Wel verre van tot nadenken te worden gebracht over het onwettige om eene landstreek te inundeeren ter uitvoering van een plan, waarvan hijzelf de ontwerper en beoordeelaar tegelijk was, aarzelde hij niet om desnoods met kanon en geweer te vuren op ingezetenen, die leven en eigendommen mogten willen verdedigen tegen den ondergang, hun aldus onvoorbereid en ongewaarschuwd door onbevoegden toegedacht.

Want dat hij tegen geweld geenszins zou hebben opgezien, daarvoor pleiten al de aangehaalde stukken en zijn karakter, dat wij in het tweede hoofdstuk nader zullen beschouwen. Zelf zou hij aan het hoofd der kolonne pioniers „naar boven marcheeren” en zorgen „er bij present te zijn” (Bijlage 34) schrijft hij aan den Raad (1); „het sein zal niet lang gewaaid hebben of ik ben er zelfs” schrijft hij aan Kraijenhoff (Bijlage 33). Zóó vast geloofde hij aan het onfeilbare van het voorgeslagen hulpmiddel dat hij ook met onvoldoende magt de doorsteking met geweld dacht te beproeven; want de bedenkingen daartegen, schrijft hij aan Kraijenhoff na afloop

(1) Blanken's beide brieven van 25 en 26 Februarij (Bijlagen 34 en 46) met de drie bijlagen van eerstgenoemden (Bijlagen 35, 36 en 37) werden door den Raad bij „secrete missive” van den 26sten n°. 83/2 aan het Staatsbewind gezonden. Daar werden zij voor notificatie aangenomen (Secrete Notulen Staatsbewind 28 Febr. La. DDD, Rijksarchief) en in het gewoon archief nedergelegd.

uiteengezet en de Landsregering krachtig binnen de grenzen harer bevoegdheid teruggewezen.

Terwijl de gecommiteerde leden Stoffenberg en de Virieu (Bijlagen 50 en 54) zich naar den Haag spoedden om de gevreesde uitvoering van het plan zoo mogelijk tegen te houden, gaf het Departementaal bestuur den 19den tevens aan Blanken, in antwoord op zijn hiervóór medegedeelden brief, last om volledige inlichtingen te geven, waarbij het briefje aan Blanken, dat de resolutie begeleidde (Bijlage 51), ons door zijne korthed, die zoozeer van de gewoonten in dien breed-sprakigen tijd afwijkt, doet zien in welk eene verbitterde stemming het bestuur verkeerde. In de nadrukkelijkste bewoordingen verlangen zij van hem geheele opening van zaken en verzoeken, ja „exhorteren” hem om niets te doen voordat omtrent de „gedesavoueerde maatregelen” nader met het Staatsbewind is onderhandeld en vooral om door het uitvoeren der plannen de „vertogen” hunner gecommiteerden in den Haag niet „infructueus” te maken (Bijlage 52). Blanken, die toch evenals zijne ambtgenooten „de bevelen der Departementale besturen „voor zooveel het aan dezen opgedragen deel van het Waterstaatsbestuur betrof, moest opvolgen”, legde echter den brief kalm naast zich neder en antwoordde eerst toen alles afgeloopen was, terwijl wij reeds gezien hebben hoe hij middelerwijl door zijne handelingen medewerkte om de „vertogen” der gecommiteerden uit naam der onmiddellijk belanghebbenden „niet infructueus” te maken!

De positie dier belanghebbenden was inderdaad niet minder zorgelijk als zonderling en in een geordenden staat ongehoord te noemen, daar zij aldus bedreigd werden door gevaren, waarvan men bij de onbekendheid met de bijzonderheden het ergste kon vreezen. Niet minder moeilijk was de taak der Geldersche gecommiteerden, die bij de geheimhouding der vastgestelde maatregelen geene feiten konden noemen en zich dus eenigzins in den blinde moesten verweren. Intuschen hebben zij evenals hunne Hollandsche ambtgenooten niet stilgezeten en hunne bedenkingen ongetwijfeld met klem van redenen en beleidvol aan het Staatsbewind blootgelegd. Reeds twee dagen na hunne aankomst in den Haag had dit goede gevolgen, want toen de Raad van Binnenlandsche Zaken den 18den nogmaals beproefde zich tusschen hen en het Staatsbewind inteschuiven, gelukte dit hem niet meer. De afwezigheid der Commissarissen-Inspecteurs tot voorwendsel nemende, bood namelijk de Raad aan om, in plaats van hunne deskundigen, overeenkomstig het Staatsbesluit van den 14den zelf met de gecommiteerden te onderhandelen en aan hen „wanneer dezelve zich daartoe „aan hun adresseerden, de verlangde openingen te geven van de „door hun verordende preparatoire maatregelen, zich vleijende bij „deze Gecommiteerden weinig moeite te zullen hebben, om hun de

„redenen en gronden van derzelve noodzakelijkheid en nuttigheid „open te leggen”. (1) Het Staatsbewind liep evenwel niet in den strik, evenmin als de gecommiteerden, die de voor hunne scherpzinnigheid weinig vleijende hoop van den Raad dat hij hen zoo gemakkelijk tot rede zou brengen, natuurlijk niet wilden vervullen. In plaats van de gecommiteerden, zooals werd verlangd, naar den Raad te verwijzen, kreeg deze den 21sten last om te zorgen dat de Departementale besturen zoowel door den Raad als door de Commissarissen-Inspecteurs volledig en onverwijld op de hoogte van den staat der zaken langs de rivieren werden gebracht (Bijlage 53).

De directe onderhandelingen tusschen de gecommiteerden en het Staatsbewind waren inmiddels voortgezet en hadden ten gevolge dat eene commissie uit het Staatsbewind, bestaande uit de burgers Gockinga, Besier en Brantsen, die wij reeds herhaaldelijk ontmoeten, den Raad in antwoord op zijn laatste aanbieding uitnoodigde om zich te doen vertegenwoordigen op eene conferentie met de gecommiteerden, waardoor de Departementale besturen, in plaats van als tot dusverre geheel buiten de zaken gehouden en eenvoudig met de genomen besluiten in kennis gesteld te worden, de hun volgens de Staatsregeling toekomstige positie hernamen en weder als gelijk-gerechtigden tegenover den Raad optraden.

Zoo zijn wij thans genaderd tot de beide belangrijke conferentiën van 20 en 21 Februarij, die den stand van zaken ten eenenmale veranderd en den Raad van Binnenlandsche Zaken ten opzichte van het doorsteken der dijken tot magteloosheid veroordeeld hebben, zoodat de departementale gecommiteerden, wier bezwaren voor geen gering deel ook tegen de aanmatiging van den Raad gericht waren, ongetwijfeld later met voldoening op deze vrucht hunner bemoeijingen zullen hebben teruggezien. Wij noemden die conferentiën belangrijk en niet zonder reden. Wel is waar zeggen de sober gestelde notulen van het Staatsbewind op den 21sten Februarij alleen dat „op het „geproponeerde ter vergadering” een nader besluit betreffende de zijdelingsche afleidingen werd genomen, maar het Secreete Register der Notulen en Besluiten van den Raad van Binnenlandsche Zaken heeft gelukkig in het verslag van het Raadslid Leemans, die de conferentiën namens den Raad bijwoonde, een verhaal van het voorvallene voor ons bewaard, dat in Bijlage 54 den loop der beraadslagingen tot in bijzonderheden weergeeft.

(1) De brief is niet in de Bijlagen opgenomen daar de inhoud genoegzaam uit Bijlage 53 kan worden gekend. Hij berust in minuut in het archief van den Raad en in originali in dat van het Staatsbewind. Het besluit om dat voorstel te doen is te vinden in de Resolutiën van den Raad, 18 Februarij n°. 13 (Rijksarchief).

der riviercorrespondentie (Bijlage 67) „komen bij mij niet voort uit „kommer of eigenlijk gezegde zwaarigheden, die rijzen bij mij niet „op als er moet geageerd worden — aan het Hoofd van een corporaal „en drie man, als het nood ware, en het absolut weezen moest, „zou ik even rustig mijn plicht doen, als met een Bataillon”.

Niemand, die Blanken's karakter kent, zal aan zijne onversaagdheid twijfelen. Dat hij trouwens, ook door zijne rusteloze werkzaamheid, in hevige overspanning verkeerde, toont de weinig officiële noodkreet in zijn brief, op het oogenblik van het losgaan van het ijs te Vianen aan den Raad geschreven: „Dat er doch ruimte kome „benedenwaards of er komen nog ongelukken!” (Bijlage 46). De pijnlijke onzekerheid der naaste toekomst moest hem voortdurend vaster doen gelooven dat alleen de uitvoering van zijn met zooveel ijver opgezet plan redding kon brengen en het zal hem ongetwijfeld in zorgvolle dagen en nachten dikwerf evenzoo gegaan zijn als ons, die onder de lezing der gemaakte toebereidselen hem reeds in gedachten zien optrekken naar den Zuider-Lekdijk om onder het vuur der troepen de geweldige daad te verrigten.

Zóóver zou het evenwel gelukkig niet komen. Terwijl Blanken alles gereed had gemaakt en na den 25sten op het sein van Kraijenhoff uit Vreeswijk wacht (Bijlage 33), was elders veel gebeurd en veranderd: zoo immer al het sein gegeven moest worden, zou Kraijenhoff dit niet meer gedaan hebben. Dit voert ons van zelf terug tot den 15den Februarij, toen wij vooreerst al het andere lieten rusten om Blanken in zijne verrigtingen bezuiden de Lek te volgen.

Zoodra het besluit van het Staatsbewind van 14 Februarij n°. 6a bij de Departementale besturen, aan wie het moest medegedeeld worden (Bijlage 17) bekend was, magtigde Holland zijn Gedeputeerd bestuur om twee leden te benoemen voor de conferentiën over den inhoud van dat besluit en voor het bekomen van nadere inlichtingen, waarop dit bestuur twee zijner leden, de burgers A. P. Twent en J. J. Cambier voor die taak aanwees (Bijlagen 48 en 49). Gelderland echter, dat oneindig veel meer belang bij het besluit had en door deszelfs uitvoering onmiddellijk met inundatie werd bedreigd, schreef dadelijk den 16den een hevigen brief aan het Staatsbewind. (1) Zoowel het besluit van den Raad van 20 Januarij als dat van het Staatsbewind van 14 Februarij was „dadelijk een object onzer gewigtigste deli- „beratiën geworden” en zij mogten zich niet ontveinzen „dat de

(1) De brief werd den 18 Februarij bij het Staatsbewind ontvangen en gelezen en volgens besluit van dien dag, n°. 11, aan den Raad om berigt gezonden (Bijlage 50). — Hij is te vinden in het dossier „Rapporten van Leeden” op het Rijksarchief.

„zeer bedenkelijken inhoud van maatregelen in dit hachelijk tijds-
 „gewrigt, waarmede ons Departement schijnt bedreigt te worden,
 „ons in de grootste perplexiteit heeft gebragt, ten opzichte van het
 „ongelukkig sort, waaraan de bezittingen en 't leeven van onze
 „Ingezetenen, daardoor ten doel van het belang van Nabuuren, zou
 „kunnen worden blootgesteld”.

Zij kunnen zich, vervolgen zij, „in de daad geen denkbeeld vor-
 „men van het regt en de bevoegdheid welke er zoude kunnen
 „existeren, om die waterkeeringen welke de beneden Quartieren van
 „dit Departement tegen den overlast van water en deszelfs schade-
 „lijke gevolgen dekken, en die aldaar volgens de ordre van den
 „Lande steeds geweest zijn, door 't maaken van overlaten of door-
 „stekingen infructueus te maaken, dan alleen” zeggen zij uitdruk-
 „kelijk „bij zooverre door wettige overeenkomsten, in de gevallen,
 „daarbij geexpliceert, daaromtrent met nabuurige Departementen
 „bepalingen zijn gemaakt”. Zij zouden alleen dáárvor „de hand aan
 „de stricte executie doen bieden en konden zich dus niet voorstellen
 „dan dat zij ongeschonden zouden bewaard blijven bij de middelen
 „van verzekering, welke zij tegen het dreigend gevaar onder Gods
 „zegen van hunne dijken mogten hopen en vooral niet dat zij door
 „maatregelen van Rijkswege daarin zouden pericliteren, en nog veel
 „minder dat de bedenkelijkheid van bedoelde maatregelen eeniger-
 „mate te releveeren of te matigen zijn door toezegging van schade-
 „loosstelling van Landswegen, die inappreciabel worden kan”. Zij
 hadden derhalve twee leden uit hun midden afgevaardigd om deze
 gewigtige en ernstige bedenkingen mondeling toetelichten en ver-
 trouwden dat, hangende de met die gecommiteerden te voeren onder-
 handelingen, aan de door dezen te doene voorstellen „geen atteinte
 worde toegebragt” door de „reeds geordonneerde executie van pre-
 paratoire maatregelen”.⁽¹⁾

Zonder in de tevoren geschetste overdrijving van het Utrechtsch
 Departementaal bestuur te vervallen en de principiële zaak met
 andere grieven te vermengen, wordt hier in besliste taal het verschil

(1) De Raad (zie vorige noot) berigtte op dezen brief niet eerder dan den 23sten
 toen bij besluit n°. 3 (Register Resolutiën R. v. B. Z., Rijksarchief) werd goedgevon-
 den te antwoorden dat „de missive kan worden gehouden voor vervallen” door de
 (hierna te vermelden) Staatsbesluiten van 21 Februarij, n°. 9 en 21 Februarij, n°. 42.
 Een vreemde manier om zich er van af te maken! Blijkbaar wist de Raad niet wat
 met redenen te repliceren.

Dit advies, gedateerd 23 Febr., n°. 64, werd daarop met de klacht van Gelderland
 door het Staatsbewind in handen van Gockinga, Besier en Brantsen gesteld (Bijlage 70),
 die ook hierover (vgl. blz. 41 noot 1) den 14 Maart rapport uitbragten.

Wij zien uit het verslag dat het op die conferentiën, vooral op de eerste des Zondags den 20sten, zeer warm is toegegaan en tusschen de acht aanwezige heeren (1) aan harde woorden niet ontbroken heeft. „De Gecommitteerden van Gelderland” berigt Leemans den 22sten aan den Raad, hadden „het voorsz. besluit” (dat van 14 Februarij) „en de genomen maatregelen verklaard te strijden met den „Geest der Staatsregeling en Departementale reglementen, onbestaanbaar met eene Republikeinsche regeringsvorm en slechts te „dulden in enen monarchalen (2) en despotieken staat.” En inderdaad zal niemand, die de voorgaande bladen gelezen heeft, de gegrondheid dier beschuldiging kunnen ontkennen.

Holland, dat buiten het gebied der ontworpen kunstmatige inundatiën lag en dus minder belang bij de genomen maatregelen had, bleef op het staatsregelrijk standpunt, reeds vroeger in zijn brief van 26 Januarij (blz. 34) ingenomen. Hoewel „zich niet willende uitlaten „over de quaestie van de al of niet bevoegdheid van het algemeen „bestuur”, drong het wederom krachtig aan op eene regeling der „algemeene directie over de zaken voor den waterstaat voor zoverre „dezelve meer dan één Departement concerneerden”, wat in andere bewoordingen de bevoegdheid van den Raad, om in deze iets te besluiten en van het Staatsbewind om dien Raad daartoe te magtigen, even sterk in twijfel trok als de woorden van de Geldersche gecommitteerden dit deden.

Het verder op de eerste conferentie voorgevallene kan de lezer in het verbaal van Leemans vinden. Overeenstemming was onmogelijk te bereiken: aan de „eene zijde” toch streed men voor de veiligheid van leven en bezittingen, waarover de „andere zijde” zich de beschikking aanmatigde en waarover de beslissing door den Raad „in effecte aan twee lieden” (Kraijenhoff en C. L. Brunings) was overgelaten. Wel hield de voorzitter Besier den Raad in de eerste conferentie nog eenigzins de hand boven het hoofd, maar in de tweede zamenkomst, den volgenden avond op den 21sten gehouden, bleek de uitwerking van het verzet der Departementale besturen. Toen deelde Besier mede dat het Staatsbewind des morgens „op het geproponeerde ter vergadering” had besloten de aan den Raad verleende volmagt terug te nemen en zelf te beslissen omtrent het al

(1) Gockinga, Besier en Brantsen uit het Staatsbewind, Leemans uit den Raad van Binnenlandsche Zaken, Twent en Cambier uit het Gedeputeerd bestuur van Holland, Stoffenberg en de Virieu uit het Departementaal bestuur van Gelderland.

(2) Het waren opregte of geveinsde republikeinen, die deze woorden bezigen. Doch alles wat naar eene monarchie geleek was in 1803 nog zeer in discrediet en werd officieel zoo ongunstig mogelijk voorgesteld.

of niet noodzakelijke en omtrent het tijdstip der doorsteking van de dijken. De bewoordingen van dit besluit (Bijlage 55) zijn niet zeer vlejend voor den Raad, die op zijde werd geschoven omdat „aan „den anderen kant, het bewerkstelligen van die middelen door den „Raad van Binnenlandsche Zaken vastgesteld, met de meeste om- „zigtigheid behoort te geschieden, ten einde niet dan in den hoogsten „nood, een gedeelte der Ingezetenen bloot te stellen aan de lasten „en schaden, die daarvan de onmiddellijke gevolgen zouden zijn”. Duidelijker kon het wel niet worden gezegd.

Hoe diep trouwens de actiën van de doorsteking toen reeds bij de ontwerpers zelven gedaald waren, blijkt genoegzaam uit de vreugde waarmede Leemans de benoeming der commissie aan den Raad mededeelde: „tegen welk arrangement hij Rapporteur gemeend had „te minder eenige bedenking te moeten opperen daar door eenen „zodanigen maatregel de Raad en deszelfs Geauthoriseerdens ten „eenenmale ontheven wierden van alle verantwoordelijkheid omtrent „het executeren van eene zo hoogst belangrijke operatie” en welke meening de Raad eindigde met „volkomen te approberen.” Men liet zich aldus met inwendige blijdschap en zonder tegenstreven de magt uit handen wringen en was verheugd er af te zijn! Bij Kraijenhoff en C. L. Brunings is dit, gelijk nader zal blijken, zeker niet minder het geval geweest.

Het Staatsbewind mogt den Raad loslaten, zich zelven kon het moeilijk logenstraffen. Er waren evenwel middelen genoeg om, schijnbaar het plan handhavende, de uitvoering feitelijk onmogelijk te maken. In het besluit worden namelijk dezelfde burgers Gockinga, Besier en Brantsen aangewezen om, met één lid uit den Raad van Binnenlandsche Zaken en uit elk der Departementale besturen van Gelderland, Utrecht en Holland als adviserende leden, eene commissie tot „het werk der doorsnijdingen van dijken” uittemaken, die zich naar de plaats van het gevaar zou begeven om „aldaar, het zij tot „doorsnijding van Dijken, aftapping en overlating van water, of tot „alle zoodanige verdere maatregelen, als dezen aangaande zou dienen „genomen te worden, finaal te beslissen”.

De barsche aanhef van het besluit „dat, tot voorkoming van de gevaren geene te efficacieuse maatregelen kunnen worden genomen” wordt door de zamenstelling der commissie nog sterker te niet gedaan dan door de boven aangehaalde onmiddellijk op die woorden volgende reserve. Want daarmede werd de zekerheid verkregen dat onder „finaal te beslissen in voegen als door hun het meest raadzaam, en „met de belangen van het Land, in het algemeen meest overeen- „komstig zal worden geoordeeld” nimmer het heroïke middel van doorsteking der dijken zou worden verstaan, en het feit dat de depar-

tementale gecommiteerden hun verzet na de mededeeling van het besluit opgaven, bewijst dat zij dit dadelijk begrepen.

En daarin hadden zij goed gezien. Want al liet Besier zich ook in de tweede conferentie nog kras uit over „het ernstig voornemen” dat het Staatsbewind „in zijne vergadering van dien morgen” had gemanifesteerd om in dezen „van deszelfs vorige besluiten ter algemeen meene voorziening in het minste niet te glisseeren”, reeds de eerste handeling der commissie toont duidelijk aan dat met hare instelling de zaak geheel opgegeven en alleen naar een goeden uitweg uit de moeilijkheden gezocht was.

Men zou namelijk denken dat de commissie, wilde zij inderdaad nog iets uitgrigten en met kennis van zaken voorbereiden, zoo spoedig mogelijk vertrekken zou: neen! zij bleef integendeel nog vier dagen kalm in den Haag wachten tot dat Kraijenhoff haar zou doen weten wanneer zij over moest komen.

De leden, die haar zouden vergezellen, werden overigens zoo spoedig doenlijk benoemd. De Raad van Binnenlandsche Zaken wees den burger Leemans, Holland den burger Cambier, Gelderland de burgers de Virieu en Staring, Utrecht drie leden van het Departementaal bestuur aan, waarvan slechts een, Bijleveld, met name in de geraadpleegde stukken voorkomt (Bijlagen 56, 57, 72 en 73). —

Wanneer er nog eenige twijfel mogt bestaan omtrent de ontevredenheid van het Staatsbewind over de leiding der waterstaatszaken door den Raad, dan is het verdere verloop der tweede conferentie voldoende om dien weg te nemen.

Nadat Besier aan de vergadering het besluit omtrent de commissie had medegedeeld hield hij onmiddellijk daarna aan Leemans „niet zoo zeer officiëel als wel amicaal” de ontzetting van den Raad van Binnenlandsche Zaken uit het waterstaatsbeheer als een dreigende toekomst voor oogen. Men weet uit Bijlage 2 dat Gockinga, Besier en Brantsen reeds sedert Augustus 1802 in commissie waren benoemd voor het ontwerpen van een algemeen waterstaatsbeheer krachtens de Staatsregeling en wanneer men in het oog houdt dat aan die opdracht tot dusverre niet was voldaan, dan is het duidelijk dat het gebeurde der laatste weken een krachtigen stoot aan die zaak gegeven en aangetoond had hoe onhoudbaar de toestand was. Men kan zich voorstellen met hoeveel genoegen de departementale gecommiteerden zullen vernomen hebben dat de Raad van Binnenlandsche Zaken geheel buiten de ontworpen Commissie van Superintendentie zou blijven en hunne aanhoudende vertoogen eindelijk verhoord zouden worden. Want al werd op de conferentie ook „amicaal” over de zaak gepraat, ieder die Bijlage 54 aandachtig leest, ziet tusschen de regels door dat de Raad had „gedefungeerd” en

de Departementale besturen hun strijd met dit collegie gewonnen hadden. Geen der Hollandsche of Geldersche heeren opperde dan ook eenige bedenking en alleen Leemans keurde het voornemen af om den Raad tot betaalmeester der Commissie van Superintendie te maken „voor werken die noch door dezelve waren beraamd noch onder deszelfs orders en opzicht geexecuteerd.”

Veelbeteekenend is, na het stormachtige debat dat was voorafgegaan, deze mededeeling van Besier over een punt, dat met het hoofdonderwerp der conferentiën slechts indirect in verband stond. Zij gaf op ironische wijze in tegenwoordigheid der Departementale besturen aan den Raad te kennen dat men fiasco gemaakt en niets dan vijanden gekweekt had en deze zal den 22sten wel onaangenaam te moede zijn geweest toen Leemans bij het besluit omtrent de doorsteking der dijken nog de Jobstijding moest voegen dat eerlang 's Raads geheele waterstaatsheerlijkheid zou ondergaan.

Wij zullen later zien dat de aangekondigde slag na enkele weken werkelijk viel, en thans, terwijl de commissie „voor het werk der doorsnijding van dijken” in den Haag rustig op een berigt van Kraijenhoff zit te wachten, de verrigtingen van dezen laatsten te Utrecht en benoorden de Lek moeten nagaan.

Kraijenhoff was den 17^{en} Februarij weder naar Utrecht vertrokken ⁽¹⁾ en hield den 18den met C. L. Brunings, die te Schalkwijk de rivier-correspondentie langs den Noorder-Lekdijk leidde (Bijlagen 8 en 10) eene „zeer uitvoerige conferentie” over de beste wijze „om van de „doorsnijding der Lymersche dijken tijdig genoeg aan de Commissarissen-Inspecteurs, op de bovenrivieren gestationeerd, indicatie te „geven”.

En nu begint eene gemakkelijke briefwisseling, die ons de meeningen der met de uitvoering belaste deskundigen duidelijk doet kennen en voor het plan der doorsteking doodend mag genoemd worden. Als gevolg van de „uitvoerige” conferentie schreven zij namelijk den 19den aan Sabrier en van Ommeren ⁽²⁾ dat zij (Kraijenhoff en Brunings) geen indicatie zullen geven „maar veilig stil zullen zitten” daar Sabrier en van Ommeren den Nederrijn en Lek even goed kennen!

(1) Hij noemt dezen datum in zijn eindverslag en berigtte zijne komst te Utrecht bovendien nog afzonderlijk aan den Raad bij brief van den 18den (Register Besl. Raad v. Binn. Zaken 21 Februarij, n°. 4).

(2) De brief is in afschrift als Bijlage D bij Kraijenhoff's eindverslag gevoegd en berust op het Rijksarchief. Deze en de volgende brieven, door Kraijenhoff en Brunings met Sabrier en van Ommeren gewisseld, zijn niet in de Bijlagen opgenomen, daar zij niet onmiddellijk de doorsteking van den Zuider-Lekdijk betreffen. Het belangrijkste is evenwel in den tekst medegedeeld.

Hooren wij op welke gronden zij hiertoe kwamen en hoe zij daarbij het geheim besluit van den 15den stuk voor stuk afbreken. Na dit besluit „met de vereijtschte attentie” te hebben overwogen „heeft het ons”, schrijven zij, „alwijders toegeschenen dat ofschoon dergelijke „besluiten uit den aard der saaken slechts geschikt kunnen zijn de „intentie van hen die hetzelfde genomen hebben *over het algemeen* „kennelijk te doen worden” de ontwerpers voor het overige de „zoo „menigvuldige wijsinge met opzigt tot derselver Executie ten Eene „maal aan het beleid” der met de uitvoering belaste personen „moeten overlaten.” Zij moeten er dus op wijzen dat „bij vergelijking „van het 5de point van dit besluit met het voorafgaande 1ste point een „gevolg zouden kunnen worden opgemaakt, hetwelk nogthans geen- „zints met den Phisieken staat der Zaaken zou kunnen overeengebragt „worden.” De bij dat 5de punt (zie Bijlage 19) bedoelde en aan hen opgedragen „indicatie” was namelijk wel „een last, dewelke, in „zulke algemeene termen bevat, welligt zou kunnen aangemerkt wor- „den in eenig verband te te staan met de bij het Eerste point” be- „schreven „Exoneratie door de Lymersche dijken” maar daaruit volgde naar hunne meening volstrekt niet dat ook het bevel voor de doorsteking dezer dijken van hen moest uitgaan. Zij bedanken daar dus in sierlijke bewoordingen voor: „Dan wanneer wij daar en teegen hulde doende „aan Uwe kennis van de Rivier de Neder Rhijn en Lecq over derzelve „geheele lengte, mitsdien ook vrijelijk mogen onderstellen dat gij met „ons instemmen zult, indien wij de meerdere of mindere Noodzaakelijk- „heid van de Executie der bij het eerste point omschreevene mesuures „ten eenemaal ter uwer beoordeeling moeten laten” en voegen er teregt bij: „immers dat gij van ons de nodige indicatie nopens „het tijdstip der Executie van een mesure niet zult te gemoet zien „die als dan waarlijk wejnig nut meer soude kunnen aanbrengen „wanneer gij deselve niet dan na van ons de noodige indicatie te „hebben ontvangen te werk wilde stellen”. Aan het slot volgen dan de ongetwijfeld niet zonder meesmuilen neergeschreven woorden: „Zoo kunnen wij ten dien opzigte vejilig stil zitten en alleen van „Uwl. zijde de bevestiging dáárvan te gemoet zien, dat gij in 't oog „houdende den aart der zaaken volkoomen eeven eens met ons „opereert”.

Het is, geloof ik, moejelijk om in officieële taal duidelijker de gebreken van het besluit en de onmogelijkheid der uitvoering aan te toonen. Wanneer bij het losgaan van het ijs de Noorder-Lekdijk in gevaar kwam kon de doorsteking der Lymersche dijken zeker niet meer helpen!

Over de ondoordachte en overijlde wijze waarop het besluit was zamengesteld en over de weinige overeenstemming daarvan „met den

Phisieken Staat der Zaaken" moge ook door den nakomeling een zeer ongunstig oordeel geveld worden, diens scherpste veroordeeling zal niet ligt vernietigender kunnen zijn dan de beleefde, sierlijke brief van Kraijenhoff en Brunings. Bij zulk een gewichtig besluit moest voorzeker niet alleen „de intentie van hen die het zelve genomen hebben over „het algemeen kennelijk" worden maar was het eerste vereischte alles naauwkeurig en strikt te omschrijven en na rijp beraad vast te stellen, opdat een ingrijpende maatregel als deze nimmer feitelijk „ten Eene-maal aan het beleijd van hun" die „met derzelve Executie gearcheerd zijn" werd overgelaten.

Men zou zich evenwel vergissen door te meenen dat het zoo beleefd aangeboden geschenk werd aangenomen; trouwens Kraijenhoff en Brunings hebben daar mijns inziens geen oogenblik aan gedacht en gelijk uit alles blijkt alleen tijd willen winnen. Sabrier en van Ommeren kaatsen den bal der „indicatie" onmiddellijk terug en voegen er een tweede even vernietigende kritiek bij. Zij antwoorden den 23sten uit Arnhem ⁽¹⁾ dat zij „met UwL. instemmen deeze Maatregel moeilijk „aan deszelfs bedoeling zal kunnen beantwoorden wanneer de indicatie „wegens het tijdstip van executie van UwL. zal worden afgewagt en dus „die bepaaling anders had behooren gesteld te worden". Tevens vestigen zij de aandacht „op den onbepaalden zin" van het besluit en vragen: „wat zal en moet voorafgaan, dit is: welke peijls- „hoogte zal men op den Neder-Rhijn bepaalen of welke dijken zullen „moeten bezweeken zijn alvorens dat men de Executie onderneemd?", alsof Kraijenhoff en Brunings hun zouden hebben kunnen zeggen wat niemand wist noch weten kon. En al wisten wij dat, vervolgen zij: „de Lymers is vreemd territoir ⁽²⁾, hoe dus daar ageeren?" en verder: al ware ook dit mogelijk, moeten de Lymersche dijken dan toch worden doorgestoken wanneer „door aanhoudende vlejld en arbeid de natuurlijke innundatiën zijn voorgekomen" en de Noorder-Lekdijk een of meer dagen later in gevaar komt? Dat wil er bij hen niet in en ik vertrust bij niemand van de lezers. Na aldus het

(1) Als Bijlage E achter Kraijenhoff's eindverslag op het Rijksarchief voorhanden.

(2) De Lymers behoorde met de ambten Zevenaar, Huissen en Malburgen (en met Kekerdom) sedert het begin der 17de eeuw als een deel van het hertogdom Kleef aan Brandenburg (later Pruisen). In 1802 werd den 23sten Mei met de Fransche Republiek eene conventie over den afstand dier enclaves aan de Bataafsche Republiek gesloten, ter vergoeding voor het bij het Haagsche tractaat van 16 Mei 1795 verlorene (zie blz. 5 noot 4), en den 14 November 1802 een tractaat met Pruisen, dat die landen toen in bezit had. De inlijving geschiedde echter eerst 21 April 1808 bij het Koninkrijk Holland. In 1813 nam Pruisen alles weder in bezit, totdat de vier ambten bij het te Kleef op 7 October 1816 gesloten grenstractaat ten slotte voor goed aan de Nederlanden zijn toegewezen.

besluit te hebben afgemaakt eindigen zij deftig: „waaruit alles pro-
„flueerd zijn genoegzame reedene welke ons verplichten UwL. te
„declareeren dat wij de bij UwL. bovengem. missive geproponeerde
„overgang niet kunnen accepteeeren en dus de bedoelde Indicatie nog
„van UwL. blijven afgagten”. (1)

De „geproponeerde overgang” der „indicatie” alzoo geweigerd zijnde confereerde Kraijenhoff op den 24sten wederom met Brunings over het den vorigen avond ontvangen antwoord. Het resultaat daarvan was dat „aangezien de hachlijkheid der operatie” van de afleiding door de Lymers werd „afgezien”! welke beslissing aan den Raad werd medegedeeld. Of zij dit ook aan Sabrier en Ommeren berigttten, blijkt niet uit de stukken en moet betwijfeld worden. Want den 26sten schreven deze op nieuw aan Kraijenhoff (2) dat de aftapping door de Lymers „onmogelijk is” daar ten gevolge van het niet behoorlijk sluiten eener sluis in den Hetterschen dijk (3) even boven Emmerik veel water in het kwartier van Zutphen was gekomen, wat door het sterk werken van den Ouden Rijnmond en het dien ten gevolge sterk opzetten van het riviertje de Wildt nog aanzienlijk vermeerderd was. (4) Er was reeds zooveel water in de Lymers dat het te Doesburg „met 2½
„voet verval over den dijk tusschen de Ooijpoort en het nieuwe fort
„of hoorn” in den IJssel liep, die bovendien van beneden het veer te Westervoort weder met ijs verstopt was geraakt (5) „en wel met weinig kans op spoedige opruiming.” Zij stellen dus voor „de operatie
„aan de Grebbe” te doen „gebeuren” en vragen: 1°. „welke middelen
„tot aftapping behalve de coupure in den Grebbedijk zelven moeten
„worden bewerkstelligd” en 2°. „waar de coupure zal geëxecuteerd

(1) Hoe Kraijenhoff over eene zijdelingsche afleiding door de Lymers dacht, zegt hij zelf in zijn ontwerp tot sluiting van Nederrijn en Lek blz. 5. Uit den samenhang met het daar onmiddellijk voorafgaande ziet men tevens dat hij zich in het Comité Central tegen het maken van den Lymers-overlaat verzet heeft.

(2) Bijlage F van Kraijenhoff's eindverslag op het Rijksarchief.

(3) Op den regteroever van den Bovenrijn. Het water dat door eene doorbraak (of zooals hier door eene slecht gesloten sluis) in dezen dijk naar binnen stroomt, wordt beoosten de hooge gronden van Emmerik en 's Heerenberg in de Lymers gevoerd en zoo op de nevenbeken van den Ouden IJssel gebracht. Vgl. de kaart tegenover blz. 154 in: Sloet en Fijnje, Beschrijving van den waterfloed in Gelderland in Maart 1855, Arnhem 1856, waarop het inundatiegebied op Duitsch territorij duidelijk is voorgesteld.

(4) De Wildt loopt bij het Houbergsche veer, even benoordoosten Lobith, in den Ouden Rijn. Is de waterstand op dezen Rijnarm hoog, dan loopt het water daaruit de Wildt op en bezuiden 's Heerenberg langs een deel van den in de vorige noot vermelden weg eveneens in de Lijmers.

(5) Den 21sten was het ijs op den IJssel gaan drijven (Kraijenhoff, Hydr. en Topogr. Waarnemingen blz. 52 der Korte Aanteekeningen).

worden?" Dit werd den 26sten Februarij gevraagd in een brief, dien Kraijenhoff eerst den 27sten ontving toen het ijs op de bovenrivieren reeds was opgeruimd en een ieder die den toestand van het terrein in de Geldersche vallei eenigzins kent, zal begrijpen dat het geen ernst kon zijn met voorstellen, waarvan de voorbereiding minstens eenige weken zou gevorderd hebben. (1) Het verzoek om „spoedige rescriptie”, die Sabrier en van Ommeren volgens het slot van den brief op hunne vragen „tegemeet zagen” schijnt Kraijenhoff dan ook een vrolijk oogenblik bezorgd te hebben want hij schreef, na de ontvangst van den brief op den morgen van den 27sten te hebben vermeld, in zijn eindverslag aan den Raad niet zonder ironie neder: „En welke „Missive ik het genoeg had met de belangrijke tijding van de „opruiming der beneden-riviermonden en het alzo cesseeren van alle „gevaar op hetzelfde oogenblik te mogen beantwoorden”.

Het doel was echter volkomen bereikt nu de deskundigen elkander begrepen hadden. Een groot deel van Gelderland en Utrecht was voor de noodlottige gevolgen van een wilden maatregel bewaard gebleven en dat wel juist door het gebrekkige van het besluit zelf, zoodat de Raad van Binnenlandsche Zaken, die naderhand in Kraijenhoff's eindverslag de geheele briefwisseling verzameld vond, van dit alles wel vreemd moet hebben opgezien en toen welligt eenigzins aan de uitvoerbaarheid zijner besluiten is gaan twijfelen.

Maar wij zijn den tijd reeds vooruitgelopen. Het was echter noodig de briefwisseling over de doorsnijding der Lymersche en Grebbe-dijken achter elkander medetedeelen ten einde den indruk niet te verzwakken van de doodende kritiek, door de hoofdpersonen zelve in hunne daden en woorden over het geheele plan geveld. Keeren wij thans in gedachten naar de Lek en Kraijenhoff op den 19den Februarij terug. —

Dadelijk gevaar was er toen nog niet. Zooals men weet werd den 21sten, dus twee dagen later, de rivier te Vreeswijk nog met rijtuig gepasseerd en Kraijenhoff zegt in zijn eindverslag dat het water aldaar zeer langzaam bleef wassen. Op den 21sten hield hij weder eene inspectie over de Noorder-Lekdijken, waar „alles in goede orde” was, en den volgenden dag eene conferentie met den aan de Grebbe gestationeerden Kapitein-Ingenieur de Voss van Sinderen over de doorsteking van den Grebbedijk (2), waarbij werd bepaald dat die

(1) Men vergelijke b. v. wat de eerste Riviercommissie in haar rapport (blz. 175 vv.) noodig acht om bij aftapping aan de Grebbe het water ongehinderd te kunnen afvoeren. Vgl. ook aldaar blz. 171 onderaan.

(2) Ik heb niet gevonden of deze militaire ingenieur ook in gewone tijden aan de Grebbe was gestationeerd voor de uitvoering der destijds aan de Grebbelinie onder-

even boven de Grebbesluis zou geschieden, doch over het tijdstip der doorsteking en de omstandigheden waaronder zij zou plaats hebben niets werd afgesproken.

Den 24sten ontving hij het besluit omtrent het zenden van rivier-berigten aan de Departementale besturen, den 21sten genomen en hiervóór (blz. 72) medegedeeld ⁽¹⁾ alsmede het ons eveneens bekende besluit van dien dag waarbij hij van de „indicatie” werd ontheven en eene gemengde commissie werd ingesteld. ⁽²⁾ Ongetwijfeld zal Kraijenhoff, hoe vreemd hij ook van die onverwachte verandering moet hebben opgezien, met genoegen dat besluit vernomen hebben dat ook hem „van alle verantwoordelijkheid onthief.” Daarbij was een particuliere brief van Leemans gevoegd die volgens Kraijenhoff's eindverslag „tot toelichting van voors. besluit en nadere explicatie” diende. Het is jammer dat die niet voorhanden is daar hij, behalve een verhaal van het gebeurde op de beide conferentiën, zeker ook persoonlijke beschouwingen van Leemans zal bevat hebben, die ons van veel nut zouden zijn geweest.

Toen hij die brieven kreeg was de crisis reeds ingetreden. Den 21sten was het ijs op de bovenrivieren in beweging gekomen en den volgenden dag vielen de gebeurtenissen voor, die, gelijk boven (blz. 62) is verhaald, door Blanken den 22sten des avonds te 'Tuil werden vernomen en hem zoo in agitatie bragten.

Tot mijn leedwezen is het zoogenoemd „generaal rapport”, dat de eigenlijke ijs- en rivier-berigten uit die dagen in één geheel vereenigde en door Kraijenhoff bij zijn eindverslag werd overgelegd, niet meer op het Rijksarchief te vinden. ⁽³⁾ Daaruit zouden wij het tijdens

handen defensiewerken, dan wel of hij daar tijdelijk voor de beveiliging der versterkingen tegen hoog opperwater was geplaatst. In ieder geval lag de Grebbesluis op militairen Rijksgrond en was dus bij eene doorsteking aldaar de medewerking van de genie noodig.

(1) Hij kreeg den bedoelden last van den Raad bij brief van 22 Februarij n°. 56/5 (Rijksarchief).

(2) In het eindverslag zegt hij dat beide besluiten tegelijk aankwamen.

(3) Zooals reeds op blz. 45 in de noot werd medegedeeld, heeft het archief van den Raad eene splitsing ondergaan toen het waterstaatsbeheer op de Commissiën van Superintendentie overging en in de volgende jaren is het waterstaatsarchief nog verscheidene malen verhuisd, vooral onder Koning Lodewijk, gelijk later zal worden vermeld. De gewichtigste waterstaatsstukken bevinden zich ook thans op het Rijksarchief nog in de destijds gevormde afzonderlijke dossiers, die men dus heeft te onderzoeken wanneer een stuk niet op zijne plaats in het archief van den Raad ligt. In het eindverslag van Kraijenhoff vond ik, in plaats van zijn generaal rapport en de daarbij behoorende kaarten, een half vel papier, waarop het nummer der kamer en der kast, waarin deze stukken in 1804 geborgen waren, vermeld staat. Natuurlijk heeft men daaraan thans niets meer en het zoeken is te vergeefs gebleven.

de opruiming van het ijs voorgevallene vollediger hebben leeren kennen dan door de uiterst schrale berigten, die wij er nu van bezitten. (1) Gelukkig geeft een hoogst belangrijk rapport, door den Commissaris-Inspecteur W. Beijerinck den 5den Maart uit Lent aan Kraijenhoff geschreven en door dezen in copie bij zijn eindverslag gevoegd, (2) nog eenige belangrijke bijzonderheden, die, verbonden met de gedrukte berigten en met hetgeen uit de bijlagen blijkt, ons eenigzins in staat stellen om den toestand te overzien en de mate van het gevaar, dat op de Lek dreigde, te beoordeelen. Die toestand was in korte trekken de volgende:

De Nederlandsche Rijntakken waren allen tot aan zee met ijs bezet geweest, maar op Duitsch grondgebied had de ijsbezetting zich niet verder rivieropwaarts uitgestrekt dan tot 15 kilometers boven Dusseldorp, terwijl te Keulen de rivier open en zeer laag was gebleven, zóó laag dat Beijerinck zich later niet kon begrijpen waar de massa water op de Nederlandsche rivieren vandaan was gekomen en, ook over gebrek aan juiste berigten klagende, zonder nadere gronden aantevoeren vraagt of die niet door een ijssdam te Ruhrort of het water van de Ruhr veroorzaakt kon zijn. Naar mijne meening is daarvoor echter weinig waarschijnlijk, te meer omdat hij eenige regels verder zelf eene veel meer afdoende reden opgeeft, namelijk: dat al de bovenmonden onzer Rijntakken achtereenvolgens met ijs verstopt zijn geraakt en wel het Pannerdensch Kanaal reeds vóór de opruiming van het ijs. (3) De Waalmond is daarna den 21sten het eerst opgebroken en, terwijl het Pannerdensch Kanaal verstopt bleef, met veel ijs en water bezwaard, zoodat de Millingsche dam doorbrak, waardoor bijna de geheele Bovenrijn over de uiterwaarden heen op de Waal gebragt en het groote gevaar voor den Overbetuwschen bandijk boven Lent veroorzaakt werd, waarvan Beijerinck in zijn eerste berigt aan Blanken gewaagt (blz. 62). Daar het ijs, gelijk wij zagen, verder be-

(1) Alleen Kraijenhoff's Hydr. en Top. Waarnemingen, waaruit een en ander in Bijlage 5 van het Rapport der drie Inspecteurs van 1861 is overgenomen (zie blz. 18 noot 2). Nog enkele waterstanden worden in Goudriaan, Aanhangel tot de Verhandeling over het maken van zijdelingsche afleidingen, in de tabel aan het slot gevonden.

(2) Bijlage A van het eindverslag op het Rijksarchief. — Kraijenhoff noemt dien brief eene „zeer belangrijke Missive”, die hij „zeer gaarne onderschrijft” maar (zeer verschillend van Blanken's handelwijze in dergelijke gevallen!) „niet in anderen vorm wil voordragen” omdat „hij huiverig was, om den schijn te hebben van eens anders „werk voor het zijne te doen doorgaan”.

(3) Beijerinck zegt dat „ook bij den aantogt van het bovenlandsche water” het verschil in „peilen”, d. i. in waterstand, tusschen Arnhem en Nijmegen 6 voet bleef bedragen (vgl. ook Bijlage 23 in het postscriptum). Hij verklaart uitdrukkelijk dat op de Waal geene verstopping aanwezig is geweest vóór de opruiming van het ijs.

nedenaarts niet doorschoot, geraakte de rivier echter op den middag van den 22sten (Bijlagen 27 en 30) aan den Kommerdijk bij Gent, waar de ruimte tusschen de bandijken destijds ⁽¹⁾ uiterst klein was en de rivier bovendien sterk kromt, weder zoodanig verstopt dat de dijk te Lent reeds op den 24sten weder 7 voet (2.22 M.) keerde. Dit veroorzaakte alsnu een hevigen aandrang naar het Pannerdensch Kanaal, waardoor deze rivier wel losraakte, maar tegelijk drie doorbraken in de dijken van den polder Herwen, Aerdt en Pannerden ⁽²⁾ vielen. Door de ijsverstopping in den Waalmond begon tevens, zooals Beijerinck berigt, den 23sten de Oude Rijnmond te werken en nu moest bijna de geheele onverdeelde Bovenrijn op den Nederrijn en Lek worden afgevoerd langs drie wegen: de Oude Rijnmond, het Pannerdensch Kanaal en dwars over den polder van Pannerden door de doorbraken, omdat deze zoowel in den zuidelijken als in den noordelijken dijk waren gevallen. ⁽³⁾

Terwijl aldus de Overbetuwsche dijk boven Lent door de ijsverstopping aan den Kommerdijk boven Nijmegen ⁽⁴⁾ werd ontzet, kwamen daarentegen de dijken langs den Nederrijn en Lek in zeer groot gevaar, te grooter omdat ook de IJssel, die den 21sten mede was opgebroken, ⁽⁵⁾ weder verstopt geraakte, gelijk hiervóór (blz. 79) is medegedeeld. Wél mogt dus Blanken zich bezorgd maken over den toestand (Bijlagen 30, 34, 46 en 61) en het ergste vreezen wanneer, zooals inderdaad geschiedde, de Waal vast bleef zitten

(1) Vgl. blz. 63 noot 2. Beijerinck zegt dat, toen het ijs het eerst in beweging geraakte, het verval van den Kop bij Pannerden tot Nijmegen 8 vt. 2 dm. en tot Arnhem 11 voet meer heeft bedragen dan bij open rivier, als wanneer hij het voor beide afstanden op 7 voet schat.

(2) Twee doorbraken vielen in den zuidelijken dijk, later nog eene in den noordelijken langs den Ouden Rijn, zoodat het water van het Pannerdensch kanaal in den Ouden Rijn kon stroomen. Iedere goede kaart kan dit dadelijk ophelderen.

(3) De doorbraken in den zuidelijken dijk vielen dicht bij de Pannerdensch Kerk ter weerszijden van den molen, waarvan de plaats is aangegeven op de algemeene kaart in den Atlas, behoorende bij de door C. Brunings in 1798 uitgegeven Verzameling van Rapporten en Verbalen betrekkelijk de bovenrivieren. De molen is toen verplaatst en staat thans aan den regter Pannerdensch Kanaaldijk. — Vgl. blad 3 (Angeren) der herziene rivierkaart, serie Nederrijn en Lek. De wiel zonder jaartal bezuiden den Pannerdensch bandijk op blad 2 (Kekerdome) van deze kaart is nog van de doorbraak van 1803 over.

(4) Krajenhoff spreekt in zijne Hydr. en Topogr. Waarnemingen blz. 52 van eene verstopping *beneden* Nijmegen. Men ziet dat dit minder juist is, wat bovendien Blanken's aangehaalde brieven (in de Bijlagen) bevestigen.

(5) Vgl. blz. 79 noot 5. Hoogst waarschijnlijk is de IJssel weder vastgeraakt toen de ijsbeweging op het Pannerdensch kanaal en daarmee de aandrang van boven weder ophield.

(Bijlagen 46, 60 en 61) en zelfs, in plaats van sterk te wassen, vallende bleef. De belangrijke bijzonderheden over den toestand op den 24sten, in zijn brief aan den Raad (Bijlage 46) en in de Bijlagen 33 en 60 vermeld, doen ons dan ook zien hoe hoog het gevaar langs den Nederrijn en Lek ten gevolge van dit alles in weinige uren was gestegen. (1) Het ijs ruimde in den nacht van den 23sten op 24sten op deze rivier wel tot Elst beneden Rhenen op, gelijk de Voss van Sinderen den 24sten aan C. L. Brunings berigtte (Bijlage 58), doch bleef beneden laatstgemelde plaats onbewegelijk zitten bij zeer hoogen waterstand aan de Grebbe, (2) zoodat Kraijenhoff besloot om den Raad van Binnenlandsche Zaken in eene „zeer ernstige missive” te berigten dat de benoemde commissie onverwijld over moest komen. Uit zijn brief (Bijlage 59) leeren wij zijne meening omtrent den toestand kennen. Gelukkig voor zijne verantwoordelijkheid dat hij ongeveer op hetzelfde oogenblik dat hem de brief uit de Grebbe in handen kwam, van het voorgevallene in den Haag en het bestaan der commissie kennis had gekregen!

Den 24sten en 25sten werd de toestand langs de Lek nog gevaarlijker. Wel kwam er nu ook beweging in het ijs beneden Elst maar het water bleef voortdurend wassen, liep te Rijswijk (tegenover Wijk bij Duurstede) over den dijk (Bijlage 33) en steeg den 25sten des avonds te Vianen tot $\frac{1}{2}$ voet (0.15 M.) onder noodpeil (Bijlage 46), ja klom daar des nachts zelfs (3) tot de hoogte der dijkskruin (Bijlage 60). In afwachting van de komst der commissie begat Kraijenhoff zich op die beide dagen verscheidene malen naar de Lek maar hoe gevaarlijk het toen ook met de dijken stond, over zijdelingsche afeiding heeft hij geen oogenblik gedacht, want hij schreef

(1) Volgens Bijlage 60 zat den 26sten de Merwede te Gorinchem evenals de geheele Waal bovenwaarts nog onbewegelijk vast. Eene aftapping van de Lek bij Culemborg zou dus op dat oogenblik tot de onmogelijkheden behoord en groote gevaren in het leven geroepen hebben, waaruit men ziet hoe onvoldoende dit redmiddel was dat niet eens altijd kon worden aangewend.

(2) Het door de Voss van Sinderen opgenoemde peil van $20\frac{1}{2}$ voet aan de Grebbe komt overeen met 10.54 M. + A.P. aldaar. De middelbare rivierstand over 1851—60, die vrij wel met dien over de laatste 100 jaren overeenstemt, is aan de Grebbe ongeveer 6.13 M. + A.P. (niet geheel naauwkeurig, daar de geregelde waarnemingen over de Grebbe eerst met 1853 zijn begonnen). Die van den 26 Augustus 1812 was 6.44 M. + A.P. De Grebbedijk lag dus in 1803 (zie Bijlage 58) 9 Rijnl. hooger of 10.77 M. + A.P. Thans is het noodpeil 12 M. + A.P.

(3) De heer Rom, aan wien dit bericht werd gezonden, was waarschijnlijk reeds toen (later zeker) eigenaar der boven Gorinchem gelegen heerlijkheid Vuren en Dalem, die in de 18de eeuw aan de familie Meerman behoorde en thans eigendom van de familie Viruly is.

later in zijn eindverslag dat „de natuur, ofschoon het water was-
 „sende en de kruin der dijken met snelheid naderen bleef, beneeden-
 „waards echter duidelijke pogingen tot opruiming van het IJs en
 „eigene redding beginnende aan te wenden, er geene nadere orders
 „zijn gesteld geworden om ter ontlasting van het bezwarende water,
 „het zij langs de Grebbe-Linie, het zij langs den Diefdijk ten zuiden,
 „ter executie te treden.” Waaruit hem destijds die pogingen der
 natuur zoo duidelijk bleken zegt hij er niet bij, zoodat zij blijkbaar
 alleen worden opgegeven omdat van hem nimmer dergelijke „nadere
 orders” zouden zijn uitgegaan en vooral niet nu hij de commissie ver-
 wachtte. Gelukkig dat Kraijenhoff benoorden de Lek de zaken leidde
 want een ieder kan zich voorstellen dat, indien Blanken in zijne
 plaats de „indicatie” had moeten geven, de ernstige toestand, in de
 bovenaangehaalde woorden geteekend, voor dezen welligt reden ge-
 noeg zou hebben opgeleverd om bij het „met snelheid naderen” van
 het water tot „de kruin der dijken” het noodlottige sein uit den
 Vreeswijkschen toren te doen waaijen.

Onmiddellijk nadat de Raad van Binnenlandsche Zaken in den
 morgen van den 25sten den brief van Kraijenhoff had ontvangen, vroeg
 hij audientie bij het Staatsbewind, dat na gehoorde „Ouvertures door
 een der leden van den Raad”, (1) besloot dat de commissie zich
 „alsnu werkelijk” naar Vreeswijk zou begeven (Bijlage 62). Uit het
 den 1sten Maart door de commissie aan het Staatsbewind uitgebragt
 rapport (Bijlage 73) blijkt dat zij des middags vertrok, den 26sten
 des nachts ten 2 ure te Utrecht aankwam en aldaar dadelijk met
 Kraijenhoff confereerde, met wien werd afgesproken om des morgens
 naar Vreeswijk te rijden. (2)

Onder de stukken van den Raad van Binnenlandsche Zaken be-
 vinden zich op het Rijksarchief twee door Leemans den 26sten en
 27sten aan den voorzitter de Kruijff (3) geschreven officieuse brieven,
 die voor de kennis van den toestand en van de werkzaamheden der
 commissie belangrijke bijzonderheden bevatten (Bijlagen 63 en 64).
 In dien van den 26sten wordt gezegd hoe de commissie te Utrecht
 aankomende, (4) van Kraijenhoff vernam dat er „geen dadelijk
 gevaar aan de dijken” was en hij dus nog te Utrecht was gebleven.

(1) Waarschijnlijk Leemans.

(2) Leemans schreef den volgenden dag aan den President de Kruijff (Bijlage 63)
 dat de commissie reeds om 12 uur te Utrecht was aangekomen.

(3) Zie blz. 23 noot 1.

(4) C. L. Brunings was toen op zijn station te Schalkwijk (Bijlage 8) en het is
 twijfelachtig of de commissie, die het dien dag niet verder dan Honswijk bragt, hem
 wel vóór den laatsten dag van haar verblijf te Utrecht gesproken heeft.

De toestand was echter toen geenzins zonder „dadelijk gevaar” zooals wij gezien hebben en bovendien bevestigd wordt door het met dit gunstige bericht omtrent de dijken zonderling strijdige feit dat Leemans onmiddellijk daarna vermeldt: namelijk dat „het water te Vreeswijk tot bijna aan de kruin van den dijk gewassen” was — en dat terwijl het ijs toen, den 25sten des avonds, en ook den volgenden morgen nog onbewegelijk vast zat (Bijlagen 63 en 73) met een stand van 71 duim (circa 1.86 M.) boven klokkeslag! (1)

(1) Hier heerscht eene niet genoegzaam op te lossen tegenspraak tusschen de verschillende gegevens, die wij bezitten. In de tabel achter het Aanhangsel tot Goudriaan's Verhandeling over het maken van zijdelingsche afleidingen wordt voor den hoogsten stand der Lek te Vianen in Februarij 1803 opgegeven 16 voet 7 duim, terwijl in Bijlage 5 van het Rapport der drie Inspecteurs van 1861 daarvoor (op 25 Februarij) 16 voet of 5.30 M. + A.P. wordt opgegeven.

Volgens Leemans' brief teekende de Lek te Vreeswijk den 26sten des morgens 71 duim boven klokkeslag. Dit komt, indien men met de Nota der drie Provinciale Hoofdingenieurs (zie blz. 50 noot 1) blz. 16 het klokkeslag op 3.64 M. + A.P. aanneemt, overeen met 5.50 M. + A.P., wat genoegzaam volkomen met Goudriaan's opgaaf en op 20 centimeters na met die van de drie Inspecteurs sluit. En die overeenkomst blijft bestaan wanneer men met Adr. Stolker (Belang van Gelderland, Utrecht en Holland bij het afsluiten van de Lek, enz., Leiden 1809, blz. 66) het klokkeslag op 11 voet 2 duim of 3.51 M. + A.P. aanneemt, waardoor de waterstand te Vreeswijk op den 26sten 5.37 M. + A.P. wordt.

Nu lag in 1809 volgens Stolker (a. w. blz. 65) de Noorder-Lekdijk te Vreeswijk 86 Rijnl. duimen (2.25 M.) boven klokkeslag en dus, volgens zijne opgave van dit peil boven A.P., op 5.76 M. en volgens die der drie Provinciale Hoofdingenieurs op 5.89 M. + A.P. Dit sluit vrij wel met de verklaring van Leemans dat het water den 26sten Februarij tot bijna aan de kruin van den dijk is gewassen, daar hij geen deskundige was en voor hem 30 à 40 centimeters boord gering moest schijnen. Maar hoe nu hiermede overeenbrengen de opgaaf der drie Provinciale Hoofdingenieurs op blz. 15 hunner aangehaalde Nota, dat de dijk te Vreeswijk in 1809 op 6.52 M. + A.P. lag? De kruin zou dus nog 1 M. à 1.20 M. boven water hebben gelegen en dan zal, ook bij een beloop van slechts 1¼ op 1, zelfs geen leek zeggen dat het water bijna de kruin bereikt heeft.

Hier moet dus eene fout in de opgaaf der dijkshoogte of in de hoogte van het klokkeslag, waaruit waarschijnlijk de dijkshoogte bepaald is, schuilen: de waterstanden toch sluiten te goed om daarin eene fout te vermoeden.

Blanken intusschen zegt in zijn rapport van 11 Februarij 1809 (Bijlage 88) nitdrukkelijk, dat de dijk te Vreeswijk toen 87 Rijnl. duimen boven klokkeslag lag, of op 1 duim na gelijk met Stolker's opgaaf en met de hiermede overeenkomende hoogte bij v. Ewijk a. w. I, blz. 34 en 63.

Hetzij men nu met Stolker of de drie Provinciale Hoofdingenieurs het klokkeslag op 3.51 M. of 3.64 M. + A.P. aanneemt, wordt de dijkshoogte toch slechts 5.73 M. of 5.86 M. + A.P., wat het aanzienlijk verschil van 70 à 80 centimeters in minder met de hoogte der Nota oplevert.

Dit punt wordt hier uitvoeriger behandeld om nog eens te doen zien hoe het

Niet minder zonderling klinkt daarbij de verklaring van Kraijenhoff dat in den nacht van den 25sten op 26sten „de omstandigheden meer en meer een gunstig aanzien” verkregen, dus juist terzelfder tijd dat de commissie nog vroeg genoeg uit den Haag te Utrecht aankwam om te kunnen constateeren... dat het gevaar voorbij was!

Hoe eindelijk de oorzaak van dien hoogen waterstand: de gemakkelijke opruiming van de ijsverstopping bij Elst (boven Amerongen), als gunstig kon voorgesteld worden, is niet duidelijk, daar integendeel de gezwollen rivier boven den ijssdam nu vrij afstromen en wanneer het ijs benedenwaarts niet opruimde den Noorder-Lekdijk bovendams in gevaar brengen kon.

Voor al deze tegenstrijdigheden is slechts ééne oplossing te vinden, namelijk dat niemand gevaar *wilde* zien omdat niemand tot de doorsteking van den Zuider-Lekdijk wilde overgaan. Van de commissie was die maatregel trouwens niet ligt te wachten, daar een ieder zeker met mij gaarne wel eens hare vergadering zou hebben willen bijwonen waarin een bepaald voorstel daartoe ter tafel was gekomen. Want daarmede zou voorzeker eveneens zijn gehandeld als tevoren door Kraijenhoff en de Commissarissen-Inspecteurs met de „indicatie” voor de Lymers en de Grebbe: men zou er over beraadslaagd hebben totdat de tijd verstreken was.

Dat het er op den 26sten aan den Noorder-Lekdijk nog alles behalve geruststellend uitzag leeren ons bovendien het rapport der commissie en diezelfde brief van Leemans. Toen de commissie des morgens uit Utrecht naar de Lek reed, stond het water te Vreeswijk nog aan de kruin van den dijk en op haren togt langs den dijk opwaarts overkwam ook haar in zekeren zin hetzelfde wat te voren (blz. 62) Blanken tot eene overhaaste vlugt van Tuil naar Gorinchem had gedwongen. Even boven Honswijk namelijk begon het ijs in beweging te geraken en kruide zoo geweldig op den dijk dat de passage geheel gestremd was en de commissie onverrichterzake naar Utrecht terug moest rijden. Gelukkig dat de dijk boven Honswijk toen niet in gevaar kwam want wie had dan de „indicatie tot de aftappinge” moeten geven, terwijl de commissie weer rustig te Utrecht was!

meestal onmogelijk is uit de oudere berigten bepaalde gegevens en feiten afte leiden en hoe men zich eerst sedert de algemeene invoering van het A.P. ook na langen tijd de vroegere toestanden juist kan voorstellen. Dit is hier vooral te betreuren nu van de voorhanden berigten de beoordeeling van het gevaar, dat den Noorder-Lekdijk in Februarij 1803 dreigde, en die van de waarschijnlijkheid eener doorsteking bij Culemborg afhangt. —

Volgens Kraijenhoff's Waterpassingen, Iste afd. in de Hydr. en Topogr. Waarnemingen blz. 10, komt het klokkeslag te Vreeswijk met 3.455 M. + A.P. overeen.

Met den avond van den 26sten begon echter het gevaar te verminderen en het water te vallen zoodat het te Vreeswijk toen sedert den vorigen avond 5 duim (0.125 M.) was ingevallen. (1) Den 25sten des avonds was ook de IJssel weder in beweging gekomen en de ijsopruiming op de Lek, waarvan de commissie het begin had bijgewoond, geregeld doorgedaan. Den 27sten kon Leemans aan de Kruijff schrijven dat het gevaar voorbij (Bijlage 64), de Beneden-Lek geheel open en het water te Vreeswijk reeds 2 voet gevallen was. De Waal was nog wel dicht maar er kwam zeer weinig water van den Bovenrijn af en op den IJssel was het ijs geregeld opgeruimd. De beide gecommiteerden uit het Geldersch Departementaal bestuur, de Virieu en Staring, die het bericht medebragten dat al de bovenrivieren geheel open waren en den 27sten (voorwaar zeer laat!) te Utrecht kwamen, konden dan ook onverrichterzake huiswaarts keeren, (2) zooals ook de commissie deed die den 28sten in den Haag terug was. (3) —

Er was niet veel voor haar te doen geweest en uit het medege-deelde blijkt dat hare zending ook in gevaarlijker omstandigheden niets zou hebben uitgewerkt bij het snelle verloop dat de zaken thans evenals bij elke ijsopruiming hadden genomen. Want er was niets vooruit bepaald omtrent de doorsteking, noch omtrent het peil, waarnaar Sabrier en van Ommeren reeds gevraagd hadden (zie blz. 78), noch omtrent de omstandigheden, die bij het bereiken van dat peil moesten ingetreden zijn, om de doorsteking te regtvaardigen.

(1) Zie de brief van Leemans aan de Kruijff (Bijlage 63).

(2) Dit was echter geenszins de schuld van Gelderland, dat in deze geheele zaak voorzeker actief en krachtig genoeg was opgetreden. Uit Bijlage 62 blijkt dat men te Arnhem niet vóór den 26sten bericht van het vertrek der commissie heeft kunnen krijgen en Bijlage 72 toont aan dat de gecommiteerde leden dadelijk naar Utrecht zijn gezonden. De schuld lag derhalve alleen aan de zonderlinge regeling dat de commissie niet dadelijk na hare benoeming op den 22sten naar de Lek is vertrokken, wat zeker gebeurd zou zijn wanneer het inderdaad ernst met de doorsteking was geweest. Nu was alles er op aangelegd om te laat te komen. — De Geldersche gecommiteerden vertrokken den 28sten weer naar Arnhem.

(3) Krajenhoff keerde eerst nadat de troepen waren ingerukt naar den Haag terug. Hij zegt in zijn eindverslag dat de eigenlijke riviercorrespondentie volkomen was gelukt „vooral door de activiteit der Cavallerie”. Ook Blanken was zeer tevreden over de militairen, die ongetwijfeld in die dagen een zwaren post hebben gehad (zie Bijlage 67). — De Commissie „tot de doorsteking der dijken” kostte het Land 624 gulden 7 stuivers, die uit de Secreete Kas van het Staatsbewind zijn betaald (Secreete Notulen Staatsbewind van 3 Maart 1803, La. G, Rijksarchief). Voorzeker duur in vergelijking van het weinige, dat zij had uitgerigt!

Toch was het een eerste vereischte dat men van tevoren al die omstandigheden naauwkeurig bepaald en gewogen had, ten einde op een vooraf aangewezen oogenblik, wanneer er niet meer beraadslaagd kon worden, krachtig te kunnen optreden en geheel te weten hoe te handelen.

Het bepalen echter van zulk eene toekomstige handeling tot redding uit toestanden, die men niet kent en niet weet of zich zullen voordoen en die, zoo zij al intreden, onder van tevoren onbekende complicatiën verlopen: dit alles gaat boven menschelijke magt en berekening.

Het geheele plan moest dan ook, zooals te voorzien was, na met een wilden greep in den blinde te zijn voorbereid, zich in het oogenblik der crisis als een nevelbeeld oplossen. —

Blanken was door den gelukkigen afdloop van de moeilijke taak om zulk een plan uittevoeren, ontheven en toen hij den 2den Maart zijn aanstaand vertrek uit Gorinchem berigtte (Bijlage 66), zullen de daarbij gevoegde „hartelijke gelukwenschen” ongetwijfeld welgemeend zijn geweest. (1)

Vóór zijn vertrek beantwoordde hij echter den brief van het Departementaal bestuur van Gelderland (blz. 71), doch eerst nadat hij berigt van de ijsopruiming op de Lek en van het ophouden van het gevaar gekregen had en daarmede de zekerheid dat geene doorsteking van den Zuider-Lekdijk noodig zou zijn.

Toelichting heeft zijn antwoord (Bijlage 65) bijna niet meer noodig. De dringende vraag naar inlichting beantwoordt hij met eene exceptie en met de opmerking dat alle „bedenklijke executiën thans als geheel vervallen moeten gehouden worden”. Met deze woorden, gevolgd door eenen onder die omstandigheden bijna spottend klinkenden gelukwensch, werd het bestuur door Blanken letterlijk met een kluitje in het riet gestuurd. De talrijke, slechts voor een klein gedeelte in de bijlagen opgenomen brieven, in de tweede helft van Februarij door hem geschreven, kunnen overigens als antwoord dienen op de vraag of hij werkelijk geen tijd had gehad om, overeenkomstig zijn last, aan het Departementaal bestuur de gevraagde inlichtingen te geven.

Met dien brief was zijn werk bezuiden de Lek afgedaan en keerde hij weldra naar Brielle terug. (2)

(1) Hoe hij zelf over het hem opgedragen werk oordeelde zal hierna in verband met andere zaken worden medegedeeld.

(2) Hij kwam daar echter eerst veel later terug dan hij den 2den (Bijlage 66) vermoedde. Uit zijn brief van den 3den (Bijlage 68) aan Lorentz blijkt de route die hij van Gorinchem uit nam, doch hij was Dingsdags den 8sten nog niet te Ameide, want in een naderen brief, den 8sten uit Vianen aan Lorentz geschreven, zegt hij

Den 27sten was alle gevaar geweken. Vraagt men waaraan deze onverwachte uitkomst is toetschrijven, dan wordt daarop, behalve door de bijlagen op verschillende plaatsen, het antwoord gegeven door het rapport van W. Beijerinck, waaruit reeds tevoren een en ander is medegedeeld.

Vooreerst was de Deutsche Bovenrijn laag gebleven, zoodat het water te Keulen, boven de ijsbezetting (zie blz. 82), bij den hoogsten stand op den 22sten slechts 15 voet 9 duim (4.94 M. of 40.79 M. + A.P.) heeft geteekend ⁽¹⁾ en tot den 2den Maart is blijven vallen.

Ten tweede was den 23sten op den Nederrijn het ijs wel van den bovenmond van het Pannerdensch Kanaal tot Elst boven Amerongen opgebroken en doorgedreven, maar door de sterke werking van den Ouden Rijnmond den 24sten in het Pannerdensch Kanaal weder verstoppt geraakt (Bijlage 46) en onmiddelijk daarna ook in den Ouden Rijnmond zelf bij het Houbergsche veer. Vooral dit laatste noemt Beijerinck een groot geluk en voegt daar bij dat er dientengevolge zeer veel water het riviertje de Wildt ⁽²⁾ opgestroomd en verder in het Graafschap Zutphen gevloeid was om langs den Ouden IJssel en zijne nevenriviertjes op den Gelderschen IJssel te worden afgevoerd (vgl. ook Bijlage 46). Wij zagen tevoren (blz. 79) hoe overmatig de Graafschap dientengevolge met water was bezwaard. Dit alles zou intusschen weinig hebben geholpen en de Overbetuwe of de Duffelt in groot gevaar hebben verkeerd, wanneer niet de geringe hoeveel-

den 7den en 8sten door het onstuimige weder verhinderd te zijn geweest om de Vianensche sluis te inspecteeren. Dat weder had ook 's Lands jagt, hem door den Raad van Binnenlandsche Zaken voor zijne terugreis naar Brielle tegemoet gezonden, belet om de Lek verder dan tot Schoonhoven op te zeilen en hij zou het derhalve van Ameide uit tegemoet gaan. Voor de inspectie der sluis te Ameide dacht hij Woensdags en des noods Donderdags nog te Vianen te blijven om, als het weder het onderzoek alsdan had toegelaten, Vrijdags (den 11den) te Brielle terug te zijn. Het jagt kon dan Zaturdags weer ter beschikking van den Raad te Rotterdam liggen.

(1) Bijlage 5 van het Rapport der drie Inspecteurs van 1861, blz. 37, welke opgaaf overeenkomt met die van Kraijenhoff in de Hydr. en Topogr. Waarnemingen.

(2) Beijerinck schrijft aan Kraijenhoff dat de werking van den Ouden Rijnmond geacht kon worden op den 23sten „invloed te hebben gekregen”. Het water steeg, zegt hij, in den Ouden Rijnmond toen tot 18 voet (aan welk peil vermeldt hij niet). Daar Waal en Pannerdensch Kanaal niet genoeg konden afvoeren, liep het water uit den Bovenrijn, na den Ouden Rijnmond reeds voorbij te zijn gestroomd, over den 's Gravenwaard, dwars over den Ossenwaardschen dam en den Ossenwaard in den Ouden Rijn, maar dezen ook verstopt vindende, verder het riviertje de Wildt op, tegelijk met het water dat langs korteren weg over den overlaat in den Ouden Rijnmond en over den Boterdijk op den Ouden Rijn was gevoerd. Beijerinck's mededeeling wordt bevestigd in de 18de aantekening van Ferrand's Memorie over den Lymerschen overlaat (Verhandelingen Kon. Instituut v. Ingenieurs 1853—54).

heid water van den Bovenrijn langzaam maar gelukkig voldoende door de zeer ondigte ijsverstoppingen heen afgevoerd was geworden, zoodat het water wonder snel verdwenen was toen dezen op den 26sten opruimden.

Door dezen buitengewoon gunstigen zamenloop van omstandigheden had bij den aanhoudenden fellen dooi het reeds zeer verzwakte ijs op de Lek tijd gekregen om benedenwaarts op te ruimen. Het tevoren geschetste groote gevaar op den 25sten en 26sten kan echter een denkbeeld geven van de rampen, die bij een openblijven van het Pannerdensch Kanaal en den Ouden Rijnmond welligt gevolgd zouden zijn, hoewel ook dan hoogstwaarschijnlijk de Zuider-Lekdijk zou zijn doorgebroken, die het water reeds tot tegen de kruin had moeten keeren en gelijk Leemans zegt (Bijlage 63) een voet lager dan de noorderdijk lag.

Den 1sten Maart, daags na hare terugkomst in den Haag, bragt de commissie aan het Staatsbewind bij monde van Gockinga verslag uit (Bijlage 73). Van sommige bijzonderheden uit dat verslag is reeds gebruik gemaakt; veel staat er overigens niet in, want *gedaan* had de commissie weinig of niets. Dat dit niet aan haar is te wijten, werd reeds aangetoond: hare zending, waarover zooveel te doen was geweest en die „bij couranten enz. als aangekondigd was” kon slechts negatieve uitkomsten opleveren.

De geheele beweging, die men haast eene klucht zou noemen, wanneer er niet zulke gewigtige belangen in betrokken waren geweest, werd nog door een naspel gevolgd, dat de geschiedenis van dezen winter kan besluiten. Hooren wij echter vooraf het oordeel van de betrokken personen en van de latere deskundigen over de genomen maatregelen.

Allereerst de Riviercommissie van 1821, waarin twee leden (van Ommeren en Cambier) zaten die aan de gebeurtenissen van 1803 deel hebben genomen. Zij zwijgt geheel over het doorsteken van den Zuider-Lekdijk in laatstgenoemd jaar en vermeldt alleen het plan om den Grebbedijk door te steken in de volgende woorden. ⁽¹⁾ „In 1803 had men, bij den toenmaligen Raad van Binnenlandsche „Zaken, een geheim besluit genomen om den Grebbedijk, in tijd „van nood, tot ontzet der lagere dijken, door te steken, en alzoo „eene afleiding, door de Geldersche vallei, naar Amersfoort daarte- „stellen.” Onmiddellijk daarna ⁽²⁾ velt zij tevens het vonnis over

(1) Rapport aan Z. M. den Koning, uitgebragt door de Commissie tot onderzoek der beste Rivierafleidingen, 's Gravenhage 1827, blz. 169.

(2) A. w. blz. 170.

dat besluit: „Doch dit groot verval van de Grebbe naar zee, wijst „al dadelijk aan, dat eene afleiding door de Geldersche vallei wanneer dezelve nuttig en noodzakelijk wierd geoordeeld, niet enkel „in het maken van overlaten of sluizen in den Wageningschen of „Grebbe-dijk mag bestaan.” Wij weten thans dat in 1803 op den 24sten Februarij nog niets voor de aftapping van het water gedaan was. Twee bladzijden verder (1) zegt de Commissie: „Het zijn vooral de dijken „meer benedenwaarts, tussehen Wijk bij Duurstede, Vreeswijk enz., „welke ontzet behoeven en dit ontzet kan hun door geene afleiding „aan de Greb worden verschaft, uithoofde van het groot verval der „dijken, welke van de Grebbe tot Vreeswijk meer dan 4 el bedraagt. „Hierdoor geschiedt het, dat een ijsdam omtrent de Vaart (2) het „water tot aan de kruinen der Lekdijken zou kunnen doen oprijzen „zonder dat hetzelfde aan de Grebbe eene merkelijke verhooging van „den waterspiegel zoude veroorzaken.” Van het besluit tot doorsteking der Lymersche en Grebbe-dijken blijft dus niet veel over.

Zeide de Commissie van 1821, die het geheele land ter opsporing van zijdelingsche afleidingen en afleidinkjes heeft doorzocht, wijselijk niets (3) van de in 1803 tot doorsteking van den Zuider-Lekdijk beraamde plannen, die in haar stelsel pasten, anders de tweede Riviercommissie van 1828, die de strooming in de denkbeelden onzer eeuw over zijdelingsche afleidingen volgde en dit stelsel reeds in vele opzichten begon los te laten. Wel wijdt zij aan het onderwerp dat den hoofdinhoud van dit geschrift uitmaakt slechts weinige woorden, maar deze zijn van het hoogste belang omdat het de eenigen zijn die daarover, voor zooveel mij bekend, in eenig van Regeringswege in de laatste vijftig jaar gedrukt openbaar stuk voorkomen. (4) Op blz. 24 van haar verslag vindt men, na den

(1) Blz. 172.

(2) Te Vreeswijk.

(3) Tenzij men voor eene mededeeling wil aanzien de als ter loops aangehaalde algemeene uitdrukkingen op blz. 233 van haar rapport: „Het algemeen gevoelen „aangaande de noodzakelijkheid van eene afleiding boven den Diefdijk wordt ook „aangewezen door de maatregelen, die men dikwijls op het punt is geweest om uit „te voeren, van door dadelijke doorsteking van de dijken aan den linkeroever, den regteroever der Lek te ontzetten.” Of dat „algemeen gevoelen” uit die maatregelen blijkt, moet ontkennend beantwoord worden nu wij de volledige geschiedenis van die „maatregelen” kennen; en over de *nuttigheid* laat de Commissie zich niet uit.

(4) Andere officiële gedrukte stukken waarin mededeelingen over de plannen van 1803 voorkomen, heb ik niet kunnen vinden. — Ook de gedrukte werken die de zaak in het algemeen of in bijzonderheden aanroeren zijn gering in aantal. Alleen van Ewijk a. w. (zie blz. 18 noot 1), dat in zekeren zin als officieus is te beschouwen, deelt er iets in nader te vermelden algemeene termen over mede, terwijl Blauken zelf dit, voor zooveel ik heb kunnen nagaan, slechts in twee van zijne werken doet

twijfel of de groote Brunings, indien hij nog leefde, destijds (in 1849) het denkbeeld van eene afeiding der hooge Lekwateren naar de Waal nog zoo onbepaald zou hebben aangekleefd, het volgende: „Het is „wel is waar bekend dat meermalen bij eenen hoogen en bedenken „lijken staat der rivier de Lek, de geheime order gegeven is, om „in bepaalde gevallen, den Zuider-Lekdijk tot ontzet door te graven; „doch het is niet te min zeker, dat deze order niet ligtelijk zou „hebben kunnen worden ten uitvoer gebragt.” (1) Van eene commissie waarin de latere Inspecteur Ferrand, zoo zeldzaam bekwaam en met zulk een diepen blik in ons rivierwezen begaafd, zitting had, was die uitspraak te verwachten en de gedachte ligt niet verre dat zij zoo kort over dit punt is wijl zij de lijdensgeschiedenis van 1803 kende, en dat het woord „kunnen” dus zoowel doelt op den weerstand der inwoners bezuiden de Lek als op de boven aangeduide onmogelijkheid om in het uur van gevaar op het juiste oogenblik eene deugdelijke beslissing te nemen.

Met het vorig advies staat dat van Krajenhoff in belangrijkheid gelijk. Deze schreef den 10den Maart 1809 aan het door Koning Lodewijk ingestelde Comité Central van den Waterstaat, dat ter beveiliging van den Noorder-Lekdijk eveneens de Lekwateren bezuiden die rivier wilde afeiden, hoe de in het Comité (waarvan hij lid was) gevoerde beraadslagingen hem „genoegzaam hebben doen gevoelen „dat verre de meerderheid... de aandacht schijnen te vestigen meer

n. l. in de „Memorie over de hooge aangelegenheid van den Noorder-Lekdijk”, Utrecht 1829, blz. 8 en in zijne reeds (blz. 67 noot 1) aangehaalde „Verhandeling over de algemeene rivier- en waterstaatkundige ontwerpen”, waar hij blz. 49 over de afeiding aan de Grebbe, blz. 56—57 en 138—139 over die bij Culemborg spreekt. Intusschen is het natuurlijk zeer mogelijk dat er in andere werken van hem of anderen meerdere plaatsen zijn, die mij ontsnapten of niet onder de oogen kwamen.

Op blz. 57 van laatstvermeld werk, noemt hij nog twee geheime Besluiten van den Souvereinen Vorst van 27 Januarij 1814, La. M voor de afeiding beneden en van 18 Februarij 1814, La. S voor die boven Culemborg, die niet op het Rijksarchief (vgl. blz. 13 noot 1) aanwezig zijn. Men heeft derhalve ook na het Fransche bestuur het plan niet losgelaten, zoodat te eenigertijd eene latere geschiedenis van de zaak als vervolg op dit geschrift kan gegeven worden, zoodra de stukken na November 1813 naar het Rijksarchief zijn overgebragt.

De eenige die in latere jaren sommige besluiten van 1803 met datums noemt, is de Inspecteur Ferrand in zijne Memorie over den Lymerschen overlaat in de Provincie Gelderland (Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs 1853—54) in de 22ste aantekening. Hij geeft zijne bron niet op, doch heeft waarschijnlijk zijne opgaven aan de bovenvermelde plaatsen in Blanken's geschriften en aan zijn eigen archief ontleend.

(1) Bijlage I van het Verslag aan den Koning over de Openbare Werken in het jaar 1854, 's Hage 1856.

„op plaatselijke en palliatieve maatregelen . . . dan wel op de zoo-
danige als door Zijne Majesteit . . . bij uitsluiting, en met verwerping
van alles wat niet daarmede onmiddellijk in verband staat, voor eene
genoegzame redding en veiligheid bedoeld worden”. (1)

Verklaart dit reeds veel omtrent zijne boven geschetste houding tegenover de zijdelingsche afleidingen in 1803, waarover hij ter kwader ure de directie moest voeren, er zijn nog sterker bewijzen voor de juistheid dier voorstelling. Aan het slot van zijn eindverslag voert hij den Raad van Binnenlandsche Zaken de volgende woorden tegemoet: „En ziet daar, Burgers Raaden! Ulieden in het kort verslag gedaan van alles wat gedurende den Jongsteleden IJsgang voorgevallen is, meede ook met betrekking tot de genomene Maatregelen ingeval de nood eenige Artificiële aftapping gevorderd hadt: maatregelen zeer verre af van volkomen te zijn, doch althands geevenredigd aan den samenloop der Omstandigheden en de korte opvolging der gebeurtenissen, daar het toch immers *zeeker is dat de juiste middelen* om het Vaderland, in vervolg van tijd, zoolang mogelijk teegen eene onherstelbare overstroming te beveiligen en aan de verslindende zee te ontrukken, *niet in ogenblikken van daadlijk gevaar, maar bij eene meer kalme gelegenheid, behooren uitgedacht EN MET EENPARIGE TOESTEMMING DER DAARBIJ BELANGHEBBENDE GEWESTEN vastgesteld te worden.*” (2) Vernietigender vonnis over de maatregelen van 1803 is moeilijk uit te denken. En het is allezins regtvaardig: niet door onbekoekte wilde maatregelen maar na gezette overweging en langs den breeden, koninklijken weg der wettelijke regeling was het doel te bereiken en zou het tevens kunnen blijken of het thans aangegrepen middel nderdaad het goede en ware was.

En nu een laatste advies, zoo mogelijk nog afdoender dan de vorigen.

Den 8sten December 1803 stelden de vier Inspecteurs van 's Lands Boven- en Midden-Rivieren (3) op het Landsjagt voor Nijmegen een hoogst belangrijk rapport (4) op aan den Directeur-Generaal van

(1) De brief is als Bijlage B afgedrukt in zijn „Ontwerp tot sluiting van Neder-Rhijn en Leck”. In het voorberigt van dit werk zegt hij, dat hij daarmede tegen alle palliatieve maatregelen protesteeren wilde. Hij bedankte dan ook reeds den 27 Maart 1809 voor het lidmaatschap van het Comité Central, dat pas den 1 Februarij tevoren bijeen was gekomen (Vgl. zijne Levensbijzonderheden enz., blz. 61).

(2) De onderstrepingen komen niet in het origineel voor. Vgl. blz. 54—55 en blz. 55 noot 1.

(3) Volgens de nader te behandelen nieuwe verdeling van het waterstaatsbeheer onder de Commissiën van Superintendentie.

4) Hierboven (blz. 49) is reeds een en ander uit dit rapport medegedeeld. Het

's Lands Rivier- en Zeewerken. (1) Hun was „bij Extract uit het „Verbaal der Handelingen en Verrichtingen van de Commissie van „Superintendentie over de Rivieren” van 10 November 1803 n°. 10 opgedragen „om zoo spoedig als de aart der zake eenigzins gedogen „zal, bij provisie, op de noodzakelijkste plaats of plaatsen, zoodanige „gepraepareerde Overlaten te projecteeren, als zij ingeval van nood, „meest dienstig en geschikt oordeelen zullen, op de minst schadelijke „wijze, groote en onherkenbare rampen voor het algemeen te praec- „veniëeren.”

Ingevolge dien last toonen zij aan dat „het gevoel voor anderen „te moeten lijden, de vrees en schrik met eene Overstroming onaf- „scheidelijk gepaard en de gecombineerde uitwerking van deze ver- „schijnzelen op het Physique gestel der hier bij Geïnteresseerden, „bij geene mogelijkheid, met Geld zouden kunnen geëvenaard worden” en „andere Streeken aan onoverzienbare en drukkende rampen, 's Lands „Casse daarentegen aan onberekenbare uitgaven, zullen bloot gesteld „worden.” Zij betoogen verder dat het niet is uittemaken of bij de bedreigde waterkeering „zekere Peilshoogte van het tegen die Water- „keering staande Water” of wel „eenig dadelijk bestaand defect der „Waterkeering, eene verzakking, verzinking, barst, scheuring, het „kenmerk van het substitueerende gevaar uitleveren” moet. In beide gevallen zeggen zij „zal er over de geheele lengte der Waterkeering, „niet één en hetzelfde voorschrift kunnen gegeven worden” en „zoo veel onderscheidene vakken Dijks zoo veele bijzondere nuances” en „mitsdien ook zoo veele uit elkander loopende Voorschriften zal „men in dezen moeten vinden.” De ondervinding van vorige jaren kon daarvoor „geen regelmaat opleveren” want „wie gevoelt niet, „dat ten dien einde alle de omstandigheden, toenmaals en nu, „completelijk dezelfde moeten geweest zijn zal men niet op die „ondervinding bouwende grovelijk mistasten.” Daarenboven was de ondervinding van vroegere jaren „in velen opzichte onvolledig” daar „dergelijke geweldige gebeurtenissen zeldzaam voorvielen” zonder dat een „naauwkeurig verslag van de geheele toedragt der zaken” voorhanden was om „de Nakomelingschap in staat te stellen berede-

is een merkwaardig stuk, dat destijds voor de leden der Commissie van Superintendentie over de Rivieren in een klein getal exemplaren gedrukt schijnt te zijn en waarvan er een op eene boekenveiling in het bezit van den schrijver kwam. Waarschijnlijk bestaan er nog slechts weinige afdrukken van, doch het is veel te lang om in de bijlagen te worden opgenomen. Welligt doet zich later nog wel eens de gelegenheid voor om het in zijn geheel meer algemeen bekend te maken.

(1) Daartoe was, gelijk men beneden zal zien, C. Brunings benoemd.

„neerde Behoedmiddelen te beramen en des noods uittevoeren.” Ook al kende men het vroeger gebeurde volkomen naauwkeurig, al trad er een toestand in geheel gelijk aan een vroegere, en men stelde dezelfde zijdelingsche afleiding daar, dan nog, vervolgen zij, zou „deze situatie, onmiddellijk opgevolgd door eenige andere, ten „eeneemale verschillende van wat toenmaals plaats hadt, het eminente „gevaar kunnen doen verdwijnen zonder dat de werking der Overlaat „hier eenigzins in aanmerking behoeve te komen, terwijl de wroegingen over de noodeloos daargestelde Coupure, over de nutteloos „berokkende rampen, in veelvuldige gedaante verschijnen, en steeds „tegenwoordig blijven.” Verder toonen zij aan dat terwijl een overlaat beneden eene ijsstopping niet helpt, eene er boven meestal evenmin zal helpen en „juist integendeel bevonden worden het „substituteerende gevaar te verzwaren” wanneer er bovenwaarts nog andere ijsstoppingen zijn, omdat deze na de opening van den overlaat meer waterdruk moeten weerstaan en dus het eerst zullen opruimen, zoodat al het plotseling afkomende water voor de beneden den overlaat gelegen en daardoor moeilijker opruimende ijsverstopping wordt gebracht. Na te hebben opgemerkt hoe daaruit „de bijna onoverkomelijke zwaarigheid moge blijken, met de vereischte bepalingen „nopens de bekwaamheid en de plaats eener eventueel daar te stellen „Overlaat vergezeld” (1) zeggen zij dat deze bedenkingen hun voor den geest moesten komen toen zij „zints eenige jaren meermalen „vernemen mogten dat het maken van Overlaten in voege voorsz. „ten tijde van Ijskaaringe, bij Hoogere magten in aanmerking genomen werd, en wanneer wij inzonderheid, ter gelegenheid van „den IJsgang in het Voorjaar van 1803, bij een Secretet Besluit des „Raads van Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek dd. „den 15den Februarij 1803, n°. 25 met een allergewigtigsten last „dienaangaande gechargeerd wierden, wiens uitvoering gelukkig „voorwaar heeft mogen achterwege blijven vermits de Natuur ons „van deszelfs uitvoering heeft willen bevrijden.”

Dientengevolge moeten zij als „resultaat onzer gemeenschappelijke „overwegingen op dit sujet” in antwoord op den verstrekten last „ons, onzer ondanks vergunnen het, bij hetzelfde Extract-Verbaal „geopperde *Middel ter zijde te stellen* en ons alleen bij het *Oogmerk... „bepalen.*” En ter voldoening aan dit oogmerk om: „op de minst „schadelijke wijze, groote en onberekenbare rampen voor het algemeen te praevenieeren” stellen zij tot ontzet van den Noorder-Lekdijk voor om bij ijsgang en hoog opperwater... eene noodkeering

(1) In het laatste hoofdstuk wordt hierop nader teruggekomen.

op den Malburgschen dam boven Arnhem te maken en hierdoor den overmatigen toevoer van water en ijs naar de Lek te verhinderen!

De vier Inspecteurs, die dit ondertekenden zijn ons bekend: zij heeten . . . W. van Ommeren, W. Beijerinck, C. R. T. Krajenhoff en C. L. Brunings. (1)

Commentaar is overbodig. Het rapport leert ons hoe de hoofdpersonen over de plannen van 1803 dachten en levert het overtuigend bewijs, dat door hen zeker nimmer een ernstige poging zou zijn gedaan om besluiten uittevoeren die zij voor onmogelijk, ondoel-treffend en verderfelijk hielden.

En nu het naspel, dat boven werd toegezegd en uit twee ge-deelten bestaat.

In 1818 verscheen het tweede deel van een werk getiteld: „Galerie historique des contemporains ou nouvelle Biographie”. (2) Daarin komt

(1) Hieruit blijkt ook, hoeveel er valt af te dingen van de bewering der eerste Riviercommissie op blz. 232 van haar verslag: „De toenmalige Inspecteurs der boven- en middel-rivieren van Ommeren, W. Beijerinck, Krajenhoff en C. L. Brunings, hadden dan ook in 1803 geoordeeld, dat eene afleiding boven den Diefdijk nuttig „zijn kon.” Het is noodig dit te doen uitkomen, daar men zich bij het aanbevelen dier afleiding dikwerf op deze vier deskundigen beroept. Wanneer eenmaal de notulen en het archief der Riviercommissie toegankelijk zullen zijn, kan het eerst blijken of van Ommeren zich al dan niet heeft verzet tegen de opname van deze zinsnede, die zoozeer strijdt met het rapport, waarvan het de conclusie heet te zijn en dat door hem zelven mede is opgesteld.

(2) Het werk verscheen in de jaren 1817—19 bij Aug. Wahlen te Brussel in 8 dln. en maakte zooveel opgang dat in weinige jaren nog twee drukken noodig werden. Van den 3den druk, die in 10 dln. in 1827 te Mons werd uitgegeven, berust een exemplaar, met het in 1826—30 te Brussel en Mons in 2 dln. gedrukte supplement, op de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage. De volledige titel is: „Galerie „historique des contemporains ou nouvelle Biographie, dans laquelle se trouvent „réunis les hommes morts ou vivans, de toutes les nations, qui se sont fait remar- „quer à la fin du XVIIIme siècle, ou au commencement du XIXme par leurs écrits „et leurs actions, leurs talens, leurs vertus ou leurs crimes”.

De namen der schrijvers staan niet op den titel, doch zijn bekend. In Barbier's Dictionnaire des ouvrages anonymes et pseudonymes, 2e édition, Paris 1823 (op de Kon. Bibliotheek voorhanden) wordt, dl. II blz. 29, omtrent het werk gezegd dat het is vervaardigd „par une société des gens de lettres, mais principalement pour la partie „politique par M. de Julian, pour la partie littéraire en général par M. Lesbroussart „et par M. v. Lennep pour les littérateurs et les savans hollandais”. Deze v. Lennep is mr. Gerrit van Lennep (1774—1833), de bekende publicist. De artikelen over Nederlanders zijn dan ook zeer uitgebreid.

Het uitvoerige artikel over Blanken komt voor in het 2de deel, blz. 180—187 van den 3den druk en bevat zooveel details en persoonlijke bijzonderheden die niemand dan hijzelf kon weten en mededeelen, dat er geen oogenblik twijfel kan bestaan omtrent de bron waaraan zij ontleend zijn. Men weet trouwens hoe het vaste

voor een, naar ik meen, thans weinig bekend artikel over Blanken, dat afzonderlijk onder den titel: „Notice sur Jean Blanken par G. v. L.” (1) als overdruk in mijn bezit is (2) en over de gebeurtenissen van 1803 het volgende mededeelt: „Une commission du directoire de la république, à la tête de laquelle se trouvait le baron (3) Brantzen, s'étant rendue, au mois de Février 1803, à Utrecht et à Vreeswijk, pour examiner par elle-même la situation périlleuse d'un pays menacé d'une débacle, voulut s'aider des lumières de Blanken, auquel elle donna ensuite des ordres importants, qu'il exécuta avec cette prudence qu'il avait acquise par une longue expérience, et qui sauvèrent les contrées menacées.” (4)

Van deze geheele verheerlijkende tirade, van al dat licht door Blanken uitgestraald, van die belangrijke orders, die voorzigtige uitvoering op lange ondervinding gegrond, die redding der bedreigde streken: van dat alles is eenvoudig..... geen woord waar! Wij kennen de verrichtingen van de commissie en van Blanken uit hun eigen stukken bijna van uur tot uur en weten dat de eerste in

gewoonte is, dat de uitgevers van een biographisch woordenboek de artikelen over nog levende personen aan dezen ter bewerking of revisie opdragen en is dus ongetwijfeld ook met Blanken geschied voor een werk, dat zooveel gelezen en gebruikt werd en de eenige beschrijving bevat die er van hem bestaat.

Voor mij zelve twijfel ik er dus volstrekt niet aan, dat Blanken niet alleen het artikel vóór den 1sten druk gekend, maar ook dat hij zelf de gegevens er toe geleverd en de copie vóór den druk ingezien heeft. De belangrijkheid van den persoon, dien het gold en de uitvoerigheid van een artikel, dat zoovele tot dusverre nergens gedrukte bijzonderheden mededeelde, wettigen die onderstelling geheel, te meer nog omdat van Lennep evenals Blanken te Amsterdam heeft gewoond en zij elkander dus waarschijnlijk persoonlijk hebben leeren kennen.

(1) Men ziet hieruit dat er overdrukken van het artikel zijn gemaakt ter algemeene verspreiding, wat bij zulk een belangrijk persoon als Blanken natuurlijk is en tevens als nader bewijs kan dienen voor het in de vorige noot opgemerkte. G. v. L. is mr. Gerrit van Lennep (zie vorige noot). De in mijn bezit zijnde overdruk is van de eerste uitgaaf en komt ook in den 3den druk *onveranderd* voor.

(2) Het werd mij in Maart 1870 door mijnen hooggeachten (thans overleden) vroegeren chef, den ingenieur, later hoofdingenieur van Opstall, met eene belangrijke verzameling waterstaatswerken geschonken.

(3) Hiermede wordt dezelfde staatsman bedoeld, dien wij in de vorige bladen als de „burger” Brantsen leerden kennen.

(4) Het grootste gedeelte van het artikel over Blanken in de Galerie historique is letterlijk in het groot Biographisch Woordenboek der Nederlanden van v. d. Aa, v. Harderwijk en Schotel overgenomen (verg. ald. Deel II, blz. 181 vv. van de kwarto-uitgaaf). Men dient dus met het Hollandsche artikel even voorzigtig te zijn als met het Fransche; beiden zijn in denzelfden hoogdravenden stijl vol loftuiting en vlejelij gesteld.

Oorspronkelijke Hollandsche biographiën van Blanken zijn er niet; die in het Fransche werk is de eenige en eene waarschuwing derhalve niet overbodig.

die Februarijdagen Blanken niet gezien, veelmin gesproken heeft, zelfs niet over de Lek heen. Want Blanken is na den 22sten niet te Vianen geweest zooals zijn eigen eindverslag aantoot terwijl de commissie nimmer een oogenblik bezuiden de Lek kwam. En wat van die redding der bedreigde streken aan is, leert Kraijenhoff's eindverslag: de natuur had het ijs opgeruimd.

Geeft deze mededeeling indien het nog noodig ware, want een ieder weet het maar al te zeer, een nieuw bewijs hoe weinig vertrouwen is te stellen in biographiën van tijdgenooten gedurende hun leven vervaardigd, op Blanken werpt zij een hoogst ongunstig licht. Terwijl Kraijenhoff, die toch de leiding had en de gewigtige taak der indicatie moest vervullen, iedere verwantschap met 1803 afsnijdt en in zijne werken hardnekkig over zijn aandeel aan de gebeurtenissen van dat jaar zwijgt, raapt Blanken de hem niet toekomende, door Kraijenhoff versmade eerepalm van den Noorder-Lekdijk op om er zich mede te versieren en voor het Nederlandsche volk te gelden als de redder van Holland en Utrecht! De nakomeling, die thans de waarheid kent en haar eeren wil, kan in geen te krachtige woorden zijne afkeuring uitdrukken over zulk eene handelwijze. —

Verbleef aan Blanken aldus in den loop der tijden de eer (wij weten nu of het er eene is) der zaak waarop hij geen regt had, de hoofdaanleggers, en dit is het andere gedeelte van het naspel, plukten er slechts wrange vruchten van.

Nog geen 14 dagen na hunne terugkomst uit Utrecht, den 14 Maart 1803, bragten Gockinga, Besier en Brantsen rapport uit over de sedert Julij van het vorige jaar in hunne handen gestelde stukken en op dienzelfden dag werd door het Staatsbewind op hun voorstel besloten om voor de uitoefening van het Rijkswaterstaatsbeheer twee Commissiën van Superintendentie, eene over de Rivieren en eene over de Zeehavens en Zeegaten, intestellen. (1) Beide commissiën werden

(1) Besluit Staatsbewind 14 Maart 1803, n°. 58 (Notulen Staatsbewind op het Rijksarchief; vgl. ook Roëll a. w. blz. 62 vv.). De Commissie voor de Rivieren zou bestaan uit een lid uit het Staatsbewind als voorzitter, benevens één uit den Raad van Binnenlandsche Zaken en één of meer uit elk der Departementale besturen van Gelderland, Holland, Utrecht en Overijssel; die voor de Zeehavens en Zeegaten uit een lid uit het Staatsbewind, één uit den Raad van Marine (vgl. blz. 10 noot 3) en één of meer uit elk der Departementale besturen van Holland, Zeeland, Friesland en Groningen. Zie voor hunnen werkring en bevoegdheid Roëll t. a. p.

Bij Staatsbesluit van 14 October 1803, n°. 9, werd de grens der werkzaamheden der beide commissiën bepaald door eene lijn van Moerdijk over Dordrecht naar Krimpen (Register der Besturen van 1795—1813, Waterstaat, Rijksarchief).

De beide Commissiën zouden tweemaal 's jaars in den Haag vergaderen. Een exemplaar van het gedrukt Recueil der Handelingen van de Commissie voor de

tegen 9 Mei d. a. v. opgeroepen ⁽¹⁾ om, over hunne instructiën voorstellen aan het Staatsbewind te doen, waaraan den 18 en 23 d. a. v. werd voldaan. Nadat eene uit de burgers Hoogstraten en Besier bestaande commissie van onderzoek uit het Staatsbewind den 19 Augustus over de concept-instructiën verslag aan het Staatsbewind had uitgebragt, ⁽²⁾ werden deze in gewijzigden vorm bij Staatsbesluit van 2 September 1803 n°. 31 vastgesteld en werd daarna bij Staatsbesluit van 3 October N°. 42 de Raad van Binnenlandsche Zaken van het waterstaatsbeheer ontheven. Bij dat van den 14den d. a. v. N°. 8a werden ook de Commissarissen-Inspecteurs ontslagen en nieuwe ambtenaren aangesteld. ⁽³⁾

De gebeurtenissen van Februarij hadden het onhoudbare van den voorloopigen toestand duidelijk aangetoond en het einde van het gezag van den Raad in waterstaatszaken verhaast. Het verzet der Departee-

Rivieren over de jaren 1803 en 1804 (tevens agenda van het verhandelde op de halfjaarlijksche vergaderingen) kwam voor eenige jaren op eene auctie in het bezit van den schrijver. Daaruit blijkt dat in deze Commissie zaten: wegens het Staatsbewind van Hoogstraten als voorzitter; uit den Raad van Binnenlandsche Zaken Leemans; wegens Holland van Swinden, van Horbag en Twent; wegens Utrecht Craeijvanger en van Lynden van Lunenburg; wegens Gelderland Daendels, de Virieu en Staring en wegens Overijssel Bannier. Als secretaris fungeerde Hultman, Algemeen Secretaris van het Staatsbewind.

(1) Notulen Staatsbewind 26 April 1803, n°. 45 (Rijksarchief).

(2) Over deze instructiën en de beraadslagingen die aan de vaststelling voorafgingen, wordt kortelijk het voornaamste in Roëll a. w. blz. 63—65 medegedeeld.

(3) Het ontslag ging volgens genoemd besluit met 1 November in, evenals de nieuwe benoeming.

Reeds bij besluit van 10 October, n°. 19 was C. Brunings met ingang van 1 November tot Directeur-Generaal van de Nationale Rivieren en Zeewerken benoemd, zoodat hij in betrekking tot beide Commissiën van Superintendentie stond. Zijne instructie werd bij hetzelfde besluit vastgesteld, evenals zijn tractement, dat behalve de daggelden voor inspectiereizen f 4000 bedroeg.

Op zijne voordragt geschieden bij Staatsbesluit van 14 October 1803, n°. 9 (zie blz. 99 noot 1) de overige benoemingen. De nieuw aangestelde ambtenaren verkregen den titel van Inspecteur met de volgende verdeling: A. Commissie van Superintendentie over de Rivieren. Iste District, Bovenrivieren: Inspecteurs W. van Ommeren en W. Beijerinck. IIde District, Middenrivieren: Inspecteurs C. R. T. Kraijenhoff en C. L. Brunings. — B. Commissie van Superintendentie over de Zeehavens en Zeegaten. Iste District, Hollands Zuiderkwartier: Inspecteur J. Blanken Jansz. IIde District, Hollands Noorderkwartier: Inspecteur F. W. Conrad. IIIde District, Domeinen van Nassau, Brabant en Zeeland: Inspecteur A. Dingemans. IVde District, Stad en Lande, Eiland Schokland, Friesland en Overijssel: Inspecteur J. Coers. — Bij Staatsbesluit van 24 October, n°. 31 werd de Inspecteur F. W. Conrad gelast „om den „Directeur-Generaal in zijne Inspectiën ter zijde te staan” terwijl bij dat van 28 October, n°. 10 de in dienst zijnde landmeters en overige mindere beambten werden gecontinueerd (Uit aangehaald Register op het Rijksarchief).

mentale besturen had daarbij de overwinning behaald: in de Commissiën van Superintendentie werden zij vertegenwoordigd en besluiten als die van Januarij en Februarij waren onder de Staatsregeling van 1801 voortaan onmogelijk geworden.

Wanneer de lezer terugziet op de geschetste gebeurtenissen, zal het geheel ongetwijfeld denzelfden pijnlijken indruk op hem maken, dien de schrijver gedurende het onderzoek er van kreeg.

Werpen wij een blik op de regeringspersonen en de collegiën die het staatschip in die aan groote buitenlandsche gevaren zoo rijke periode stuurden, dan zien wij ook hier wederom het schouwspel dat de Bataafsche republiek tot Mei 1805 bijna allerwege vertoont: een ten ondergang neigend land, in een grooten tijd met onzekere hand geregeerd door kleine menschen vol van hoogdravende woorden. Na met niet te miskennen bekwaamheid de bevoegdheden en betrekkingen der staatsmagten op papier te hebben geregeld missen zij de kracht en zelfbeheersching om in de toepassing daaraan getrouw te blijven, worden uit zwakheid autocratisch en overschrijden op een gewigtig punt van staatszorg de zich zelve gestelde grenzen reeds bij de eerste gelegenheid op verregaande wijze. Hun ontbreekt de staatsmanswijsheid om hunne daden naar hunne stelsels te regelen en de moeilijke taak van te regeren naar behooren te vervullen. Men weet thans welke noodlottige gevolgen dit voor de ambtenaren bij de vervulling van den staatsdienst heeft gehad, en hoe daardoor het geweten van eerlijke, bekwame mannen in pijnlijken strijd met hun ambtseed is gebracht. De verantwoordelijkheid voor het comediespel, dat zij dientengevolge moesten drijven, komt dan ook niet op hen maar op hunne lastgevers neder.

Zien wij op de plannen zelve terug dan is de geschiedenis van een maatregel, welks „afront van mislukking” een krachtig man als Blanken zoo zeer verontwaardigde, (Bijlagen 67 en 68) niet minder treurig. Wij weten thans hoe roekeloos ⁽¹⁾ een reusachtig plan, in

(1) Dat de geheele zaak onbekookt werd begonnen kan daaruit blijken dat iedereen later het plan openlijk afkeurde. Van de vier Inspecteurs der Boven- en Middenrivieren is het oordeel boven reeds medegedeeld. C. Brunings zegt in zijne gedrukte Consideratiën van 28 Maart 1804, blz. 13: „Ik zwijg van de meermalen voorgeslagen „afleiding bij de Grebbe naar de Zuiderzee. . . . Zal zij dienen om de Noorder- „Lekdijken in geval van IJsdammen te ontlasten? daar toe is dezelve te verre afgele- „gen, althans indien men uit voorige bevindingen besluiten mag” (Vgl. blz. 56 noot 1).

Krajenhoff zegt in de Proeve van een Ontwerp tot scheiding van Waal en Bovenmaas, blz. 85, 2de noot: „Wij verschillen echter van het denkbeeld . . . om tot „voorkoming van dijkbreuken en overstromingen, eene afleiding van den Rhijn door

gevolgen en strekking onafzienbaar, weinige dagen vóór de uitvoering door leeken werd opgezet, hoe dit geschiedde zonder voorbereiding, zonder genoegzame kennis van het al of niet doelmatige en noodige en met schending zoowel van de constitutioneele regten van wettige collegiën als van de maatschappelijke en natuurlijke regten eener tegen willekeur weerlooze bevolking.

Wij hebben daarna gezien hoe de persoon, aan wien de hoofd-leiding was opgedragen, zich aan de uitvoering zocht te onttrekken en de lastgevers zelve blijde waren ter elfder ure nog van de verantwoordelijkheid te worden ontheven; hoe bijna al de met de uitvoering belaste ambtenaren de verplichting tot het geven der „indicatie” elkander als een hal toekaatsten en belagchelijk maakten en eindelijk hoe diezelfde deskundigen een scherp afkeurend oordeel aan hunne superieuren en lastgevers niet hebben onthouden.

Onuitvoerbaar en onmogelijk voortebereiden, verderfelijk voor de de rivierdistricten en onvatbaar voor goeden uitslag kwam aldus het plan, de eerste maal dat het van het gebied der beschouwingen op dat der proefnemingen werd overgebracht, smadelijk ten val, de ontwerpers zelve in dien val medeslepende.

„de Geldersche vallei te bewerken, als zijnde niet voldoende” (Zie ook blz. 79 noot 1).

En Blanken, de voorsteller van het plan, die in 1803 zoo bevreesd was dat men niet „bedacht” zou zijn op het doorsteken der Lymersche dijken? In zijne Beschouwing over de uitstrooming der Opper-Rhijn- en Maas-wateren door de Nederlandsche rivieren tot in zee, Amsterdam 1819, zegt hij blz. 41: „Waaruit is af te leiden dat „nooit, vooral niet bij ijsverstopping in de Beneden-Lek, de Lymersche Overlaat „eene schaduw van ontzet of hulpe zoude kunnen bewerken voor de Lekdijken”. En in zijne Verhandeling over de algemeene rivier- en waterstaatkundige ontwerpen enz., Utrecht 1836 (doch geschreven in 1815), blz. 49, zegt hij over de afleiding aan de Grebbe: „Doch van dezen, vooral van den laatsten maatregel, welke ten oogmerk „had, de eventueele ontzetting van den Noorder-Lekdijk bovendams bij ijsdammen, „konde, hoe hoogst bedenkelijk dezelve in allen gevalle ware, weinig of geen nut te „verwachten zijn.” En eindelijk over de afleiding bij Culemborg in datzelfde werk, blz. 138—139: „Sedert 1803 is den schrijver bij de bedenkelijke ijsgangen belast en „gemagtigd geweest, in de gevallen van nood, onder andere de maatregelen voor te „bereiden, om eene doorgraving van dien rivierdijk” (d. w. z. de Zuider-Lekdijk boven en beneden Culemborg) „met kracht van middelen en handen te doen bewer- „ken. Doch men mag hier niet onopgemerkt laten, dat dergelijke doorgravingen en „aarden overlaten, de schadelijkste gevolgen kunnen hebben, en dat zoodanige door- „graving, alsdan in den hoogsten nood te doen gelukken, het gewigtig doel nood- „wendig aan zeer groote moeijelikheden en onzekerheid onderworpen moet stellen” (vgl. blz. 92 noot 4).

Op welke goede gronden tot het plan is besloten kan dan ook niet worden gezegd, zoodat de inval om met eene onbekende zaak eene roekeloze proef te nemen als eenige reden overschiet. Op de laatst aangehaalde uitspraak van Blanken wordt nader teruggekomen.

Men zou meenen dat het thans als onhoudbaar door iedereen voor goed zou zijn losgelaten. ⁽¹⁾ Niet alzo door Blanken, dien wij thans gaan beschouwen en in zijne volle werkzaamheid op den voorgroond zullen zien treden.

II.

DE PLANNEN VAN 1809.

Sedert de in het vorige hoofdstuk beschreven gebeurtenissen zijn nog geen zes jaar voorbijgegaan en toch welk eene verandering in die weinige jaren, welk eene zelfs voor dien onbestendigen tijd zeldzame afwisseling in regering en bestuur! Op het einde van 1808 behoorden het Staatsbewind, de Raad van Binnenlandsche Zaken en al de overige Raden en Collegiën reeds meer dan drie jaar tot het verledene en was ook het daarop gevolgde bestuur van den Raadpensionaris Schimmelpenninck na een jaar als een droom weder voorbijgegaan. ⁽²⁾ Want de Bataafsche Republiek zelve was sedert 2½ jaar vernietigd en een Bonaparte zat op den troon van het nieuwe Koninkrijk Holland. ⁽³⁾

(1) Dat niemand behalve Blanken het na 1803 aanhing, blijkt daaruit dat tusschen 1803 en 1809 de doorsteking niet meer ter sprake is gekomen; althans op het Rijksarchief heb ik er niets van kunnen vinden. Nu stemt dit tijdperk juist overeen met den tijd dat Blanken na de reorganisatie van 1803 tot het voorjaar van 1808 tot de dienst der Zeehavens en Zeegaten (zie blz. 99 noot 1 en blz. 100 noot 3) heeft behoord, en dus buiten bemoeijng met de rivieren bleef. In Maart 1808 werd hij echter Inspecteur-Generaal en dadelijk wordt in den eerstvolgenden winter het plan weder ter hand genomen.

(2) Door de Staatsregeling van 1805 vervielen het Staatsbewind alsmede de uit de Staatsregeling van 1801 voortvloeiende Raden en Collegiën en trad Schimmelpenninck den 29 April met den titel van Raadpensionaris als hoofd der Regering op. In plaats van de verschillende Raden (vgl. blz. 10 noot 3) kwamen Secretarissen van Staat aan het hoofd der bestuurstakken waarbij er nog geen waren. Alleen de Departementale besturen bleven bestaan met onveranderde grenzen voor de Departementen. (Zie v. Hasselt a. w. blz. 118—133.)

(3) Hij aanvaardde de Kroon bij Decreet van 5 Junij 1806 ingevolge het tractaat, op 24 Mei tevoren tusschen de gevolmagtigden der Bataafsche Republiek en Keizer Napoleon te Parijs gesloten, nadat in het Groot-Besoigne, op het Huis ten Bosch den 10den April gehouden, besloten was aan den Keizer om een Prins uit zijn huis tot Koning van Holland te verzoeken (Vgl. Vervolg op Wagenaar, XLVII blz. 180—204).

De beide Commissiën van Superintendtie (1) hadden slechts twee jaar geleefd (2) en hun opvolger, de Commissie van Superintendtie over den Waterstaat der Bataafsche Republiek, (3) behoorde eveneens weder tot het verledene. C. Brunings was dood (4) en zijn latere opvolger F. W. Conrad (5) had mede de oogen geslo-

(1) Vgl. hiervoor blz. 99 noot 1. Daar het Staatsbewind en de Raden van Marine en Binnenlandsche Zaken verdwenen, moesten ook de beide Commissiën geheel anders georganiseerd worden.

(2) Bij Staatsbesluit van 1 Mei 1805, n°. 5 werden zij met dien dag opgeheven doch de Directeur-Generaal, Inspecteurs en overige beambten voorloopig gecontinueerd. (Uit aangeh. Register 1795—1813, Rijksarchief.)

(3) De directie en beheering van den Waterstaat werd opgedragen (Staatsbesluit 30 April 1805, n°. 20) aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken mr. H. van Stralen en aan eene „Commissie van Superintendtie over den Waterstaat der Bataafsche Republiek”, bestaande uit vier door den Raadpensionaris benoemde leden: mr. A. P. Twent van Raaphorst, J. van der Sleijden, J. H. Appellius en F. W. Roëll. Zij genoten geen tractement maar tezamen f 1500 presentiegeld en kwamen, in plaats van zooals vroeger (vgl. blz. 99 noot 1) tweemaal 's jaars, voortaan iedere 14 dagen bijeen. Ook thans zouden echter op eene tweemaal 's jaars te houden vergadering de vroeger daartoe aangewezen Departementale besturen ieder een of meer leden naar den Haag afvaardigen om met de Commissie te beraadslagen.

Het Reglement voor de Commissie werd vastgesteld bij Besluit van 21 Junij 1805 n°. 38 en aangevuld bij dat van 11 November 1805, n°. 20a. De bevoegdheid der vroegere Commissiën bleef genoegzaam onveranderd en ook de Departementale besturen behielden hun gezag over de dijks- en waterschapsbesturen, alsmede het beheer over den Departementalen Waterstaat en het toezigt over de werken der waterschappen.

Het is aan deze Commissie van Superintendtie dat wij de Publicatie van 24 Februarij 1806 houdende een algemeen Rivier- of Waterregt voor de Bataafsche Republiek, die nog heden van kracht is, te danken hebben. De opdracht daartoe was reeds vervat in de Instructie van 2 September 1803 (zie blz. 100) voor de Commissie van Superintendtie over de Rivieren.

(4) Zie blz. 51 noot 3. Na zijn dood bepaalde Schimmelpenninck bij Staatsbesluit van 10 Junij 1805, n°. 17, dat de functiën van Directeur-Generaal zouden worden waargenomen door twee Inspecteurs, één uit de Districten der Zeehavens en Zeegaten en één uit die der Rivieren. De verdeeling van 1803, op blz. 6 noot 1 medegedeeld, is in 1805 niet veranderd (zie boven noot 2) en tot 1 April 1808 in stand gebleven. (Uit aangeh. Register.)

(5) Vgl. blz. 100 noot 3 en omtrent zijn leven blz. XXXIV—LIII van het door van der Palm opgestelde Voorberigt vóór de levensbeschrijving van C. Brunings (zie blz. 48 noot 1). Toen Koning Lodewijk de hoofdadministratie van den Waterstaat veranderde en (zie blz. 106 noten 1 en 2) een niet technischen Directeur-Generaal met een Raad van Dijken, Bruggen en Wegen aan het hoofd daarvan stelde, was natuurlijk een technisch chef over de Inspecteurs noodig. Dientengevolge werd bij Kon. Besluit van 20 Januarij 1807, n°. 10 Conrad tot Inspecteur-Generaal benoemd met ingang van 1 Februarij, den datum waarop de Commissie van Superintendtie ophield te bestaan. In zijne plaats werd bij hetzelfde besluit A. H. J. van der Plaat tot Inspecteur in het 2de district der Zeehavens en Zeegaten (zie blz. 100 noot 3) benoemd. (Uit aangeh. Register.)

ten. (1) Kraijenhoff had den Waterstaat voor anderen werkkring verlaten, (2) Blanken en A. F. Goudriaan waren Inspecteurs-Generaal van den Waterstaat en het corps, waarbij zij thans den hoogsten rang bekleedden, had in 1808 eene geheele reorganisatie ondergaan. (3)

(1) Hij overleed 6 Februarij 1808 (Vgl. het in de vorige noot vermelde Voorbericht).

(2) Kraijenhoff was den 28 Januarij 1806 door Schimmelpenninck tot „Collonel-Directeur der Fortificatiën” benoemd, doch mogt die betrekking tegelijk met die van Inspecteur in het 2de district der Rivieren waarnemen (zie blz. 100 noot 3). Laatstgemelde dienst omvatte volgens zijn eigen opgaaf een deel van den Beneden-Rhijn en Lek en van de Waal, alsmede de Merwede, de Goudsche IJssel, de Werkendamsche Killen, de geheele Maas, de Baardwijksche overlaat, de Oude Maas en het Bergsche Veld en het was in die betrekking dat hij in 1805 de bepaling van het vermogen en de beteugeling der Killen in het Bergsche Veld heeft ondernomen. — Bij Besluit van 18 Julij 1806 werd hij door Koning Lodewijk nog tot Directeur-Generaal van het Depôt van Oorlog benoemd en bekleedde dus een tijdlang drie betrekkingen. — Toen Conrad, die zooveel jonger was dan hij, in Januarij 1807 Inspecteur-Generaal werd, is Kraijenhoff uit den Waterstaat „uitgevallen” en daarbij nimmer weder in actieve dienst gekomen. Hij begon eerst toen zijne eigenlijke militaire loopbaan, waarin hij zulk eene groote rol heeft gespeeld (Vgl. zijne Levensbijzonderheden blz. 48, 53, 56 en 58).

(3) Tot deze reorganisatie van de overige rangen werd na Conrad's vroegtijdigen dood eindelijk besloten, hoewel die in 1806 door de veranderde staatsinrigting eigenlijk van zelve noodig en in 1807 na de opheffing der Commissie van Superintendentie onvermijdelijk was geworden. Bij Koninklijk Besluit van 21 Maart 1808, n°. 6 werden Blanken en Goudriaan ter vervanging van Conrad benoemd en op hunne voordragt bij dat van 30 Maart, n°. 47 het beheer van den Waterstaat in 12 districten, ieder onder één Inspecteur, verdeeld, terwijl bij datzelfde besluit tot Inspecteurs benoemd werden: 2de District J. Peereboom Rz., 3de District A. H. J. van der Plaats, 4de District J. W. Karsten, 5de District J. Bosdijk, 6de District J. E. Wildeman, 7de District W. van Ommeren en W. Beijerinck, 8ste District C. L. Brunings, 9de District A. Blanken Jz., 11de District A. Schraever, 12de District A. Dingemans en C. van Delen tot Inspecteur in algemeene dienst werd aangesteld. — Men ziet dat in het 7de District bij uitzondering twee Inspecteurs waren, waarschijnlijk omdat men den bejaarden Beijerinck in zijn ouden werkkring wilde laten. De 1ste en 10de Districten bleven voorloopig onbezet, tot dat bij Kon. Besluit van 7 Mei 1808, n°. 5 bepaald werd, dat de diensten in die districten resp. door de Inspecteurs in het 3de en 9de District zou worden vervuld. Na het overlijden van Beijerinck werd bij Kon. Besluit van 19 December 1808, n°. 26 de betrekking van tweede Inspecteur in het 7de district gesupprimeerd.

De Instructie voor de Inspecteurs werd bij Kon. Besluit van 30 Maart 1808, n°. 7 vastgesteld, en daarbij bepaald dat er ook een Inspecteur voor de algemeene dienst (zie boven) zou zijn. (Uit aangeh. Register op het Rijksarchief.)

De Inspecteurs-Generaal en de meeste Inspecteurs zijn reeds uit de organisatie van 1800 (blz. 6 noot 1) bekend. De Inspecteur Karsten is dezelfde als de Commies voor den Waterstaat in Bijlage 10 en A. Blanken Jz. was een jongere broeder van den Inspecteur-Generaal.

Ook de hoofd-administratie van den Waterstaat telde zoovele veranderingen als er jaren waren verlopen.

Toen de Commissie van Superintendentie eindelijk met den 1sten Februarij 1807 werd opgeheven ⁽¹⁾ waren een Directeur-Generaal van den Waterstaat en drie Raden van Dijken, Bruggen en Wegen onder de bevelen van den Minister voor de Binnenlandsche Zaken in hare plaats gekomen. ⁽²⁾ Een jaar daarna was de Waterstaat echter van het Departement voor de Binnenlandsche Zaken afgescheiden en weder een half jaar later had de Directeur-Generaal zitting in den Raad van Ministers gekregen. ⁽³⁾ Doch dit duurde nog korter want met het einde van het jaar werd de Directeur-Generaal zelf Minister van Binnenlandsche Zaken en de Waterstaat weder met dit Departement vereenigd. ⁽⁴⁾

Op het oogenblik (December 1808) dat de in dit hoofdstuk te beschrijven gebeurtenissen beginnen staat dus Blanken als Inspecteur-Generaal der rivieren en zeewerken op den voorgrond en onder

(1) Bij Koninklijk besluit van 20 Januarij 1807, n°. 10, waarbij tevens Conrad tot Inspecteur-Generaal werd benoemd (zie blz 104 noot 5). De Commissie bestond toen nog uit dezelfde leden als blz. 104 noot 3 is vermeld, behalve Roëll, die bij Kon. Besl. van 17 Julij 1806, n°. 29 door O. de Virieu, ons reeds uit het jaar 1803 (blz 75) bekend, was vervangen. (Uit Register besturen 1795—1813, Rijks-archief.)

(2) De titel was: Directeur-Generaal en Raad van Dijken, Bruggen en Wegen in het Koninkrijk Holland. De benoemingen geschieden met ingang van 1 Februarij 1807 bij het in noot 1 genoemd besluit. Directeur-Generaal werd mr. A. P. Twent van Raaphorst, dezelfde die in 1803 als burger A. P. Twent lid van het Departementaal bestuur van Holland was (Bijlage 49). Leden van den Raad werden D. C. Gevers van Endegeest, O. Repelaer en van Pallandt v. Barham (Uit voorn. Register). Boogaard a. w. d. I blz. 34 en Roëll a. w. blz. 77 noemen nog twee leden: J. van den Houte en Ypeij, die welligt eerst later benoemd zijn. — De instelling van het ambt van Directeur-Generaal, Inspecteur-Generaal en van den Raad was reeds bepaald bij Kon. Besluit van 20 November 1806, n°. 13, terwijl de Instructie voor al deze ambtenaren is vastgesteld bij dat van 20 Januarij 1807, n°. 11. (Uit aangeh. Register.)

De leden van den Raad van Dijken enz., voerden den titel van Administrateur van den Waterstaat. De Directeur-Generaal deed zijne voorstellen aan den Koning door bemiddeling van den Minister van Binnenlandsche Zaken toekomen. Zijn bureau werd georganiseerd bij Kon. Besluit van 22 Maart 1808, n°. 3 (idem).

(3) De afscheiding geschiedde volgens Kon. Besluit van 24 Januarij 1808, n°. 1, La. A met ingang van 1 Febr. d. a. v. en de Directeur-Generaal kreeg bij dat van 28 Julij 1808, n°. 2 zitting in den Raad van Ministers (idem).

(4) Het besluit van 28 Julij 1808, n°. 2 (zie vorige noot) werd reeds bij dat van 17 October 1808, n°. 2 ingetrokken en de Directeur-Generaal daarbij gelast wederom te rapporteren door tusschenkomst van den Minister van Binnenlandsche Zaken, zonder dat echter de Waterstaatszaken eene afdeeling van dit Departement zouden uitmaken (idem).

Lodewijk Bonaparte als Koning vervult Mr. A. P. Twent van Raaphorst het ambt van Directeur-Generaal van den Waterstaat om echter met den 1sten Januarij 1809 als Minister voor de Binnenlandsche Zaken optetreden en als zoodanig het Waterstaatsbeheer met zijn Departement vereenigd te voeren. ⁽¹⁾

In December 1808 viel de vorst in en vertoonde zich weldra drijfijis in al de Nederlandsche rivieren dat bij de aanhoudende vorst in den Nederrijn en Lek op den 23sten en in de Waal op den 25sten vast raakte, nadat dit op den 18den te voren reeds op den IJssel was geschied.

Het ijs had zich onder zeer ongunstige omstandigheden vastgezet. Volgens een rapport den 4den Januarij 1809 door Blanken aan den Minister Twent (Bijlage 81) geschreven, was de waterstand op de Rijntakken gedurende het drijven van het ijs zeer hoog geweest, zoodat al de uiterwaarden diep onder water geraakt waren en de ijsbezetting eene over de geheele breedte tusschen de wederzijdse bandijken aaneengesloten massa vormde. Deze strekte zich wederom even als in 1803 tot aan of nabij de zee uit en dat de ijskorst ook op de benedenrivieren zeer sterk was bewijst een ander rapport van Blanken (Bijlage 88): den 9den Januarij lagen de Nieuwe Maas bezuiden Rozenburg nog tot Brielle, de Oude Maas tot bij Spijkenisse en de Nieuwe Maas beneden Rotterdam nog tot Vlaardingingen dicht, terwijl deze laatsten aan het Rhoonsche veer en te Schiedam nog te voet werden gepasseerd.

Niettegenstaande de Bovenrijn te Keulen na het vastzetten van het ijs sterk gevallen en op het einde van December zelfs tot slechts $4\frac{1}{2}$ voet (1.41 M. boven nul of 37.26 M. + A. P.) gedaald was,

(1) Bij Kon. Besluit van 28 December 1808, n°. 2, waarbij tevens de Waterstaat met het Departement van Binnenlandsche Zaken als 1ste Afdeling daarvan werd vereenigd, ingaande 1 Januarij 1809. Bij Kon. Besluit van 21 Januarij 1809, n°. 1, hetzelfde waarbij een „Comité Central van den Waterstaat” als adviserend collegie aan den Minister werd toegevoegd, werd de sedert 1 Januarij onvervulde betrekking van Directeur-Generaal opgeheven en tevens bepaald dat de Waterstaat voortaan de 2de Afdeling van het Departement voor de Binnenlandsche Zaken zou uitmaken (Reg. a. v.). — Vgl. voor al deze veranderingen ook Boogaard a. w. dl. I blz. 47—49, Roëll a. w. blz. 76—79 en Documents Historiques etc. sur le gouvernement de la Hollande, par Louis Bonaparte, ex-roi de Hollande, Tome III pages 1—2 et 19.

Bij laatstgemeld Kon. Besluit werden ook de Raad van Dijken, Bruggen en Wegen en de betrekking van Administrateur opgeheven. De beide nog aanwezige Administrateurs bleven met den titel van Commissaris-Generaal van den Waterstaat nog tot 1 Julij 1809 in dienst (Reg. a. v. — Vgl. ook Krajenhoff, Sluiting Neder-Rhijn en Lek, blz. 3—6 van de Bijlagen).

bleef op den Nederrijn en Lek de hooge waterstand van half December aanhouden en zelfs langzaam stijgen zoodat het water te Vreeswijk den 2den Januarij reeds 10 Rijnl. duimen boven klokkeslag teekende ⁽¹⁾ of bijna 1.70 M. te hoog. ⁽²⁾ Bij dien naar verhouding te hoogen waterstand, die in verband met de zeer lage ebbën op de benedenrivieren op belangrijke belemmering in den waterafvoer benedenwaarts duidde, was de ijsbezetting op den Nederrijn en Lek zoo sterk dat de rivier den 9den Januarij te Amerongen en te Ameide nog met wagen en paard, te Vreeswijk nog te voet en met paarden werd gepasseerd (Bijlage 88). De toestand was dus hoogst bedenkelijk en wanneer de kolossale, met hoogen waterstand bevangen ijsmassa's op de Lek onder den bij ijsopruiming dikwerf voorkomenden aandrang van hoog opperwater van den Bovenrijn in beweging kwamen, bepaald gevaarlijk te noemen, al is ook aan het argument, door Blanken uit de verhanglijn tusschen Wijk bij Duurstede en Vreeswijk opgemaakt, slechts eene beperkte waarde te hechten. ⁽³⁾

Niet ten onrechte was men derhalve ook bezorgd voor den Noorder-Lekdijk-bovendams, die reeds bij den buitengewoon lagen stand te Keulen van $4\frac{1}{2}$ voet te Vreeswijk niet meer dan ongeveer 2 M. keerde.

De Directeur-Generaal Twent wees hij beschikking van 23 December, n°. 211 de waterstaatsambtenaren voor de buitengewone rivier-correspondentie aan en droeg bij die van 29 December La A. den Inspecteur-Generaal Blanken de leiding daarvan op met Vreeswijk als station (Bijlage 78). ⁽⁴⁾

(1) Dit is dus 3.90 of 3.77 M. + A.P. (vgl. blz. 86 noot 1).

(2) Juister, als men het gemiddelde van Blanken's "4 a 5 voet" neemt: 5 voet 4 duim of 1.67 M. Het gewoon "laag zomerpeil" (Bijlage 81) was dus destijds (zie vorige noot) 2.22 of 2.08 M. + A.P., wat weinig verschilt van den middelbaren rivierstand 1851—60 te Vreeswijk, die 2.32 M. + A.P. bedraagt. De normale stand van 26 Augustus 1812 was te Vianen 2.378 M. + A.P. (zie Kraijenhoff Hydr. en Topogr. waarnemingen.)

(3) Immers Blanken vergeet (en nog heden ten dage menigeen met hem) dat bij ijsbezetting ook zonder de minste ijsverstopping het water niet meer door een open kanaal maar door eene gesloten buis afloopt. In plaats van langs de dampkringslucht strijkt het water op den waterspiegel langs eene zeer ruwe korst terwijl de geringste was bovendien druk tegen dien wand doet ontstaan. Beide oorzaken hebben een sterker verhang dan bij eene vrij afstromende rivier ten gevolge zonder dat er nog eenige sprake van verstopping behoeft te zijn.

(4) De Landdrosten, waarvan in den brief wordt gesproken, stonden aan het hoofd der Departementen waarin het Koninkrijk was verdeeld en komen met de latere Gouverneurs overeen. — De Departementale verdeeling was dezelfde als die van 1801, behalve dat Holland in twee departementen, Amstelland en Maasland, verdeeld was.

In Bijlage 76 is het reglement voor de buitengewone riviercorrespondentie te vinden, dat mij belangrijk genoeg toescheen om in zijn geheel medetedeelen, vooral om te doen zien hoe de hoofddenkbeelden van het tegenwoordig reglement in hoofdtrekken onveranderd uit de regeling van het begin dezer eeuw zijn overgenomen. Bijlage 77 bevat verder de zoogenaamde stationslijst van den winter 1808/9, die ik mede vermeende dat eenige meerdere bekendheid verdiende dan zij tot dusverre kon hebben. ⁽¹⁾

Uit den brief, den 28sten December door den Directeur-Generaal aan den Koning geschreven (Bijlage 75), zien wij dat het riviercorrespondentie-reglement ongeveer gelijkloidend met dat van den voorgaanden winter was en alleen eenige uit de verplaatsing der residentie naar Amsterdam voortvloeiende veranderingen ⁽²⁾ had ondergaan. ⁽³⁾

Bij dezen maatregel tot spoedige overbrenging van berigten en het voeren eener krachtige dijkverdediging zou het evenwel niet blijven. Verleid door den boven geschetsten, zorgvollen toestand van de ijsbezetting op de Lek, die door Blanken ongetwijfeld ook mondeling ⁽⁴⁾ met de sterke bewoordingen die wij van hem gewoon zijn ⁽⁵⁾ aan den Directeur-Generaal zal zijn voorgehouden, haalde men het oude plan van 1803 tot doorsteking van den Zuider-Lekdijk weder voor den dag. ⁽⁶⁾

Twee dagen nadat het reglement voor de riviercorrespondentie was vastgesteld deed de Directeur-Generaal daartoe aan den Koning een voorstel (Bijlage 74), dat in de hoogste mate onze aandacht verdient.

Indien men evenwel meent hier een weldoordachte, volledig toe-

(1) De stationslijst is ook te vinden in v. Ewijk a. w. (zie blz. 18 noot 1) Deel I blz. 37—38, welk geschrift echter weinig verspreid is.

(2) Amsterdam was in April 1808 residentie geworden (zie Doc. Hist. II blz. 250—272).

(3) Men ziet uit het Reglement dat de Artikelen 1—4 de vroeger als „bovenlandsche correspondentie” bekende regeling bevatten. De regteroever van den Rijn boven onze grens behoorde tot het Groothertogdom Berg (eene schepping van Napoleon), de linkeroever tot het Fransche Keizerrijk, Departement van de Roer, waarvan de Prefect te Aken woonde. De Lymers was toen reeds bij het Koninkrijk Holland gevoegd (zie blz. 78 noot 2). Te Kleef was een Sous-Prefect geplaatst.

Voor de overbrenging der berigten van Emmerik gelden nog heden ten dage dezelfde bepalingen; alleen de in Art. 4 genoemde autoriteiten zijn natuurlijk veranderd.

(4) Blanken woonde destijds te Amsterdam, waar de residentie was en ook de Directeur-Generaal verblijf hield.

(5) Ieder rapport of geschrift van hem doet ons de uitdrukkingen die hij het liefst bezigde op bijna elke bladzijde kennen. Vergelijk b. v. Bijlagen 94, 97 en 103 alsmede de nader aantehalen woorden uit zijn eindverslag van 1803 en uit zijne Memorie over den Noorder-Lekdijk (zie blz. 92 noot 4).

(6) Die van de Lymers- en Grebbe-dijken was opgegeven, zelfs door Blanken (vgl. blz. 101 noot 1). Eerst het Comité Central stelde die kort daarna weder voor.

gelichte en door bewijzen gestaafde voordragt te zullen vinden, bedriegt men zich deerlijk. Een kort, in het Fransch geschreven, hier en daar in den stijl van een Fransch dagbladartikel gesteld briefje is alles wat den Koning over deze belangrijke zaak onder de oogen wordt gebracht. In onjuiste navolging van de door Velsen, later door Lulofs en Bolstra (1) het eerst in bijzonderheden aangetoonde, maar sedert door een ieder blindelings nagepraatte en tot onfeilbaar gevolg verheven mogelijkheid van den ontzaggelijken omvang der inundatie bij het bezwijken van den Noorder-Lekdijk bovendams worden de stereotype, ook door Blanken in geen enkel rapport vergeten „meer dan 200000 morgentalen lands” (2) gesteld tegenover „de 10000 morgentalen” voor welks bewoners het verdrinken en de stoffelijke ondergang dus maar zooveel aangenamer moet zijn. Met drie of vier woorden wordt dan uitgemaakt dat de inundatie van de 10000 morgen „peut prévenir le malheur susdit” en als een feit verkondigd dat „en 1795 cette „grande partie a été sauvée par une telle inondation naturelle.” Met de bewoners ten zuiden van de Lek weet de Directeur-Generaal zeer eenvoudig raad: „en avertissant autant que possible en tel cas „cet accident, on sauve les habitants et on peut les dédommager de „leurs pertes” et le tour est fait! is men geneigd er bij te voegen. „Autant que possible” zoo heel volledig te waarschuwen is dus niet eens noodig. En wanneer dit slechts werkelijk in de bedoeling had gelegen; maar het zal later blijken dat men volstrekt niet van plan was om te „avertir” en integendeel de inundatie als een dief in den nacht de inwoners overvallen zou zijn.

Onwillekeurig overmeestert ons een gevoel van wrevel wanneer men ziet hoe eene zaak van zooveel gewigt, waar zooveel hoofdbrekens mede gemoeid was, op eene wijze zoo ligtzinnig dat een volbloed napoleontisch prefect het niet zou kunnen verbeteren, aan den Souverein als een eenvoudige doodmakkelijke handgreep wordt voorgesteld. De lezer heeft uit het voorgaande hoofdstuk het plan in zijn geheelen omvang en gedetailleerd leeren kennen en kan dus

(1) Velsen in 1749 in zijne Rivierkundige Verhandeling blz. 206—219, Lulofs en Bolstra in hun plan van 1751 tot ontlasting van de Lek langs den Diefdijk naar de Merwede en in hun bekend „Kortbondig Vertoog” van 1754, respectievelijk afgedrukt in de Resolutiën van Holland 1754 en 1755 (Zie ook Res. Holl. 13 Jan. 1762). Brunings nam de geheele voorstelling over in zijne Consideratiën van 28 Maart 1804 en sedert ontbreekt zij in geen enkel stuk of geschrift over den Noorder-Lekdijk of de zijdelingsche afleidingen in de eerste 30 jaar dezer eeuw geschreven of gedrukt.

(2) Ook in zijne vele gedrukte werken worden deze uitdrukkingen op tal van plaatsen tusschen telkens variërende jammerklagen of angstwekkende voorstellingen ingeschoven en aan den lezer voorgehouden als de omvang der ellende, die de natie zal aanschouwen wanneer zijne plannen niet spoedig tot uitvoering komen.

voor zich zelven een oordeel over het rapport vormen. Hij heeft daár gezien dat de zaak voorwaar zoo eenvoudig niet was en het uit de doorbraak van 1795 geputte argument aan zeer ernstigen twijfel onderhevig is.

In de tweede alinea van het voorstel wordt, ten einde den verlangden steun der militaire magt te motiveeren, de „*décision*” weder van „*très grande importance*” genoemd en ten slotte magtiging voor de doorsteking gevraagd.

Hoewel aan het einde van „*telles coupures dans les Diguees lesquelles je trouverais nécessaires*” gesproken wordt, wordt hiermede, gelijk ook uit het vervolg zal blijken, alleen aan den Zuider-Lekdijk gedacht. ⁽¹⁾

De Directeur-Generaal vraagt tevens 's Konings magtiging om Blanken met de leiding en uitvoering te belasten terwijl „de redding „van een grootere en meer kostbare uitgestrektheid gronds door de „inundatie van een zooveel kleiner gedeelte”, de tirade die in diens rapporten nimmer gemist wordt, ⁽²⁾ ook hier niet ontbreekt om het geheele arsenaal van luid klinkende argumenten volledig te maken.

Men behoeft niet te vragen wie de vader van deze voordragt is en wie het rapport heeft ingediend dat er tot grondslag van heeft gestrekt ⁽³⁾ daar men er dezelfde argumenten in vindt als in het besluit van 15 Februarij 1803 N°. 3, dat wij te voren leerden kennen en weten dat met Blanken's medewerking is opgesteld. Men legde ten overvloede de in de bijlagen opgenomen brieven van Blanken uit het jaar 1803 naast de voordragt van den Directeur-Generaal en de beide latere instructiën van 1809 en 1810 (Bijlagen 80 en 108) en alle twijfel zal ophouden, wanneer het reeds niet van zelf spreekt dat de deskundige die zulk een belangrijk voorstel doet bij de aanneming ook met de uitvoering er van wordt belast. Behalve Blanken stond bovendien niemand, wien de zaak aanging, hoog genoeg om het plan aan de Regering voortestellen terwijl zijn invloed vooral onmiskenbaar is in de zinsnede omtrent de troepen, die hij reeds in 1803 voor de uitvoering noodig had geoordeeld (Bijlagen 32 en 35) en wier gemis hem destijds zoo vertoornd maakte; daarvoor werd thans dadelijk gezorgd en derhalve „meer beradenheid” gebruikt dan tegen zijn zin in 1803 aan den dag was gelegd.

(1) Vgl. blz. 109 noot 6.

(2) Zie de overige rapporten en stukken van 1809—1813 in de bijlagen. Ook in het besluit van den Raad van Binnenlandsche Zaken van 15 Februarij 1803, n° 3 (Bijlage 18) komt dezelfde uitdrukking voor.

(3) Het geheim archief van Koning Lodewijk en van den Minister Twent is op het Rijksarchief slechts zeer onvolledig voorhanden; onder de weinige bewaard gebleven stukken heb ik geen voorstel van Blanken gevonden.

Reeds drie dagen later werd de zaak afgedaan en het voorstel goedgekeurd door het geheim Koninklijk besluit van den 28 December N°. 1 (Bijlage 79). Op het schrijven van den Directeur-Generaal op het Rijksarchief staat niets dan het woord: „approuvé” door Koning Lodewijk eigenhandig aangeteekend en nergens is een spoor te vinden dat in deze belangrijke aangelegenheid nog de raad of het gevoelen van anderen is ingewonnen.

Trouwens daartoe is in drie dagen geen tijd geweest en daar wij hier voor eene zoo spoedig gevolgde hoogste beslissing staan, moeten wij een oogenblik ophouden om den vorst te beschouwen die haar nam. Want in een onbeperkt koninkrijk als Holland destijds was mag de koninklijke persoon bij zulk een gewigtige daad niet uit het oog worden verloren.

Niemand twijfelt er aan en 's Konings geheele verblijf hier te lande bewijst dat hij ter goeder trouw en naar beste vermogen het heil en de welvaart der natie beoogde. Maar wat dan te zeggen van zulk eene overijling, zulk eene ligtzinnigheid? Waarlijk Keizer Napoleon, de groote menschenkenner, doorzag zijn broeder toen hij hem een fantast noemde en toevoegde: „vous agissez toujours avec une précipitation qui n'est pas convenable” of: „Vous marchez trop vite et sans conseils” en bij eene andere gelegenheid: „Je vous répète „pour la centième fois: chi va piano va sano, e chi va sano va „lontano. Il faut entre méditer une chose et l'exécuter, mettre une „intervalle de trois ans, et vous ne mettez pas trois heures” — dan weder: „Vous agissez avant de penser” of nog later: „Il y a long-temps que je vous ai dit que vous agissez trop vite”.⁽¹⁾

Uit 's Konings eigen beschrijving van zijne regering⁽²⁾ maar vooral uit den jongsten geschiedschrijver die zijne briefwisseling met den Keizer volledig aan de wereld mededeelde,⁽³⁾ heeft het nageslacht

(1) Brieven van Keizer Napoleon aan Koning Lodewijk van 21 Augustus 1806 uit Rambouillet, 4 April 1807 uit Finkenstein (Oost-Pruissen), 23 en 25 October 1807 uit Fontainebleau en 29 Augustus 1808 uit St. Cloud, allen opgenomen in het hieronder te vermelden werk van Rocquain.

(2) Documents historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande, par Louis Bonaparte, ex-roi de Hollande, 3 volumes, Paris 1820, reeds hiervóór blz. 107 en 109 in de noten aangehaald.

(3) Napoléon I et le Roi Louis, d'après les documents conservés aux Archives Nationales, par Félix Rocquain, Paris 1875. Het bevat de geheele briefwisseling, tus- schen de beide broeders van 1806 tot 1810 gevoerd en op het Fransche Rijksarchief berustende. De brieven worden (blz. VII—CXXVIII) voorafgegaan door eene uit de bronnen zamengestelde geschiedenis van Lodewijk's koningschap die hoogst belang- wekkend is. De schrijver schetst hem o. a. blz. XV aldus: „Porté par son caractère „et par l'effet d'une santé languissante à la mélancholie, parfois à la tristesse, ner-

zijne welmeenende, maar wispelturige en zwakke regering volledig leeren kennen.

Thans weet men dat Koning Lodewijk in overdreven opvatting van de hoogheid en volkomenheid der koninklijke magt alles zelf wilde zien en beoordeelen, maar den daarvoor noodigen diepen blik en verheven geest miste en er zich den tijd niet toe gaf. Het geluk der natie bestond voor hem alleen in datgene wat hijzelf op onzekere, aan hem vreemde toestanden ontleende gegevens daarvoor aanzag en wanneer men daarbij voegt wat een geschiedschrijver der jongste dagen over den Koning in weinige maar treffende woorden opteekent, ⁽¹⁾ dan kan het ons volstrekt niet verwonderen dat de „inhaltschwere” zaak van den Zuider-Lekdijk zoo snel werd beslist. Haar verloop is duidelijk het volgende geweest: een idéé, op het eerste gezigt eenvoudig en scherp begrensd, werd den Koning aangegeven, die het meende te doorzien en in zich optenemen; en in een oogwenk keurde hij het goed en

„veux, impressionable, écoutant moins sa raison que son imagination, doué de plus
 „de vouloir que d'énergie, se déifiant de lui-même et sans expérience des affaires,
 „il manquait des qualités nécessaires pour s'accomoder aux événements et commander
 „aux hommes.” En op blz. XVI: „Ne se rendant pas compte des difficultés intéri-
 „eures qu'il allait rencontrer, commettant l'erreur de croire que la bonne volonté
 „d'un prince peut suppléer dans un pays à des institutions, il se laissa séduire par
 „la pensée de se consacrer au bien de deux millions d'hommes dont le sort lui
 „était confié.”

(1) Mr. J. A. Sillem, Hendrik van Stralen (1751—1822), in de Gids van Januarij 1879 opgenomen en belangrijk voor de kennis van den tijd der Bataafsche Republiek, van het Koninkrijk Holland en de Fransche overheersching. Daar wordt blz. 107 gezegd: „Lodewijk maakt op dengene die zijne regering overziet, den indruk als
 „van een drenkeling, die in 't zwemmen onervaren, wanhopig om zich heen slaat
 „en toch al dieper en dieper zinkt. Maar in dezen tragischen toestand mengt zich
 „toch weer iets komisch: deze drenkeling is vast overtuigd dat hij zwemmen kan.” Na dit uit 's Konings eigen geschriften (Documents Historiques Dl. I blz. 92) te hebben aangetoond zegt de schrijver verder omtrent hem, die voor zich zelven als Koning
 „een eigen wil hebben in alle zaken” en voor zijne ministers en ambtenaren „'s Konings wilsuitingen en geest volgen” het voornaamste achtte, blz. 108 het volgende:
 „En al hadde de Fransche Keizer zijn hollandschen vassal met rust gelaten, toch
 „ware voor Lodewijk de kans om zich boven water te houden al bijster gering ge-
 „weest. Met de beste bedoelingen beziel miste Lodewijk juist datgene wat hij zelf
 „het eerste vereischte voor een Koning noemt: een vasten wil, die steeds op één
 „doel gerigt zich door de luim der uitvoerders niet van 't spoor laat brengen. Inte-
 „gendeel men zou juister kunnen zeggen, dat in zijn geval de wil der dienaren de
 „luim des meesters bepaalde, indien het niet bekend was dat die luim ook zonder
 „aanwijsbaren grond de meest verstandige en heilrijke maatregelen kwam dwars-
 „boomen.” — Vol wispelturigheid en zelfbegoocheling over zijn koningschap gelaste hij naar die luim of naar de ingeving van het oogenblik dingen waarvan hij niets wist, maar alleen naar eigen begrip oppervlakkig meende dat zij goed en uitvoerbaar waren. Zoo ook hier met den Zuider-Lekdijk.

beval de uitvoering zonder naar de bijzonderheden te vragen, zonder te onderzoeken of dat schijnbaar zoo concrete denkbeeld inderdaad doeltreffend was en 's lands welzijn bevorderen kon. Men ziet hoe dubbel gevaarlijk de bedriegelijke aantrekkelijkheid der zijdelingsche afdelingen bij deze overijling moest worden.

Zoo was dan eene herhaling van het schouwspel van 1803 aanstaande maar veel eenvoudiger want Blanken, wiens „beradenheid” bekend is, was met de uitvoering belast en uit de natie, die thans door niemand werd vertegenwoordigd, zouden geen waarschuwend stemmen gehoord worden. (1) De besluiten ter uitvoering volgden elkander trouwens zoo snel op dat hiervoor geen tijd meer zou geweest zijn.

Den 4den Januarij 1809 werd bij „buitengewoon secreet” besluit van den sedert vier dagen als „Minister tot de Binnenlandsche Zaken” opgetreden Directeur-Generaal 'Twent (2) de koninklijke beslissing

(1) Het uit 39 personen bestaande Wetgevend Ligchaam kan geene vertegenwoordiging genoemd worden, daar het noch het regt van initiatief, noch dat van amendement bezat en zelfs in de Staatsbegroting, zooals die door den Koning werd voorgesteld, geene veranderingen mogt maken. Het kwam slechts twee maanden in het jaar bijeen en overigens alleen wanneer de Koning het bijeen riep en mogt over niets anders beraadslagen dan over hetgeen de Koning voordroeg (Art. 44, 55, 57 der Constitutie van 1806 bij v. Hasselt a. w. blz. 149, 151—152). Bovendien bepaalde Art. 26 dier Constitutie (t. a. p. blz. 147): „De Koning heeft bij uitsluiting en zonder restrictie, de volle uitoefening der Regering en van alle de Magt, benooidigd om de „uitvoering der Wetten van den Staat te verzekeren en dezelve te doen eerbiedigen.” Van verantwoordelijkheid der Ministers was geen sprake.

(2) In het vorige hoofdstuk reeds vermeld als tegenwoordig op de conferentiën van 20—21 Februarij 1803 en daarna (blz. 99 noot 1 en blz. 104 noot 3) als lid der Commissie van Superintendentie over de Rivieren en van die over den Waterstaat der Bataafsche Republiek. In 1805 was hij onder Schimmelpenninck een der 19 „Hoogmogende” leden van het Wetgevend Ligchaam.

Strick van Linschoten (*Vertraute Briefe während eines Durchflugs durch die Niederlande von Eleutherophilos, Germanien, 1817—19. 3 Thele*) noemt hem, I. blz. 286—287: „ein eben so geld- als ehrgeiziger Mann, der grösse Fähigkeiten besass, sehr „schlau war und vieles durchzusetzen wusste”. Hij stond in hooge gunst bij Koning Lodewijk, die hem tot graaf van Rozenburg, naar zijne groote bezittingen op dat eiland, verhief. Het bekende feit dat hij (zie Plokker, *Beschrijving van Voorne en Putten*, blz. 296) als Directeur-Generaal van den Waterstaat in 1808 van Rijkswegen eenige thans nog bestaande kribben tegen zijn eigene gronden tot voorkoming van grondverlies deed aanleggen, bevestigen de bovenaangehaalde karakterschets.

Het bedoelde werk van Strick v. Linschoten heeft indertijd zeer groot opzien verwekt door de mededeelingen en onthullingen, daarin over personen en toestanden sedert 1795 en vooral sedert 1813 voorkomende. De schrijver, onder de Bataafsche Republiek gezant in Wurtemberg, schetst ons onbeschroomd van de toenmalige Nederlandsche staatshuishouding en regeringspersonen een tooneel, dat thans gelukkig ondenkbaar is, doch waarvan de juistheid door de op 1820 gevolgde jaren maar al te zeer is

aan Blanken medegedeeld (Bijlage 79), die volgens eene daarbij vastgestelde instructie (Bijlage 80) verder voor alles moest zorgen. Niemand anders kreeg er vooreerst kennis van en daar aldus een enkel man het denkbeeld had doorgedreven en tevens den ontzaggelijken last der uitvoering op zijne schouders laadde is het, alvorens verder te gaan, noodig dezen nog wat van naderbij te leeren kennen.

Terwijl zijne handelingen en talrijke geschriften bronnen in overvloed opleveren, is hij met velen zijner tijdgenooten voor de ingenieurswereld merkwaardig genoeg. Want voor het nageslacht, dat op elk gebied de lessen van het verledene voor het eigen leven zoo noodig heeft, is een getrouw beeld van de vroegere tijden van het hoogste belang en daarvan maakt de kennis der gewigtige personen, die voorheen leefden en werkten, een onmisbaar onderdeel uit. Gelukkig is voor den nakomeling het schetsen van zulk een beeld in vele opzigten gemakkelijker dan voor den tijdgenoot, die aan persoonlijke invloeden bloot staat en voor een grondig oordeel meestal slechts over onvolledige en niet altijd onpartijdige gegevens beschikken kan. De eerste daarentegen ziet alle bronnen voor zich geopend, waarvan hij de waarde en betrouwbaarheid door onderlinge vergelijking bepalen kan en heeft bovendien, wat zeker wel het gewigtigste is, de vroeger levenden zelf niet gekend, waardoor zij beveiligd zijn voor den invloed van eigenbelang of naijver, liefde of haat, afkeer of ingenomenheid, die allen de verhoudingen onder de levenden beheerschen en zoo vaak beroeren. Het oordeel over hen wordt dan alleen bepaald door onwraakbare feiten en authentieke stukken; zij zijn uitsluitend historische figuren geworden, over welke zonder nevenbedoelingen en zonder gevoeligheden op te wekken de geheele waarheid onbewimpeld kan worden medegedeeld. Hiertoe is de tijdgenoot, hoewel hij de belangrijkste gegevens levert, zelf meestal

bevestigd. Hij was de eerste, die over de Nederlandsche toestanden van dien tijd schreef zooals thans een ieder, die daarmede bekend is, doet en ging hierin v. Hogen-dorp en de Bosch Kemper nog voor. Natuurlijk kon het werk eerst na 1848 naar waarde geschat worden en is dan ook pas in 1850 met des schrijvers naam in het Hollandsch vertaald. Daar deze de geschetste personen en toestanden zelf heeft gekend, heeft het in de latere jaren groot gewigt en aanzien als gelijktijdige bron voor onze geschiedenis gekregen: Prof. Jorissen in zijne werken over de Omwenteling van 1813, Jhr. v. Akerlaken en mr. J. A. Sillem (zie blz. 113 noot 1) hebben het gebruikt en aangehaald.

Het bevat hier en daar ook over waterstaatszaken en omtrent de personen die daarbij gedurende het genoemde tijdvak op den voorgrond stonden, eenige belangrijke mededeelingen.

niet in staat omdat hij de beide noodigste zaken: volledige bronnen en objectiviteit, mist.

Ik zal dus trachten in de volgende regels Blanken kortelijk naar beste weten te schetsen zooals hij zich uit authentieke stukken en uit zijne eigene daden en geschriften doet kennen.

Jan Blanken Jansz. werd den 15den November 1755 te Bergambacht in den Krimpenerwaard, waar zijn vader timmerman en molenmaker ⁽¹⁾ was, geboren en in 1775 tot „eerste ordinaris opzichter” bij de Hollandsche fortificatiën op Voorne en Overflakkee benoemd, alwaar hij eene uitstekende school voor polder- en waterstaatszaken doorliep.

In 1784, toen de oorlog met Keizer Joseph II over de vrije vaart op de Schelde dreigde en de vestingwerken waarbij Blanken was aangesteld in staat van verdediging werden gebragt, verkreeg hij bij de maar al te noodige uitbreiding en versterking van het zwakke leger der Republiek den rang van luitenant-ingenieur doch werd reeds in 1785 naar de artillerie overgeplaatst, bij welk wapen hij in 1794 tijdens den revolutieoorlog tot kapitein werd bevorderd. Na de onwenteling trad hij in de waterstaatsdienst der Provincie Holland als lid der commissie voor de Hollandsche dijken en zeekeringen ⁽²⁾ en werd bij de organisatie van het Rijkswaterstaatsbeheer ⁽³⁾ tot Commissaris-Inspecteur benoemd om verder in de geschetste veranderingen van dat beheer te deelen en eindelijk in 1808 tot Inspecteur-Generaal te worden bevorderd. Gedurende zijn afwisselend, ingespannen leven te midden van oorlogsgevaaren en omwentelingen had hij zich tot een man van zeer groote bekwaamheid en hoogst zeldzame werkzaamheid, waarvan wij vroeger reeds de bewijzen zagen, ontwikkeld doch, de waarheid gebiedt het er dit bij te voegen, door een heerschzuchtigen aard en een van fantastische plannen

(1) In het artikel der Galerie historique (zie blz. 97 noot 2) heet het dat hij „naquit d'une famille qui depuis plusieurs générations était connue par le talent qu'avaient successivement déployé ses membres dans les grands travaux du Waterstaat et des fortifications”. Uit dit staaltje en uit het tevoren daaruit medegedeelde kon men nagaan in welken geest het geheele artikel is vervaardigd.

In 1771 was Blanken's vader (zie Blanken, Verhandeling over de algemeene rivieren waterstaatkundige ontwerpen, blz. 17 in de noot) dijkmeester van den Krimpenerwaard, wat ruim een eeuw geleden veel minder dan thans van een gewonen onderbaas of dijkbaas verschilde.

(2) Toen door de omwenteling van 1795 het collegie der Staten van Holland en Westfriesland ophield te bestaan en daarmede ook dat der Gecommitteerde Raden in het Noorderkwartier, die het toezigt over de zeekeringen in Noordholland hadden uitgeoefend, benoemden de Provisioneele Representanten van het Volk van Holland deze Commissie. C. Brunings was er President van. (Vgl. Roëll a. w. blz. 27.)

(3) Vgl. blz. 6 noot 1.

vervuld gemoed ook tot een onverzettelijk, prikkelbaar karakter, bewust van eigen verdiensten en hooge waarde en zichzelf beschouwende als de spil waarom alles draaide, waarop alles en een ieder de oogen vestigde en naar zijne meening vestigen moest. (1) Het is onnoodig hierover breed uitteweiden: in het eerste hoofdstuk zijn daarvan reeds eenige voorbeelden gegeven en zijne rapporten en brieven in de bijlagen zijn daar om het te bewijzen. Aan de zaken waarmede hij belast wordt, ook aan de gewone, zet hij steeds opzettelijk gewigt bij en „dresseert” er wijdluftige, van groote woorden vervulde „memoriën” over, de eenvoudigste lastgevingen worden in weidsche instructiën breed uitgemeten en overal in zijne rapporten treden niet de feiten op den voorgrond, is niet het verhaal van het gebeurde hoofdzaak maar wordt „de ondergeteekende”, zooals hij zich steeds gaarne noemde, het middelpunt van zijn eigen verslag, wordt in den breede verteld wat *hij* deed, waarheen *hij* ging, waarover en wat *hij* dacht, hoeveel *hij* moest werken en zwoegen, hoe zwaarwigtig en zorgvol de aan *hem* opgedragen bevelen waren, hoe welwillend iedereen op *zijn* verzoek was en met *hem* gaarne samenwerkte tot het doel. En de behandelde onderwerpen komen daarbij altijd slechts in de tweede plaats, enkel den draad vormende die *zijne* verrigtingen verbindt.

(1) De eerste twintig jaar leefde Blanken in den Krimpenerwaard in eene boersche omgeving, waarvan die op Voorne in de volgende negen wel niet veel kan verschild hebben, zoodat hij reeds zijn dertigste levensjaar was ingetreden eer hij in de maatschappelijke kringen trad, waar welwillender omgangsvormen en beschaafder toon en manieren dan onder de plattelandsbevolking der 18de eeuw heerschten. Is dit aan den éénen kant een schitterend bewijs te meer voor de zeldzame werkzaamheid en bekwaamheid, die hem tot de hoogste waardigheden deden opklimmen, aan den anderen kant verklaart dit waarom hij vleijend en onderdanig tegen magtige of hooger geplaatste personen en tevens, zooals bekend, autocratisch ruw tegen personen minder dan hij in rang of in stand geweest is: dit toch is dikwijls eigen aan hen die in hunne jeugd het voorregt eener beschaafde opvoeding moesten ontberen. En wanneer men daarbij bedenkt hoe de op zich zelf aangewezen en daardoor ruw en onbeschaafd gebleven plattelandsbewoner in den tijd onzer „vrije” Republiek werd verdrukt en niet dan als het ware kruipend tot zijne door degen en weelderige kleeding onderscheiden „heeren” durfde naderen, dan kan men zich voorstellen hoe oneindig veel meer invloed dan thans zulk eene omgeving in Blanken's jeugd op karakter en omgang met menschen moest hebben.

Alleen tegenover dijk- en polderbesturen was hij veelal vriendelijk en voorkomend (zie de Bijlagen), zoowel uit oude voorliefde als om zich bemind te maken en dan door zijne positie magt en invloed bij hen te verschaffen. Maakte dit dikwerf de te voeren onderhandelingen gemakkelijk, de uit vele brieven blijkende diepe onderdanigheid, waarmede die besturen zich tot hem als den magtigen en welwillenden man rigtten, streefde en versterkte dan tevens dat magtsbewustzijn, waarvoor hij zoo gevoelig was.

Wie uit de bijlagen nog niet geheel van deze trouwens vrij wel bekende daadzaak overtuigd is, waarvan hieronder nog een paar sprekende voorbeelden uit de talrijke, die zijne werken bijna op iedere bladzijde opleveren, worden aangehaald, ⁽¹⁾ leze op het Rijksarchief zijn meervermeld eindverslag over de riviercorrespondentie van 1803 en legge daarnaast dat van Kraijenhoff over datzelfde onderwerp. Bij den bedaarden, ernstigen toon van het laatste, dat een eenvoudig en objectief verhaal van het gebeurde bevat, steekt het hoogdravende rapport van Blanken's verrigtingen sterk af en maakt een zeer ongunstigen indruk: zelfverheffing, zelfingenomenheid en bewustzijn van het eenig voortreffelijke van eigen denkbeelden en handelingen komen op iederen regel voor den dag en bij alles is hij zelf de hoofdpersoon. ⁽²⁾

(1) In zijne „Memorie over de hooge aangelegenheid van den Noorder-Lekdijk bovendams”, reeds tevoren aangehaald (blz. 92 noot 4 en blz. 109 noot 5), waar blz. 1 onder den titel op eene in het oog vallende plaats voorkomt: „Geschreven in het „Arkelshuis op den Diefdijk den 5den Februarij 1814, in het hoogst dringende en „werkvolle tijdsgewricht des oorlogs, toen Gorinchem nog door de Franschen bezet „en door de Pruiszen belegerd werd”. — Welk een verheven geest in een man, die onder den rook van het geschut kalm memories over waterstaatszaken kon schrijven!

In 1838 gaf hij op 83jarigen leeftijd zijn laatste werk uit, getiteld: „Bijdragen „en Aanmerkingen der onderscheidene van ouds bekende en latere geschriften over „de Boven- en Beneden-Rivieren enz.” In strijd met den titel is dit geheele kwarto-boek echter eene reclame voor zijne eigene werken. Op het voorberigt, waarin hij reeds de hoofdrol speelt, volgen tien, zegge tien bladzijden over Leeghwater (blz. 15—24); de rest van het werk (blz. 25—97) is geheel gewijd aan Blanken zelf en de geheele IVde Afdeling vormt blijkens haren titel een berekeneerden catalogus van zijne bekroonde antwoorden op prijsvragen en in het Kon. Ned. Instituut gehouden Verhandelingen.

(2) Het slot luidt na vermelding van de goedkeuring der geheime seinen door Kraijenhoff (zie blz. 65): „Waarna tot de zeer gewigtige uitvoering zelve, alle de „details, voorzorge, militaire en veele andere dispositiën, eenig en alleen ter ver- „antwoording van den ondergetekende overig bleeven. Wie nu die het gewigt, en de „verantwoording zulker uitvoeringen, in derzelver gevolgen, met behoorlijke kennis „van zaaken, en der omstandigheden, grondig bekend zijn, en inzien kan: En daarbij „den loop der verbaazende, en van *uur* tot *uur*, erger schijnende riviersgesteldheden, „in den korten tijd van ruim één maal vier en twintig uren voorgevallen, en nu „daadlijk, op den 24ste reeds stand grijpende, uit de berichten nagaat: en daar bij „gade slaat, dat deeze gewigtige uitvoering, maar eerst op den 15den daar bevoorens, „bij het meergem. Secreete Besluit, bepaald geworden is: zo dat er geene der noo- „digste dispositiën voorbereid” (d. i. vóór den 15den gereed gemaakt) „zijn kunnen „worden, wie, Burgers Raaden, zal als dan, met Ulieden die van dit alles de ver- „eischte kennis draagd, niet gevoelen en opmerken moeten, de hoogst dringende en „rustelooze omstandigheden, waarin den ondergetekende, openlijk betuigd zich be- „vonden te hebben, en waar omtrend hij hartelijk wenscht, dat 's Lands dienst, „nimmer ofte ooit meer vorderen zal, dat in dergelijke, onvoorzien ten toestand, hij

Zulk een man was Blanken, wiens hooge verdiensten overigens bekend zijn en waarvan de verkleining met deze beschrijving allerm minst bedoeld of beoogd wordt; want zoolang Nederland tegen het water zal hebben te strijden zal Blanken worden genoemd als de eerste ontwerper der Nieuwe Merwede, als de uitvinder der waajersluizen, als de ingenieur, die hier te lande het eerst drooge dokken (1) bouwde en stoomwerktuigen invoerde. Maar de karakterschets is bij de geschiedenis der afleiding door den Zuider-Lekdijk onontbeerlijk omdat anders veel onverklaarbaar blijft en bij zoo groote bekwaamheid ongerijmd schijnt. Alleen bij zulk eene persoonlijkheid wordt 1809 mogelijk na 1803.

In dit laatste jaar vervulde hij eene betrekkelijk ondergeschikte taak; hij was de hand, niet het hoofd, terwijl C. Brunings, F. W. Conrad en Kraijenhoff in de eerste jaren der eeuw tegen hem opgewassen waren. Thans in 1808 waren de beide eersten dood, Kraijenhoff had den Waterstaat den rug toegekeerd en in plaats van de republiek was een onbepert koninkrijk gekomen, waaronder de natie en de stem der volksbelangen zwegen als het graf. En dat koningschap werd vervuld door een fantastisch koning, die zich door ieder ongewoon, het vorstelijk gezag en zijne roeping streelend denkbeeld liet medeslepen.

Dát was het veld voor Blanken om zijne eigenaardige kracht te

„noch iemand, hij zij wie hij zijn moge, geraaken mag.” — Waarom dit den Raad, die reeds „van dit alles de vereischte kennis” droeg, nog eens opzettelijk moest op het hart gedrukt worden, zal wel een ieder duidelijk zijn. Die Raad zal zich wel gelukkig hebben gevoeld iemand in zijne dienst te hebben, die zóó iets durfde te ondernemen en zóó kon uitvoeren in negen dagen tijds! De medegedeelde zinsneden spreken overigens voor zich zelve; het is jammer dat een hoogbegaafd en verdienstelijk man zulke hulpmiddelen niet versmaadde om de aandacht op zijne voortreffelijkheid te vestigen. De wensch aan het slot diende alleen om het effect van zijne daden te Gorinchem te verhoogen en was niet gemeend daar van 1809—13 jaarlijks op zijn eigen voorstel hetzelfde is geschied.

(1) In 1798—1800 te Hellevoetsluis, nadat hij in 1797 te Brest dergelijke werken had bezigtigd. Ook te Willemsoord bouwde hij later een droog dok met een volgens zijne vinding verbeterd stoomwerktuig. — Zie zijne aangehaalde „Bijdragen en Aanmerkingen der onderscheidene en van ouds bekende geschriften over de boven- en benedenrivieren” in het Voorberigt blz. 6—10. De zaak der dokken heeft niets met het op den titel van dit boek genoemde onderwerp te maken, maar is er ingelascht om eigen verdiensten nog eens goed te doen uitkomen en zelf wederom het middelpunt te zijn. (Vgl. blz. 118 noot 1.)

Kort na de uitgaaf van het werk overleed hij, 84 jaar oud, op het landgoed Vijverlust bij Vianen, den 17 Julij 1838. In 1826 had hij de actieve dienst verlaten en was tot Staatsraad benoemd, doch bleef voortdurend zeldzaam werkzaam in alle waterstaatsaangelegenheden.

ontwikkelen nu hij dit veld alleen in had. (1) Bekwaam en werkzaam, krachtig van geest, onverzettelijk en niets ontziende, moest hij in die omstandigheden, zoodra geen magtiger persoonlijkheid dan de zijne boven of naast hem stond, onvermijdelijk een geweldigen invloed uitoefenen. Geef alsdan aan zulk een man magt over menschen en dingen en de autocraat is geboren, geef hem een denkbeeld dat in staat is zijne fantasie te prikkelen, zijn eerzucht en magtsbewustzijn te streelen en het zal hem tot den meest volmaakten chauvinist maken, onwrikbaar geloovende aan en bereid tot iedere uitvoering van de gewaagde op dat denkbeeld gegronde plannen.

De uitkomst heeft dit bewezen. Want geen denkbeeld was ooit op waterstaatsgebied geschikter om de verbeelding van mannen als Blanken te bedwelmen dan dat der zijdelingsche afleidingen van 1803. (2)

Met een in het geheim beraamd en zorgvuldig verborgen plan wordt het nadérend gevaar moedig afgewacht: hooger en hooger stijgt het, allerwege angst en schrik verwekkend. Dan op het uiterste oogenblik één teeken, één enkel geheim sein — en als door onzichtbare draden bewogen opent zich op grooten afstand van den lastgever plotseling de dijk om de gevaarlijke wateren te leiden dáárheen waar de lastgever het wil, als een blind werktuig in zijne hand, die door een enkelen druk de magtige natuur beheerscht en leidt. En de man, die als eene onzichtbare voorzienigheid de draden bestuurde wordt de redder der angstigen en in gevaar verkeerenden die hem juichend danken en roemen voor zooveel kloek beleid!

Jammer maar dat zij, die achter den doorgestoken dijk wonen, geheel op den achtergrond zijn geschoven en dat al die droombeelden zoo volledig verdwijnen voor de harde werkelijkheid en het koele oordeel der wetenschap.

Deze uitweiding was even noodig als de karakterschets om ons een juist begrip te geven van Blanken's opvatting en verhouding tot het plan. Dááruit alleen is het te verklaren waarom *hij* alleen reeds in 1803 strikte geheimhouding noodig achtte, waarom de les van dat jaar voor hem verloren ging en hij zijn geheele leven het denkbeeld hardnekkig heeft vastgehouden — dááruit wordt ook de ver-

(1) Met A. F. Goudriaan, de eenige die als gelijke in rang naast hem stond, lag hij in een hevigen twist, waarbij het niet aan persoonlijkheden en verkleining van elkanders bekwaamheden heeft ontbroken en die, beider geheele leven geduurd hebbende, door beiden vaak op aanstootelijke wijze ten aanschouwen van het publiek is gevoerd.

(2) Over het stelsel in het algemeen en de oorzaken van zijne opkomst en bloei zal in het laatste hoofdstuk nader gehandeld worden; het scheen voor de eenheid der voorstelling wenschelijk de geschiedkundige ontwikkeling niet met het verhaal der gebeurtenissen te vermengen.

wringing der waarheid in zijne levensbeschrijving (blz. 98—99) verklaarbaar. Zonder dat blijft alles een psychologisch raadsel. Een raadsel hoe iemand, hoog begaafd als Blanken, die de doorsteking van den Zuider-Lekdijk voorstond en als een werk der duisternis behandelde, dezelfde kon zijn als de man, dien wij het lager houden van diezelfde dijk zagen veroordeelen omdat daarvan „wet noch besluit” bestond. Een raadsel waarom diezelfde man, in de staatsdienst doorkneed, den reeds door Kraijenhoff aangewezen (zie blz. 94) bree-den, koninklijken weg van wettelijke overeenkomsten, den eenig mogelijken, versmaadde om op zekeren dag aan een deel der bevolking, geheel onvoorbereid en welligt na moedige dijksverdediging, eene inundatie met alle hare hem zoo welbekende ⁽¹⁾ verschrikkingen op den hals te zenden. Uit zijne brieven leeren wij zijn gevoelig hart kennen en toch had hij den moed om, de pligt en roeping der staatsmagten in eene geordende maatschappij miskennende, „te ageeren „ wanneer door aanhoudende vlei-d en arbeid de natuurlijke inundatiën „ zijn voorgekomen”, iets wat Sabrier en van Ommeren zoo tegen de borst had gestuit (blz. 78).

Alleen bij een onverzettelijk, naar het fantastische geneigd karakter ⁽²⁾ kan een gevaarlijke en verleidelijke leer iemand tot zulk een chauvinist maken.

Zoodra dan die leer der zijdelingsche afleidingen op het tapijt komt, ontglippen hem zijne gewone helderheid en doorzigt, redeneert en overweegt hij niet meer, maar jaagt vooruit zonder iemand of iets te raadplegen en is bereid eenen reusachtigen last op de schouders te nemen waarvan hij den omvang maar al te goed kent. ⁽³⁾ Voor de verwezenlijking van zijn denkbeeld ziet hij dan voorbij dat alleen door openbare voorbereiding de te verwachten ellende verminderd

(1) Blanken had de overstromingen van 1795 en 1799 gezien en aan de dijksverdediging deelgenomen.

(2) Daartoe kunnen talrijke, in de ingenieurswereld nog zeer goed bekende feiten strekken, waarvan de vermelding hier minder op hare plaats schijnt. De Inspecteur J. A. Beijerinck en de Hoofdingenieur van Opstall, beide thans overleden, hebben indertijd den schrijver, toen hij de eer had onder hen werkzaam te zijn, vele bijzonderheden medegedeeld en daarbij diezelfde meening omtrent Blanken's karakter aan den dag gelegd. — Men weet hoe deze b. v. eens volstrekt niet gelooven wilde dat de natuur anders kon werken en had gewerkt dan hij met eenige door hem in het IJ aangelegde werken bedoeld had en hoe hij zoo onwrikbaar aan de onfeilbaarheid zijner plannen vasthield dat hij, liever dan daaraan te twifelen, de uitkomst die hem zoo slecht beviel en zoozeer vertoornde, aan foutieve opnemingen toeschreef.

(3) Dat dit het geval was bewijzen de blz. 118 noot 2 aangehaalde woorden uit zijn eindverslag van 1803 en de later te vermelden zinsnede uit zijne Memorie over de hooge aangelegenheid van den Noorder-Lekdijk en zijne sluzen.

kan worden en de weg wordt geopend om na naauwgezette overweging en gedachtenwisseling van velen tot de waarheid doortredingen en volgens de beste oplossing het doel inderdaad te bereiken. Bij de overtuiging van de onfeilbaarheid van het idee kan het bewustzijn bij hem niet opkomen dat een enkel man niet in staat is om zulk een onafzienbaar plan volledig uitte werken en voor te bereiden, een eenig hoofd die talloze aanwezige of mogelijke omstandigheden en toestanden niet kan in het oog houden, zamenvatten en in rekening brengen.

Zoo is het Blanken gegaan, voor wiens bekwaamheid en hooge verdiensten dit niet genoeg te betreuren valt. Op dezen weg voortgaande zullen wij hem, den grooten ingenieur, dan ook naderhand naar de onmogelijkste middelen zien grijpen en de vreemdste ketterijen niet zien versmaden.

Toen eenmaal de beslissing was gevallen kreeg alles met Blanken's gewone voortvarendheid zijn volledige beslag. De voor hem vastgestelde instructie is reeds genoemd. Zij bevat al dadelijk in het eerste artikel de ons bekende tegenstelling tusschen het „kleinder gedeelte” en de „grootere en meer kostbare uitgestrektheid” en geeft in Art. 2 aan Blanken de meest volledige volmagt om in het oogenblik van gevaar zelfstandig te handelen. In Art. 3 wordt die volmagt tot het doorsteken van den Zuider-Lekdijk beperkt en aan Blanken de in 1803 aan Kraijenhoff opgedragen leiding toevertrouwd, terwijl de Inspecteur C. L. Brunings (1) werd aangewezen om Blanken's taak van dat jaar bezuiden de Lek te vervullen. De vrije beschikking over zooveel troepen als deze voor de veilige uitvoering noodig acht wordt hem in Art. 7 verleend, nadat in Art. 5 het geven der noodige signalen is voorgeschreven en Art. 6 de Hollandsche dijklegers voor het werk der doorsnijding heeft aangewezen (2) en ter zijner beschikking

(1) C. L. Brunings was de broeder van C. Brunings Jr. en dus ook een neef van C. Brunings. Hij werd (zie blz. 46 noot 1) den 15 Julij 1755 te Heidelberg geboren. Onder het Fransch bestuur was hij Hoofdingenieur van het Departement der Mouden van den Rhijn (Noordbrabant met Gelderland bezuiden de Waal). Na 1813 bleef hij, meen ik, hoofdingenieur van Noordbrabant en overleed 16 Augustus 1816 te 's Bosch. Zijne betrekkingen tusschen 1800 en 1811 werden hiervóór (blz. 6 noot 1, blz. 100 noot 3 en blz. 105 noot 3) vermeld.

(2) Men ziet dat thans ten minste van wege den Koning de bevoegdheid daartoe was verleend. In 1803 had hij dit op eigen gezag gedaan en zou het alleen door de geheimhouding van het plan mogelijk zijn geweest de dijklegers bij verrassing tot gehoorzaamheid aan het bevel tot doorsteking te dwingen.

Over 's Konings onbeperkt gezag in alle binnenlandsche aangelegenheden is reeds tevoren (blz. 114 noot 1) het noodige medegedeeld.

gesteld. Eindelijk toont het 8e artikel hoe het „avertir autant que possible” van het ministrieële voorstel eigenlijk is te verstaan: de bewoners der kunstmatig te inunderen landen zouden eerst gewaarschuwd worden wanneer „het ongelukkig geval van doorsteking dadelijk ter Executie werd gebracht”.

Deze instructie met de later door Blanken aan de dijkbazen gegeven voorschriften (Bijlagen 90 tot 97) vergelijkende blijkt dadelijk uit den zinnbouw en het veelvuldig voorkomen van zijne geliefkoosde uitdrukkingen dat de Inspecteur-Generaal zelf haar heeft opgesteld en haar de volledigheid heeft gegeven die in het voorstel aan den Koning zoozeer gemist wordt.

De militaire voorbereidselen leert men uit Bijlage 82 kennen. Te Gorinchem werden infanterie en artillerie gestationeerd en er werd gezorgd dat ook in Culemborg dadelijk bezetting kon gelegd worden terwijl de opperofficieren te Arnhem en 's Bosch bovendien nog meer troepen gereed zouden houden om op de eerste „requisitie” van de „daartoe gequalificeerde Ambtenaren van den Waterstaat” (d. w. z. Blanken en Brunings) de reeds ter plaatse aanwezige magt zooveel als gevorderd werd te versterken. Aan „affront van mislukking” zou de „gewichtige operatie” ditmaal niet blootstaan, ten minste niet door gebrek aan de noodige bajonetten en kanonnen.

De verdere maatregelen werden vastgesteld bij eene reeks van vier gewichtige en allen „buitengewoon secreete” besluiten van 9 en 10 Januarij (Bijlagen 83 tot en met 86). Uit de nadere beschouwing dezer stukken zal de diepe geheimzinnigheid blijken waarmede de geheele zaak volgens Blanken's inzicht moest behandeld worden, zoo dat niet eens de Inspecteur Brunings, die toch de doorsteking zou verrigten, vroeger dan het allerlaatste oogenblik van het voornemen kennis moest krijgen.

Het eerste met n°. III gemerkt geheim besluit van den 9den (Bijlage 83) bevat oogenschijnlijk niets omtrent de aftapping van de Lek en gelast alleen den Inspecteur Brunings om bij doorbraak in de Over- en Neder-Betuwe de Linge- en Dalesche overlaten te openen. Toch was het besluit „buitengewoon secreet” en daar bestond alle reden voor. Brunings kreeg namelijk last om alsdan „zonder afwachting van eenige nadere order of representatiën van „verwijl, hoe ook genaamd, met de uiterste spoed en activiteit” tot de opening over te gaan. Wij zagen tevoren (blz. 30 en 66) dat men reeds in 1800 op de conferentie te Vianen eene vroegere opening dan de conventie van 2 December 1660 toeliet, noodig achtte en de Raad van Binnenlandsche Zaken in zijn besluit van 28 Januarij 1803, n°. 7 dienovereenkomstig had bepaald dat men bij eventueële overstroming niet meer met de opening zou wachten tot dat het

inundatiewater het peil van 1661 aan den Horn ⁽¹⁾ had bereikt maar daar dadelijk toe zou overgaan, zoodra er eene doorbraak aan de bovenrivieren gevallen was. Daar dit evenwel in strijd met de conventie was, moest, nu het weder aan Brunings werd gelast, het daartoe betrekkelijke besluit wel geheim blijven, wilde men niet evenals in 1799 met verzet en protest van den Tielerwaard te doen krijgen ⁽²⁾ en reeds van het begin af aan er op rekenen de opening met geweld te moeten verrigten.

Men meene evenwel niet dat het besluit in geenerlei verband stond met de doorsteking van den Zuider-Lekdijk.

Het is hier de plaats niet om eene technische beschouwing te leveren over het al of niet noodige van die vervroegde opening der Linge- en Dalemsche overlaten bij doorbraak in Over- of Nederbetuwe; ⁽³⁾ doch het is duidelijk dat, indien de doorsteking van den Zuider-Lekdijk volgens de denkbeelden der ontwerpers inderdaad krachtig tot aftapping van de rivier en het ontzet van den Noorder-Lekdijk zou medewerken, de overlaten niet te vroeg konden geopend worden. Culemborg toch ligt op korten afstand van de Linge en de ruimte tusschen den Zuider-Lekdijk ten noorden, den Aalsdijk ⁽⁴⁾ ten oosten, den Diefdijk ten westen en den Noorder-Lingedijk ten zuiden, zou dus door het instortende Lekwater zeer spoedig tot de kruin van den laagsten dier dijken gevuld worden, terwijl het water in die ruimte nimmer lager dan die dijkshoogte zou kunnen afloopen zoolang er geen doorbraak in een der drie laatstgenoemde dijken viel. Zoowel dus om uitbreiding der kunstmatige inundatie ⁽⁵⁾ te voor-

(1) Uit Bijlage 34 blijkt hoe in 1803 de dijkgraaf van den Tielerwaard van Tegnagell zich op de conferentie met Blanken te Tuil krachtig tegen eene vervroegde opening der Geldersche Linge-overlaten heeft verzet. (Vgl. blz. 54 noot 1 en blz. 67 noten 1 en 2)

(2) Het destijds voorgevallene alsmede het protest van den Tielerwaard tegen de vroegere opening is te vinden in Zillesen's aangehaald werk over den watersnood van dat jaar blz. 113—117.

(3) Door den aanleg der Lingewerken van 1809 en der nieuwe overlaten enz. bij Dalem is de geheele conventie, als voortaan onnoodig, vervallen en zijn nieuwe overeenkomsten met de belanghebbende besturen gesloten.

(4) De rigting van den Aalsdijk is op iedere niet al te oppervlakkige kaart gemakkelijk na te gaan. Hij loopt van een ongeveer halverwege tusschen Ravenswaaij en Beusichem gelegen punt van den Zuider-Lekdijk over de dorpen Zoelmond en Asch naar Buren en sluit bezuiden dat stadje aan den Noorder-Lingedijk aan. De Diefdijk volgt de grens van Zuidholland en Gelderland tusschen Lek en Linge.

(5) Bij doorbraak van den Diefdijk overstroomden ook de bezuiden de Lek in de provincie Zuidholland gelegen zeer lage Alblasterwaard en de Vijf Heerenlanden en die dijk mag dus niet door een hoogen waterstand aan de oostzijde op eene te zware proef worden gesteld.

komen als om de opening in den Zuider-Lekdijk steeds met genoeg verval te doen werken, moest het instroomende water zoo snel en laag mogelijk worden afgevoerd. Van daar het besluit, dat wel eene schending der conventie van 1660 inhield maar geen gemoedsbezwaar kon opleveren voor hen, die niet tegen de zooveel wederregtelijker handeling der doorsteking van den Zuider-Lekdijk opzagen. Was men daar overheen dan werd al het andere eene kleinigheid en bovendien werkelijk noodig om de zaak niet onfeilbaar te doen mislukken.

Op deze wijze was dus een besluit à deux mains verkregen, dat echter nog niet eens dadelijk aan Brunings werd medegedeeld, daar het tweede besluit n°. IV van 4 Januarij den last aan Blanken bevatte om het eerst bij doorbraak in de Over- of Nederbetuwe aan Brunings te doen overbrengen (Bijlage 84). In elk voorkomend geval kon men dan plotseling de overlaten openen voordat de belanghebbenden gewaarschuwd en tot verzet gereed zouden zijn.

De beide andere besluiten n°. V en VI van den 10den hebben betrekking op de doorsteking van den Zuider-Lekdijk. In het eerste (Bijlage 85), dat voor Brunings was bestemd, wordt uitvoerig alles omschreven wat deze te doen heeft zoodra de opvolgende signalen, hetzij van den korenmolen te Vreeswijk, hetzij van dien te Schalkwijk, aan de zuidzijde der Lek zouden gezien worden. Beneden komen wij zoowel op die seinen als op de daarmede bedoelde werkzaamheden nader terug en merken dus hier alleen op dat de uitvoering bijna geheel zooals Blanken die in 1803 had beraamd aan Brunings werd opgedragen.

Ook deze opdracht mogt hem echter krachtens besluit n°. VI (Bijlage 86) eerst door Blanken worden ter hand gesteld wanneer de uitvoering onmiddellijk noodig werd, terwijl deze laatste daarbij tevens werd gemagtigd om van de dijkscollegiën „uit naam van den Minister „onder aanmaning van buitengewone geheimhouding” alle noodige hulp te „requireeren” en zich ook voor zijn eigen arbeid benoorden de Lek van hulppersoneel te bedienen.

Wanneer men de vier laatst behandelde besluiten wederom vergelijkt met Blanken's brieven en vooral met de door hem in 1803 en 1809 opgestelde orders en instructiën voor de dijkbazen (Bijlagen 36, 37 en 90 tot en met 97), dan springt het ook hier dadelijk in het oog dat de stukken door hem opgesteld en in concept aan den Minister gezonden zijn. De overeenkomst van stijl, tusschenzinnen en woordenkeus is onmogelijk te miskennen en de uitvoerigheid der details geeft volledige zekerheid.

In dit stadium van voorbereiding deed zich echter plotseling eene moeijelijkheid voor, die het beraamde plan dreigde in duigen te

werpen en op het laatste oogenblik eene zeer belangrijke wijziging in de voorbereidselen noodig maakte.

C. L. Brunings weigerde zijne medewerking voor den arbeid bezuiden de Lek en moest dus door een ander vervangen worden. Uit Bijlage 87 blijkt dat Blanken reeds vóór den 3den met hem over de vervroegde opening der Linge-overlaten en de doorsteking van den Zuider-Lekdijk heeft gesproken, waarschijnlijk ook om hem vooraf te polsen over de aftapping der Lek, waarbij hij in 1803 betrokken was geweest en waaromtrent zijne toenmalige houding en denkbeelden natuurlijk aan Blanken niet onbekend gebleven zijn.

Brunings weigerde; hij bleef „onverzettelijk” en grondde zijne weigering „voornamelijk” daarop „dat men zoolang geweten heeft, „dat er verandering in de bepalingen van 21 December 1660 noodig „waren, en dat die eerst door de wederzijdsche contractanten be- „hooren uit den weg geruimd te zijn, bevorens hij vermeend in „de gevaren te moeten deelen die aan de uitvoering eener anders „wederregtelijke zaak verknocht blijven.” Een snijdend vonnis voor- waar! dat zijne in het eerste hoofdstuk medegedeelde denkwijze en de reeds uit de stukken van 1803 voortvloeiende zekerheid dat destijds de Zuider-Lekdijk nimmer op Krajenhoff's en Brunings' last zou zijn doorgestoken, ten overvloede bevestigt.

Alle moeite, door Blanken aangewend om hem „ter zake voorsz. „van gedachten te doen veranderen” bleef „te vergeefsch”. Brunings schreef den 11den zelf aan den Minister dat hij niet alleen de nakoming der gegeven orders geweigerd maar bovendien den Inspecteur-Generaal verzocht had om „te willen supersederen” met alle „ouvertures” over de wijze „op welke door hem zoo ten aanzien van de „maatregelen, eventueel langs de Zuidzijde der Lek, als omtrent „de overlaten van Gellicum en Asperen, zouden behooren te worden „te werk gegaan” (Bijlage 87); hij wilde van al de plannen liefst niets meer weten, schreef hij: de gronden daartoe had hij reeds den 5den schriftelijk opgelegd. (1) Inderdaad had men reeds sinds 1799, dus tien jaar vroeger, geoordeeld en geweten dat de overlaten vroeger geopend moesten worden terwijl wij voor de doorsteking van den Lekdijk, die buiten twijfel wederregtelijk was, uit het door Brunings medeopgestelde rapport der vier Inspecteurs

(1) Dit blijkt uit de ministriële beschikking. Den brief zelven heb ik echter op het Rijksarchief niet kunnen vinden, noch onder de gewone noch onder de geheime stukken. Waarschijnlijk is hij geheim gehouden en met het overige deel van het geheim archief, zooals reeds werd medegedeeld (vgl. blz. 111 noot 3), verloren geraakt. Ook de brieven van Blanken en Brunings van den 11den zijn niet voorhanden.

(blz. 94—97) de technische zwaarigheden kennen die hij zich ook nu bereid verklaarde „te gelegener tijd uitvoerig te developpeeren”. Op grond van de onregmatigheid en onuitvoerbaarheid van het plan verklaarde hij ten slotte „dat hij niet in staat zoude zijn eenig bevel te dier zake aan hem geworden na te komen”.

Terwijl hier geen juridisch betoog kan en mag verwacht worden over de verplichting, die voor Brunings als ambtenaar uit zijnen ambtseed voortvloeide om elk hem door de Regering gegeven bevel natekomen, verdient hij ieders hoogachting als mensch en ingenieur omdat hij zijn overtuiging en geweten geen geweld vermogt aan te doen en liever zijne betrekking er aan waagde dan medetewerken tot wederregtelijke of met wettige conventiën strijdende handelingen. Het doet den schrijver ter wille van de waarheid en van de eer, die aan mannelijke standvastigheid toekomt, opregt genoeg dat hij thans na 70 jaar het voorregt mag hebben die hulde openlijk aan Brunings te brengen voor eene handeling, waarvan deze bij zijn leven voorzeker weinig genoeg en waardeering heeft beleefd. Wie ook toen en later den openlijken lof van 1809 weggedragen en de hoogste staatsbetrokkingen verworven moge hebben, Brunings alleen kan door het nageslacht met eerbied worden herdacht in de duistere geschiedenis der plannen van dat jaar, waarmede al de overige hoofdpersonen niets dan reden tot de scherpste afkeuring hebben ingelegd. De jaren van 1806 tot 1813 zijn voor de herinnering treurige jaren, omdat toen zoovelen, zelfs de bekwaamsten, slaafschheid toonden en ter wille van eeraambten of onderscheidingen de opgaande zon aanbaden ⁽¹⁾; slechts weinigen hebben dit versmaad en het kan derhalve niet anders dan het gemoed verwarmen, wanneer bij het geringe aantal dier voorbeelden uit een somberen tijd van kommer en druk weder een nieuw kan worden gevoegd van een enkelen die met voorbijzien van eigen gevaar, regt en geweten boven magt heeft gesteld. —

Ontvingen de Minister en Blanken door Brunings hunne straf voor de geheimzinnigheid waarmede zij werkten en die hen aan zulke onver-

(1) Die Menschen wechselten in jenen Tagen noch schneller als die Dinge, zegt Getvinus van den Napoleontischen tijd. In de „Vertraute Briefe” (zie blz. 114 noot 2) vindt men den afwisselenden levensloop beschreven van vele Nederlanders, ook uit de aanzienlijkste geslachten, die na 1795 en vooral na 1806 alle regeringen niet alleen gediend maar zelfs aangehangen hebben en onder de Fransche overheersching den Keizer, ook in betrekkingen in Frankrijk zelf, gediend hebben alsof zij geboren Franschen waren geweest. Uit den aard der zaak was meestal eigenbelang hun drijfveer en toen zij na November 1813 zich bij Koning Willem I aanmeldden, leverden natuurlijk de in Fransche dienst vervulde ambten den maatstaf voor de betrekkingen waartoe zij in het nieuwe Koninkrijk in aanmerking verlangden te komen.

wachte moeilijkheden blootstelde — dat zij er niet weinig mede verlegen zullen geweest zijn, kan men zich voorstellen. Want het was kort dag: den 10den was het ijs op den Bovenrijn in beweging gekomen en den 12den, reeds den dag nadat Blanken en Brunings aan den Minister hadden geschreven, vielen er doorbraken in den dijk van den polder Herwen, Aerdt en Pannerden. (1)

Spoedig handelen was dus een vereischte om de uitvoering van het plan nog mogelijk te maken, en dit geschiedde dan ook hoewel alleen de ons bekende voortvarendheid en werkkraacht van Blanken tegen zulk eene taak opgewassen konden heeten.

De brief van den Minister van 12 Januarij n°. VII (Bijlage 87) aan Brunings had geen uitwerking, hoe hoog daarin ook werd opgegeven van de vele „blijken van getrouwheid die hij in zijnen post gegeven heeft” en van de verwachting „dat hij in deze insgelijks Eed „en pligt zal observeeren en daardoor voorkomen zal eene gantsch „onberekenbare verantwoording”. Door die onheilspellende „gantsch onberekenbare verantwoording” liet Brunings zich evenmin vervaard maken als door de daaraan voorafgaande les dat de gegeven orders „ter beoordeeling van niemand wie het ook zij” stonden en hij die „niet door remarques mogt infructueus maken.” „Veelmin in critique omstandigheden” wordt daar als versterking bijgevoegd, hoewel juist die „critique omstandigheden” redenen te over hadden moeten zijn om alles vooruit met hem te overleggen. Maar door de tevoren geschetste begoocheling van zinnen waren zulke aarzelingen bij den ontwerper niet te verwachten.

Krachtens het slot van dien brief hield Blanken de voor Brunings bestemde bevelen n°. III en V terug (2) en nam zelf de regeling der eigenlijke uitvoering op zich. Met een spoed die zijne werkzaamheid wederom in het helderste licht stelt, ging hij tewerk. Reeds den 13den, toen hij de laatste ministrieële beslissing van den vorigen dag nog geen etmaal in handen kon hebben, had hij het werk bezuiden de Lek geheel aan de twee dijkbazen Cornelis Blokland en Andries Dekker opgedragen en hunne instructiën vastgesteld (Bijlagen 90 en 95). Daar te Vianen naar alle uit Vreeswijk te geven seinen uitgezien moest worden en Blokland bovendien reeds bij het tweede sein te Vreeswijk uit Vianen naar het Spoel of bij een tegenover Culemborg te geven sein naar deze stad vertrekken moest,

(1) Ditmaal alleen in den Duiker- of Deuker-dijk, den noordelijken dijk van den polder, zoodat de Nederrijn en Lek hierdoor niet zooals in 1803 met meer water werden bezwaard.

(2) De schrijver heeft de originelen in één (later te vermelden) dossier naast de voor Blanken bestemde authentieke afschriften zien liggen.

werd zekere Hendrik Homburg te Vianen tot seinwachter aangesteld en van eene seinmemorie (Bijlage 89) als instructie voorzien. (1) Verder kregen Blokland en Dekker, behalve hunne open „instructie en order” nog verzegelde geheime orders voor datgene wat zij bij ieder sein te doen hadden en die zij alleen mogten openen bij het zien van het daarbij behorende sein. Blokland ontving behalve een afschrift der seinmemorie (Bijlage 91), twee zulke orders resp. voor het 2de en 3de sein te Vreeswijk (Bijlage 93 en 94), Dekker twee andere (Bijlagen 96 en 97), waarvan de eerste voor het eenige sein tegenover Culemborg. Daar op de seinen nader wordt teruggekomen zij hier alleen opgemerkt dat volgens den inhoud der geheime orders de doorsteking steeds door beide dijkbazen in gemeen overleg moest worden uitgevoerd.

In verband met deze voorschriften werden de dijklegers der drie Hollandsche dijkbesturen van den Alblasserwaard, de Vijf-Heerenlanden en Arkel beneden de Zouwe aangewezen om onder de bevelen van Blokland de doorsteking te verrigten.

Voor die drie dijkscollegiën waren gesloten brieven (Bijlage 98) gereed gemaakt, die Blokland, zoodra het 1ste sein uit Vreeswijk gezien werd, moest afzenden en den last inhielden om twee honderd geschikte dijkwerkers met de noodige hoofdlieden enz., allen geheel toegerust zooals de convenanten dit voor de Gellicumsche en Asperensche overlaten voorschreven, dadelijk naar het noordelijke uiteinde van den Diefdijk (even beneden het Spoel) te doen vertrekken. Daar aangekomen moesten zij dan zoo noodig, dat is zoodra Blokland wist dat het derde sein te Vreeswijk of tegenover Culemborg werd gegeven, de door dezen te geven bevelen uitvoeren, waartoe door Blanken namens den Koning en den Minister uitdrukkelijk en met ernstige woorden het noodige zoowel aan het slot van Blokland's en Dekker's open instructiën (Bijlagen 90 en 95) als in hunne laatste geheime orders (Bijlagen 94 en 97) werd opgenomen, zoodat zij die stukken slechts aan de hoofden van het dijkleger hadden te vertoonen om zich te zien gehoorzamen. Tevens ontving Blokland vóór zijn vertrek naar Vianen de orders voor den kolonel Rittner, kommandant te Gorinchem, tot het zenden der soldaten naar den Zuider-Lekdijk en de Linge-overlaten (Bijlagen 99 en 100), welke brieven hij eveneens op het eerste sein te Vreeswijk moest afzenden.

Uit den tekst der medegedeelde stukken, die de lezing overwaardig

(1) De seinwachter kreeg echter de in Bijlage 89 opgenomen memorie niet dadelijk in handen, maar eene andere, die alleen datgene wat op de beide eerste seinen betrekking had, bevatte. De in Bijlage 91 medegedeelde memorie is, zooals ook uit den titel blijkt, alleen voor Blokland's gebruik bestemd geweest.

zijn, wordt het verloop, dat de uitvoering zou genomen hebben, te duidelijk om er nog iets bij te voegen. Terwijl de gang van zaken dezelfde was als in 1803, kreeg ook thans niemand, noch de dijkbazen, noch de dijkscollegiën, noch het dijkleger vroeger dan op het allerlaatste oogenblik kennis van de door ieder van hen te verrigten werkzaamheden. Verzet van de belanghebbenden werd hierdoor genoegzaam onmogelijk en weigering der bevelen, met zulke dreigende woorden à l'improviste gegeven, was evenmin te verwachten: aan den eersten schrik of indruk gehoor gevende zou iedereen verbluft en zonder tijd tot nadenken toezien of gewillig gehoorzamen. Ook in de uitvoering wordt dus de duistere karaktertrek van het geheele plan: het geheim en als bij verrassing optreden, tot in de kleinste bijzonderheden teruggevonden. (1)

Wat de seinen betreft kan na het te voren (blz. 64—65) daaromtrent medegedeelde volstaan worden met eene aanduiding der verschillen tusschen de thans vastgestelde en die van 1803. In laatstgenoemd jaar was zoowel voor de doorsteking van den dijk aan het Spoel als voor die boven Culemborg slechts één sein aangenomen nl. een vlag (of bij nacht een lantaarn) voor de eerste en twee vlaggen (of bij nacht twee lantaarns) voor de tweede doorsteking, allen uit den toren van Vreeswijk (vgl. Bijlagen 35, 36 en 37), zoodat de te Vianen gestationeerde dijkbaas alle seinen het eerst zag. Thans evenwel waren deze gesplitst en zouden die voor de „operatie” aan het Spoel te Vreeswijk aan den korenmolen, voor die boven Culemborg op de (toenmalige) batterij tegenover die stad worden gegeven. Verder werden, terwijl evenals in 1803 slechts één sein voor de doorsteking boven Culemborg zou gelden, in 1809 drie verschillende seinen te Vreeswijk onderscheiden en wel omdat Blanken thans niet te Gorinchem zou zijn om, zooals in 1803, de bevelen aan den garnizoenskommandant aldaar en aan de dijksbesturen te geven voor het zenden van de troepen en het dijkleger naar den Zuider-Lekdijk. Na de weigering van Brunings kon dit alleen aan Blokland, die te Vianen werd geplaatst, worden opgedragen en daar deze niets van te voren mogt weten, werden de hierboven beschreven brieven aan hem medegegeven. Het eerste sein diende nu om hem die te doen afzenden, het tweede om hem te gelasten met Dekker aan het Spoel

(1) Zoo moesten b. v. Blokland en Dekker hunne open Instructie en Order, alsmede hunne Geheime Orders en de geheime seimemoriën aan Blanken na de opruiming van het ijs teruggeven. Deze originele stukken met de handteekeningen van de beide dijkbazen en het zegel van Blanken heeft de schrijver mede in het dossier, waaruit de hem het eerst bekend geworden stukken zijn ontleend, gevonden. Beide dijkbazen hebben dus de taak, waarvoor zij bestemd zijn geweest, nimmer in bijzonderheden leeren kennen.

zamentekomen ten einde het berigt uit Vianen dat het derde sein daar gezien werd, aftewachten en dan met de inmiddels aangekomen dijklegers onder bedekking der troepen den dijk aan het Spoel doortesteken. Werd in plaats daarvan het sein tegenover Culemborg gegeven dan zou Dekker hem aan het Spoel komen opzoeken en moesten zij te zamen diens laatste geheime order openen om dienovereenkomstig hetzelfde werk boven de stad te verrigten. De beide eerste seinen dienden dus voor beide plaatsen van doorsteking.

Waren deze gewijzigde maatregelen noodig geworden omdat Blanken niet alleen het hoofd maar ook, nu Brunings ontbrak, zonder over de Lek te komen de hand moest en wilde blijven, daarmede werd tevens het voordeel verkregen dat de dijklegers eerder ter plaatse zouden zijn. In 1803 werd het berigt van het sein tot doorsteking eerst naar Gorinchem gezonden, daarna de order aan de dijksbesturen tot opzending van de dijklegers door Blanken gegeven en eerst dan konden die naar den Lekdijk vertrekken; al dit tijdverlies werd nu vermeden en het is niet te ontkennen dat de seinen van 1809 zeer vernuftig waren uitgedacht.

Voor het derde sein, dat te Vreeswijk eerst zou worden gegeven wanneer Blokland reeds uit Vianen vertrokken was, golden nog bijzondere voorzorgsmaatregelen. Het was opgenomen in eene afzonderlijke memorie (Bijlage 92) die Blokland eerst bij zijn vertrek uit Vianen aan den seinwachter mogt ter hand stellen (1); tevens moest hij dan aan dezen nog een vertrouwd persoon toevoegen ter voorkoming van alle vergissingen (zie Bijlage 93).

De alzoö bepaalde regeling had een groot voordeel doch er waren ook twee groote nadeelen aan verbonden. Vooreerst moest Blanken nu nog meer dan anders de toekomst raden en reeds vóór het werkelijk dreigen van gevaar de beide eerste seinen geven, waardoor de in het vorige hoofdstuk aangetoonde moeilijkheid der aanwijzing van het tijdstip der doorsteking nog grooter werd dan in 1803. Ten tweede moest het geheim reeds worden prijs gegeven nog vóórdat men zeker wist of de uitvoering inderdaad zou geschieden en het is ligt te begrijpen welke moeilijke uren dit voor Blanken, die zoozeer aan geheimhouding hechte, zou hebben opgeleverd. Want zoodra het dijkleger naar het Spoel was opgerukt en Blokland zijne tweede order had geopend werd het voornemen wereldkundig; elke verdere handeling zou dan door duizende bezorgden op beide rivieroeveren scherp bewaakt en de taak der aanduiding van het juiste oog-

(1) Dit is natuurlijk niet geschied; de schrijver heeft het origineel gezien, zoowel als de copie voor Blokland en de minuut.

blik derhalve ook hierdoor aanmerkelijk verzaard zijn geworden. Zoo wreekte zich het verlangen om alles in het geheim en geheel alleen te doen.

Door eigen schuld heeft Blanken in die angstvolle dagen van den 13den tot den 16den in eenen toestand verkeerd, dien ongetwijfeld niemand hem benijden zal en de ontzaggelijke last der verantwoordelijkheid heeft toen zoo zwaar op hem gedrukt dat hij die in de volgende jaren niet meer heeft aanvaard. Het laat zich beter gevoelen dan uitdrukken hoe de van nature reeds zoo prikkelbare gemoedgesteldheid moet geweest zijn van hem, die den omvang van de ramp eener inundatie volledig kende en toch den last hiertoe zou hebben moeten geven, op gevaar af van haar door onvoldoende berigten of verandering in de omstandigheden onnoodig over de bevolking eener geheele landstreek uittestorten.

Gelukkig is hij daarvoor gespaard gebleven. Tusschen den 12den en den 15den Januarij brak het ijs op den Bovenrijn en de Waal op, allerwege dijkbreuken veroorzakende terwijl het op Pannerdensch kanaal, Nederrijn en Lek onbewegelijk bleef zitten. (1) In den morgen van den 15den volgde eindelijk de grootste der ongelukken van dezen winter: de doorbraak van den Overbetuwschen Waaldijk te Oosterhout en te Loenen (beneden Lent) waardoor het land tusschen Waal en Lek tot aan den Diefdijk geheel geïnundeerd en daarmede de aftapping van de Lek naar die landen onmogelijk werd.

Terwijl het ijs voor Vreeswijk onbewegelijk bleef zitten (2) kon Blanken den 18den van af den Noorder-Lekdijk tegenover Culemborg (3) al den omvang der ellende, die hij in zijn stelsel aan de bewoners der overzijde had toegedacht, met eigen oogen aanschouwen en hij heeft zeker met een verligt gemoed in den nacht van 15 op 16 Februarij de bevelen (Bijlagen 100 en 101) aan den kolonel Rittner en de dijksbesturen afgezonden, om de Linge-overlaten tot aftapping eener *natuurlijke* inundatie onder militaire bedekking te openen. Ongetwijfeld echter zal hij, die een gevoelig hart bezat, bij die treurige ontkenning ook gejuicht hebben dat niet zijne hand, maar de

(1) Krajenhoff Hydr. en Topogr. Waarnemingen blz. 59 der Korte Aanteekeningen, in hoofdzaak overgenomen in Bijlage 5 van het Rapport der drie Inspecteurs van 1861, blz. 38—39. De Waal heeft bij het losgaan van den Bovenrijn al het ijs en water moeten afvoeren. (Vgl. ook v. Ewijk a. w. I blz. 82.)

(2) De Lek is eerst den 30 Januarij opgebroken (Vgl. Krajenhoff t. a. p.)

(3) De Alblasserwaard en de Vijf Heerenlanden overstroonden eerst den 30sten ten gevolge van de doorbraak, in den Noorder-Lingedijk bij Kedichem door het inundatiewater van den Tielerwaard veroorzaakt. Het bij Oosterhout en Loenen door de doorbraken ingestroomde water was reeds in den avond van den 17den te Culemborg en aan den Diefdijk aangekomen. (Vgl. v. Ewijk a. w. I blz. 89.)

magtige natuur die verderf aanbrengende wateren over de Geldersche landen had uitgestort en hem daardoor welligt een volgend leven had bespaard, waarin „de wroegingen over de noodeloos daarge-„stelde Coupure, over de nutteloos berokkende rampen, in veelvul-„dige gedaante verschijnen en steeds tegenwoordig blijven”. (1)

Werpen wij ook thans weder een blik op het geheel, zoo moet het oordeel zeker nog ongunstiger uitvallen dan aan het slot van het vorige hoofdstuk.

Door een welmeenend maar ligtvaardig vorst werd onder den invloed van een krachtig man een reddingsplan, zooals deze dat verstond, zonder eenig nadenken in het diepste geheim goedgekeurd. Zoozeer was het daarna gelukt de toebereidselen aan ieders oog te onttrekken, dat in geen enkel openbaar geschrift uit die dagen een woord daarover te vinden is en later in de officiense geschiedenis van den watersnood van 1809 (2) slechts eene, natuurlijk goedkeurende, zinspeling van algemeenen aard ten beste behoefde te worden gegeven, zonder vermelding van eene enkele bijzonderheid. De republikeinsche instellingen die in 1803 het werken in de verborgenheid onmogelijk hadden gemaakt, bestonden niet meer zoodat, met goedvinden van Koning en minister, de groote voorstander van den geweldigen

(1) Woorden uit het Rapport van den 8sten December 1803, door de vier Inspecteurs der Rivieren van Ommeren, W. Beijerinck, Krajenhoff en C. L. Brunings aan den Directeur-Generaal C. Brunings gezonden en reeds op blz. 96 medegedeeld.

(2) In v. Ewijk a. w. deel I, blz. 43, waar het volgende voorkomt (vgl. blz. 92 noot 4): „Zijne Excellentie, de toenmalige Directeur-Generaal, nu Minister van den „Waterstaat, had voorts van Zijne Majesteit den Koning den gewigtigen last ont-„vangen, om in dringende gevallen en bijaldien het afwenden van een grooter gevaar „het maken van doorsnijdingen noodzakelijk maken en de tijd, noch de onstandigheden „niet mogten toelaten, om Zijner Majesteits nadere orders te vragen, des noods „buiten deze orders zoodanige doorsnijdingen in de dijken te maken, als noodig mog-„ten bevonden worden, ten einde door de inundatie van een kleinder gedeelte eene „grootere en meer kostbare uitgestrektheid gronds voor overstroming te bewaren; „waartoe dan ook de noodige schikkingen beraamd en zoodanige instructiën uitge-„vaardigd wierden, dat in tijd van nood aan dezen hoogst belangrijken last met de „uiterste omzigtigheid ten nutte van het algemeen konde voldaan worden.” — Wan-„neer men niets anders weet dan dit, kan men er van maken wat men wil. Waar die doortesteken dijken eigenlijk lagen, wordt wijselijk verzwegen en onder de gewone klinkende tirades van „grooter” en „kleiner deel, uiterste omzigtigheid, hoogsten „nood” en dergelijke verborgen.

maatregel, tegen wiens invloed ook geen ander tegenwigt meer bestond, thans gelegenheid kreeg om, naar hij meende, het land te redden door dien maatregel uittevoeren op de manier die hij steeds voorgestaan had, maar vroeger niet was gevolgd. Wij zagen hem dan ook op zijne autocratische wijze, met niemand anders dan zich zelven te rade gaande, de zaak als een echt werk der duisternis ongehinderd verder in de details uitwerken, den nakomeling hiermede een sprekend voorbeeld gevende van de willekeur waartoe eene onbeperkte Napoleontische heerschappij leiden kan.

Alleen onder de hoede van zulke regeringsbeginselen kon zulk een plan groeijen en bloeijen, zulk een man de magt verwerven om met niets ontziende „beradenheid” zijn weg te gaan, aan welks einde hij eer en roem als de belooning voor zijn arbeid meende te ontdekken.

Of op dit laatste inderdaad kans bestond, kan ons het plan zelf leeren, zooals het in Blanken's hand was geworden. Want al is het ook niet tot uitvoering gekomen, uit de wijze waarop het werd ontworpen was de mislukking met zekerheid te voorspellen. De geheimzinnigheid, waarmede het bedekt werd, zou het ten verderve gebragt hebben, omdat als onmiddellijk gevolg daarvan Blanken, die trouwens niets liever wenschte, de geheele uitvoering op zich moest nemen en hiermede tevens zich zelven veroordeelde om enkel uit eigen oogen te zien. Bij eene taak als deze (1) schiet echter het menschelijk toevoozigt te kort en wordt de beslissing feitelijk aan de blinde kansen van het toeval of aan de persoonlijke indrukken der inkomende berigten overgelaten. De doorsteking zou dan ook, bij gemis van iederen maatstaf, van den oogenblikkelijken gemoedstoestand van een enkel man hebben afgehangen en het bevel daartoe honderd tegen één te vroeg of te laat zijn gegeven.

Met zulk een plan werd in 1809 het losgaan van het ijs afgewacht en wanneer men bedenkt hoeveel ellende de uitvoering op een verkeerd tijdstip zou hebben veroorzaakt, dan zijn weinige woorden krachtig genoeg om een stelsel te veroordeelen dat door verkeerde gevolg-

(1) Vergelijk het slot van Blanken's eindverslag, medegedeeld blz. 118 noot 2, doch vooral de blz. 101 noot 1 aangehaalde woorden uit zijne „Verhandeling over de algemeene rivier- en waterstaatkundige ontwerpen”, blz. 138—139. Blanken's hevige afkeer van Goudriaan's „aarden overlaten”, de vijanden van zijne waaiersluizen en de schoone gelegenheid om zijn tegenstander in het voorbijgaan nog eens een slag te geven, hebben hem hier blijkbaar verschalkt, want hij vergat dat toen hij die woorden schreef, het voorstel tot het maken van dezelfde doorsnijdingen, die hij hier zoover wegwerpt, minstens een zevental malen door *hem zelven* was gedaan en werkelijk ter uitvoering was gereed gemaakt. Hij zegt hier echter niets van, daar het niet paste bij zijn aanval op Goudriaan.

trekkingen en door het prikkelen der menschelijke eigenliefde in staat was den geest van bekwame mannen tot de beproeving van zulke hersenschimmen te verleiden.

Uit het volgende hoofdstuk zal blijken dat Blanken zelf de onuitvoerbaarheid der taak die hij in 1809 op zich nam heeft ingezien. In plaats echter dat hierdoor zijne oogen voor de onhoudbaarheid van het denkbeeld werden geopend, bleef hij het evenals in 1803 als een onfeilbaar redmiddel beschouwen en wrong hij zijne redeneringen in de vreemdste bogten om het, naar zijne meening met wegneming der gebleken fout, toch maar uitvoerbaar te maken. Wij zullen zien dat hij door die pogingen om zijne voorstellen met allerlei drogredenen te handhaven, de inwendige elementen van verderf nog meer naar de oppervlakte bragt en het geheele plan slechts nog dieper deed zinken.

III.

DE VERANDERINGEN TUSSCHEN 1810 EN 1813 IN DE PLANNEN GEBRAGT.

Gelijk aan het slot van het vorige hoofdstuk met een enkel woord werd vermeld, leerde de ondervinding in Januarij 1809 aan Blanken dat de last tot doorsteking van den Zuider-Lekdijk niet met kans op goed gevolg aan de beslissing van een enkel man kon worden opgedragen en werd in de volgende jaren hierin dan ook verandering gebragt. Dit hoofdstuk, waarin de daartoe betrekkelijke stukken zullen worden behandeld, kan dan tevens de mededeelingen over deze zaak besluiten. (1)

Zonder dat daarmede aan het in de Inleiding toegezegde te kort wordt gedaan zal hier alleen over die maatregelen worden gesproken waardoor het plan van 1809 gewijzigd is. Terwijl zodoende eene herhaling wordt vermeden van alles wat onveranderd bleef, wordt tevens het doel van dit geschrift: het geven eener voorstelling van het plan in zijn ontstaan en ontwikkeling, even goed bereikt als door

(1) Op het Rijksarchief zijn de stukken uit de jaren van het Fransch bestuur niet volledig voorhanden; de geheime stukken uit dien tijd zijn meest allen verloren gegaan en ontbreken geheel voor het in dit geschrift behandelde onderwerp.

het volledig beschrijven van de maatregelen voor elk jaar, die uit den aard der zaak op elkander gelijken en waarvan bovendien de uitvoering nimmer weder zoo nabij is geweest als in 1803 en 1809.

Op die wijze behoeven de meeste stukken uit de jaren 1810—13 geene behandeling en blijft ons slechts die van een tiental over. Hoewel weinig in aantal zijn deze echter zeer belangrijk.

Bij brief van van 19 Januarij 1810 n°. 1^b deed de Minister van Waterstaat (1) aan den Koning hetzelfde voorstel, dat wij hem als Directeur-Generaal in Decemher 1808 zagen aanbieden (blz. 109). Wederom volgde kort daarop de beslissing van Koning Lodewijk, ditmaal echter nog spoediger want het geheim koninklijk besluit dat magtiging tot het doorsteken van den Zuider-Lekdijk verleent, is gedateerd 20 Januarij 1810 n°. 2. Bij geheime ministrieële beschikking van den 27den Januarij n°. III werd wederom evenals bij die van 4 Januarij 1809 n°. I (blz. 114) Blanken met de uitvoering belast, die daarop bij brief van den 25sten (Bijlage 102) uit het Arkelshuis aan den Diefdijk (2) eene uitvoerige memorie (Bijlage 103) over de uitvoering aan den Minister zond.

Daaruit leeren wij de veranderingen kennen die Blanken's denkbeelden sedert Januarij 1809 hadden ondergaan. Hij begint met de algemeene bekende gewone argumenten, die reeds in 1803 tot verdediging van den maatregel werden aangevoerd, zoo sterk overdreven te vermelden dat hij zelfs Holland en Utrecht (3) in

(1) De op blz. 107 vermelde vereeniging van den Waterstaat met het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, had slechts zeer kort geduurd. Reeds bij Kon. Besluit van 22 Mei 1809, n°. 6, werd bepaald dat de administratie van den Waterstaat met ingang van 1 Junij d. a. v. een afzonderlijk Ministerie zou uitmaken. De Minister Twent werd toen Minister van Waterstaat. (Uit aangeh. Register Besturen 1795—1813 Rijksarchief.) Bij Kon. Besluit van 1 October 1809, n°. 1, werd verder de vroegere Administrateur (zie blz. 106 noot 2), thans Staatsraad J. van den Houte tot Administrateur-Generaal van den Waterstaat benoemd, om onmiddellijk onder den Minister de werkzaamheden van het Departement te leiden (idem).

(2) Dit is het zoogenaamde Dijkhuis of Gemeenelandshuis van de Vijf Heerenlanden, een weinig benoorden de aansluiting van den Diefdijk en den Noorder-Lingedijk aan eerstgenoemden dijk benoordoosten Leerdam gelegen. Blanken woonde hier in 1809 en 1810 tijdens de uitvoering der groote werken, aangelegd ter meerdere beveiliging (zie blz. 124 noot 5) van de Zuidhollandsche waterschappen bewesten den Diefdijk tegen overstrooming.

(3) Hoe deze provinciën door eene afleiding bij Culemborg voor eene inundatie zouden beveiligd zijn wanneer er eene doorbraak boven of beneden Wijk bij Duurstede in den Noorder-Lekdijk viel, wordt er niet bij gezegd. Bij een ijsdam boven het Beusichemsche veer kon de „gewichtige operatie” het herscheppen van Holland en Utrecht „in door visschers bewoonde meeren” reeds niet meer beletten. De geheele voorstelling moest trouwens alleen dienen om zijne geliefkoosde doorsnijdingen bij

zijne verbeelding reeds in meeren herschappen en door in armzalige hutten verblijfhoudende visschers bewoond ziet! Daarna wijst hij op de bekende vroegere plannen van Lulofs en Bolstra ⁽¹⁾ en de voorstellen van C. Brunings ⁽²⁾ en verklaart dat het bij eene doorsteking van den Zuider-Lekdijk voor de Vijf Heerenlanden en den Alblasserwaard te duchten gevaar ⁽³⁾ thans, in 1809, door den aanleg der Diefdijk- en Lingewerken ⁽⁴⁾ is weggenomen. Vervolgens de vroegere besluiten van 1803 en 1809 voor de doorsteking vermeldende zegt hij toen met dit „zorgelijk werk” belast te zijn geweest, ⁽⁵⁾ en daarbij niet alleen van de „grootte aangelegenheid” maar ook van „het moeilijke der uitvoering” overtuigd te zijn geworden. Die moeilijkheid, en dit is het voor ons belangrijke punt, bestaat volgens hem in de eerste plaats: „om te beoordeelen het tijdstip, wanneer de order tot dit gewichtig werk behoord gegeven te worden” en in de tweede plaats om de uitvoering „in de korst mogelijke tijd, het welk een hoofd vereijste is, tot stand te brengen.”

Over de middelen om het tweede te bereiken zal beneden nader gehandeld worden. Over het eerste schrijft hij: „de beoordeeling van het tijdstip om ze” (d. i. de maatregelen) „in werking te stellen vordert alle aandacht: vooral het laatste signaal van dadelijke doorsteking.” En uit de volgende woorden zien wij hoe zwaar de verantwoordelijkheid voor de beslissing in Januarij 1809 op hem, die zeer zeker niet ligt iets aan anderen zou overlaten, gedrukt moet hebben. „Ervaring”, zegt hij, „en daar op gegronde plaatselijke kennis wegens „de gesteldheid van de noorder-lekdijk, verdienen hier de eerste

eerstgenoemde stad goedgekeurd te krijgen en daarvoor mogt niet worden gezegd, dat deze niet voor alle gevallen konden dienen. (Zie het rapport der vier Inspecteurs van 1803, op blz. 94 v.v. medegedeeld)

(1) Vgl. blz. 110 noot 1.

(2) In zijne Consideratiën van 28 Maart 1804 over de verbetering der rivieren, waarin hij eene afleiding aan het Klaphek beneden Vreeswijk langs den Hollandschen IJssel en eene met sluizen beneden Culemborg voorslaat.

(3) Hier wordt, naar aanleiding van de in het vorig jaar door het inundatiewater uit Gelderland veroorzaakte overstroming dier landen, gedoeld op de afsluiting der Linge te Asperen en de verhooging der Dief- en Horndijken enz., waardoor zij thans eene sterkere keering dan vroeger ook tegen het bij Culemborg intelaten water hadden verkregen (zie blz. 132 noot 3 en blz. 136 noot 2).

(4) Die werken hebben echter in 1820 niet geholpen en het is nog onzeker of zij bij eene doorbraak boven aan de Waal of Nederrijn de Zuidhollandsche waterschappen voldoende beschermen kunnen. De inundatie van 1855, die zooveel lager dan die van 1820 bleef, kan daarvoor niet als bevestiging dienen.

(5) Dit is niet geheel juist. In 1803 was Krajenhoff, zooals men gezien heeft, er mede belast en had deze het inderdaad „zorgelijk” deel van het werk, nl. de bepaling van het oogenblik der doorsteking, moeten uitvoeren.

„aanmerking” weshalve hij „voorlopig” (dat is: vooraf) de benoeming eener „secreete Commissie” noodig oordeelt en aanraadt, die bij meerderheid van stemmen tot de doorsteking zou moeten besluiten na „zonder reserve hunne gedachten over den toestand der groote zaak finaal” te hebben „geuit”.

Blanken keerde hiermede terug tot de regeling die ten slotte in 1803 was aangenomen, maar wie denkt men wel dat naar zijne meening zitting in die commissie moesten hebben? Men gelooft zijne oogen niet wanneer men het leest: „de President benevens een of twee hoogheemraden uit het dijkscollegie van den noorder-lekdijk bovendams” met „een à twee der oudste (1) en kundigste dijkmeesters” van dat collegie! Behalve een door den Minister te benoemen voorzitter () zou de Inspecteur van den Waterstaat, tijdens de riviercorrespondentie te Vreeswijk gestationeerd, mede zitting hebben in dien „raad” die naar Blanken’s meening „allesints de vereischte competentie en geschiktheid bezitten „zoude, om oordeelkundig te beslissen, nopens het geeven der orders, „tot zulke belangrijke operatie.” En dat wel „bij meerderheid van stemmen” en „finaal”!

Zoo werd het collegie van den Noorder-Lekdijk bovendams tot regter in zijn eigen zaak bevorderd en kan men zien tot welke conclusiën een onhoudbaar stelsel leidt dat men trots alles niet wil loslaten. Het genoemde dijkscollegie is bij iedereen voorzeker bekend door de bekwaamheid en activiteit zijner leden, die den aan hunne zorg toevertrouwen dijk, afgezien van alle bijkomende omstandigheden, inderdaad tot een der besten van het land hebben gemaakt; maar ik ben overtuigd dat geen der tegenwoordige leden van het collegie dergelijke opdracht als Blanken hun wenschte toe te vertrouwen, in gemoede zou willen aannemen en daarmede toestemmen dat het, zijn eigen dijk het beste kennende, ook het best moet kunnen beoordeelen of tot behoud daarvan de dijk aan de overzijde al dan niet moet worden doorgestoken! Nog eens, men gelooft zijne oogen niet wanneer men ziet dat Blanken aan *hen* de verantwoordelijkheid die hem zelve te zwaar was geweest, wilde overdragen.

Een ieder die zich den toestand onzer rivieren bij eene gevaarlijke ijsbezetting en de rampen eener overstroming kan voorstellen, ziet dadelijk in hoe zij, die alsdan belast zijn met de verdediging van een dijk, waarachter hunne eigene bezittingen liggen, niet de per-

(1) Hier zal wel „oudste” in den zin van: „langsten diensttijd” en dus waarschijnlijk „meeste ervaring” bedoeld worden. Oudste in leeftijd geeft natuurlijk geen waarborg.

(2) Ik denk dat Blanken hiermede den Administrateur-Generaal van den Houte (zie blz. 136 noot 1) op het oog had, daar deze wel het eerst in aanmerking kwam.

sonen zijn om, wanneer er sprake is van het ontzetten van dien dijk, „oordeelkundig” te „beslissen”, dat wil zeggen om met „de vereischte competentie en geschiktheid” eene zaak waarvan zóóveel voor hen afhangt, van een zuiver objectief standpunt te beschouwen.

Het is dus buiten twijfel dat Blanken, niettegenstaande hij dijksverdediging en watersnood bij ondervinding kende, hier iets voorstelde, dat geheel in strijd is met de eerste grondbeginselen van dijkregt hier te lande en ten eenenmale de menschelijke natuur miskent. Hoe eerlijk en trouwhartig de leden der commissie zich in gemoede van hunne taak zouden trachten te kwijten, onmisbaar moesten het dreigende gevaar en de wetenschap dat het middel tot eigen redding binnen hun bereik lag, invloed op hun oordeel en dus, zonder dat zij er zich zelve van bewust waren, ook op hunne beslissing uitoefenen. Wie immer eene met ijs bezette rivier tot de kruinen der dijken heeft zien stijgen en zulke angstvolle uren zelf heeft doorleefd, kent de gemoedsstemming der achter die dijken wonenden; hij weet dat de bezorgdheid voor eigen have en goed dan alles beheerscht en dat er geen ingelanden bestaan, die „oordeelkundig beslissen” kunnen wanneer hunne eigendommen met ondergang bedreigd worden en zij die met opoffering van derden redden mogen.

Dat voorstel strekt dan ook weinig tot eer van Blanken, die het mogelijk maakte dat brave mannen tegen hun zin en als het ware buiten eigen weten tot eene slechte daad konden worden verleid. Het mag een roekeloos waagstuk heeten om de menschelijke standvastigheid zóó op de proef te stellen en hierboven werd niet te veel gezegd met de opmerking dat hij om zijn systeem te kunnen handhaven allerlei drogredenen heeft gebruikt. Zoo hij al immer zelf de verantwoordelijkheid niet meer op zich wilde nemen, zeker had hij nooit mogen aanraden die aan het collegie van den Lekdijk bovendams, de vertegenwoordiging der belanghebbenden, optedragen.

Zelf aanvaardde hij inderdaad dien last der „indicatie” niet meer: volgens het slot zijner memorie zou hij thans alleen de „uitvoering in loco” met „positieve en zeer nadrukkelijke macht en beschikking” als „Directeur in naam des Ministers” besturen. Of hij hiermede in achtung rijst moge een ieder voor zich beoordeelen. Bij zijne bekende groote bekwaamheden kan alleen in het ziekelijk overspannen schrikbeeld, dat hij zich blijkens den aanvang zijner memorie van eene doorbraak benoorden de Lek voorstelde, eenigermate de verklaring van zulke afdwalingen worden gevonden. (1)

(1) Dit beheerschte werkelijk alles bij hem. In zijne Memorie over de hooge aangelegenheid van den Noorder-Lekdijk en zijne sluisen, Utrecht 1829, zegt hij blz. 8: „De uitvoering van dit werk” (nl. de doorsteking van den Zuider-Lekdijk) „is

Bij zijne memorie was eene insgelijks geheime seinmemorie (Bijlage 104) gevoegd waarnit wij zien dat het seinstelsel nogmaals verandering heeft ondergaan. Het eerste sein gold evenals in 1809 alleen voor Vreeswijk en moest het oogenblik van de verzending der brieven aan de dijkbesturen aangeven. Het tweede zou daarentegen thans op vier plaatsen benoorden de Lek: Vreeswijk, Schalkwijk, Beusichemsche veer ⁽¹⁾ en Wijk bij Duurstede gegeven worden en den last beduiden om den dijk boven of beneden Culemborg op de vroeger daarvoor bestemde plaatsen steil aftegraven en wel *boven* de stad bij een sein van Wijk bij Duurstede en het wachthuis aan den Doornboom, daar *beneden* bij een van Schalkwijk en Vreeswijk en op beide punten bij een sein uit al de vier genoemde plaatsen. Het derde sein bedoelde op gelijke wijze de „finale doorsteking” boven of beneden de stad of op beide punten tegelijk.

Door dit alles werd het niet alleen mogelijk om spoediger dan vroeger den bij het derde sein bedoelden last volledig uit te voeren maar kon bovendien van vier uiteenliggende punten op den Noorder-Lekdijk het in den omtrek van ieder dier punten bestaande gevaar direct naar de zuidzijde der rivier worden geseind. De te voren (blz. 131) geschetste bezwaren werden daardoor echter niet verminderd en twee andere nadeelen in het leven geroepen. Vooreerst moest om het gevaar b.v. te Wijk bij Duurstede te beoordeelen, de geheele commissie daar aanwezig zijn voordat eene beslissing kon genomen worden en steeds zou daarmede evenveel tijd als vroeger voor het zenden der berigten naar Vreeswijk noodig was, verloren gaan, daar op het zeldzame toeval dat allen juist op zulk een gevaarlijk punt, zonder dat er een tweede elders aan den dijk bestond, vereenigd zouden zijn, niet mogt gerekend worden. Ten andere kon de „stijle afgraving en verzwakking langs de binnenglooijing” den Zuider-Lekdijk op de plaatsen der doorsteking in groot gevaar brengen. In een rivier-

„allermoeijelijkst en zeer verantwoordelijk, ja, met de allerbeste voorzorg en de „grootste inspanning van krachten, vatbaar voor mislukking, uit hoofde der ver- „schrikkelijke omstandigheden, welke deze kunstbewerking kan ontmoeten, als daar „zijn: de alsdan doorgaans rotsachtig hard bevrozene dijken; de dikwijls vrij ruwe „weersgesteldheid van sneeuw en stormweder; ijs en water; benevens de schrikver- „wekkende daad zelve om met eigen hand zoodanige overstromingen te bewerken; — „tegen al hetwelk alleen kan opwegen de bewustheid om te verhoeden duizend en „duizendmaal grootere en onherstelbare rampspoeden” (vgl. blz. 92 noot 4). Daarop volgen dan natuurlijk weder de „200,000 morgentalen” tegen de „slechts 10 à „11,000” waarop de „kunstbewerking” zou worden toegepast.

(1) Het wachthuis (van het Noorder-Lekdijk-collegie) aan den Doornboom, in de bijlagen genoemd, ligt bij het Beusichemsche veer op den noordelijken oever van de Lek.

toestand waarbij het tweede sein noodig werd, zal deze veelal eveneens bedenkelijk staan en waarschijnlijk het water tegen of dicht aan de kruin moeten keeren; door de afgraving belangrijk verzwakt, zou hij dus hoogst waarschijnlijk doorgebroken zijn zonder dat het gevaar benoorden de rivier het geven van het derde sein vereischte. Zoo werden ook hier de wijsheid en voorzigtigheid wederom bedrogen door de zucht naar spoed en het staren op één enkel doel.

Uit de aanteekening naast het hoofd der seinmemorie ziet men dat C. L. Brunings gedurende de riviercorrespondentie het station te Vreeswijk zou bezetten. Zeker is hij, hoewel thans de verantwoordelijkheid op het dijkscollegie, dat de beslissende stem had, rustte, weinig ingenomen geweest met zijne taak aldaar en er valt niet aan te twifelen dat hij in den „raad” tegen de doorsteking van den Zuider-Lekdijk zou gestemd hebben. Gelukkig is er ditmaal, voor zoover uit de zeer schrale berigten over den winter 1809/10 kan worden nagegaan, geen gevaar op de Lek geweest en zeker heeft destijds nergens langs die rivier doorbraak bedreigd. (1) Dat men zich overigens had trachten te wapenen tegen eene hernieuwde weigering van Brunings, blijkt uit het geheim ministerieel besluit van 27 Januarij n°. III (Bijlage 105) waarbij de Inspecteurs Brunings en van Deelen (2) „speciaal gelast” worden om alle „schikkingen of orders”, welke zij tengevolge van „alle zoodanige uitvoeringen en te nemen maatregelen als meest dienstig zullen bevonden worden” van Blanken zouden ontvangen, „met al hun vermogen te ondersteunen en stiptelijk te achtervolgen of te doen plaats hebben.” —

Het bewijs dat de door Blanken in 1810 gedane voorstellen onveranderd zijn aangenomen en goedgekeurd (3) wordt gevonden in de bijlagen 106, 107 en 108. Uit de beide eersten ziet men dat een jaar later (4) de Rekwestmeester, met de dienst der bruggen en wegen in de

(1) Kraijenhoff zegt in zijne Hydr. en Topogr. Waarnemingen (blz. 62 der Korte Aanteekeningen) niet eens dat het ijs op den Nederrijn en Lek zich gezet heeft, hoewel hij dit uitdrukkelijk voor IJssel, Maas, Waal en Merwede vermeldt.

(2) Waarschijnlijk is van Deelen met het werk bezuiden de Lek belast geweest. Met zekerheid heb ik daaromtrent echter niets kunnen vinden.

(3) De geheime stukken van 1810 ontbreken bijna allen op het Rijksarchief, doch Blanken's mededeeling op blz. 57 zijner Verhandeling over de Algemeene Rivier- en Waterstaatkundige Ontwerpen, dat „van jaar tot jaar” secrete „Gouvernements besluiten” zijn „uitgegeven”, geeft voldoende zekerheid hieromtrent.

(4) In dien tusschentijd was het Koninkrijk Holland bij Keizerlijk Decreet van 9 Julij 1810 bij Frankrijk ingelijfd, nadat reeds tevoren bij het tractaat van Parijs van 16 Maart 1810 geheel Noordbrabant en Zeeland, alsmede het gedeelte van Gelderland bezuiden de Waal en het gedeelte van het vroegere Holland bezuiden de Boven-Merwede en de Westkil aan den Keizer waren afgestaan. (Zie het decreet bij Rocquain a. w. blz. 332—334 en het tractaat aldaar blz. 317—322.)

Hollandsche Departementen belast, ⁽¹⁾ den 15den Januarij 1811 voor den Franschen Inspecteur-Generaal der bruggen en wegen Blanken ⁽²⁾ eene instructie voor de doorsteking van den Zuider-Lekdijk vaststelde, die bijna geheel gelijkloidend is met die van Januarij 1809 en dat C. L. Brunings last kreeg tot bijwoning der beraadslagingen van het dijkscollégie van den Noorder-Lekdijk bovendams over „de mogelijkheid” die „zoude kunnen exteren, dat, tot ontzet van den Noorder-Lekkendijk bovendams, eventuele coupures in den Zuider-Lekdijk noodzakelijk zouden kunnen worden beschouwd”. Terwijl verder dienzelfden dag de voorzitter van genoemd collégie werd uitgenoodigd om „ingevalle van toenemende nood” met „de Leeden tot het Dijkleger opgeroepen” te willen raadplegen over de „noodzakelijkheid „der middelen van ontzet, welke de omstandigheden ten aanzien van „den Noorder-Lekdijk onvermijdelijk zouden maken” en daarbij „te willen conserteeren” met den Inspecteur Brunings, die hem alle „preparatoire maatregelen” zou mededeelen.

Deze besluiten gaven Blanken aanleiding om aan den Rekwestmeester den 25sten Januarij een brief (Bijlage 109) te schrijven en aantedingen op het toezeggen van volledige schadeloosstelling aan de bewoners bezuiden de Lek, die ter wille van de landen benoorden die rivier zouden geïndeerd worden. Hij bepleit dit nadrukkelijk zoowel uit een oogpunt van billijkheid als in het belang van het welslagen der zaak zelve. Doet deze poging ons zijn goed hart

(1) Deze betrekking was bij Keizerlijk Decreet van 18 October 1810 (Moniteur van 25 October n°. 298) ingesteld en de instructie vastgesteld bij dat van 14 November 1810, n°. 33 (Moniteur van 16 November n°. 520). Van den Houte (zie blz. 136 noot 1) werd, om met 1 Januarij 1811 in functie te treden, benoemd bij Keiz. Decreet van 22 November 1810. (Uit aangeh. Register.)

(2) Bij het in de vorige noot vermelde Decreet van 14 November 1810, n°. 33 werd tevens het Waterstaatsbeheer in de „Hollandsche Departementen”, 7 in getal, geregeld. Zij vormden te zamen de „16me Division Inspectionnaire des Ponts et Chaussées” en waren in twee Sous-Divisions verdeeld. De eerste omvatte de departementen van de Zuiderzee, Bouches de la Meuse en Issel Supérieur, de tweede die van de Bouches de l'Issel, Frise, Ems Occidental en Ems Oriental. Tot Inspecteur-Général in de 1ste Sous-Division werd bij Keizerlijk Decreet van 2 Februarij 1811 benoemd J. Blanken Jansz., in de 2de A. F. Goudriaan (Reg. a. v.)

De groote rivieren behoorden dus bijna geheel tot Blanken's dienstkring. De bij het tractaat van 16 Maart 1810 afgestane landstreken (zie vorige blz. noot 4) behoorden niet tot de 16me Division maar tot eene andere, waarvan de Directeur Charles Maillard te Antwerpen woonde. Zeeland vormde het Departement der Bouches de l'Escaut, Noordbrabant met de landen bezuiden de Waal, Boven-Merwede en Westkil (tegenwoordig Nicuwe Merwede) dat van de Bouches du Rhin. Limburg was reeds sedert 1794 (Staats-Limburg sedert 1795) Fransch en maakte een deel uit van het Departement van de Roer.

en warm gevoel voor menschelijke ellende kennen, hoogst belangrijk is het lezen der beweegredenen die hij daarvoor aanvoert, daar een tegenstander van den maatregel geen krachtiger vertoog zou hebben kunnen leveren dan Blanken zelf en hij dit bij zijn voorzeker edel streven om de ramp eenigermate te lenigen geheel voorbij ziet. Veelbeteekenend zegt hij in den aanvang: „hoe bezwarend en tref- „ fend zekerlijk het zijn moge om tot redding van grootere belangen „ door handenarbeid de kapitale ringdijken te openen, welke strekken „ tot beveiliging van de eigendommen der ingezetenen, die dezelve „ bekostigd hebben, en onderhouden moesten”. Daarna worden „ de onvermijdelijke schrik en aandoening” van „ de reeds zoo diep ongelukkige ingezetenen” geschilderd, ingezetenen „ die dezelfde schatten „ en lasten betalen en volgens gelijke dijkwetten op gelijke beveili- „ ging aanspraak hebben”. En ten slotte brengt hij ook de uitvoerbaarheid van den maatregel tot niets terug door dezen eene „uitvoering” te noemen „voor welke het menschelijk vernuft, noch bepaalden tijd, noch omstandigheden kan vooruit zien” zooals hij met een versch voorbeeld aantoont en door te wijzen op „het uiterst moeilijke om „ werkdadiglijk rivierdijken te openen, en tot voldoende overlaten te „ doen dienen ten tijde als het water de Kruinen heeft bereikt, behalve de „ schadelijke gevolgen van grondgaten en à priori onberekenbare kosten”.

Waarlijk, Blanken's brief die hem als mensch zooveel eer aandoet, is de scherpste veroordeeling van zijn eigen werk en dat hij dit niettegenstaande alles niet gevoelde, is dit niet het krachtigst bewijs voor het chauvinisme, dat wij boven trachtten te schetsen en de helderste hoofden met droombeelden vervulde die hen de bezwaren en de onregtvaardigheid deden voorbijzien? —

Twee jaar later eindelijk zien wij in Januarij 1813 den „Directeur des Ponts et Chaussées en Hollande” (1) aan Blanken mededeelen (Bijlage 110) dat „Mr. le Conseiller d'Etat, Directeur-Général des „ Ponts et Chaussées a examiné en Conseil-Général des Ponts et „ Chaussées” het voorstel om „ en cas de besoin” de hooge Lekwateren door de dijken bezuiden die rivier afteleiden. Na de gebruikelijke tirade over de bewaring der vruchtbare departementen benoorden de Lek volgt dan nog de in den Conseil-Général gevallen opmerking dat N. B.! de opening in den dijk zoo mogelijk vooraf met rijswerk tegen vergrooting moet worden verzekerd!!

In even erbarmelijk Fransch als de Directeur gebruikte, verwijst

(1) Mollerus de vroegere Staatsraad en Minister van Koning Lodewijk. In het Register der besturen van 1795 tot 1813 op het Rijksarchief wordt niet vermeld wanneer hij daartoe is benoemd en van den Houthe's betrekking is opgeheven. Het is natuurlijk de 16me Division (zie vorige blz. noot 2) waarover hij Directeur was.

Blanken bij zijn uit Amsterdam gedateerd antwoord van den 26sten d. a. v. n°. 40/40 (Bijlage 111) naar zijne vroegere voorstellen die hij, te Amsterdam zijnde, niet dadelijk bij de hand had daar zijne minuten op het Arkelshuis berustten, doch waarvan de geheime expedities op het bureau van den Directeur voorhanden waren.

Zoo heeft hij zelfs onder al de ellende der Fransche heerschappij zijn veelgekoesterd plan niet opgegeven! Weinige feiten zijn beter in staat den nakomeling, die enkel vrijheid en zelfregering ziet, al de bitterheid van den smaad eener vreemde overheersching te doen gevoelen dan die ons thans bekende vergadering van den Conseil-Général des Ponts en Chaussées waarin door met ons land onbekende (1) Franschen in het verre Parijs vergunning werd gegeven om den Zuider-Lekdijk doortesteken. . . . wanneer het collegie van den Noorder-Lekdijk bovendams dit noodig zou oordeelen. (2)

En wat zal men bij dit alles ten slotte van Blanken zeggen?

Niemand kan hem, die door zijn ambt het levensonderhoud moest verdienen, in redelijkheid verwijten dat hij evenals al zijne ambtgenooten onder het Fransch bestuur in dienst bleef. Het aantal der in het leven onafhankelijken is niet zeer groot en zelfs van dezen hebben in den Franschen tijd verreweg de meesten om winstgevende posten, ijdele titels of invloed de gunst van den magtigen veroveraar gretig gezocht. (3)

Dát is hem dus niet ten kwade te duiden.

Evenmin dat hij, aan wiens goede trouw niemand twifelen kan, ook na 1810 aan den vreemdeling voorstellen deed tot doorsteking van den Zuider-Lekdijk, wanneer hij meende hierdoor het land te kunnen redden.

(1) Zooals voldoende blijkt uit de fraaije opmerking over het rijswerk, zoo mogelijk vóór de doorsteking aantebrenge!

(2) C. L. Brunings was destijds (zie blz. 122 noot 1) hoofdgenieur in het Departement der Bouches du Rhin en had niets meer te doen met de zaken die benoorden Waal en Merwede voorvielen. Wie in 1813 als president van den „raad over de doorsteking” is aangesteld kan ik niet mededeelen; de stukken ontbreken.

(3) Dit toch is geheel iets anders dan de betrekking te blijven vervullen die men vóór de inlijving bekleedde. Op dit laatste is toepasselijk wat mr. J. A. Sillem in zijne aangehaalde verhandeling blz. 113 zegt: „slechts vraag ik, wiens houding waardiger is: van hem die van den overweldigder geld aanneemt zonder er „iets voor uit te voeren” (zoals de latere Minister van Koning Willem I, mr. H. van Stralen, wien de verhandeling geldt) „of van den man die, la mort dans l'âme, „een openbaar ambt blijft bekleeden om het overweldigde vaderland, waar het mo- „gelijk is, voor verdrukking te beschermen. En de zoodanigen zijn er geweest, niet „één maar velen” — en wij kunnen onder hen gerust ook Blanken en zijne tijdgenooten onder de ingenieurs tellen.

Maar wèl dat hij daartoe de gevaarlijkste redeneringen heeft gebruikt en, zelf de verantwoordelijkheid ontwijkende, de moraliteit, gemoedskalmte en goede trouw van anderen op een te zware proef wilde stellen door te verlangen dat zij, met wegcijfering van eigen gevaar en belangen, in hunne eigene zaak even onbevoordeeld alsof het een wetenschappelijk vraagstuk gold, zouden beslissen.

Wèl dat hij van hen verwachtte dat zij in een toestand, door geen menschelijk verstand volledig te overzien, toch het reddende wapen dat hun werd toevertrouwd, niet zouden gebruiken dan op het juiste oogenblik wanneer het inderdaad noodig en de eenige uitkomst was geworden.

Want hierdoor liet hij het tweede tijdperk van de geschiedenis der zijdelingsche afleidingen, het laatste waarvoor alle bronnen zijn ontsloten, met eene dubbele anomalie eindigen.

IV.

BESCHOUWING VAN DE PLANNEN IN HET ALGEMEEN.

In de voorgaande bladzijden zijn de tot 1813 beraamde plannen om bij hoog opperwater en ijsgang door het doorsteken der bandijken op andere plaatsen verlichting aan den Noorder-Lekdijk te geven, uit de authentieke stukken medegedeeld en heeft de lezer gezien op welke wijze men voor de eerste maal heeft beproefd om het stelsel van zijdelingsche afleidingen, zooals het in de laatste jaren der 18de eeuw tot ontwikkeling kwam, in toepassing te brengen.

Aan het einde van die taak blijft ons nog over die pogingen in het algemeen te beschouwen zoowel ten opzichte van hunne voorbereiding en uitvoering, als met het oog op de doelmatigheid.

Wat het eerste betreft kunnen wij kort zijn. Het verhaal der gebeurtenissen heeft, naar ik vertrouw, genoegzaam aangetoond hoe gebrekkig de middelen, die men meende te moeten aangrijpen, zijn geweest en hoe gering de kans op goeden uitslag moest worden door de onvoldoende voorbereiding en aanwending dier middelen. Al het medegedeelde kan dan ook niet anders worden genoemd dan de geschiedenis van één doorlopenden kolossalen misgreep, waarbij beurtelings administratieve, staatsregterlijke, maatschappelijke en technische beginselen geschonden zijn om eindelijk uittelopen in een tegenwoordig onmogelijken toestand, waarvan men zich met weerzin afwendt.

Het tweede komt eigenlijk neer op de vraag of bij betere regeling en voorbereiding het middel inderdaad doel zou hebben getroffen, en met alle elementen; die dit konden verijdelen, rekening is gehouden.

Van zelve splitst zich die vraag in tweeën:

Is in het algemeen van zijdelingsche afleidingen heil te verwachten voor onze rivieren en rivierdistricten?

En ten tweede: Is dit meer bijzonder met de in het begin dezer eeuw beproefde soort van zijdelingsche afleidingen mogelijk?

De eerste dezer vragen behoeft hier niet opzettelijk onderzocht te worden daar zij buiten het doel van dit geschrift ligt. In zoover zal zij echter van zelve bij de beantwoording der tweede worden aangeroerd als het vóór 1813 beproefde redmiddel eigenschappen bezit die ook het geheele stelsel kenmerken.

De behandeling der tweede vraag geeft dus tevens gelegenheid om een blik op het stelsel in het algemeen te werpen.

Allereerst moet het dadelijk de aandacht trekken dat bij alle beraamde plannen de invloed, dien zij op de rivieren zelve zouden uitoefenen, geheel uit het oog werd verloren. Nergens is in de medegedeelde stukken van de rivieren sprake, nergens wordt de vraag beantwoord of ook maar gesteld in hoeverre de doorsteking der dijken zonder schade voor de stroombanen zelve zou te verrigten zijn. De nood van den Noorder-Lekdijk en het gevaar voor overstroming van Holland en Utrecht beheerscht alles: wegneming van dit gevaar is het eenige doel.

Om dit te verklaren is het noodig kortelijk na te gaan welke de omstandigheden zijn geweest waardoor het denkbeeld van zijdelingsche afleiding op den voorgrond werd gedrongen om gedurende vele jaren elke wezenlijke rivierverbetering tegen te houden.

Het bederf onzer rivieren was in den loop der 18de eeuw steeds toegenomen en gaandeweg tot eene inderdaad zorgelijke hoogte gestegen. De gevolgen van dat bederf waren zichtbaar geworden en de vreeselijke rampen van de noodlottige jaren 1784, 1795 en 1799 hadden de in den aanvang dezer eeuw levenden, die deze rampen moesten dragen, in een toestand van angst en zorg gebracht, dien men zich thans moeilijk kan voorstellen doch den grondtoon vormt van al de talloze geschriften uit dien tijd.

Men achtte den ondergang onvermijdelijk nabij en zag in dien hoogsten nood wanhopig naar redmiddelen uit. De indruk der be-

leefde ellende was zóó diep dat aan verbeelding en fantasie vrij spel gelaten toen in de geschiedenis dier rampvolle jaren gretig naar lichtpunten gezocht werd, die den draad tot de redding konden aanwijzen. Zóó vond men de doorbraak van 1795 aan het Spoel beneden Culemborg en de uitkomst die deze, naar men meende, aan den Noorder-Lekdijk had bezorgd. (1) En sedert werden de zijdelingsche afleidingen het palladium der redding, de eenige hulp in den bangen nood. (2)

Algemeen verkeerde dus de natie in dien tijd onder den indruk der verslagenheid, die groote nationale rampen steeds op den voet volgt, en hier door de onzichtbaarheid van den vijand en de hulpeloosheid, die de mensch tegenover de elementen steeds gevoelt, nog beangstigender op de gemoederen werkte. Zeide niet de commissie van 1803 in haar rapport aan het Staatsbewind (Bijlage 73) dat „wierdt daar in niet op de eene of andere wijze krachtadig „voorzien, vroeg of laat een gedeelte der Republiek zoude verslonden „worden, hetgeen nu nog mogelijk te voorkomen was, daar langer

(1) Zie de beschrijving van deze doorbraak en hare gevolgen in het Rapport der eerste Riviercommissie blz. 230—232 en in de daar aangehaalde Memorie van Blanken over den staat der rivieren blz. 66, alsmede zeer uitvoerig in de Consideratiën van C. Brunings van 28 Maart 1804, blz. 11.

(2) Dat de afleiding van de Lek bij Culemborg in het bijzonder en alle *in deze eeuw* ontworpen zijdelingsche afleidingen in het algemeen geheel op de doorbraak van 1795 steunen, bewijzen de Consideratiën van Brunings blz. 11—17, het Rapport der Eerste Riviercommissie blz. 228—233, de brief van Brunings dd. 11 Februarij 1803 aan Lorentz (Bijlage 13), Blanken in zijne Verhandeling over de algemeene rivieren waterstaatkundige ontwerpen blz. 55—56 en vooral in zijne Memorie over den Noorder-Lekdijk enz., alwaar hij blz. 7—8 zegt: „In het voorjaar van 1795 werd, „volgens de gedachten der meest deskundigen, de Noorder-Lekdijk bovendams van „het hoogst dreigend gevaar der bezwijking ontzet, door de dijkbreuk, welke toen „voorviel in den Zuider-Lekdijk aan het Spoel . . . Dit dadelijk voorbeeld de aandacht meer en meer gevestigd hebbende op deze gewigtige zaak en plaats, om zoo „lang aldaar de ontworpen sluisen niet gebouwd zijn, in den nood, hetzelfde te „bewerken, dat toevalligerwijze, in 1795, de kracht van het water heeft daargesteld, is daarvan het gevolg geweest, dat de onderscheidene Gouvernemen- ten „tijde van ijsgevaar, bij ernstige besluiten den last gegeven hebben, om in onver- „hoopten hoogen nood van den Noorder-Lekdijk bovendams, den Zuider-Lekdijk, hetzij „aan het voormelde Spoel beneden, hetzij boven Culemborg, met kracht van arbeiders „en buitengewone middelen door te steken” (vgl. blz. 139 noot 1).

Dat eene doorbraak of een overlaat den tegenoverliggenden dijk echter geen- zins redden zal, werd reeds door Velzen aangetoond, leeren de hierboven blz. 49 v.v. aangehaalde voorbeelden en geschriften en is weinige weken geleden door den heer van Diesen in zijn blz. 50 noot 1 aangehaald stuk nog eens uiteengezet. Het bewijs dat meer bijzonder de doorbraak van 1795 den Noorder-Lekdijk heeft gered, is uit den aard der zaak niet te leveren, gelijk reeds t. a. p. werd opgemerkt.

„verwijl de middelen bezwaarlijker zou maken of geheel wegnemen”; en zagen wij niet (Bijlage 103) welke schrikbeelden de beleefde en verwachte rampen in het prikkelbaar gemoed van Blanken hebben opgeroepen? Die angstverwekkende toekomst beheerschte alle hoofden en deed de in de 18de eeuw gestrooide zaden van het stelsel der zijdelingsche afleidingen tot ontwikkeling komen.

Toen kwam het jaar 1809 met al zijne ellende de verbijstering voltooijen. Zoozeer waren ook Koning Lodewijk ⁽¹⁾ en zijne regering door den schrik bevangen, dat zelfs de avontuurlijkste middelen werden aangegrepen. Moest niet het Comité Central, gekozen „uit de „meest geleerde en in den waterstaat meest kundige personen van dien „tijd” ⁽²⁾ onmiddellijk na den watersnood van dat jaar in onmogelijk korten tijd ⁽³⁾ een reddingsplan indienen, op het bepaald mandaat der zijdelingsche afleidingen gegrond? ⁽⁴⁾ Moest niet van Ommeren binnen vier dagen ⁽⁵⁾ een project inzenden om de dijken vóór den eerstvolgenden winter langs de beide oevers van den Bovenrijn, de

(1) Den indruk, dien de gebeurtenissen van dit jaar op hem maakten, kan men lezen in zijne Documents Historiques dl. III, blz. 17—21 en vooral in zijne Instructie voor het Comité Central, te vinden in Krajenhoff's Sluiting van Neder-Rhijn en Leck blz. 8—15 van de Bijlagen. Koning Lodewijk wilde liefst de Waalwateren over Grave en 's Hertogenbosch naar den Biesbosch leiden (zie 1re Question der Instructie). Hij was van meening dat „la sûreté totale d'une Nation entière est si prochainement et si totalement menacée” dat alleen bovenmenselijke dingen van de tot redding aantewendende pogingen mogten worden uitgesloten.

(2) Woorden van den Inspecteur Ferrand in zijne Memorie over den Lymerschen Overlaat, in de paragraaf Eindconsideratiën. Het Comité Central bestond uit de leden A. Blanken Jz., C. L. Brunings, C. van Deelen, A. F. Goudriaan, C. R. T. Krajenhoff, J. W. Raven en J. H. van Swinden, met Lorentz als archivaris. De meesten hunner zijn reeds in de vorige bladen genoemd. — Het Kon. Besluit hunner benoeming is van 22 Januarij 1809 n°. 1 en in Bijlage A van Krajenhoff's Sluiting van Neder-Rhijn en Leck te vinden; Raven bedankte voor de benoeming en werd bij besluit van 6 Februarij n°. 1 door M. van Beeck Calkoen vervangen. Zooals vroeger (blz. 94 noot 1) is vermeld, verliet Krajenhoff het Comité reeds eer de maand Maart ten einde was; hij verkreeg bij Kon. Besluit van den 28sten n°. 1 zijn ontslag.

(3) De Instructie is van 6 Februarij 1809 en het Comité moest reeds den 15den Februarij (bij postscriptum tot den 20sten verlengd) hare plannen indienen! Want: „pour avoir quelque chose de fait au premier Décembre, il faut commencer au premier Avril, et je crois que cela étant, il faut que les opinions des membres du Comité soyent d'accord au plus tard le 15me et avant s'il se peut” (t. a. p. blz. 11). Zóó dacht Koning Lodewijk, na den watersnood te hebben beleefd, en gezien! Dat het Comité den 20 Februarij nog niet „d'accord” was behoeft geen betoog.

(4) Vgl. de 1ere en 2me Question in de Instructie van het Comité bij Krajenhoff t. a. p. blz. 9—12.

(5) Hij kreeg deze opdracht den 11den en 19den Mei 1809! (zie Ferrand Lymersche overlaat 38ste Aanteekening) en antwoordde dat daarvoor 25 uren gaans dijken moesten worden afgeslecht.

Waal, het Pannerdensch Kanaal en langs de zuidzijde van de Lek aftegraven tot 1.20 M. onder den hoogsten waterstand van 1809 te Pannerden ⁽¹⁾ en dacht de Regering er toen niet ernstig aan om den Duitschen Bovenrijn over het Bergsche grondgebied ⁽²⁾ achter Doetinchem om naar den IJssel afteleiden? ⁽³⁾

Dit alles mag nimmer uit het oog worden verloren bij de beoordeeling van het stelsel. Nog in 1854 waarschuwde de Inspecteur Ferrand er voor dat men zelfs met van Ommeren's adviezen, ook van lateren tijd, voorzigtig moest zijn omdat hij de vier genoemde rampjaren had beleefd ⁽⁴⁾: zóó magtig is de indruk van den angst dezer jaren op de tijdgenooten geweest. Men zou en wilde destijds het land redden zonder op de rechten of belangen van anderen te letten; van daar die gewelddadige maatregelen, dat verachten van alle staats- en burgerregterlijke verplichtingen en bevoegdheden, die koortsachtige gejaagdheid om toch vooral bij de uitvoering door niets en niemand te worden belemmerd. Daar het denkbeeld, waarvan men de eenige redding verwachtte bovendien, gelijk wij geschetst hebben, de eigenschap bezat van de menschelijke eerzucht geweldig te prikkelen, wilde iedereen 's lands redder zijn, zag iedereen in zich zelve den uitvinder van het meest afdoende middel; de opkomende denkbeelden werden in eene zee van geschriften voor het publiek uitgestort en hoe autocratischer de natuur van den ontwerper was, hoe geweldiger middelen hij zou aanbevelen, hoe meer het doel zonder iets te ontzien zou worden nagestreefd zoodra zich eene gelegenheid tot toepassing aanbood: in Blanken zagen wij daarvan een voorbeeld. Zoo werd door de jagt naar de hoogste eer ten slotte een bodem bereid waarin exclusivisme en geheimzinnigheid welig konden opschieten en, vooral bij hen die de raadslieden der regeering waren, eerzuchtige droombeelden aankweekten. Van daar de diepe duisternis waarin een man als Blanken meende te moeten werken, die felle persoonlijke twist tusschen hem en zijn ambtgenoot Goudriaan, voor het oog van het publiek gevoerd en zelfs in de gehoorzaal van het eerste geleerde ligchaam des rijks niet gestaakt.

Aldus verklaren zich de voor ons onbegrijpelijke handelingen in de vorige hoofdstukken medegedeeld. — Maar onder zulke omstandigheden

(1) Men stelle zich voor wat er dan van de rivieren zou teregt gekomen zijn na één hoog opperwater!

(2) Vgl. blz. 109 noot 3. De stukken hierover vond ik op het Rijksarchief onder de geheime stukken over de afsluiting van den Ouden Rijnmond in 1810. (Zie ook Ferrand t. a. p.)

(3) Ook Blanken spreekt hiervan in zijne Verhandeling over de algemeene rivier- en waterstaatkundige ontwerpen blz. 43.

(4) Zie zijne boven aangehaalde verhandeling.

kon geen deugdelijk en wel doordacht plan tot stand komen. Met het vreeselijke gevaar voor oogen en zooals men meende dadelijk dreigende, moest men wel vergeten dat het Nederlandsche volk sinds eenwen tof zware taak heeft om de wateren van een groot deel van Europa langs de door de natuur aangewezen banen over zijn grondgebied naar zee te voeren. Men riep in koortsachtige vrees: „Wij zijn den ondergang nabij! Weg met dat water uit die rivieren en dat wel zoo spoedig mogelijk, om 't even waarheen!” en zag voorbij hoe uit die taak volgde dat men het water niet *dwingen* maar *leiden* moest, niet *dadelijk* geholpen *kon* zijn. Want in den directen strijd met de vijandige elementen delft de mensch steeds het onderspit en alleen door op tijd te werken wordt de overwinning behaald.

Aan een later geslacht dat in den tijd van Koning Lodewijk nog de kinderjaren doorleefde, kon het dus alleen gelukken het juiste middel op te sporen. Niet onder den geweldigen indruk van de ellende die geleden was, leerden eerst die later komenden onbevooroordeeld en met rustig overleg het kwaad onderkennen en daarmede tot zijnen oorsprong doordringende, ook de geneesmethode aanwijzen. Men ging het overdrevene van den noodkreet: „redding tot allen prijs!” inzien en langzamerhand won de overtuiging veld, dat de naar Nederland afstroomende watermassa's alleen dan zonder gevaar tot in zee konden gevoerd worden, wanneer de natie de rivieren zelve daarvoor geschikt wist te maken.

Bij hen die de rampspoedige gevolgen van den bedorven toestand onmiddellijk hadden moeten verduren en het gevaar onder de oogen hadden moeten zien, kon uit den aard der zaak zulk eene door eenvoud uitblinkende oplossing, die bovendien geen dadelijke redding verschafte, niet opkomen of ingang vinden.

Ook hier blijkt wederom hoe de mensch, voor eene groote vraag staande, ten allen tijde geneigd is om het eerst te grijpen naar hetgeen aan de oppervlakte ligt, hoe het „ce qu'on voit” meer dan het „ce qu'on ne voit pas” magt over het menschelijk gemoed bezit. Men *zag* het *water* en trachtte *dat* zoo spoedig mogelijk te verwijderen. Had men terstond dieper kunnen doordringen, dan zou men begrepen hebben dat die wateren zooveel gevaar en ellende te weeg bragten omdat men de stroomen had laten bederven, en den last niet hebben willen afschudden dien elk laag land aan de monden van groote rivieren heeft te dragen.

Want, en hiermede komen wij van zelf terug op het punt dat hierboven als het allereerst in het oog springende vermeld is, inderdaad zouden zijdelingsche afleidingen als de vóór 1813 ontworpen de rivier zeker nog meer bedorven en den toestand dus nog verergerd

hebben. Tusschen het punt waar eene kunstmatige aftapping wordt „vervaardigd” en de daarbeneden gelegen ijsverstopping, die het gevaar veroorzaakt, vindt het bij hoogen rivierstand medegevoerde zand eene als het ware opzettelijk gereedgemaakte plaats tot nederzetting in de rivier. En wanneer die ijsverstopping dan eindelijk opruimt kan de gemaakte opening niet zoo spoedig weder gedigt worden dat het vermogen der rivier benedenwaarts door het bovenwaarts zijdelings afstroomende water geene tijdelijke vermindering ondergaat en de hoofdgeulen dientengevolge nog meer in vermogen achteruitgaan. Altemaal gevolgen waardoor later weder zooveel te gemakkelijker ijsverstoppingen zullen ontstaan en deze wederom langer zullen standhouden. (1)

Gaandeweg zal dan de rivier bederven omdat de stroombaan alleen dan standvastig is wanneer de afvoeren gelijkmatig met waterstand en verhang volgens vaste verhoudingen veranderen. Dit verband kan niet gewelddadig worden verbroken zonder dat ook de afmetingen der stroombaan wijziging ondergaan, en na eenige doorstekingen zooals de vóór 1813 ontworpen zou dus ook de Lek beneden Culemborg snel in vermogen en diepte zijn verminderd. (2)

Daarom heeft men later, door de bestaande zijdelingsche afleidingen zooveel mogelijk opteheffen, getracht om het water steeds op de rivier te houden en ook bij hoogen waterstand in ééne massa vereenigd aftevoeren. Zóó zijn de Lijmersche overlaat, de overlaten langs den IJssel en gedeeltelijk ook die bij Heerewarden achtereenvolgens verdwenen en vroeg of laat zal de nadeelige invloed van deze laatsten op Waal en Maas zóó algemeen begrepen worden dat

(1) Van de door de beide Riviercommissiën van 1821 en 1828 aanbevolen zijdelingsche afleiding van den Bovenrijn door eene groene rivier in eene regte lijn van den Bovenrijn bij de Tolkamer (Lobith) naar den IJssel even boven Doesborgh, zeggen de Inspecteurs Ferrand en van der Kun in hun rapport van 1850 (blz. 142): „Wij vreezen dat bij ijsverstopping in het Bylandsch kanaal of in de monden van Waal en Neder-Rhijn . . . te veel water van den Duitschen Rhijn door de groene rivier zal afloopen; terwijl alsdan door het te langzaam opruimen van gezegde ijsverstoppingen dit bezwaar van den IJssel te lang zal duren.” — Hetzelfde zou zich op de Lek bij eene afleiding nabij Culemborg beneden de plaats der aftapping voordoen. Zooals bekend, hebben opeenschuiving en verstopping van het ijs bij voorkeur op ondiepe riviervakken plaats en zijn daar het volledigst. Juist door de zijdelingsche afleiding bovenwaarts zouden zulke vakken ontstaan (zie volgende noot).

(2) Op de in de vorige noot genoemde plaats zeggen de Inspecteurs over hetzelfde onderwerp: „Het bed van den Neder-Rhijn tusschen Pannerden en den IJsselmond” (dus beneden den bovenmond der zijdelingsche afleiding) „en enz. . . loopen groot gevaar door verlooming van den stroom te bederven.”

Het onmiddellijk beneden de zijdelingsche afleiding der Heerewaardensche overlaten gelegen gedeelte der Waal tusschen St. Andries en Loevestein levert nog een sprekend voorbeeld hoe eene rivier onder die omstandigheden bederven moet.

ook hunne geheele opheffing geen tegenstand meer zal ondervinden.

Doch men dacht in het begin dezer eeuw weinig om de rivier en alleen om het water, dat men steeds hooger zag klimmen en zag niet in dat bij zijdelingsche afleiding het werk, door de natuur met het langzaam bederf der rivieren verrigt, door de menschen veel sneller en volkomener zou worden overgenomen.

Ook afgezien van deze gevolgen zou het voorgestelde middel weinig aan het doel: dadelijke redding, hebben beantwoord. Want hoe kan eene aftapping te Culemborg den Noorder-Lekdijk helpen bij eene ijsverstopping ver bovenwaarts, bv. te Maurik, Wijk bij Duurstede of Ravenswaaij of op eenige van die punten te gelijk? Wat bij eene ijsverstopping meer benedenwaarts b. v. te Vianen of te Lexmond? De rivier zou hier toch, zoolang de verstopping bleef stand houden, nimmer lager gedaald zijn dan vóór de aftapping, ook al had men in gevaarlijke omstandigheden de Lek met ruim $2\frac{1}{2}$ maal haar middelbaar vermogen door de gemaakte opening afgevoerd. (1)

(1) Het gebeurt nimmer dat de ijsverstopping volstrekt geen water doorlaat, hoewel er voorbeelden zijn dat een ijsdam 2.30 M. water keerde. Derhalve zal b. v. in laatstbedoeld geval te Lexmond het water slechts zooveel lager dan te Culemborg kunnen dalen als noodig is om bij dien rivierstand de snelheid te verkrijgen waarbij evenveel van Vianen naar Lexmond stroomt als te Lexmond door de ijsverstopping heen afgevoerd wordt.

Om nu zonder uitvoerige becijferingen ook voor den niet-deskundige in ruwe getallen eenigzins duidelijk te maken wat er bij eene aftapping der Lek zal gebeuren, nemen wij om de gedachte te bepalen weder Culemborg en Lexmond aan en tevens ter vereenvoudiging dat het ijs bovenwaarts drijvende, benedenwaarts vast is, met een afvoer gelijk aan dien van Maart 1876, want alleen in zulken „hoogsten nood“ mag er van zijdelingsche afleiding sprake zijn. Veronderstellen wij verder voor Lexmond eene ijsverstopping, die zooveel water doorlaat, dat er tusschen Culemborg en Lexmond nog een verval van 0.30 M. bestaat, wat bij dien stand ongeveer met een afvoer gelijk aan 2 maal het middelbaar vermogen der Lek te Culemborg of 950 M^3 per seconde overeen zal komen. De Lek voert evenwel bij genoemden stand circa 2200 M^3 per seconde aan of circa 1250 M^3 per seconde meer en zal dus voortdurend boven de ijsverstopping blijven wassen totdat het, het eerst boven Lexmond of aan den Noorder-Lekdijk daartegenover, over den dijk begint te loopen. De dijk ligt hier 6.50 M. + A. P. en het water is dan in onze veronderstelling te Culemborg tot 6.80 M. + A. P. gewassen, aangenomen dat het onderstelde verval hetzelfde is gebleven. Nu wordt tot ontzet van den Noorder-Lekdijk de Zuider-Lekdijk aan het Spoel doorgestoken en is het duidelijk dat deze afleiding 1250 M^3 per seconde zal moeten afvoeren om de rivier te Culemborg tot staan te brengen. Zoolang dit echter niet het geval is en de ijsdam blijft stand houden, zal men niets van dit alles te Lexmond bemerken, integendeel voortdurend nog was blijven waarnemen. Het gevaar vermindert dus boven en tegenover Lexmond niet en reeds bij de minste toeneming der digtheid van de ijsverstopping (om niet van afschuiving, verzinking en dergelijke ongevallen te spreken) zal de dijk op een der oevers bezwijken, alsof er in het geheel geen zijdelingsche afleiding ware gemaakt.

Een ander nadeel. Wie kon zekerheid geven dat bij de „rotsachtig hard bevrozene dijken” waarvoor Blanken zoo bevreesd is ⁽¹⁾, de doorsteking tijdig genoeg kon worden uitgevoerd om eene ramp te voorkomen in een geval waarin enkele uren alles beslissen? Zou men dan niet steeds te vroeg moeten beginnen en daarentegen toch ook, om geen onnoodige overstroming te veroorzaken, steeds te laat? Speelde men daardoor niet een hoog, niet te berekenen spel en was het dus niet reeds van te voren wiskunstig zeker dat men nooit het juiste oogenblik kan treffen?

Zou na de doorsteking het gevaar dat men voorkomen wilde, niet dadelijk weder intreden zoodra het door de opening afgevoerde ijs zich daarachter weder opeenschoof en zoodoende den waterafvoer belemmerde of deed ophouden? Het was immers genoeg bekend dat het binnendijksche land bezuiden de Lek allerlei hindernissen oplevert, waartegen het ijs zoo ligt bevangen wordt.

Was het eindelijk wel geheel zeker dat de Dief- en Lingedijken den aandrang van het overstromingswater konden verduren? En zoo neen, zou dan niet „ter voorkoming van grooter nadeel” een *ander* „grooter nadeel” in het leven worden geroepen? ⁽²⁾ Men wist toch hoe bij natuurlijke doorbraak aan de bovenrivieren die dijken ernstig door het inundatiewater, dat zij alsdan uit Zuidholland moeten keeren bedreigd worden ⁽³⁾ en dat het voor die dijken geen verschil maakte of zij de bij Culemborg ingelaten Lekwateren dan wel het inundatiewater van eene natuurlijke doorbraak hadden te weerstaan. Het was de vraag of het bij „11000 morgentalen” blijven zou en dus vóór alles een gebiedend vereischte dat *dit* argument, waarop het geheele plan steunde, nimmer kon falen. Die zekerheid was echter niet te geven en Blanken had dit reeds in 1809 gevoeld (blz. 137).

Maar waar te beginnen en te eindigen, ook zonder de reeds in de vorige hoofdstukken uiteengezette bezwaren, die meer de uitvoering zelve betreffen, te herhalen! De gedachte, waarvan men uitging was verkeerd en onder den invloed van den schrik tot eenige waarheid verheven. Dáártegen moest alle redenering en bewijs wel

(1) Hij rekent dit onder de „verschrikkelijke omstandigheden” (Zie blz. 139 noot 1).

(2) In 1726, 1741 en 1809 was de Noorder-Lingedijk doorgebroken en dit geschiedde in 1820 nogmaals, nadat de in 1809 gelegde Nieuwe Zuider-Lingedijk vooraf mede doorgebroken was. (Vgl. blz. 137 noot 3.)

(3) De ondergrond onder de Dief- en Lingedijken is bekend als slecht. In 1820 moest de Nieuwe Zuider-Lingedijk in weinige uren tijds 5½ M. water keeren en is dan ook bezweken.

afstuiten en het chauvinisme alleen het woord blijven. Want men *wilde dadelijke* redding en *wilde* blind zijn — Velsen had immers reeds 60 jaar te voren de onmogelijkheid aangewezen om door zijdelingsche afleiding werkelijk hulp te verschaffen.

Al de gebreken en nadeelen der eerste proefneming zijn dus terugtevoeren tot en vinden hun oorsprong in de natuur van het stelsel zelf, waarvan het nader onderzoek, gelijk gezegd, buiten het doel van dit geschrift ligt. Trouwens *hier* behoeft er niet nog eens over te worden uitgeweid: de lezer kan allerwege argumenten in overvloed vinden, tal van malen op uitstekende wijze uiteengezet. Velsen heeft reeds in de eerste helft der 18de eeuw het geheele systeem zóó in den grond vernietigd (1) dat hij bij het uitgeven zijner verhandeling (2) had kunnen uitroepen wat ruim een eeuw later een beroemd geleerde onzer dagen, toen hij zijn tegenstander versloeg, zoo karakteristiek heeft neergeschreven. (3) Op hem zijn vele anderen gevolgd en ten slotte hebben de Inspecteurs Ferrand en van der Kun in hun welbekend rapport van 1850 (4) alles in een kort geheel tot eene waarschuwing voor de toekomst vereenigd. En juist terwijl dit gescheven wordt, heeft de Heer van Diesen het stelsel nogmaals aan algemeene beginselen getoetst en in weinige bladzijden gevonnist op eene wijze, die voorzeker de schrijver niet verbeteren kan. (5)

In waterstaatszaken is men hier te lande reeds van oudsher aan de vreemdste dingen en plannen gewend; (6) men herinnere zich

(1) Zie blz. 192—194 en blz. 199—204 van zijne in de volgende noot te noemen Rivierkundige Verhandeling.

(2) Rivierkundige Verhandeling, afgeleid uit waterwigt- en waterbeweegkundige grondbeginselen, en toepasselijk gemaakt op de rivieren den Rhijn, de Maas, de Merwede en de Lek, door Cornelis Velsen, Geadmitteerd Landmeter. Met pltn. en krtn. Amsterdam 1749. — Ik citeer overal dezen eersten druk.

Velsen was landmeter in Holland en behandelt dus alleen de deelen der bovengenoemde rivieren, die destijds in Holland gelegen waren. Over de bovenrivieren spreekt hij slechts waar die met de rivieren in Holland in verband staan.

(3) „Wat den Heer van der Horst betreft, ik hoop dat met mijn betoog de zaak „afgedaan zal zijn. Nadat ik mijne tegenpartij meende verslagen te hebben, heb ik „hem nog eens overeind gezet, omgekeerd en aan de haren getrokken, om te zien „of hij wel goed dood was. Ik geloof ja.” — Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink in: Het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxon, historisch-kritisch onderzoek. Amsterdam 1853, blz. VIII.

(4) Reeds tevoren en ook tegenover den titel vermeld.

(5) Zijdelingsche afleiding van water uit een rivier over een der dijken, door G. van Diesen, in de Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeling Natuurkunde, 2de reeks deel XV, 1879 (reeds hiervóór blz. 50 noot 1 en blz. 147 noot 2 aangehaald).

(6) Men leze b. v. in het Rapport der tweede Riviercommissie van 1828, t. a. p.

daartoe slechts o. a. de ijzeren poort, waarin een „uitvinder” den Bovenrijn even buiten onze grenzen wilde „prangen” (1); maar is dit erger dan de avontuurlijke proefnemingen boven (blz. 148 v. v.) medegedeeld?

De dolste plannen, ooit door leeken en niet-leeken voorgesteld, staan immers ook gelijk met datgene wat een begaafd man als Blanken in allen ernst voorstelde: om namelijk de bij Culemborg ingelaten Lekwateren desnoods naar het Bergsche Veld dwars over de Boven-Merwede heen aftevoeren wanneer deze laatste rivier niet tijdig genoeg van ijs en water bevrijd geraakte, en daartoe den regter Waaldijk van Herwijnen tot Dalem en den linker Maasdijk boven Woudrichem aftegraven! (2)

Tot het uitvinden van zulke onzinnigheden zet het stelsel de deur open door vrij spel aan de verbeelding te laten. De toepassing kan dan eene manie worden: zien wij niet Blanken den landmeter Beijerinck naar Brabant zenden (Bijlage 69) om te onderzoeken of daar welligt ook nog een overlaat of overlaatje kon worden gemaakt?

Zóózeer had het gevaar iedereen bedwelmd; de overtuiging en ijver, waarmede een onder die toestanden groot geworden stelsel door vurige aanhangers aldus werd geloofd en vereerd, moesten ten slotte wel in volslagen chauvinisme ontaarden.

De in de voorgaande hoofdstukken medegedeelde gebeurtenissen geven echter evenals iedere geschiedenis, die der volken zoowel als die van stelsels, eene bemoedigende les. Zij leeren dat elk op een verkeerd beginsel steunend denkbeeld de kiem van het verderf in zich draagt, die steeds groeiende eindelijk al het andere overvleugelt en verstikt. Zoo zagen wij het ook hier gaan: bij de pogingen om de bezwaren, die zich onder de voorbereiding vertoonden, wegte-

blz. 105 en 106, de adviezen van Verloop, Röntgen, v. Westerholt en Gehrels, in het Rapport der drie Inspecteurs van den Waterstaat van 27 September 1861 de blz. 18—28 en blz. 59 en in hun Vervolg-Rapport van 10 October 1861 de blz. 26—27.

(1) Blz. 21 van het Rapport van 27 September 1861, in de vorige noot genoemd.

(2) Het Lekwater moest dan verder over de afteslechten binnendijken in het land van Altena en door den te openen dijk langs de Bakkerskil op deze en verder op het Bergsche Veld en den Amer geloosd worden! De Memorie waarin dit werd voorgesteld is van 16 December 1825 n°. 1258 (zie blz. 15 en noot 4 aldaar), die de schrijver zelf onder de oogen gehad heeft en ongetwijfeld in originali in het archief van het Departement van Waterstaat enz. berusten zal. Men zal toegeven dat zulk een plan inderdaad weinig verschilt van b. v. dat van zekeren J. W. Laane, die het Waalwater van Nijmegen met tunnels onder de Maas en de Zuid-Willemsvaart dwars door Noordbrabant naar de Oosterschelde bij Bergen op Zoom wilde leiden. (Vervolg-Rapport der drie Inspecteurs van 1861, blz. 26.)

nemen werd het plan langzamerhand verpletterd onder de uit zijn wezen voortvloeiende moeilijkheden en kon het ten slotte voor den vurigen aanhanger alleen gehandhaafd worden door er het wangedrocht van te maken dat wij in het 3de hoofdstuk leerden kennen. In aard en wezen ongezond moest het onvermijdelijk onder de vuurproef der toepassing zoo ellendig eindigen.

Is dit het lot geweest van de plannen vóór 1813, het stelsel zelf geen ander gehad. Reeds in zijn bloeitijd van 1809 tot 1820 kon het zelfs bij de eigene aanhangers de juistere beginselen niet vernietigen. Na Velsen kwam Brunings reeds in 1804 met zijne Consideratiën waarin zoozeer op de verbetering der rivieren wordt aangedrongen, al wordt die ook aan de afleiding der Lek langs den Hollandschen IJssel gekoppeld. ⁽¹⁾ En op dezen volgde Krajenhoff in 1815 met de sluiting van Nederrijn en Lek, ⁽²⁾ een plan waarin, hoeveel bezwaren er overigens ook tegen bestaan, toch de gedachte aan beteren directen afvoer langs de rivieren zelven op den voorgrond staat. Daarna verscheen in 1823 het ontwerp tot scheiding van Waal en Maas van dezelfde hand ⁽³⁾ en volgde iets vroeger ook Blanken met het plan tot vorming eener Nieuwe Merwede. ⁽⁴⁾ Zoo drong de waarheid zelfs tot onder de vurigste aanhangers der zijdelingsche afleidingen ⁽⁵⁾ door, zoodra de schrik van 1784—1809 wat begon te bedaren en kalmer over den toestand waarin men verkeerde en over de middelen tot verbetering kon worden nagedacht.

(1) Consideratiën nopens de Algemeene Verbetering der Hoofd-Rivieren binnen de Bataafsche Republiek, opgesteld door den Directeur-Generaal van 's Lands Rivier- en Zeewerken C. Brunings, Zwanenburg 28 Maart 1804, welke verhandeling reeds meermalen in dit geschrift is aangehaald. In de Iste Afdeeling wordt de verbetering der rivieren behandeld, in de IIIde, blz. 13—14, de afleiding langs den Hollandschen IJssel, die zooals men weet door de eerste Riviercommissie in haar Rapport blz. 225—228 verworpen is. (Vgl. blz. 137 noot 2.)

(2) Zie blz. 46 noot 4.

(3) Proeve van een Ontwerp tot scheiding der Rivieren de Waal en de Boven-Maas, en het doen afloopen dezer laatste over hare oude bedding op het Bergsche Veld, Nijmegen 1823.

(4) Memorie ter verklaring van de grondbeginselen waarop rustende zijn de beschouwing en de daarbij voorgestelde ontwerpen tot het herleiden en geheel vereenigd openen van de zoogenaamde Werkendamsche Killen in ééne nieuwe Merwede als Hoofdriever enz., Amsterdam 1819, in hetzelfde jaar gevolgd door eene: Vervolg-Memorie ter oplossing van bijzondere bedenkingen tegen het ontwerp tot het herleiden enz. (als voren), Amsterdam 1819.

(5) Natuurlijk slechts ten deele, daar b. v. Blanken, gelijk is medegedeeld (blz. 15 noot 4 en blz. 155) de doorsteking der dijken nimmer geheel heeft losgelaten. Goudriaan was echter de eenige die geheel op zijn oude standpunt bleef staan en zijne overlaten als het arcanum der redding bleef beschouwen. Krajenhoff is er reeds sinds 1803 volkomen vrij van geweest, zooals tevoren is aangetoond.

Nog eenmaal kwam er eene wending met de gebeurtenissen van 1820, die de paniek van 1809 deden herleven. Terwijl door de opdracht aan het Comité-Central (1) in 1809 de zijdelingsche afeidingen officieel tot een onbestreden dogma werden verklaard, herhaalde zich dit in 1821 toen de eerste Riviercommissie hetzelfde mandaat doch met meerdere tijdruimte medekreeg.

Weer was alzoo de angst meesteres over de gemoederen geworden en vierde het stelsel een triomf.

Het was echter de laatste. Want thans gaat de geschiedenis ons ook hier de tweede, op elk gebied herhaalde, les geven: dat een op onjuiste gronden steunend denkbeeld voor ernstig onderzoek bezwijkt en de waarheid ten slotte boven drijft. Gedurende een menschenleeftijd zonder groote watersnooden, zien wij het stelsel langzaam maar onherstelbaar zijn ondergang tegemoet gaan, terwijl een nieuw geslacht van mannen, die 1809 niet gekend hadden, opgroeide en onbevangen door den schrik, met nieuwe denkbeelden bezield de ingenieursloopbaan ging betreden.

De wet der historische ontwikkeling kan ook hier duidelijk worden herkend.

Reeds de eerste Riviercommissie legde de bijl aan den boom, die in 1820 nog zoo krachtig bloeide, door in haar rapport van 1825 tal van in 1809 nog voor redmiddelen gehouden zijdelingsche afeidingen in de „tweede klasse” te stellen en, hoewel nog aarzelend, tot later te verschuiven onder aanbeveling van het plan voor de vorming eener Nieuwe Merwede.

Nadat dit rapport eene geheele waterstaats-litteratuur in het leven had geroepen en van alle kanten was onderzocht, gaf de tweede Riviercommissie van 1828 er den eersten slag tegen met het verwerpen van de afeidingen door den Zuider-Lekdijk en het land van Altena in haar rapport van 1849. (2)

En eindelijk hebben de Inspecteurs Ferrand en van der Kun hem in hun rapport van 1850 over de normalisering der rivieren geheel omgehouden.

Na dertig jaren onderzoek had men ten slotte geleerd de aan de oppervlakte liggende dingen voorbijtegaan en den wortel van het kwaad te herkennen. (3)

(1) Zie blz. 148 en de noten aldaar.

(2) Blz. 125 en 127 van haar vroeger aangehaald Rapport.

(3) Hoezeer de tijden en denkbeelden veranderd zijn heeft 1861, het laatste jaar van watersnood (want 1876 telt niet mede in de eigenlijke beteekenis van dit woord) geleerd. Ook toen werden evenals in 1809 en 1821 deskundigen met een buitengewoon onderzoek belast naar de middelen „om de ondervonden onheilen zoo-

Zoo kwamen de grondbeginselen, eenmaal door Velsen ⁽¹⁾ in naïve taal aan de Nederlanders verkondigd, na ruim eene eeuw tot hun regt en zonderling moet het de thans levenden treffen wanneer zij hem in zijn bekend geschrift b. v. werken op de Lek en Nieuwe Maas noodig zien oordeelen die dáár na 1860 bijna onveranderd zijn of worden aangelegd. ⁽²⁾

Waarlijk die eenvoudige „landmeter” die zonder galmende woorden ⁽³⁾ in een eenvoudig boekje de waarheid voorstond, het stelsel van overlaten afmaakte en aantoonde dat in de rivieren zelve, als de bron van alle kwaad, ook de middelen tot redding moesten worden gezocht, die man heeft boven alle anderen regt op de dankbaarheid eener nakomelingschap, die gaarne veilig in een van groote stroomen doorsneden land wil wonen. Veel meer regt dan de meeste hooggeplaatste mannen, die, met onderscheidingen overladen, in de eerste tijden van Koning Willem I de redders van het land wilden zijn en in tal van dikke, onverteerbare kwartijnen met ellenlange titels aan de natie hunne wijsheid in daverende volzinnen als de eenige ware redding uit den nood hebben aangeprezen.

Thans na een halve eeuw is het meer dan tijd om ook buiten den kleinen kring der deskundigen, die dit voor zich zelve reeds lang

„veel mogelijk te lenigen en de herhaling er van te verhoeden”. Daarop volgde het bekende Rapport met Vervolg-Rapport der drie Inspecteurs (van der Kun, Fijnje van Salverda en F. W. Conrad) van 1861, om de verbetering der rivieren en afscheiding der riviertakken nog krachtiger dan tot dusverre voortzetten. Over zijdelingsche afdelingen komt daarin geen woord tot aanbeveling voor en in dienzelfden tijd zijn die ook door geen enkel ingenieur voorgesteld of aangeraden.

(1) Nergens heb ik omtrent dezen merkwaardigen man iets kunnen vinden; het Biographisch Woordenboek van v. d. Aa en anderen vermeldt alleen drie zijner geschriften. Zijn er geen gegevens voorhanden om hem nader te leeren kennen en licht te verspreiden over zijne persoonlijkheid, ontwikkeling en werken?

(2) Zie zijne aangehaalde Rivierkundige Verhandeling blz. 223—227 en blz. 245—247. Op de eerstgenoemde plaats stelt hij zelfs normale breedten zoowel voor het zomerbed als voor het winterbed van de Lek met zeewaartsche verruiming voor. De op de tweede plaats vermelde werken zijn in de laatste jaren reeds uitgevoerd (afgraving beneden Vlaardingen en te Delfshaven) of in beginsel aangenomen (inkorting haven Maas-sluis). Hij stond ook reeds het denkbeeld voor om meer water op het Scheur en dus langs Maasluis naar zee te brengen, alsmede de later door den overleden Inspecteur J. A. Beijerinck uitgewerkte afsnijding van de Nieuwe Maas tegenover Rotterdam door het eiland Feijenoord. Ook de afgraving van den Kloppenwaard tegenover Hardinxveld op de Boven-Merwede (zie blz. 247 van zijn geschrift) is na 1860 uitgevoerd.

(3) Hoewel de redeneertrant voor onzen tijd vreemd is. Maar dit heeft zijn werk met alle geschriften uit de 18de eeuw gemeen en werd later, gelijk men aan Blanken's werken kan zien, nog veel erger.

hebben gedaan, met de traditie uit die tijden te breken en openlijk de eer te geven aan wien zij toekomt. Niemand zal daardoor werkelijke verdiensten verkleinen, en miskennen of vergeten dat Brunings de bovenrivieren verbeterd, Kraijenhoff de scheiding van Waal en Maas, Blanken het eerste bepaalde plan van de Nieuwe Merwede ontworpen heeft. Maar de beginselen, waarop die plannen berusten zijn door Velsen het eerst ontwikkeld en aangegeven: *hij* alleen is de vader onzer rivierverbetering geweest.

Nog ééne vraag blijft ter beantwoording over.

Hierboven is aangetoond hoe verleidelijk het stelsel der zijdelingsche afleidingen zich bij den eersten blik aanbeveelt, hoe het de meest fantastische plannen toelaat en oogenschijnlijk dadelijke hulp belooft: altemaal eigenschappen die het meer dan eenig ander systeem voor leeken en halve deskundigen toegankelijk maken en dus geschikt zijn om het steeds weder nieuwe aanhangers onder de groote massa te bezorgen. Door die onbestemdheid zijner beginselen en middelen is het bovendien bij uitstek elastisch van natuur en voor eindeloze vervorming vatbaar zoodra de vorige gedaante die het aannam geen steek blijkt te houden. De onderzinking heeft dit bewezen. In talloze nuances, openlijk of bedekt, vooropgesteld of ter sluiks binnengesmokkeld, is het dan als doorsteking van bandijken, dan als inlaatsluizen of als overlaten met en zonder sluizen, dan weder als „groene” rivieren of riviertjes te berde gebracht en aangeprezen. Telkens dook het in de laatste halve eeuw in een nieuw kleed weder op en al zweeg de pers in de allerlaatste jaren geheel, zelfs na 1850 is het nog menigmaal voor den dag gekomen uit de pennen van hen die, misleid door het „ce qu'on voit”, bij voorkeur aan de oppervlakte der dingen verwijlden.

De vraag rijst dus: Zou er niet weder eens een Blanken of Goudriaan kunnen opstaan, die met de magt, aan eene krachtige persoonlijkheid eigen, onder den indruk eener groote nationale water-ramp (1) toch ten slotte nog eens tot eene proef wist te doen

(1) „Dat zich de ongeluks-jaren van 1784, 1795, 1799, 1809 en 1820 nimmer „zullen herhalen, kan niemand verzekeren” (Rapport Inspecteurs Ferrand en van der Kun t. a. p. blz. 156). Het jaar 1855 heeft het tegendeel dan ook bewezen. —

„Het bezinken van zand en slibbe is de voorname aanleiding van het doorgaande „bederf der rivieren en het zich zetten van ijssdammen de onoverkomelijke oorzaak „van doorbraken. Het opheffen van het ééne is zeer zeker en het voorkomen van „het andere is genoegzaam zeker onmogelijk. — Naar onze bescheidene meening kan „de goede vorm der stroombanen zeer veel tot leniging van het een en ander bij- „dragen” (idem blz. 136).

besluiten? Zou den landen bezuiden de Lek dan niet weder het lot kunnen dreigen van even als tusschen 1810 en 1813 weerloos aan de „noortzij” te worden overgeleverd?

Eene vraag die welligt door menigeen, en naar ik mij voorstel, van zelve door den bezuiden de Lek wonenden lezer zal gedaan worden na de kennismaking met het gevaar, dat zijne vaderen eenmaal liepen en misschien de bezorgdheid opwekt dat hetzelfde plan, zij het dan ook onder een der talrijke andere vormen, ooit weder tot stand zou kunnen komen.

De vrager moge dan bezuiden de Lek of elders in het land wonen, een afdoend antwoord is hem dadelijk te geven.

Vooreerst is onder onze tegenwoordige staatsinstellingen eene herhaling van 1810—13, eene inundatie die als een werk der duisternis wordt voorbereid en uitgevoerd, geheel onmogelijk.

En ten tweede is hierboven uit de geschiedenis aangetoond dat „palliatieven” (1) en op drogredenen gegronde plannen nimmer voor het aangezicht der waarheid kunnen standhouden en dus ook dan weder zullen bezwijken voor het onderzoek, dat volgens de genoemde staatsinstellingen thans *altijd* zal moeten *voorafgaan*.

Maar ten derde is het ingenieursgeslacht heengegaan dat de zijdelingsche afleidingen voor het shibboleth van 's lands redding hield. Thans werkt een ander geslacht, waarvan de oudsten hunne loopbaan begonnen toen de boven geschetste groote strijd bijna ten einde liep.

Van die ouderen of hooger dan de schrijver dezer bladen geplaatsten zal deze natuurlijk hier niet spreken; het zou trouwens ook overbodig zijn, omdat gedurende vele jaren van werkzaamheid hunne handelingen en denkbeelden bekend werden en men dus weet dat van die zijde geenerlei gevaar dreigt. (2)

Maar wèl durft hij dit te doen van zijne natuurlijk minder bekende ambt- en tijdgenooten. Zij verlangen voorzeker niet dat hier hun lof wordt verkondigd; hij zegt dus alleen dat zij zijn opgegroeid en gevormd in eene andere school dan de mannen, die in het begin

(1) Uitdrukking van Krajenhoff in zijn brief aan het Comité Central in 1809 (Vgl. blz. 94 en noot 1 aldaar).

(2) „Men moet erkennen dat, na het rapport van de Inspecteurs Ferrand en van der Kun, van 18 Januarij 1850, een nieuw tijdperk werd geopend voor de verbetering der rivieren en de grond werd gelegd tot het eenvoudige stelsel van normalisering en afscheiding der riviertakken, een stelsel dat sinds dien tijd werd gevolgd en onzes inziens *alleen* in staat is, de Nederlandsche rivieren in den gewenschten staat te brengen” (Rapport der drie Inspecteurs van 1861, blz. 13). — Dit werd in 1861 geschreven; thans, einde 1879, heeft de ondervinding van bijna 19 volgende jaren dit geheel bevestigd.

dezer eeuw de waterstaatszaken leidden. En hoe die andere school het vraagstuk onzer rivieren leert, zeggen de tegenover den titel van dit geschrift geplaatste regelen.

Ook van de jongeren onder de ingenieurs en van hen die zich nog voor hunne loopbaan bekwamen, mag hij veilig iets verklaren, namelijk dat het onderwijs, dat zij ontvingen of nog genieten, den waarborg geeft dat zij wél betere maar geen slechtere banen zullen bewandelen dan zij, die hun onmiddellijk voorafgaan.

Vroeger of later komt volgens den loop van alle menschelijke dingen achtereenvolgens aan die tijdgenooten, beginnenden en nog studeren in grooter of kleiner aantal de beurt om de Regering met hun raad en ondervinding te dienen. En het is zeker dat geen van hen alsdan ooit den treurigen moed zal bezitten om aan eene toekomstige Regering den terugkeer tot het vroegere stelsel, hoe ook vermomd, aan te bevelen.

Men kan dus gerust zijn. Het stelsel der zijdelingsche afleidingen is wetenschappelijk dood en vernietigd. Zij die het ten val bragten sloten reeds voorlang de oogen, doch hun werk en hunne leeringen leven voort in ieder nieuw geslacht.

Daarentegen kunnen denkbeelden, die eens dood zijn en te niet gedaan, nimmer weder tot nieuw leven onder de menschen gedijen.

Zelfs dwalingen niet, hoe lang het meestal ook duurt, eer hun voor goed de kop is ingedrukt.

BIJLAGEN.

Van de hier medegedeelde stukken is, zooveel bekend, tot heden geen enkel ergens afgedrukt, behalve Bijlage 19, die ook in het Algemeen Handelsblad van 11 Junij 1879 voorkomt. De Registers der Notulen van het Staatsbewind zijn wel tijdens het bestaan van dat collegie in eene reeks zware foliobanden, meest voor de leden en enkele hooge regeringsligchamen gedrukt, doch de nog aanwezige exemplaren berusten thans voor het meerendeel alleen in archieven of bibliotheken.

De met een * vóór het nummer gemerkte bijlagen zijn overgenomen van de originelen.

De met een † vóór het nummer gemerkte bijlagen waren in afschrift in het bezit van den schrijver (zie Voorberigt), doch bleken gedurende het onderzoek ook op het Rijksarchief aanwezig te zijn, zoodat de copiën vóór den druk met de originelen zijn vergeleken.

De overige stukken worden medegedeeld naar de copiën, in het bezit van den schrijver.

Bij de met * of † gemerkte stukken wordt aan den voet opgegeven waar op het Rijksarchief of elders de originelen te vinden zijn.

N°. 10. Vrijdag, den 23 Julij 1802.

Is gelezen het Rapport van den Raad van Binnenlandsche Zaken, van den 21 dezer loopende maand, N°. 47/8, gerequireerd, de concert met den Agent van Inwendige Politie, op de volgende Stukken, als:

1°. Den 8 bevorens, N°. 18, op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Friesland, van den 6 dezer zelfde maand, daarbij verzogt hebbende te worden geëluceerd, of Commissarissen over 's Lands Waterwerken, in de voormalige Departementen van de Eems en Ouden IJssel, het opzicht bleven behouden over zulke reparatiën, welke onder directie van het Agentschap van Inwendige Politie, vóór het constituëeren van hetzelfde Bestuur, waren aanbesteed en waarvan de Bestekken geëprobeerd waren, of nog moesten worden, dan of het voorschreve Bestuur de geheele directie, van nu af, geheel op zich zou moeten nemen, en voor de behoorlijke volvoering der aanbesteede reparatiën, mede de noodige zorg dragen.

2°. Den 8 dezer maand, N°. 19, op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Stad en Landen van Groningen, van den 5 bevorens, daarbij verzogt hebbende, dat aan hetzelfde eene accurate op- en overgave mogt geworden der Bestekken van alle de Werken, door het Agentschap van Inwendige Politie, in dat Departement aanbesteed, en nog niet volvaardig opgenomen; alsmede een Staat van den toestand der Dijken en Waterwerken, zoo als dezelve, door het voorschreve Agentschap, waren opgemaakt; en eindelijk, dat aan hetzelfde Bestuur, al verder mogt worden gecommuniceerd, hetgeen, gedurende de aanwezigheid van het meergemeld Agentschap, was naargespoord en waargenomen.

3°. Den 12 dezer maand, N°. 40, op het tweede Lid eener Missive van het Departementaal Bestuur van Overijssel, van den 7 bevorens, daar bij te kennen gevende te vertrouwen, dat het thans, ingevolge het 24 Art. van het Departementaal Reglement, aan hetzelfde Bestuur gedemandeerd was, voor al de, in dat Departement gevonden wordende Waterwerken te zorgen, en dat derhalven wel reeds order zou zijn gesteld, of als nog ten spoedigsten gesteld worden, dat geene Com-

missarissen-Inspecteurs, of anderen, zich mengden in het beheer van alle zoodanige Werken, maar dat zulks aan hetzelfde Bestuur, of aan diegeenen, welken dit, onder deszelfs oppertoezicht, competeert, worde overgelaten; en

4°. Den 10 dezer, N°. 14, op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Zeeland, van den 8 te voren, daarbij verzogt hebbende, dat de Agent van Inwendige Politie, of die geenen, welken de werkzaamheden van deszelfs Bureau waarnemen, mogten worden aangeschreven, ten spoedigsten aan hetzelfde Bestuur te extradereen en te doen overbrengen alle zoodanige Stukken, Documenten, Kaarten en Afteekeningen, welken betrekking hebben tot het Departement Zeeland in het generaal, en deszelfs bijzondere Eilanden en Stroomen, en welken voormaals tot de werkzaamheden van voornoemden Agent, met opzigt tot den Staat en de Zeewerken der respective Calamiteuse Polders behoord hadden.

Waar op gedelibereerd zijnde, is besloten, dat alle de Werken en Objecten, onder de Algemeene Begrooting van Staatsbehoefden, voor deezen loopenden jare begrepen, door of van wege het Staats-Bewind zullen worden ten einde gebragt, met uitzondering alleen van dezulken, waar van de executie, bij speciale Besluiten, reeds aan de Departementale Besturen is, of nog zal worden opgedragen, en dat dienvolgens het Agentschap van Inwendige Politie en Toezicht op den Staat van Dijken, Wegen en Wateren, of, indien hetzelfde intusschen mogt worden gesupprimeerd, de Raad van Binnenlandsche Zaken gehouden zal zijn voor de voltoojing dier Werken te zorgen, en dat de Departementale Besturen zullen worden aangeschreven, zoo als geschiedt bij deze, om dezelve daar mede ongehinderd te laten voordgaan; met verdere bepaling, dat de Werken, welke voortaan voor Departementale rekening zullen moeten worden opgemaakt en onderhouden, van die geenen, welke voor Nationale rekening moeten blijven, gescheiden, en aan de Departementale Besturen zullen worden overgegeven, zoo dra de Begrooting der Staatsbehoefden, over den jare 1803, zal zijn gearresteerd, en daar bij aan de Departementale Besturen de noodige Sommen, tot het onderhoud van die Werken, zullen zijn aangewezen.

En zal Extract dezes, met bijvoeging van het voorzeggd Rapport, worden gezonden aan de respective Departementale Besturen, als mede gelijk Extract aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, en aan den Agent van Inwendige Politie, respectivelijk tot naricht en informatie.

[Notulen van het Staatsbewind.]

* 2.

N°. 64. Vrijdag, den 30 Julij 1802.

Op het geproponeerde ter Vergadering, is besloten, de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, uit derzelve midden, te verzoeken en te committeeren, om de Vergadering te dienen van consideratiën en advis, omtrent de noodige te maken schikkingen, betrekkelijk de in deze Republiek plaats moerende hebben directie nopens den Waterstaat, met alle de gevolgen en aankleven van dien, en inzonderheid, welke Werken onder de algemeene directie van 't Staats-Bewind, en welke onder die der Departementale Bestuuren, overeenkomstig de Staatsregeling en Departementale Reglementen, zullen zijn en blijven.

En zal, ten dien einde, Extract dezes, aan den Burger Gockinga, als eerstbenoemden, worden ter hand gesteld, om te strekken tot informatie.

[Notulen van het Staatsbewind.]

* 3.

N°. 68. Maandag, den 9 Augustus 1802.

Gehoord zijnde het gerapporteerde door de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, ingevolge het Besluit-commissoriaal, van den 30 Julij II. N°. 64, hebbende naargegaan, welke werken, tot den Waterstaat betrekkelijk, onder de algemeene directie van het Staats-Bewind, en welke onder die der Departementale Bestuuren zouden behooren gebragt te worden, alsmede welke schikkingen, deswegens, dienden gemaakt te worden.

Waar op zijnde gedelibereerd is besloten:

1°. Onder de algemeene en meer onmiddelijke directie van het Staats-Bewind, te houden alle Zee-, Rivier-, Dijk-, Hoofd- en Kust-Werken, welke aan 's Lands Zeegaten en stromende Hoofd-Rivieren, door de geheele Republiek, gelegen zijnde, eene dadelijke betrekking hebben op de Algemeene veiligheid, mitsgaders op de bevaarbaarheid, verbetering en instandhouding van dezelve, of wel door meer dan een Departementaal Bestuur zouden moeten worden beheerd, gelijk bij voorbeeld de Werken van het Eiland Schokland.

2°. Den Agent van Inwendige Policie aan te schrijven, om, vóór of op den 23 dezer, aan het Staats-Bewind in te zenden eene Specifique Lijst voor alle Werken, welke onder de voorsz. bepaling

vallen, ingericht Departements wijze, als mede om, aan de respective Departementale Bestuuren, van stonden aan, immers zoo spoedig eene geregelde behandeling zulks zal toelaten, alle Stukken, Ontwerpen, Teekeningen en Bestekken, tot den Waterstaat behoorende, en niet vallende onder de meergemelde voorschreve bepaling, noch onder die van het Besluit van den 23 Julij 11., N°. 10 te doen toekomen. En

3°. Dat het Agentschap van Inwendige Politie en Toezicht op de Staat van Dijken, Wegen en Wateren, op en met den laatsten dezer loopende maand, zal cesseeren, en deszelfs werkzaamheden, voor zoo verre den Waterstaat betreft, provisioneel overgaan op den Raad van Binnenlandsche Zaken, met provisioneele continuatie van de respective Geëmploijeerden bij het Bureau van den Waterstaat, alsmede van Commissarissen-Inspecteurs, des dat de laatsten insgelijks zullen respectceeren de bevelen der respective Departementale Bestuuren, voor zooveel betreft de Werken, welke aan derzelve beheering of toezicht zijn, ofte in het vervolg mogten worden opgedragen.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Agent van Inwendige Politie, en Raad van Binnenlandsche Zaken, om, daar aan, de noodige executie te geven, en gelijk Extract aan de respective Departementale Bestuuren en de Nationale Rekenkamer, tot naricht en informatie.

[Notulen van het Staatsbewind.]

* 4.

N°. 23. Maandag, den 23 Augustus 1802.

Is gelezen eene Missive van den Agent van Inwendige Politie, van den 20 dezer maand, daar bij, ter voldoening aan het tweede Lid van het Besluit van den 9 dezer maand, N°. 68, inzendende eene specifieke en Departementsgewijze ingerichte Lijst van alle zoodanige Zee-, Rivier-, Dijk-, Hoofd- en Kustwerken, welke aan 's Lands Zeegaten en stroomende Hoofd-Rivieren gelegen zijnde, zijns inziens, eene dadelijke betrekking hebben op de algemeene veiligheid, bevaarbaarheid, verbetering en in standhouding van dezelve, of wel door meer dan een Departementaal Bestuur zouden moeten worden beheerd.

Waar op gedelibereerd zijnde, is besloten de voorsz. Stukken te stellen in handen van de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, ten fine van Rapport, zonder resumptie.

[Notulen van het Staatsbewind.]

N°. 50a. Maandag, den 18 October 1802.

Gehoord zijnde het gerapporteerde door den Burger Gockinga, als met en benevens de Burgers Besier en Brantsen, ingevolge van, en ter voldoening aan het Besluit Commissoriaal van den 23 Augustus ll., N°. 23, geëxamineerd hebbende eene Missive van den Agent van Inwendige Policie, in dato den 20 bevorens, daar nevens, ter voldoening aan het eerste gedeelte van het tweede point van het Besluit, van den 9 derzelfde maand, N. 68, hebbende ingezonden eene specifieke en Departementsgewijze ingerichte Lijst van alle zoodanige Zee-, Rivier-, Dijk-, Hoofd- en Kustwerken, welke, aan 's Lands Zee-gaten en stroomende Hoofdrivieren gelegen zijnde, eene daadlijke betrekking hadden op de algemeene veiligheid, en, diensvolgens, onder de beheering van het algemeen Bestuur dezer Republiek blijvende, ook onder de kosten, voor hetzelve op de Begrooting van Staatsbehoeften, voor het volgend Jaar 1803, behoorden gebracht te worden.

Waar op zijnde gedelibereerd, is besloten, dat onder de beheering van het Algemeen Bestuur der Republiek zullen blijven, en voor rekening en ten lasten van hetzelve, op de Algemeene Begrooting van Staatsbehoeften, voor het volgend jaar 1803, ook alzoo zullen gebracht worden alle de werken, op de navolgende Lijst vermeld en uitgedrukt.

Lijst van zoodanige Werken, die, ingevolge Besluit van het Staatsbewind, van den 9 Augustus 1802, N°. 68, zullen blijven onder de beheering van het Algemeen Bestuur der Republiek.
Werken op Pruissisch-, Fransch- en Geldersch Territoir, bekend onder den naam van Beneficieering van den Neder-Rhijn en IJssel. Werken op Pruissisch Territoir, die ten gevolge der onderscheidene Conventiën gemeen met deze Republiek worden onderhouden.

De Boven-Spijksche Dijk, benevens de daar voor liggende twee Kribben en Bleswerken.

De Inlaagdijk van 1784.

De Beneden-Spijksche Inlaagdijk van 1745.

De Kribben en Pak-werken langs den Benedenspijkschen Oever.

De Rijsbermen in, en Dijken ter wederzijden van den Ouden Rhijnmond.

De Boterdijk langs den Ouden Rhijn.

Werken, gedeeltelijk op Pruissisch, nu Fransch Territoir, en gedeeltelijk op dat van Gelderland gelegen.

De Ossewaardsche Dam, Kruisdijk, Herwensche Inlaagdijk, en

verdere Lands Dijken in den Polder der drie Dorpen, benevens de Pannerdensch Sluis.

Het pakwerk langs den Pannerdensch Oever, tot in den mond van het Pannerdensch Canaal.

De Bijlandsche Doorsnijding met derzelver Dijken, grootendeels op Cleefsch Territoir gelegen.

Het Schephoofd aan den Bovenmond, benevens de Pak-werken aan de Zuid- en Noordzijde van het gemelde Canaal.

De Krib- en Pak-werken aan den Millingschen Oever.

De Groote Dam van Separatie, tusschen de Whaal en het Pannerdensch Canaal, met de Rijswerken Alluire, ter wederzijden van denzelven.

De Kribben en Pakbermen in het Pannerdensch Canaal, zoo aan de Oost- als West-zijde tot aan de Schepkamp.

De Kribben en Pakwerk boven den Nieuwen IJsselmond, alsmede de Dwarsdammen, tegen over Gelders-Oort, aan den Linker-Oever, op Cleefsch Territoir gelegen.

De Nieuwen IJsselmond, met het Schephoofd en Pakwerken in en langs denzelven, tot aan den Westervoordschen Brug, op Pruisisch Territoir gelegen.

De Voorenschen Dam en aanhooren van dien, beoosten Heerewaarden, tusschen de Maas en Whaal, en eindelijk, alle de Krib-, Sluis- en Water-werken, die zich in en langs de Rivieren in Gelderland bevinden, en door het Departement van Oorlog beheerd worden.

Werken onder Utrecht.

De Heimenberger Kribben.

De Kribben aan den Hogenwaard, boven Wijk bij Duurstede.

De twee Kribben aan de Vaart onder Hagestein, en het gedeelte of Slag Schaardijk en Bermen, tusschen de Nummerpalen N°. 50 en 51 aldaar.

Werken onder Holland.

De Bol- en Berm-werken boven en beneden de haven van Schoonhoven.

De Krib en Bol beneden de Nieuwpoort.

De Krib beneden Lekkerkerk.

De Kribben en Dijk onder Hedikhuijzen.

De Rijs-werken aan het Heusdensch Canaal.

De drie Kribben in de Maas en Whaal voor Loevestein.

De Rijs-, Pak-werken en Triangels boven Loevestein en Woudrichem.

De Kop en Staart van den Middelwaard, tusschen Woudrichem en Gorinchem.

De Kribben en Triangels boven Gorinchem.

De Rijs- en Pak-berm beneden de Haven van Gorinchem, met den Wolpherdschen Dijk.

De Krib aan den Ouden Dijk, ten Zuiden van de Merwede.

De drie Kribben, die thans onder Sleeuwijk worden gemaakt en aangelegd.

De twee Kribben bij en beneden de Haven van Werkendam.

De Kop en Krib, aan den Ouden Wiel.

De Sluis te Werkendam, en de twee Sluisjes in den Inlaagdijk, onder Hardinxveld.

De Rijs- en Beugel-werken, te Geertruidenberg.

De Baardwijksche Overlaat, en daartoe betrekkelijke Werken, op Hollandsch en Brabandsch Territoir.

De Krib aan de Zuidzijde der Rivier boven Dordrecht.

Het Schephoofd of Berm, in den mond van den Noord.

De drie Kribben onder Papendrecht

De Rijs- en Krib-werken, omtrent de Lint op de Oude Maas, en in den mond der Krabbe.

De Rijs- en Krib-werken, ter Wederzijde de Dordrechtsche Kil.

Het Palen-hoofd en Lei-dammen te 's Gravendeel.

Het Palen-hoofd en Rijkenberm, aan den Lamptaarn-paal, aan het einde der Kil.

De twee Vangdammen, boven en beneden de Batterij aldaar.

De Krib- of Hoofd-dam, aan het Oosteinde van het einde der Kil.

Het Palen-hoofd, aan den mond van het Spuij.

De Rijs-werken aan de Oud-Beijerlandsche Haven, langs de Ooster-gorzen tot aan den bovenmond van het Spuij, en van daar langs de Westzijde tot aan het zoogenaamde Beerengat.

De Pak- en Kribwerken aan de Meeuwe-plaat, in de Oude Maas, tegen over Spijkenis.

De Kribben aan de Wel-plaat.

De Kribben omtrent Vlaardingen.

De Rijswerken van de Krabbe-gorsen, ten Noorden het Brielsche Veer.

De Palen-hoofden, met de Rijs-, Aarde- en Steen-werken, tot de drie Veer-dammen en Hoofden, als twee aan het Eiland Rozenburg, en een aan de zijde van Maassluis.

De Palen-hoofden en Rijs-werken aan de haven van Zwartewaal en langs den Zeedijk, tot aan den Briel.

Werken, die, met de geenen, die tot Braband behooren, en, onder dat Departement, nader zullen volgen; eenen dadelijken invloed

hebben, tot de goede instandhouding van de Goederhedesche

en Brouwershavensche Zeegaten; mitsgaders de Rivieren

het Krammer, het Haringvliet en het Hollandsch Diep.

De Sluis en Haven van Goederhede.

De Werken aan de Noordzijde, op de Stranden van het Oude Nieuwland, en den Ooster-Nol, met eenige Rijs- en Steenen-dammen, Bermen en Rijs-heiningen.

De Groote-Noorderdijk, met de Rijs-Beslag-, Mat- en Steenwerken.

De Dijk-, Hoofd-, Mat- en Steenwerken, aan de Zuidzijde van Goede-rhede.

Alle de Zee-Hoofden, Haven-, Sluis- en andere Waterwerken van Hellevoetsluis.

De Rijsvang-dam aan den Moerdijk.

Voords behooren, tot deze, de Werken aan de Noord-Schans, Roode Vaart, enz., alhoewel die uit de Cas der Nationale Domeinen, herkomstig van den Vorst van Nassau, worden bekostigd en betaald, en eindelijk alle de Hoofd-, Sluis-, Haven- en andere Waterwerken van de Havens van Medemblik en het Nieuwe-Diep, mitsgaders zoodanige andere Waterwerken, die verder door de Departementen van Marine en Oorlog, mogten worden geadministreerd en naargegaan.

Werken in Zeeland.

Alle zoodanige, Hoofd-, Sluis-, Haven- en andere Waterwerken, welke te Vlissingen, te Bath, of Elders, voor rekening van de Marine of Oorlog, gevonden mogten worden.

Werken in Brabant.

De Communicatie-Dam te Maaren.

De twee Kribben op de Maas, bij de Blaauwe-Sluis.

Alle de Sluis-, Paal-, Hoofd-, Rivier- en andere Werken, die zich in dit Departement mogten bevinden.

Werken in Overijssel.

Alle de Werken van Ens, voorheen Overijssel, en die van Emmeloord, Hollandsch Territoir, beide gelegen op het Eiland Schokland, in de Zuider-Zee.

Werken in Groningen.

De zoogenaamde Generaliteits-Werken van Delfzijl, als de Hoofden ten Zuid-oosten en Noord-westen der voorsz. Plaats, een gedeelte Dijk van het Uiterland, langs de Zoute-gragt, tot aan en achter gemelde Hoofden.

Het Steen- en Houten-Haven-, of zoogenaamde Booms-hoofd, het Turf-hoofd, het Plankpads-hoofd, buiten de Haven, Beschoeijingen, Scherm-, Spant- en andere Werken, daar toe behoorende.

De Nieuwe of State-zijl, met de daartoe betrekkelijke Werken, bij de Nieuwe of Lang-Ackerschans.

Zullende alle zoodanige Werken, tot den Staat van Dijken, Wegen en Wateren betrekkelijk, welke, op de hierboven geinsereerde Lijst

niet vermeld zijn, worden gebragt onder de beheering van de respectieve daarbij geconcerneerde Departementale Bestuuren, terwijl dan ook, dien ten gevolge, de kosten, welke, voor het onderhoud van deze Werken, moeten worden geïmpendeerd, op de Algemeene Begrooting van Staatsbehoeften, voor het volgend Jaar 1803, zullen gebragt worden, onder de overige kosten van zoodanig Departement, waar onder dezelve Werken behooren.

En zal Extract dezes worden gezonden, aan de Nationale Rekenkamer, aan Thesaurier-Generaal en Raden van Finantiën, en aan den Raad van Binnenlandsche Zaken; mitsgaders aan de onderscheidene Departementale Bestuuren, om, respectivelijk, te strekken, tot informatie en naricht.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

* 6.

Rel. Not. 19 Januarij 1803, n°. 42/10.

Waterstaat.

Aan
het Staatsbewind.

Voorziening voor mogelijke
onheilen bij eenen ijsgang op
de rivieren.

Burgers!

Het is Uln. zo wel als ons bekend dat, wanneer de Hoofd-Rivieren dezer Republiek met IJs bezet en gesloten zijn, de vooruitzigten bij Dooij wêer voor de aanpalende Dijken, en achtergelegene Strecken Lands, zeer zorgelijk, en meerendeels allerakeligst worden, en dat gepaste voorzieningen dikwils veele onheilen afwenden, die wanneer de Natuur haar vrije loop gelaten werd, de grootste verwoestingen zouden te wege brengen; thans heeft de aanhoudende vorst dezelve Rivieren wederom in die Situatie gebragt, dat er onzes inziens middelen behoren beraamd te worden, om bij alle voorkomende omstandigheden, zo ten opzigte van het zetten van ijsdammen, als het afscheuren en zinken van Waterkeerende Dijken, de veiligheid der Ingezetenen zo veel mogelijk te verzekeren en 's Lands kas voor enorme uitgaven te bewaren; uit overtuiging hier van zouden wij dan ook geen ogenblik gearzeld hebben alle zoudanige orders aan 's Lands geëmplojeerden af te zenden, als er van onze zijde maar eenigzins konden gegeven worden, indien wij ons hier toe bij onze Instructie of een speciaal Besluit van Ul. geautho-

riseerd hadden gevonden; immers word ons bij onze Instructie alleen een richtsnoer voorgeschreven, naar welk wij alle de werken van den Waterstaat, die ons bij speciale Besluiten worden opgedragen, zullen doen beheeren en behandelen, en bij Ul. Besluit van 23 Julij 1802 N°. 10, zijn wij alleen gequalificeerd om na het supprimeren van het toenmalig Agentschap van Politie, alle die werken te doen afmaken en ten einde brengen, die uit de begrooting der Staatsbehoefden over den jare 1802 profluerden en betaald moesten worden: Terwijl eindelijk Ulr. Besluiten van 9 Augustus en 18 October 1802 N°. 68 en 50 Litt. L., waarbij is bepaald welke objecten onder Ulr. algemene en meer onmiddellijke Directie zullen blijven, ons alleen tot Informatie zijn gezonden.

Er blijft derhalve voor ons niet anders overig, dan Uln. te verzoeken eenige weinige van Ul. precieuse ogenblikken ter deliberatie over dit gewigtig onderwerp af te zonderen en ten dien einde in aanmerking te nemen vooreerst: dat een algemeen overzicht over al het geene wat er bij het los breken der Rivieren, het plaatsen van IJsdammen, het zakken of doorbreken van Dijken, gebeuren kan, ten hoogste nodig is daar de ondervinding meer dan eens, en speciaal in den winter tusschen 1798 en 1799 heeft doen zien, dat sommige vakken Dijks, welke dreigden te bezwijken, werden behouden; dat door behoorlijke zorg om het inundatie water af te tappen, en daar, waar de omstandigheden het vorderde, over of door te laten, nabuurlijke Landstreeken beveiligd gebleven zijn, en eindelijk dat goedwillige, zijn belet om ter eigene ontzetting verscheidene plaatzen en duizende morgentalen Lands te doen overstroomen.

Ten tweede: dat vijf van de agt Departementen, die langs de Rivieren gelegen zijn, moeilijk, ja onmogelijk gezamentlijk (voor al thans, daar er nog weinig of niets aan de organisatie van dit gewigtig vak schijnt gedaan te zijn) een zodanig overzicht kunnen uitoeffenen, te minder daar het eene Departement met het andere opposite belangens heeft, en om hier van een enkel bewijs te hebben, behoeft men slegts te observeren, dat wanneer zich de Noordelijken Lekkendijk boven of ten oosten het zoogenaamde Klaphek begeeft, het departement Gelderland daadlijk verligt zal worden, terwijl een groote streek van Holland en Utrecht met alle de daarin gelegene gekelderde landen, die tot millioenen schats zijn droogge maakt, inonderen en tot de boorden onderlopen.

Ten derden: dat sommige Landen, die bij inundatie overstroombd en door de vette stoffe, die het opper water na zich laat, gemest worden, door Inundatie voordeel genieten, terwijl anderen in denzelfden omringdijk gelegen niet dan laat in het voorjaar door middel

van Molens droog kunnen komen, (1) en alzoo niet zelden een geheel Jaar hunne Vruchten missen, en om die reden door remissie van verpondingen te gemoet moeten gekomen worden.

En eindelijk ten vierden: hoe menigmaal de geringe kunde die bij sommige der Dijksbestuurderen genomen wordt van 's Lands wege te hulp heeft moeten gekomen worden, wanneer er zig slechts daaglijksche calamatures en gewone grondverliezen openbaarden getuigen hier van de verzakkingen, die er in en aan de wederzijdsche Rhijndijken over en boven de Stad Wijk bij Duurstede, in den gepasseerden winter hebben plaats gehad, en die enkel door de activiteit en kunde van 's Lands Geëmployeerden zijn gered en hersteld geworden.

Na deze aanmerkingen onder Uw oog gebragt te hebben, worden mij als van zelve opgeleid Ul. bij deze voor te dragen, om ons te autoriseren alle middelen van voorzieningen in het werk te stellen als de onverhoopte nood, zulks bij het opbreken van ijs en toevloeyen van opperwater, gebiedend zal vorderen of anders, dat gijl. zodanig ander Besluit gelieft te nemen als gijl. overeenkomstig het besluit van zo veel Ingezeten dezer Republiek, zult vermeenen te behooren.

Hejl en Eerbied, enz.

[*Uitgaande Missiven van den Raad van Binnenlandsche Zaken.*]

* 7.

N°. 3. Donderdag, den 20 Januarij 1803.

Is gelezen eene Missive van den Raad van Binnenlandsche Zaken, van den 19 dezer maand N°. 42/10, om daarbij aangevoerde Redenen, voordragende, om hun te auctoriseeren, ten einde alle middelen van voorzieninge in het werk te stellen, tot voorkoming van alle mogelijke Onheilen, bij het breken van IJs en toevloeyen van Opperwater, als de nood zulks gebiedend zoude vorderen.

Waar op zijnde gedelibereerd, is besloten:

1°. Den Raad van Binnenlandsche Zaken, overeenkomstig het hier voren geproponeerde, te auctoriseeren, zoo als geschiedt bij dezen, tot het aanwenden van alle zoodanige middelen, als zijlieden zullen vermeenen, tot voorkoming der Onheilen, welke het breken

(1) Hier wordt bedoeld op de Over- en Nederbetuwe in tegenstelling met Culemborg, Tielerwaard, Vijf Heerenlanden, Arkel boven en beneden de Zouwe en den Ablasserwaard.

van IJs en toevloeyen van Opperwater zouden kunnen veroorzaken te behooren.

2°. De respective Departementale Bestuuren dezer Republiek, van opgamelde dispositie, te informeeren; en tevens aan dezelve te kennen te geven, dat het Staats-Bewind van hunlieden verwacht, dat zij in dezen alle mogelijke medewerking zullen betoonen.

En zal Extract dezes, aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, worden gezonden, als mede gelijk Extract, aan de Departementale Bestuuren, tot informatie en naricht, respectivelijk; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

* 8.

N°. 4. Vrijdag, 21 Januarij 1803.

Is gelezen een Besluit van het Staats-Bewind van den 20 dezer, N°. 3, La. B, waarbij deze Raad, op deszelfs voordragt, gedaan bij Missive van den 19 bevorens, N°. 42/10, wordt geauthoriseerd tot het aanwenden van alle zodanige middelen als dezelve zal vermeenen in het werk te moeten stellen, tot voorkoming van onheilen, welke het losbreken van ijs en toevloeyen van opperwater zoude kunnen veroorzaken, en waar bij tevens de respective Departementale Bestuuren dezer Republiek van gedagte authorisatie worden geïnformeerd, en te kennen gegeven, dat het Bewind van dezelve in dezen alle mogelijke medewerking is verwagtede.

En voorts gehoord zijnde het gerapporteerde van den Commissaris tot de zaken van den Waterstaat ⁽¹⁾ ter voldoening aan des Raads Resolutie van den 20 dezer, N°. 2, geëxamineerd hebbende eene Missive van Commissarissen Inspecteurs van 's Lands Waterwerken en Waterstaat in het gewezen Departement van den Rhijn, geschreven te Lent den 17 bevorens, daar bij, uit overweging dat de Hoofdstromen dezer Republiek nagenoeg algemeen zijn toegevrooren, en uit dien hoofde bij het losraken van dezelve, of den aanwas van Opperwater, zeer nadeelige gevolgen zouden kunnen ontstaan, de noodzaaklijkheid van het daarstellen der nodige correspondentie-posten langs de genoemde Rivieren voordragende en tot dat einde onder anderen een plan suppediteerende waar naar huns inziens deze maatregel op de gevoeglijkste wijze zoude kunnen worden genomen en in werking gebracht.

Is daar op, na gehoudene deliberatie, besloten:

(1) P. Lorentz. (Zie blz. 23 noot 1.)

1°. Den Lieutenant Colonel Directeur C. R. T. Kraijenhoff als bij den ijsgang in den jare 1799 gechargeerd geweest zijnde met de generale directie over de eventueel aantewenden hulpmiddelen, te verzoeken: (a) den Raad met deszelfs consideratiën en advis te willen assisteren; (b) de hierna te melden conferentie met Commissarissen Inspecteurs te Gorinchem namens dezen Raad bij te wonen; en (c) zich voorts te praesteren tot alle zodanige diensten, als bij den aanstaanden IJsgang der rivieren zouden kunnen worden vereischt, ten einde de concert met Commissarissen Inspecteurs, de beste middelen van veiligheid te bepalen en te executeren: blijvende voorts aan hem alleen overgelaten alle zodanige militaire dispositiën, als de veiligheid voor moedwil en de goede orde der correspondentie zal komen te vorderen.

2°. De Commissarissen Inspecteurs van 's Lands Waterwerken en Waterstaat J. Blanken Jz., C. Brunings Jr., C. L. Brunings, W. van Ommeren en W. Beijerinck aan te schrijven, gelijk geschiedt bij deze; om op den 26 dezer te Gorinchem in den Doelen eene conferentie te houden, aldaar te overleggen, welke maatregelen, zo door hun, als door den Commissaris Inspecteur J. Sabrier, die kragtens dezes, wordt gelast, zich dadelijk naar het Bovenspijk te begeven, tot veiligheid der Ingezeten en het belang van den Lande, zullen behoren genomen te worden, bij alle voorkomende gevallen op de Rivieren, zo ten opzichte van het zetten van ijssdammen, en het afscheuren, zinken of doorbreken van Dijken, als omtrent het praepareren en daarstellen van de nodige Overlaten tot ontlasting van inundatiewater, en voorts eene geregelde Correspondentie te bepalen, naar welke de tijdingen behoorlijk kunnen overgebracht, en deze Raad, benevens den Lieutenant Colonel Directeur Kraijenhoff en den Eersten Commissaris Inspecteur C. Brunings, van al het geene er voor zal vallen, geïnformeerd kan worden; terwijl na het einde van dezelve Conferentie, of wel, wanneer het de omstandigheden zullen vorderen, de Commissaris Inspecteur J. Blanken Jz., zich te Gorinchem, C. Brunings Jr. te Schoonhoven, C. L. Brunings te Schalkwijk, W. van Ommeren te Arnhem, en W. Beijerinck te Lent, zich zullen moeten plaatsen en aldaar het nodige verrigten.

3°. Tot assistentie van Commissarissen voornoemd te stellen en te stationeeren, gelijk almede geschiedt bij dezen, de Landmeters J. Engelman bewesten het Pannerdensch Canaal in de Over Betuwe, F. Beijerinck te Zutphen, D. J. Thomkins te Thuijl, C. Verheij Bz. ter Andel, A. Blanken Jz. te Schoonhoven. De Opzieners J. G. Gunther aan 't Lobith, of de Tolkamer, C. Wisboom te Heusden, J. van der Poel te Culemborg, benevens de Burgers H. Koelewijn te Gorinchem, P. van der Horst te Bommel en C. Kuyk Hz. aan het

Koterveer; met last aan dezelve personen, om zich op de eerste order van Commissarissen Inspecteurs voornoemd, derwaards te begeven, en al dat gene te verrichten, wat uit opgemaakte orders zal voortvloeien, en tijdsomstandigheden van hun zullen vorderen.

4°. Commissarissen Inspecteurs voornoemd aan te schrijven, gelijk almede geschiedt bij dezen om in alle hunne verrigtingen zoveel mogelijk de goede verstandhouding met geconstitueerde magten te conserveren, en het daar henen te dirigeren, dat er geregelde en vriendelijke correspondentie tusschen hun en de respective Dijks-collegien plaats grijpen.

5°. Commissarissen Inspecteurs in het voormalig departement van den Rhijn, kragte dezese te authoriseren om de navolgende posten tot het overbrengen van orders en tijdingen ten koste van den Lande te stationeren, als (a) aan het Bovenspijk in het Waardmanshuis, of op den hoek des Dijks boven den Ouden Rhijn-mond, naar gelang van omstandigheden drie man en een Paard; (b) aan de Tolkamer drie Man (c) te Herwen ten huize van G. Dirksen, drie man en een Paard; (d) te Pannerden, of aan het veerhuis beoosten het Canaal, een der Lands opzieners of een vertrouwd man met een arbeider om de tijdingen over te brengen of over te roepen; (e) in het huis van Ruth Otten, waar zich de Landmeter J. Engelman zal bevinden, twee man en twee Paarden, om de tijdingen over het voormalig Pruisisch territorium te brengen na Elden of aan de Praast, en om voorts te Millingen een bekwaam persoon te qualificeeren, om zo meenigmaal er zaken van belang voorvallen, die door één Man te Paard, langs den geschiksten weg, te Nijmegen kenbaar te doen worden, en van dezelve, is 't doenlijk sein naar Pannerden over te brengen. — Voorts om met den Postmeester der Bovenlandsche Posterijen te Nijmegen, te convenieren, om de tijdingen van Keulen en elders, hem toekomende, onverwijld aan den Commissaris Inspecteur W. Beijerinck te Lent te doen geworden; zullende de deswege te inpenderene kosten, op behoorlijk attest van Commissarissen Inspecteurs voornoemd, voldaan moeten worden uit de penningen, aan den Landmeter en Inspecteur J. Engelman ter goeder rekening verstrekt; tot het doen van welke betalingen denzelve almede bij dezen wordt geauthoriseerd en gelast.

6°. Den Raad van Oorlog eene conferentie te proponeren, en te verzoeken dat tot het houden van eene geregelde correspondentie ten spoedigsten na de volgende plaatsen het nodige getal ligte Cavallerie worde gezonden als:

Na Arnhem:

voor Arnhem
voor Elden

1 Corporaal en 5 Man gemeenen
1 Corporaal en 3 Man "

voor Pannerden aan de Westzijde			
van het Canaal		1 Corporaal en 2 Man	gemeenen
voor Lent	1 Wagtmeester,	1 Corporaal en 5 Man	"
voor Wageningen		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Amerongen		1 Corporaal en 2 Man	"

Na Nijmegen :

voor Nijmegen	1 Officier,	1 Corporaal en 6 Man	"
't Veer voor Grave		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Batenburg		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Morthuizen		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Druten		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Dreumel		1 Corporaal en 2 Man	"

Na 's Bosch :

voor 's Bosch	1 Officier,	1 Corporaal en 6 Man	"
voor Grave		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Lith		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Hedel		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Pouderoijen		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Heusden	1 Wachtmeester en	6 Man	"
voor Andel		1 Corporaal en 2 Man	"

Na Thiel :

voor Thiel	1 Officier,	1 Corporaal en 6 Man	"
voor Dodewaard		1 Corporaal en 3 Man	"
voor Tuijl		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Bommel	1 Wachtmeester en	3 Man	"
voor Ressem		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Heusden in de Neder-			
Betuwe (1)		1 Corporaal en 2 Man	"
voor Maurik		1 Corporaal en 2 Man	"

Na Gorinchem :

voor Gorinchem	1 Officier, 1 Wachtmeester en	6 Man	"
voor Leerdam		1 Corporaal en 3 Man	"
voor Culemborg		1 Corporaal en 3 Man	"
voor Vianen		1 Corporaal en 3 Man	"
voor Papendrecht		1 Corporaal en 3 Man	"

Na Schoonhoven :

voor Schoonhoven	1 Officier, 1 Onder-officier en	6 Man	"
voor Krimpen op de Leek		1 Corporaal en 3 Man	"
voor Overschie		1 Corporaal en 3 Man	"
voor Vreeswijk aan de Vaart		1 Corporaal en 3 Man	"
voor Schalkwijk	1 Wachtmeester en	3 Man	"

(1) Opheusden.

Uit Zutphen of Deventer:

voor Dieren	1 Corporaal en 2 Man gemeenen
voor Wijhe	1 Corporaal en 2 Man "
voor Deventer	1 Corporaal en 3 Man "
voor Zwolle	1 onder-officier en 3 Man "

met order aan de Commanderende officieren van ieder der voorschrevene detachementen, derzelve onderhebbende manschappen dadelijk op verzoek van Commissarissen Inspecteurs van 's Lands Waterwerken en Waterstaat van die departementen, waar in deze troupes zich alsdan zullen bevinden, na bovengemelde plaatsen, of daar waar de omstandigheden zulks vereischen zullen, af te zenden, en met de nodige ordres te voorzien.

En eindelijk ten 7°. de Departementale Besturen van Holland, Utrecht, Gelderland, Overijssel en Brabant van den hoofdzakelijken inhoud van dit besluit bij missive te informeren, en voorts dezelve te verzoeken om daar van de daar bij geconcerneerde Dijksbesturen in hun lieder respectie departementen kennis te geven, en dezelve te verzoeken om met Commissarissen Inspecteurs voornoemd, wanneer de situatie der Rivieren en langs gelegene dijken, sluizen, enz. enigzins gevaarlijk wordt, zoo veel mogelijk communicatif te werk te gaan, en voorts onderling zodanige correspondentie te houden, als het belang van den Lande in 't algemeen, en dat der ingezetenen van ieder district in het bijzonder zoude kunnen komen te vorderen, ten einde daar door aan de verwagting van het Staats-Bewind, vervat in deszelfs Besluit van den 20 dezer N°. 3 La. B worde voldaan en tevens dezelve te informeren, dat de respectie Commisen van 's Lands Magazijnen bij derzelve Instructien zijn geauthoriseerd om in tijd van nood de vereischte amunitie en Pulver tot het doen van sein schoten, aan de Dijks Collegiën uittereiken -- zijnde de concept-missive deswegens door den voormelden Commissaris geproduceerd, staande de vergadering geapprobeerd en gearresteerd en te vinden in het register der missives van deze maand sub N°. 47.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Lieutenant Colonel Directeur C. R. T. Kraijenhoff, aan den eersten Commissaris Inspecteur van 's Lands Waterwerken en Waterstaat C. Brunings, aan de Commissarissen Inspecteurs J. Blanken Jz., C. Brunings Jr., C. L. Brunings, W. van Ommeren, W. Beijerinck en J. Sabrier, alsmede voor zoveel nodig aan de Landmeters J. Engelman, F. Beijerinck, D. J. Thomkins, C. Verheij Bz., A. Blanken Jz., de Opzieners J. G. Gunther, C. Wisboom, J. van der Poel en aan de Burgers H. Koelewijn, P. W. van der Horst en C. Kuijk Hz. tot informatie en narigt respectievelijk.

[Resolutiën van den Raad van Binn. Zaken.]

* 9.

N°. 4. Maandag, 24 Januarij 1803.

Zijn gelezen twee Missives van den Raad van Oorlog, geschreven alhier in den Haag den 21sten dezer sub N°s. 62a en 63b, daarbij ten gevolge van hunne belofte, vermeld in des Raads Notulen van den 21sten dezer N°. 13, inzendende twee Extracten uit het Register hunner Resolutien sub datis en Numeris als boven genomen, inhoudende gedetailleerde opgaven van de door hen overeenkomstig den teneur van de met den Raad gehouden conferentie, en het door het Staatsbewind verleend patent, gegeven orders tot het stationeren van diverse manschappen op en naar zoodanige plaatsen, als in dezelfde conferentie door den Raad van Binnenlandsche Zaken aan den Raad van Oorlog was opgegeven.

Waarop gedelibereerd zijnde, is geresolveerd, voorsz. Missives en Bijlagen aantenemen voor Notificatie; en voorts besloten, den burger J. F. Leemans te verzoeken en te authoriseren, gelijk geschiedt bij dezen, om zich tegen Woensdag aanstaande, den 26sten dezer, te vervoegen naar Gorinchem ten einde aldaar de bij het 1ste en 2de lid van des Raads besluit van den 21sten dezer N°. 4, vermelde conferentie bij te wonen, en ter bereiking van het door den Raad voorgestelde doel te dirigeren, zullende denzelven te dien einde Copie van des Raads voormeld besluit, alsmede van de hierboven vermelde besluiten van den Raad van Oorlog worden ter hand gesteld.

En zal, benevens voorsz. Copiën, Extract dezès aan den burger J. F. Leemans worden uitgereikt tot derzelve informatie en bericht zonder resumtie.

[Resolutiën van den Raad van Binn. Zaken.]

* 10.

N°. 7. Vrijdag, 28 Januarij 1803.

De Lt. Coll. Directeur C. R. T. Kraijenhoff ter vergadering van dezen Raad verschenen zijnde, heeft aan denzelven, met overgave van Copie der gehoudene Notulen, mondeling gerapporteerd, dat er bij de Conferentie van Commissarissen Inspecteurs, krachtens des Raads resolutie van den 21sten dezer N°. 4, den 26sten daaraanvolgende te Gorinchem gehouden, nadat die door den Burger J. F. Leemans, Lid van dezen Raad, als daartoe bij Besluit van den 24sten bevorens N°. 4 geauthoriseerd zijnde, was geopend, met informatie onder anderen dat de Raad bij deszelfs meergem. Besluit

van den 21 dezer N°. 4, den Commissaris Inspecteur Huichelbos van Liender en den Opzichter K. Goudriaan, studieuselijk niet hebben te werk gesteld, uit hoofde van derzelve, in onderscheidene betrekkingen reeds gepresteerde diensten, en verre gevorderde Jaren: in substantie het volgende was geresolveerd:

1°. Dat de Commissaris Inspecteur J. Sabrier, in plaatse van zich naar het Bovenspijk te begeven, te Zutphen zoude resideren; en dat de Landmeter F. Beijerinck zich te Nijmegen present zoude houden, ten einde deze in cas van nood, voor het behoud der Waterkeeringen van de Landen tusschen Maas en Whaal zoude kunnen waken.

2°. Den Schout van Appeltern *Tilleman*, te chargeren met de directie der correspondentie-posten langs de Rivier de Maas, voor zo verre die is strekkende van Grave tot Morthuizen (1) voorts den Burger *de Raad* te Lith, hier toe te qualificeeren, voor zoo veel aangaat de correspondentie van Lith tot Hedel.

3°. Dat men, in conformiteit van het geconvenieerde tusschen Commissarissen Inspecteurs van den Rhijn en van de Delf en Dommel, op eene Conferentie den 13 Dec. 1800 te Vianen gehouden, opzigtelijk het prepareren en daarstellen van de noodige overlaten, inzonderheid die van Asperen en Gellicum, nader zoude kunnen besluiten, vermits door middel van de generale correspondentie langs de boorden der Rivieren, in gevalle er bovenwaards eenig eminent gevaar van Dijkbreuk of reële existentie van dien, plaats had, de tijding daar van, alzeer spoedig benedenwaarts kan gebragt worden; voorts dat Commissarissen Inspecteurs in gevalle zodanige tijding van gevaar was overgebragt de bij voorsz. overlaten geconcerneerde Dijksbestuuren zullen adieeren, en bij deze trachten te bewerken, dat als den onverwijld de gemelde overlaten preparatair worden afgegraven, en tot derzelve oogmerk bekwaam gemaakt, zonder dat nochtans ten dezen eenigsins in aanmerking zoude mogen komen, de bij Contracten van 2 December 1660, gestipuleerde peilshoogte, met opzicht tot de werking van die overlaten; — en eindelijk dat, in zodanig geval, directelijk iemand van wegens Commissarissen Inspecteurs van den Rhijn zoude gezonden worden ten einde de concert met Commissarissen Inspecteurs van de Delf en Dommel, de vereischte maatregelen te beramen en te doen executeren.

4°. Dat er te IJsselstein een post Militaire Cavallerie zal worden gestationeerd, om de berigten van de Commissarissen Inspecteurs

(1) Op den regteroever der Bovenmaas in het benedendeel van Maas en Waal, beneden het dorp Alphen, en tegenover Lithoijen (zie de groote rivierkaart).

J. Blanken Jz. en C. Brunings Jr. aan den Lt. Collonel Directeur Kraijenhoff te Utrecht over te brengen.

5°. dat aan de respective Commissarissen Inspecteurs de noodige authorisatie worde verleend, om des nodig, de vereischte penningen, tot het betalen van onvermijdelijke kosten, te kunnen bekomen.

6°. Dat de Burger H. Koelewijn, uit hoofde van zijne amptsbetrekkingen als Dijkmeester van den Alblasserwaard zoude worden ontslagen van de van hem, bij voormeld Besluit van dezen Raad, gevorderde diensten, en dat daar en tegen zouden worden gestationeerd de Burger C. Kuyk Hz. te Heusden, de opzichter C. Wisboom te Gorinchem en de Landmeter B. A. Goudriaan aan het Cooterveer.

7°. Dat de Burger Pieter de Ridder zoude worden toegevoegd aan den Commissaris Inspecteur C. L. Brunings, die bijgemelde Conferentie opzich heeft genomen de zorg over den Leckkendijk bovendams, en den Dijk tusschen Wageningen en de Grebbe.

Voorts heeft gem. Lt. Coll. Directeur geproponneerd, om ter zijner assistentie, den Commis bij het Bureau van 's Lands Waterstaat J. W. Karsten te authoriseren en te gelasten, zich zo dra, en zo dikwijls hij Lt. Coll. Directeur zulks zal noodig oordeelen, onder zijne orders te stellen.

Waar op gedelibereerd en de Lt. Coll. Directeur C. R. T. Kraijenhoff voor deszelfs gedaan verslag bedankt zijnde, is besloten:

1°. Den Commissaris Inspecteur J. D. Huichelbos van Liender en den Opzichter K. Goudriaan bij deze te informeren dat de Raad om gene andere redenen, van derzelver personen, bij het losbreken der Rivieren en het drijven van ijs, geen emploi zal maken, als uit aanmerking van derzelver ver gevorderde Jaren; terwijl niettemin eerstgemelde wordt verzogt, om, wanneer er in den mond van de Maas, of voor Rotterdam, opruiming van IJs zal plaats hebben, daar van den Commissaris Inspecteur C. Brunings Jr. te Schoonhoven gestationeerd, door middel der ordonnances, die zich te Rotterdam zullen bevinden, de nodige kennis te geven.

2°. Met alteratie voor zo veel nodig van het 2de en 3de Lid des Besluits van den 21 dezer N°. 4 te bepalen en vaststellen, gelijk geschiedt bij dezen, dat bij het invallen van dooljweer, de Commissaris Inspecteur J. Sabrier, in plaats van na het bovenspijk, te Zutphen, om Langs den IJssel te fungeren, de Landmeter F. Beijerinc te Nijmegen, om voor de Landen tusschen Maas en Whaal te waken, de opziender C. Wasboom te Gorinchem en de Burger Corn. Kuyk Hz. te Heusden zich zullen bevinden.

3°. Den Landmeter B. A. Goudriaan en den Burger Pieter de Ridder aan te schrijven en te gelasten, gelijk al mede geschiedt bij

dezen, de eerste om zich onder de orders van den Commissaris Inspecteur J. Sabrier, aan het Cooterveer, en de tweede onder de orders van den Commissaris Inspecteur C. L. Brunings *aan den Leckkendijk Bovendams* te begeven ten einde aldaar zulke Landsdiensten te presteren, als van hun zullen worden gevorderd.

4°. Den Schout van Appeltern Tilleman, en den Burger de Raad, wonende te Lith, bij deze te verzoeken, de eerstgem. om zich te chargeren met de directie der correspondentieposten langs de Rivier de Maas, van Grave tot Morthuize; en de tweede, met die van Lith tot Hedel.

5°. Den Burger H. Koelewijn, als bij het 3de Lid van des Raads Besluit van den 21 dezer, N°. 4, tot adstantie van den Commissaris Inspecteur J. Blanken Jz. te Gorinchem toegevoegd, uit hoofde van deszelfs ampts betrekkingen, van dien dienst te ontheffen, zo als mede geschiedt bij deze.

6°. Thesaurier Generaal en Raden, van Finantien, bij Missive, daar toe door den Commissaris Lorentz te concipiëren, te verzoeken, om ten behoeve van den Commissaris tot de zaken van den Waterstaat bij dit Departement, den gemelden Burger P. Lorentz, eene ordonnantie ter goeder rekening groot f 10000.—, uit de 6de Summa van de te arresterene begroting der Staatsbehoeften over dezen Jare 1803, ten allerspoedigsten te doen opmaken en depechieren; — mitsgaders om de nationale Rekenkamer hier van bij missive te dien einde mede door denzelven Commissaris te concipieren, te informeren en te verzoeken, om de registratie derzelve onverwijld te doen geschieden, wordende voorts dezelve Commissaris krachte, dezès, gelast, om uit het provenu daarvan op adsignatien, en onder behoorlijke verantwoordelijkheid, aan den Lt. Coll. Directeur C. R. T. Kraijenhoff en de Commissarissen Inspecteurs J. Sabrier, W. Beijerinck, W. van Ommeren, C. L. Brunings, J. Blanken Jz. en C. Brunings Jr., de nodige penningen tot het betalen van onvermijdelijke kosten, uittereiken; — Terwijl voorn. Lt. Coll. Directeur en evengenoemde Commissarissen Inspecteurs, bij dezen worden geauthoriseerd, om ten dien einde, en op de wijze hier voor omschreven, over dezelve penningen, ieder voor zo veel nodig, te disponeren.

7°. De Commissarissen Inspecteurs van 's Lands Waterwerken en Waterstaat in het voormalig Departement van den Rhijn aan te schrijven, gelijk al mede geschiedt bij deze, om de kosten die zullen profueeren uit de authorisatie, op hun, bij het Besluit van den 21 dezer, N°. 4 verleend, en tot de betaling van welke de Landmeter en Inspecteur J. Engelman, bij hetzelfde Besluit, was geauthoriseerd, als nu te vinden uit de gelden, die aan den Commissaris Lorentz bij deeze ter goeder rekening geaccordeerd, en voor Commissarissen

Inspecteurs disponibel gesteld zijn; wordende te dien einde het 5de Lid van meergem. Besluit van 21 Januarij 1803, N°. 4, mede, voor zoo veel nodig, bij deze gealtereerd.

8°. Den Commis tot de zaken van den Waterstaat J. W. Karsten, te authoriseren en te gelasten, zo als mede geschiedt bij deze, om zich, zo dra en zo dikwijls nodig te stellen onder de orders van den Lt. Collonel Directeur C. R. T. Kraijenhoff, die zich gedurende de critique omstandigheden der Rivieren te Utrecht of elders, zal bevinden, en denzelve te adsisteren in al het geene 's Lands dienst zal vorderen; zullende aan hem zijne deswegens te doene verschotten aan Reiskosten, Logement, en verteringen, geleden worden, en eindelijk ten

9°. het gecommuniceerde, zo omtrent het gene ten opzichte van het tijdig daarstellen van de Overlaten onder Asperen en Gellicum zal worden in het werk gesteld, als om te IJsselstein eene correspondentiepost te stationeren, in afwachting van de nadere rapporten en voordragten van Commissarissen Inspecteurs en den Lt. Coll. Directeur Kraijenhoff, aan te nemen voor Notificatie.

En zal extract dezes worden gezonden aan den Commissaris tot de zaken van den Waterstaat P. Lorentz, aan den Lt. Coll. Directeur C. R. T. Kraijenhoff, aan den Eersten Commissaris Inspecteur C. Brunings, aan de Commissarissen Inspecteurs J. Sabrier, W. Beijerinck, W. van Ommeren, C. L. Brunings, J. Blanken Jz., C. Brunings Jr. en aan de Commissarissen Inspecteurs van den Rhijn, voorts, voor zooveel nodig, met opzicht tot het eerste point aan den Commissaris Inspecteur J. D. Huichelbos van Liender en den opzigter K. Goudriaan; van het 2de point aan den opzichter C. Wisboom, den Landmeter F. Beijerinck en den Burger C. Kujuk Hz. — van het 3de point aan den Landmeter B. A. Goudriaan en den Burger Pieter de Ridder, — van het 4de point aan den Schout van Appeltern Tilleman en aan den Burger de Raad — van het 5de point aan den Burger H. Koelewijn, van het 6de en 7de point aan den Landmeter J. Engelman en van het 8ste point aan den Commis tot de zaken van den Waterstaat, tot informatie en naricht respectvelijk.

[Resolutiën van den Raad van Binn. Zaken.]

*** 11.**

N°. 11. Woensdag, 2 Februarij 1803.

In aanmerking genomen zijnde, dat er bij den Raad tot heden geene rescriptie op deszelfs Missives van 21 Januarij ll., N°. 47/4

aan de Departementale Besturen van Holland, Utrecht, Gelderland, Overijssel en Brabant, geschreven, zijn ingekomen, en dezelve daar door in de onzekerheid verseert of er door gemelde Besturen aan de respectieve Dijkcollegien aanschrijving gedaan of behoorlijk orders zijn gegeven, ten einde met Commissarissen Inspecteurs te overleggen en mede te werken tot afwenning van onheilen die uit den aanstaande ijsgang en het afkomen van opperwater zouden kunnen geboren worden en voorts geconsidereerd zijnde, dat er door het ingevallen Dooiweer niet langer op de rescriptie gewagt en ook geen meerder tijd verzuimd kan worden.

Is daar op na gehouden deliberatie besloten den Lieutenant Colonel Directeur C. R. T. Kraijenhoff en de Commissarissen Inspecteurs van 's Lands Waterwerken en Waterstaat J. Sabrier, W. Beijerinck, W. van Ommeren, C. L. Brunings, J. Blanken Jz. en C. Brunings Jr uit kracht van des Staats Bewinds Besluit van 20 Januarij 11., N°. 3, La. B, te autoriseren en des noods te gelasten, gelijk geschiedt bij dezen, om bij tergiversatie of ongenoegzame medewerking van de respectieve Dijkcollegien aan dezelve zodanige orders te geven, en zelve die middelen in het werk te stellen als de critique omstandigheden der Rivieren, Dijken, Sluizen &c. zouden komen te vorderen.

En zal Extract dezes gezonden worden aan den Lieutenant Colonel Directeur C. R. T. Kraijenhoff en aan de Commissarissen Inspecteurs J. Sabrier, W. Beijerinck, W. van Ommeren, C. L. Brunings, J. Blanken Jz. en C. Brunings Jr. tot informatie en naricht respectievelijk, als mede gelijk Extract aan den Eersten Commissaris Inspecteur C. Brunings tot informatie.

[Resolutiën van den Raad van Binn. Zaken.]

* 12.

N°. 22. Maandag, 14 Februarij 1803.

Gedelibereerd zijnde op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Utrecht, van den 9 dezer maand, daarbij hunne bedenkingen suppediteerende met opzicht tot het, door deze Vergadering op den 20 Januarij 11. N°. 3, genomen Besluit, bij het welk de Raad van Binnenlandsche Zaken was gelast, tot het aanwenden van alle zoodanige middelen, als zij zouden vermeenen geschikt te zijn tot voorkoming der onheilen, welke het breken van IJs, en toefloeijen van Opperwater, zouden kunnen veroorzaken.

Is besloten de voorsz. Missive te stellen in handen van den Raad van Binnenlandsche Zaken, om het Staats Bewind, daarop, te dienen van consideratien en advis.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 13.**

Hooggeachte Vriend!

Het spijt mij inniglijk, dat mijne grootelijks verslimmerde ongesteldheid mij volstrekt niet toelaat, om, althans bij dit Weêr, van huis te gaan. — Mij vrij wel gevoelende, was ik Donderdag eens naar Amst. gegaan, dewijl ik mijn Kinderen in langen tijd niet gezien had. Hierop kreeg ik gisteren wederom de Koorts met zwaare hoofden Leden-pijn. Heden, terwijl ik dit schrijf, heb ik weder dien onaangenaamen Gast, doch voor als nog zo sterk niet. Ondertusschen verzoek ik U hiervan aan den Raad kennis te geeven, en aan denzelven, uit mijn naam voor te dragen:

Dat, naar mijne gedachten, uit kracht van des Raads besluit van 28 Jan. ll. door Commiss. Insp. ter bereiking van het groote oogmerk, in deezen, niets met vrucht gedaan kan worden, terwijl men echter welligt aan den kant der Depart. Bestuuren, bij al dien er een Ramp voorvallen mogt, denzelven aan de ten halve genomen maatregelen, zou toe schrijven. Nochtans ben ik verre van den Raad aanteraaden, om, bij de tegenwoordige gesteldheid van zaaken, nadrukkelijkere maatregelen te nemen.

Daar echter hoogst waarschijnlijk (indien God het niet verhoed) bij den Dooij, de gevaarlijkste en zwakste Dijken langs onze Rivieren aan Doorbraaken geexponeerd zijn, vermits het IJs zeer dik, en boven in het land veel sneeuw gevallen is; zo meen ik, dat de Raad, hoewel niet uitdrukkelijk daarvan bij deszelfs Instructie gewaggemaakt wordt, in deezen niet stil zitten kan, noch mag.

Konde men, bij provisie en tot dat bij het Bewind een finaal besluit nopens de wijze van beheering der Nationaal verklaarde werken genomen zoude zijn, het daarheenen dirigeeren, dat de bij de Rivieren geïnteresseerde Departementen, die bij des Raads Missive van 21 Jan. ll. slechts van de genomen besluiten geïnformeerd worden (met voorkennis van het Staats Bewind) bij eene nadere missive, gemotiveerd op de bijzondere omstandigheden, waarin men thans, zoowel ten aanzien van het dreigend gevaar als van de nog niet gevestigde Directie der Rivieren, verseert, verzocht wierden,

om van hunnen kant respectvelijk, de door den Raad benoemde en geemploijeerde persoonen te autoriseeren, ten einde communicatief met de Dijkscollegiën, of in cas van nalatigheid, zelve zodanige middelen in het werk te stellen, als zij, het zij bij precautie, of ingeval van Nood, dienstig oordeelen zullen. — Dit heeft het Departementaal Bestuur van Gelderland reeds gedaan, te weeten, zodanige autorisatie verleend op Beijerinck en van Ommeren, waarom ik denk, dat de zaaken in die kwartieren zeer wel gaan zullen. Alleenlijk behoorden Commiss. Inspecteurs in staat gesteld te worden om wanneer het noodig was, over penningen te disponeeren, want zonder geld kan men zich even min tegen het water, als tegens een vijand verdedigen.

Kon het Staatsbewind goedvinden om, hoe eerder hoe beter, de beheering der Nationaale Werken, op een' vasten voet te brengen, dan waare welligt de bovengem. mesure noodeloos, en zulk zou, om meer dan ééne Reden, te prefereeren zijn.

In alle gevallen meen ik, dat, wanneer de Raad, naar deszelfs mee-der Doorzicht, in deezen beslissen mooge, bij voorraad, (en niet, wanneer de nood dáár is, want alsdan is het te laat) politieke en Physique maatregelen behooren genomen te worden, om den belangrijkste van alle Dijken deezer Republiek, voor Doorbraak te beveiligen: ik bedoel den Noorder Lekdijk tusschen Wijk te Duursteede en het Klaphek. In 1795 heeft de Natuur of (naar mijne denkwijze) de Voorzienigheid het voornaamste gedeelte van Holland, en mitsdien ook van de Republiek, voor eene totale Ruïne bewaard door den Doorbraak bij Kuijlenburg. Deeze grond-braak heeft een groot gedeelte der hoogerliggende Landen overstroomt, het geen bij een geregelden en vóóraf behoorlijk geprepareerden overlaat niet gebeuren zou, omdat de ontlasting in de Merwede meer geëvenredigd zijn zoude aan den Toevoer. De herstelling van dien Doorbraak, heeft den Lande Enorme sommen gekost. Hiervan zou men gemakkelijk den overlaat kunnen prepareren, herstellen, en de Eigenaars der overstroomde Landen dedommageeren, welk laatste in 1795 geen plaats gehad heeft, noch hebben kon. — Niettemin voorzie ik, dat deeze maatregel van precautie zeer veele zwaarigheden involveert: edoch mijn plicht gebied mij om daarvan gewag te maaken.

Ofschoon ik bereid ben, om, zodra mijne herstelde gezondheid dit mogt toelaaten, in den Haag te komen, mag ik echter voor U niet verbergen, dat het neemen van de bovengem. of soortgelijke maatregelen, ten einde de verrichtingen van Commiss. Insp. tot 's Lands behoud dienstig te maaken, niet uitgesteld kan worden, tot dat de Dooij daar is: dan, voorzeker! is het te laat om behoedmiddelen in het werk te stellen: gelijk de ondervinding in 1799.

toen de beheering van den Waterstaat nog niet georganiseerd was, op meer dan eene plaats geleerd heeft.

Dit een en ander verzoek ik U aan den Raad (onder verzekering van mijn diep Respect) voor te draagen, en tevens wegens het gebrekkige in dezen verschooning te verzoeken, daar ik het met zwaare hoofd- en Leden-pijn geschreeven heb.

Ik heb de eer mij met alle gevoelens van Hoogachting en Vriendschap te noemen

Zwanenburg, 11 Febr. 1803.

UWEd. Geh: Dienaar,
Brunings.

NB. Heb de goedheid, om mij van deezen eene Copie te laten toekomen.

[*Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.*]

* 14.

N°. 3. Zaterdag, 12 Februarij 1803.

Is door den Commissaris P. Lorentz geëxhibeerd eene bij hem ontvangen Missive van den Eersten Commissaris Inspecteur C. Brunings, geschreven op Zwanenburg den 11den dezer maand; daarbij te kennen gevende, met verzoek van communicatie aan den Raad dat dezelve door ongesteldheid verhinderd wierd zich, ingevolge des Raads uitnodiging bij Missive van den Commissaris Lorentz aan hem gecommuniceerd volgens Besluit van den 10 Febr. ll. N°. 9, naar herwaards te begeven; met voordragt wijders van eenige maatregelen, welke, zijnes oordeels, ten spoedigsten en vóór het invallen van den dooi verder zouden behoren te worden genomen, ter verhoeding der gevaren, met welke de Dijken langs onze Rivieren, en speciaal de belangrijkste van alle Dijken dezer Republiek, den Noorder Lekdijk namelijk tusschen Wijk te Duurstede en het Klaphek, door de considerabele dikte van het ijs en de vele boven in het land gevallen sneeuw, bedreigd worden.

Waarop gedelibereerd en daarover met den Lientenant Colonel Directeur C. R. T. Krajenhoff geconfereerd zijnde, is geresolveerd, om, uit hoofde van den bedenklijken toestand der rivieren, en de zwarigheid, welke bij den Raad resideert, om uit kracht van het Besluit van het Staatsbewind van den 20 Januarij ll. N°. 3 L. B, ingekomen den 21 daaraanvolgende sub n°. 4 alle die maatregelen ten dezen aanzien te nemen, als ter meest mogelijke verhoeding en afwending van gevaren, uit den dooi te duchten, wel zouden worden

vereischt — aan het Staats Bewind te verzoeken, eene Commissie uit deszelfs midden te willen benoemen, ten einde met den Raad zo spoedig mogelijk over deze aangelegen zaak in conferentie te treden, en is te dien einde staande de vergadering eene Missive gearresteerd, welke is te vinden in het Register der Missives dezer maand sub n°. 35.

[Resolutiën van den Raad van Binn. Zaken.]

* 15.

Rel. Not. 12 Februarij 1803, N°. 35/3.

Aan Het Staats-Bewind.

Burgers!

De omstandigheden der Rivieren, of schoon met een laag water peil bevrozen, en nog toegesloten, zijn ons door den aanhoudenden vorst, meer en meer bedenkelijk voorgekomen. Wij zijn in dit denkbeeld allezins versterkt, na dat wij op dit onderwerp eene Conferentie met den Lt. Colonel Directeur Kraijenhoff gehad en de gedachten van den Eersten Commissaris Inspecteur Brunings vernomen hebben; Wij voorzien dat er bij Dooiweer in het losgaan van 't IJs, hier of daar zeer waarschijnlijk Dijkbreuken en overstromingen zullen gebeuren, ten minsten, dat onderscheidene Dijken in groot gevaar kunnen, ja zelfs moeten komen, waar door wij, als volgens Ul. besluit van den 20 Jan. II. N°. 5 Litt. B geauthoriseerd tot het aanwenden van alle zodanige middelen, als wij zullen vernemen in het werk te moeten stellen tot voorkoming van onheilen, welke het losbreken van ijs en toevloeyen van opperwater zouden kunnen veroorzaken, in zeer moeilijke en onaangename Posities gebracht kunnen worden; wel is waar, dat wij ons uit kragte van voorsz. authorisatie reeds genoegzaam zouden mogen gequalificeerd achten, *alle* middelen tot voorkoming van onheilen aan te wenden, doch daar en tegen is 't ook zeker, dat er onder deze middelen zodanige zijn, welke wij zonder Ul. nadere qualificatie zwaarigheid zouden moeten maken daadlijk in het werk te stellen, zo wegens derzelve hoog gewigtige gevolgen, als wegens den tegenstand, dien men daar bij zouden te duchten hebben. Om hier van Ul. klaar en bondig genoeg te informeren, zouden wij in dezen veel te breedvoerig worden, en veelligt niet die elucidatiën suppediteren, die gijl. over dit gewigtig onderwerp van ons gaarne zoudet verlangen. Wij achten het derhalven van het hoogste aanbelang in staat gesteld te worden Ul. ter dezer belangrijke materie onze consideratiën meer

volledig mede te deelen, en het is ten dien einde dat wij gemeend hebben de vrijheid te moeten nemen om Ul. eene Conferentie met eenige Leden, uit Ul. midden te benoemen, te proponeeren, ten einde daardoor in staat gesteld te worden, om de toedragt van zaken, zo als die zijn, in allen deele bekend te maken, op dat daar op door Ul. zodanig nader zoude kunnen besloten worden, als gijl. in Ul. wijsheid zult vermeenen te behooren.

Heijl en Eerbied.

[*Uitgaande Missiven van den Raad van Binn. Zaken.*]

*** 16.**

N°. 11. Maandag, 14 Februarij 1803.

Overeenkomstig en ten gevolge van des Raads Missive aan het Staats-Bewind van den 12 dezer N°. 35/3, en na eene voorlopige Conferentie van den Burger J. F. Leemans met de Leden der Commissie van Binnenlandsche Zaken, zijn de Leden van den Raad, door een ondershands Billiet van den President van het Staats-Bewind aan den President van den Raad, uitgenodigd om zich heden voordemiddag ten half een uren te sisteeren in deszelfs Vergadering; gelijk dan ook de Burgers J. de Kruijff en J. F. Leemans zich derwaards hebben begeven en in de Vergadering van het Staats-bewind zijn toegelaten, zijnde de Burger J. H. van der Palm door indispositie daar in verhinderd geworden.

En hebben dezelve aan het Bewind te kennen gegeven, dat de Raad uit hoofde van het aanbelang en de moeielijkheid der zaak, huiverig was om overeenkomstig den Letter van de ampele authorisatie, bij des Bewinds besluit van den 20 Januarij ll. N°. 3 Lt. B op den Raad verstrekt, tenderende om alle middelen te bewerkstelligen, welke dezelve noodig zoude oordeelen tot afwering der gevreesde gevolgen van IJsgang en toevloeiend Opperwater, ook zoodanige door denzelven noodzakelijke geoordeelde maatregelen te nemen, welke wegens derzelve aart vele difficulteiten zouden kunnen veroorzaken en zelfs eenen tegenstand ontmoeten, die alle vrucht daar van zoude verhinderen; en dat derhalven de Raad verlangde, door eene meer bepaalde en stellige dispositie van des Bewinds intentie ten dezen volkomen onderricht te worden.

Waar op, na ampele conferentiën over deze Materie, door den President van het Staats-Bewind (1) aan de Leden van den Raad

(1) De Burger Spoors was President van het Staatsbewind gedurende Februarij, Maart en April 1803 krachtens Staatsbesluit van 31 Januarij 1803, N°. 39.

is te kennen gegeven, dat hetzelfde niet zoude nalaten, om ten gevolge van de gegevene Ouvertures ten spoedigsten zoodanig besluit te nemen, als hetzelfde meest convenabel zoude oordeelen.

[*Notulen van den Raad van Binnenlandsche Zaken.*]

* 17.

N°. 6a. Maandag, den 14 Februarij 1803.

Is gelezen eene Missive van den Raad van Binnenlandsche Zaken van den 12den dezer maand N°. 35/3, daarbij te kennen gevende, dat, hoezeer zijlieden, bij Besluit van den 20 Januarij ll. N°. 3 waren geauthoriseerd, tot het aanwenden van alle zoodanige middelen, als zij zouden vermeenen in het werk te moeten stellen, tot voorkoming van de onheilen, welke het losbreken van IJs, en toevloeyen van Opperwater, zouden kunnen veroorzaken, er echter, aan hunlieden, eenige consideratiën, daaromtrent, waren voorgekomen waar over zij wel wenschten, de intentie des Staats-Bewinds te vernemen, proponeerende uit dien hoofde om eenige Leden uit deze Vergadering te benoemen, ten einde, deswegens, met hun te confereren.

En tevens gehoord de ouverture der Leden van den Raad van Binnenlandsche Zaken, ter dezer Vergadering gedaan, en in aanmerking genomen zijnde, dat er, in dezen, voorloopige maatregelen moeten worden genomen, welkers dadelijke daarstelling, in het exteerend gevaar, onmogelijk, ten minsten zeer nadeelig worden, is besloten, den Raad van Binnenlandsche Zaken, onder inhaesie van het Besluit van den 20 Januarij ll. N°. 3, aanteschrijven en te auctoriseeren, zoo als geschiedt bij dezen, om, in den zorgelijken toestand, waarin de Rivieren zich, door het IJs en laag Water, en den, door den thans invallende Dooij, te vrozen toevoer en verkroping van Water bevinden, en welke de efficacieuste voorzieningen vorderen, de noodige praeparative maatregelen, zoo met betrekking tot het vervaardigen van minst schadelijke en nadeelige overlaten, of eventueel in het werk te stellen aftappingen of doorstekingen, onder de noodige praecautien, te doen daarstellen, zonder echter, daar van, eenig dadelijk gebruik of employ te mogen maken, dan in den hoogsten en dadelijken nood, met aanschrijving, om de zoodanige maatregelen, met alle mogelijken spaarzaamheid, en onder het nemen van de noodige precautiën, ten einde deze maatregelen zelve, niet eventueel voor de Dijken, noodlottig worden, in het werk te stellen.

En is wijders goedgevonden van deze gestelde orders, de respective Departementale Bestuuren van Holland, Gelderland en Utrecht, te informeeren, met kennisgeving, dat de eventueele schaden, welke door de Ingezetenen van 't een of ander Departement, door het dadelijk executeeren van de te stellen maatregelen en voorzieningen mogten worden geleden, van wegens den Lande in billijkheid zullen worden vergoed.

Wordende wijders de gemelde Departementale Bestuuren van Holland, Gelderland en Utrecht, aangeschreven en verzogt, om, indien tegen vermoeden, tegen de in dezen gegevene orders eenige consideratien of bedenkingen mogten hebben, als dan, met allen mogelijken spoed, een of twee Leden uit derzelver midden naar herwaards te zenden, ten einde, het zij met Gecommitteerden uit het Staats-Bewind, of uit den Raad van Binnenlandsche Zaken, daar over te confereeren, op dat getracht worde, de ontstane zwarigheden uit den weg te ruimen; wordende intusschen de Commissarissen-Inspecteurs in de voorsz. Departementen, of die geene, welke, door den Raad van Binnenlandsche Zaken, daar mede zijn of zullen worden gechargeerd, gelast, om van de te stellen praeparatoire maatregelen, vooraf, de eventueele Gecommitteerden der respective Departementen te informeeren, en de redenen en gronden van de noodzakelijkheid en nuttigheid van dien open te leggen.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, zoo om te strekken tot informatie en naricht, als om, daar aan de noodige executie te geven, mitsgaders gelijk Extract, aan de Departementale Bestuuren van Holland, Gelderland en Utrecht, tot informatie en naricht respectievelijk; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staats-Bewind.*]

† 18.

N°. 3. Dingsdag, 15 Februarij 1803.

Is gelezen een Besluit van het Staats-Bewind van den 14den dezer N°. 6a Litt. A, genomen:

1°. Op eene missive van dezen Raad van den 12den bevorens N°. 35/3, houdende dat de omstandigheden der Rivieren, of schoon die met een lage waterpeil bevrozen, en nog toegesloten zijn, door den aanhoudenden vorst meer en meer bedenkelijk aan den Raad waren voorgekomen, dat door denzelven wierd voorzien, dat er bij dooij weêr en het losgaan van het ijs, hier of daar dijk-breuken en overstromingen zouden kunnen gebeuren, ten minste dat onder-

scheidene Dijken, in groot gevaar kunnen, Ja zelfs moeten komen, waar door deze Raad, als volgens besluit van gemeld Bewind de dato 20 Januarij JL., N°. 3 Lit. B. geauthoriseerd, tot het aanwenden van alle zodanige middelen, als dezelve zoude vermenen in het werk te moeten stellen, tot voorkoming van onheilen, welke het losbreken van ijs en toevloeyen van opperwater zouden kunnen veroorzaken in zeer moeilijke en onaangename positiën gebragt konde worden; dat wel is waar de Raad zich uit kragte van voorsz. autorisatie genoegzaam zoude mogen gequalificeerd achten, *alle* middelen tot voorkoming van onheilen aan te wenden, doch dat het daar en tegen ook zeker was, dat er onder deze middelen zodanigen waren, welke de Raad zonder nadere qualificatie van welgemeld Bewind, zwaarigheid zouden moeten maken, dadelijk in het werk te stellen, zo wegens derzelve hoog gewigtige gevolgen als wegens den tegenstand, dien men daar bij zoude te duchten hebben; en eindelijk daar bij, eene conferentie met eenige Leden uit des Bewinds midden te benoemen, proponerende om het meer gemeld Bewind van alles klaar en bondig te informeren, en des Raads consideratien over deze belangrijke materie te kunnen mede deelen, op dat daar op door dikwijls gemelde Bewind zodanig nader zoude kunnen besloten worden, als het zelve in deszelfs wijsheid zoude vermenen te behooren.

En 2°. op de ouvertures door de Leden van den Raad, blijkens het daarvan gememoreerde in de notulen van den 14den dezer sub N°. 11, ter vergadering van het Staatsbewind gedaan, en hoofdzakelijk hier op nederkomende, dat hoogst waarschijnlijk bij den dooij de gevaarlijkste en zwakste dijken langs de hoofdrievieren aan doorbraken geëxponeerd zijn, vermits het ijs zeer dik en boven in het land veel sneeuw gevallen is. —

Dat voorts de natuur en de situatie van dit Land middelen aan de hand geven, voor welker aanwending alle deskundigen adviseren, en waar door kleine gedeelten land om zo te spreken benadeeld, dog zeer groote gedeelten bewaard, en voor onoverkomeelijke desastres en onnoemelijke schadens beveiligd kunnen worden; dat wijders op onderscheidene plaatzen de Exoneratien van inundatie water merkkelijk bevorderd en daar door andere landen ontzet en van volledige overstromingen bevrijd kunnen blijven. — Dat zodanige middelen bij voorraad, behoren beraamd te worden, en niet wanneer de nood daar is, dewijl het als dan te laat en de uitvoering dikwijls onmogelijk zoude zijn; en Eindelijk, dat alleen door eene generale directie en overzicht van al het geen bij de bedenkelijke situatie ten tijde van ijsgang en opperwater in het werk te stellen is, de veiligheid der ingezetenen dezer Republiek best kan ver-

zekerd werden, daar in tegendeel afzonderlijke maatregelen door de onderscheidene Departementale Besturen te nemen, wel eenige plaatselijke voorzieningen kunnen daarstellen doch tot behoud van het grote en algemeen belang natuurlijk min voldoende, of welligt voor het zelve schadelijk zouden kunnen zijn.

Wordende bij het in het hoofd dezes gemelde besluit van den 14den dezer N°. 6a Litt. A, deze Raad onder inhaesie van het Besluit van 20 Januarij J.L. N°. 3 aangeschreven en geauthoriseerd, om in den zorgelijken toestand, waar in de rivieren zich door het ijs en den te vreezen toevoer en overkropping van water bevinden, en welke de efficacieuste voorzieningen vorderen de nodige preparatoire maatregelen, zo met betrekking tot het vervaardigen van minst schadelijke en nadelige overlaten ofte eventueel in het werk te stellen aftappingen of doorstekingen, onder de nodige precautiente doen daarstellen, zonder echter daar van eenig dadelijk gebruik of emploi te mogen maken, dan in den hoogsten en dadelijken nood, met aanschrijving om de zodanige maatregelen met alle mogelijke spaarzaamheid en onder het nemen van de nodige precautien, ten einde deze maatregelen zelve niet eventueel voor de Dijken noodlottig worden in het werk te stellen. — Terwijl voorts bij hetzelfde Besluit is goedgevonden, van deze gestelde orders de respective Departementale Besturen van Holland, Gelderland en Utrecht te informeren, met kennisgeving dat de eventuele schadens welke door de ingezetenen van het één of ander Departement door het dadelijk executeren van de te stellen maatregelen en voorzieningen mogten worden geleden, van wegens den Lande in billijkheid zullen worden vergoed; wordende wijders de gemelde Departementale Besturen van *Holland*, *Gelderland* en *Utrecht* aangeschreven en verzocht, om indien tegen vermoeden tegen de in deze gegevene orders eenige consideratien of bedenkingen mogten hebben, als dan met allen mogelijken spoed één of twee Leden uit derzelver midden naar herwaards te zenden, ten einde het zij met Gecommitteerden uit het Staats Bewind of uit den Raad van Binn. Zaken daarover te confereren, op dat getragt worde de ontstane zwarigheden uit den weg te ruimen; wordende eindelijk bij meer voorsz. besluit intusschen de Commiss. Inspecteurs in de voorsz. Departementen, of die genen welken door dezen Raad daarmede zijn of zullen worden gechargeerd, gelast om van de te stellen preparatoire maatregelen voor af, de eventuele gecommiteerden der respective Departementen te informeren, en de redenen en gronden van de noodzakelijkheid en nuttigheid van dien open te leggen.

Waar op gedelibereerd zijnde, is geresolveerd, ter voldoening aan den last, vervat in het voorsz. besluit van het Staats Bewind zo-

danige maatregelen van voorziening in het werk te stellen, als breder zijn vermeld in des Raads Secrete Notulen van heden sub n°. 25.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Lt. Collonel Directeur C. R. T. Kraijenhoff, aan den eersten comms. Inspecteur van 's Lands waterwerken en waterstaat C. Brunings, en aan de Commissn. Inspecteurs J. Blanken Jz., C. Brunings Jr., C. L. Brunings, W. van Ommeren, W. Beijerinck, en J. Sabrier tot informatie en naricht respectievelijk zonder resumtie.

Zijnde voorts de Secretaris gelast om de Missive aan den Raad van Oorlog te concipiëeren waartoe blijkens de voorsz. Secrete Notulen van heden sub n°. 25 is besloten geworden, houdende verzoek om twee Compagniën Infanterie naar Gorinchem te doen marcheeren, en voorts de Guarnisoenen zo te Gorinchem als te Utrecht en Arnhem voor den Lt. Colonel Directeur en Commissarissen Inspecteurs voorn. disponibel te stellen.

[Resolutiën van den Raad van Binn. Zaken.]

† 19.

Secretet.

N°. 25. Dingsdag, 15 Februarij 1803.

Ingevolge het door den Raad geresolveerde op een Besluit van het Staats Bewind van den 14 dezer, N°. 6a La. A, vermeld in des Raads ordinaire Notulen van heden sub n°. 3; is besloten den Lt. Collonel Directeur C. R. T. Kraijenhoff, mitgaders de commissarissen Inspecteurs J. Blanken Jz., C. Brunings Jr., C. L. Brunings, W. Beijerinck, W. van Ommeren en J. Sabrier, als bij vorige ordinaire Besluiten belast met het effectueren der voorzieningen tegen ijsgang en toevloeyend opperwater, aan te schrijven en gelasten, de navolgende middelen ter voorkoming der daar uit te duchten onheilen, in 't werk te stellen, als:

1°. Dat, ingevalle de Nederrhijn en Lek met meerder water mogten worden overkropt, dan dezelve benevens den IJssel kunnen afvoeren, in zoodanig geval zal worden geformeert eene artificiëele Exoneratie op de meest geschikte plaatsen in de dijken van de Liemers; en van daartevens zal moeten worden zorg gedragen dat de verdere benedenwaards gelegen dijken op bekwaame plaatsen worden doorgegraven, ten einde dat water op de meest geregelde wijze naar de Zuider Zee aftevoeren;

2°. Dat, ingevalle deze aftappingen nog niet genoegzaam mogten zijn, om de Leck te ontzetten, als dan eene tweede artificiële aftapping zal geschieden op de meest geschikte plaats langs de Greb-linie, wanneer tevens zal moeten worden zorg gedragen, dat beneden-waards de noodige opruiming tot aftapping van dit inundatiewater op de Eem en Zuider-Zee geschiede;

3°. Dat, wanneer onverhoopt, niet tegenstaande deze beide aftappingen, hetzij door het zetten van ijssdammen, als andersins, het water aan den Lekkerdijk bovendams eenige zinkingen of verschuringen mogt veroorzaken, waardoor een oogenschijnlijk gevaar van doorbraak zoude plaats grijpen alsdan de Zuiderlekdijk tusschen de Aals- en Diefdijken, op de meest geschikte plaats zal worden door-gestoken, ten einde het water alzoo op de Merwede aftetappen; en zullen in allen gevallen de overlaten onder Asperen en Gellicum ten spoedigsten zodanig worden geprepareerd, dat ingeval het zij van overstroming der Over- of Neder-Betuwe of ook wel van voorsz. artificiële aftapping tusschen de Aals- en Diefdijken, dezelve terstond aan het bedoelde oogmerk zullen kunnen beantwoorden;

4°. Dat, ingeval de Over- of Neder-Betuwe mogte inbreken voordat de artificiële aftapping aan de Grebbe was geschied alsdan dezelve geen plaats zal hebben, maar het overtollig water van de Leck in zodanig geval over de reeds geïndeerde Betuwe en lager gelegen landen zal worden geëxonereerd;

5°. Dat, om de bovengemelde mesures, niet dan ten behoorlijken tijde te bewerkstelligen, de Lt. Collonel Directr C. R. T. Kraijenhoff, benevens den Commissaris Inspecteur van 's lands waterwerken en waterstaat C. L. Brunings, als gestationneerd ter plaatze, van waar de toestand van zaken best kan beoordeeld worden, zullen zorgen aan de respectieve verdere Commissar Inspecteurs de nodige indicatie te doen wegens het tijdstip der executie;

6°. Dat, de overlaten in de binnendijken van het Oude land van Altena en Dussen zo spoedig mogelijk mede volgens het Reglement van 3 feb. 1798 zullen moeten worden geprepareerd, ten einde, in gevallen van onverhoopte doorbraken in 't land van Heusden en Altena, dezelve terstond in staat zijn, om het inundatie water na de buitendijken van 't nieuweland van Altena en Zuidhollandschen polder door te laten en door het doorsteken derzelve op de Bakkerskil en Bergsche veld te exonereren;

7°. Dat de Lt. Col. Directr C. R. T. Kraijenhoff en de verdere respectieve Commissar Inspecteurs hierboven vermeld, zoveel mogelijk zullen zorgen, dat er voor het overige worde voldaan aan den inhoud van het mede hier voren gememoreerde Besluit van het Staatsbewind aan hen gecommuniceerd bij des Raads ordinair Besluit van

heden sub n°. 3; en waartoe mitsdien bij dezen wordt gerefereerd.

8°. Dat de Raad van Oorlog bij ordinaire missive zal worden verzogt om twee Compagnien Infanterie naar Gorinchem te doen marcheren en voorts de Commandanten der Guarnisoenen van Gorinchem, Utrecht en Arnhem aantschrijven, om ter volvoering van voorsz. also gestelde orders zodanige assistentie te verlenen, als de Lt. Col. Directeur C. R. T. Kraijenhoff en Commissⁿ Inspecteurs voorn. van hen zullen verzoeken.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Lt. Col. Directeur C. R. T. Kraijenhoff, aan den eersten Commissaris Inspecteur C. Brunings, en aan de Commissⁿ Inspecteurs J. Blanken Jz., C. Brunings Jr., C. L. Brunings, W. van Ommeren, W. Beijerinck en J. Sabrier tot informatie en naricht respectvelijk zonder resumtie. (1)

[*Secreete Resolutiën van den Raad van Binn. Zaken.*]

(1) Deze bijlage is, zooals reeds blz. 164 werd opgemerkt, ook in het Algemeen Handelsblad van 11 Junij 1879 afgedrukt en wel naar eene authentieke copie van het besluit, voor accoord met het Register der Secreete Besluiten door den Secretaris van den Raad Wenckeback geteekend en thans in het archief van Rijnland berustende, gelijk de Ingenieur van dat Hoogheemraadschap, de Heer Dr. E. F. van Dissel, mij welwillend mededeelde.

In dien afdruk wordt onder den tekst van het besluit nog vermeld dat op de marge van het stuk, waarnaar de afdruk is geschied, het volgende stond geschreven:

„Dit besluit is voorgedragen in een besoigne, op den 22” (lees 21) „Febr. 1803, „gehouden tusschen 3 leden van het Staatsbewind, 1 uit den raad der binnenl. zaken, „2 uit Gedeput. Bestuur v. Holl., 2 uit Departem. bestuur v. Gelderl.

„Waarop die van Gelderland hebben geremargueert dat aan Kraijenhoff wat veel „magt gegeven werd,

„en die van Hollant dat sij geen swarigheid daarin zagen, terwijl door eenige schade „voor het minder gedeelte der Ingezetenen het geheel behouden werd.

„Waarop geconcludeert dat als de nood daar zal zijn, alsdan een lid uit elk be- „langhebbend depart., zich zou begeeven naar Vreeswijk, met last om als het de „noot absoluut vereyschte, alsdan zoodanige coupures overlaten te doen maken als „onvermijdelijk noodig zouden wezen”.

Zoover de schrijver der marginale aantekening. Waarschijnlijk is dit een der acht aan het eind van het besluit genoemde personen geweest, die er een authentiek afschrift van hebben ontvangen en van het „besoigne” natuurlijk alleen uit de tweede hand wisten.

Wij, die het geheim verbaal van Leemans (Bijlage 54) kennen, weten er echter meer van en dus ook dat het niet bij de zachte uitdrukkingen, die hier aan Holland en vooral aan Gelderland in den mond worden gelegd, gebleven is. Holland kon trouwens om de op blz. 73 vermelde redenen zoo veel bedenkingen niet tegen de „coupures overlaten” hebben als Gelderland, te meer nog omdat het meende daarvoor beveiligd te zullen worden voor eene overstroming van Rijnland en Amsteland. Het kon zijn verzet dus veilig alleen bepalen tot het principiële der zaak: de aanmatiging van magt door den Raad van Binnenlandsche Zaken over onderwerpen die den Departementalen waterstaat betreffen en derhalve de Departementale besturen in de eerste plaats aangingen.

Extraordinaire Vergadering.

N°. 1. Woensdag, den 16 Februarij 1803.

Praesent de Burgers Spoors, President, Verheijen, van Hoogstraten, Gockinga, de Leeuw, Besier, Brantsen, Bicker. — Absent de Burgers van Burmania Rengers, van Haersolte, de Beveren (bij indispositie), Queijsen (met permissie).

Is gelezen eene Missive van den Raad van Oorlog, geschreven op heden N°. 1, houdende, dat zij, bij eene Missive van den Raad van Binnenlandsche Zaken, verzogt waren, om nog twee Compagniën Infanterie van Gorinchem te doen marcheeren, ten einde bij den aanstaanden IJsgang, de noodige adsistentie te kunnen verleen, ingeval eenige tegenstand mogt worden gedaan aan de orders, welke door de benoemde Commissarissen, krachtens het Besluit dezer Vergadering van den 14 dezer maand N°. 6a, tot het daarstellen van Doorgravingen of Aftappingen, ter voorkoming van grootere onheilen, mogten worden gegeven; en verzoekende de Raad van Oorlog om onverwijld te worden geautoriseerd, en het noodig Patent verleend tot het doen marcheeren van de twee Compagnien van het derde Bataillon der tweede halve Brigade van Rotterdam naar Gorinchem.

Waar op gedelibereerd zijnde, is besloten, den Raad van Oorlog te autoriseeren, zoo als geschiedt bij dezen, tot het doen marcheeren van de twee Compagniën van het derde Bataillon der tweede halve Brigade, thans in Guarnisoen te Rotterdam naar Gorinchem.

Zullende, ten dien einde, het noodig Patent, aan den Raad van Oorlog, worden gedepêcheerd.

En zal Extract dezes, benevens hetzelfde Patent, aan den Raad van Oorlog worden gezonden; zonder resumtie.

[Notulen van het Staatsbewind.]

† 21.

resideerd te 's Hage p. ord. post	Aan het Departementaal Bestuur
uit Brielle verzonden, den 17 Febr. 1803	van Holland.
verzonden idem	Aan het Departementaal Bestuur
resideerd te Arnhem	van Gelderland.
verzonden idem	Aan het Departementaal Bestuur
resideerd te Utrecht	van Utrecht.

Brielle, den 17 Februarij 1803.

De ondergeteekende Commissaris Inspecteur, over 's Lands Water-

werken en Waterstaat, heeft d'eer zich bij het Departementaal Bestuur van Holland (1) aantebieden, om in voldoening van het, ter ulieder vergadering, kennelijke Besluit van het Staats-Bewind, de dato 14 deezer, aan de daar bij gemelde eventuelle Gecommitteerden van Ulieder Bestuur, alle hem doenlijke informatiën, redenen, en openingen te geeven, wegens de zeer gewigtige maatregelen, in het voormelde Staats Besluit breeder omschreeven, ten aanzien van overlaaten enz., welken, dienvolgend, des noods onder zijne directie, op Hollandsch, Geldersch of Utrechts territor, tusschen de Lek en Merwede, ter executie gebragt zouden moeten worden: en tot de spoedige uitvoering van sommigen, hij, door den Raad van Binnenlandsche Zaaken, zich reeds daadelijk gelast bevind. — Ingeval het doojweer aanhoud, hoopt den ondergetekende, bij het begin der volgende week, op zijn bestemden Post te Gorinchem aan te komen, alwaar het hem, zo aangenaam als vereerend zal zijn, naar goedvinden van Ulieder Bestuur, in de gelegenheid gesteld te worde, om te kunnen voldoen, zo aan den hier bovengemelden Last: als aan al dat geene, het welk hij, naar zijn vermogen en hartelijke wenschen, zoude kunne en mogen bijdraagen, ter bevordering der algemeene, en bijzondere belangen, van het dierbaar Vaderland.

Waar mede, onder aanbieding van bereidvaardige diensten, d'eer heeft te tekenen

J. Blanken Jansz.

[*Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.* (2)]

22.

Aan den Comms Inspecteur over 's Lands
Waterwerken en Waterstaat C. Brunings Jr.
adres bij den Paruikemaker van der
Horst op de Haven bij het Stadhuis te
Schoonhoven.

p. ord. post uit Brielle den 17 Febr. 1803.

Brielle, den 17 Febr. 1803.

Mijne vrienden Brunings! permitteer mij, zonder excuses te maaken, over een genoodzaakt al te lang stilzwijgen, dat ik korter ben als ik gaarne was, en moet zijn bij deezen — in ben in den Haag,

(1) In de brieven voor Gelderland en Utrecht stond natuurlijk de naam dier Departementen.

(2) Bijlage E van Blanken's eindverslag, Rijksarchief.

De Maas zat gisteren morgen, toen ik den Briel verliet, nog tot aan de bank, circa 3/4 uur zeewaarts van de stad, onbeweeglijk, en de menschen passeerde deze Rivier, aan het Brielsche veer, nog te voet over het ijs: het welk zich doorgaande nog 12 à 13 duimen dik bevond.

Bij het passeeren van het Spuij heb ik het ijs, in deeze Rivier, 14 à 15 duimen dik bevonden — op welke dikte het zelve, zich op de oude Maas voor Puttershoek, als mede op de Merwede voor Dort, en hier zich bevindende is.

Welke waarnemingen, vergeleken met de voorgaande, doen blijken dat den dooij, de zeer gelijk zittende ijs-schol, in de gemelde 's Lands Hoofd-Rivieren doorgaans, nog maar omtrent 2 à 3 duimen, in dikte, verminderd heeft.

Op heden zijn hier voor de stad, nog Brabandsche karren, met Paarden, de Rivier, over het ijs gepasseerd.

Het water blijft, zonder het minste teken van opper-water zeer laag: en op de Whaal, volgens Bericht van Bommel, nog vallende.

Gisteren zijn twee compagniën, van het derde Bataillon der tweede halve Brigade, uit Rotterdam hier binnen gemarcheerd.

Ik ben voornemens morgen ochtend, ten einde Ul. bekend, naauwkeurige opneemingen, langs de Linge en zuiderLeek-dijken, van den Diefdijk, naar boven, enz., te gaan doen.

Van welke tour ik, buiten noodzaak, niet denke, voor Dingsdag avond, of Woensdag, alhier te rug te zullen komen.

Waar mede

Heijl en Eerbied
J. Blanken Jansz.

PS. (1)

'smorgens den 20 Febr. bekomt de ondergeteekende het navolgende Bericht van den Comms. Inspr. te Lent, die in dato 18 Feb. meld: dat op onze boven-Rivieren nog niets te doen was.

Met opgaave der navolgende watershoogte

Februarij	te Keulen	Emmerik	Nijmegen	Pannerden
den 12de	11 v. 6 d.	"	8 v. 10 d.	"
13de	12 v. "	"	8 v. 11 d.	"
14de	11 v. 4 d.	3 v. "	8 v. 9 d.	"
15de	11 v. 4 d.	3 v. 1 d.	8 v. 9 d.	"
16de	"	3 v. 2 d.	8 v. 10½ d.	"
17de	"	3 v. 5 d.	9 v. "	6 v. 7 d.
18de	"	"	9 v. 4 d.	6 v. 9 d.

(1) Den volgenden dag deelde Blanken den inhoud van dit PS. bijna letterlijk aan Kraijenhoff mede.

Dat te Roerood den Rhijn 3 voet hooger tekende, als te Wezel en te Emmerik.

Dat te Arnhem de Rivier 6 voeten laager tekende, als te Nijmegen.

J. Blanken Jansz.

[Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.]

24.

Aan den Lt. Col. Directeur C.
R. T. Kraijenhoff, adres in het
Kasteel van Antwerpen op de Gan-
semarkt te

Utrecht.

p. ord. post uit Gorinchem den 20
Feb. 1803.

Gorinchem, den 19 Feb. 1803.

Waarde Overste en Vriend!

Heden avond ben ik alhier aangekomen.

De Maas zat gisteren morgen, toen ik den Briel verliet, nog tot buiten aan het Steenen Baaken onbeweeglijk: en de menschen het veer te Brielle nog te voet over het ijs — heden zijn hier nog Brabandsche Karren en Paarden, de Merwede gepasseerd.

Het water op de Rivieren blijft zeer laag en op de Whaal nog vallende — ik ga morgen ochtend op recognosceering, om langs den Dief-Dijk, zuider-Lek en Linge dijken, de noodige opneemingen, ten einde Ulieden bekend, te doen — zonder noodzaakelijkheid zal Dingsdag, en welligt woensdag worden, eer ik hier te rug kom.

Gisteren zijn hier twee Compagnien van het derde Bataillon der 2de halve Brigade uit Rotterdam binnen gekomen, dan morgen ochtend voor twee a drie dagen tot voorsz. zeer nodige opneemingen, nog naar buiten moetende, heb ik mij op de orders van den commanderende Officier, de Capt. Weijman niet kunnen informeren, de welken doch wel aan het oogmerk voldoende zullen zijn.

Adieu Heijl en Vriendschap

J. Blanken Jansz. (1)

(1) Hierna volgt nog een P.S., niet ter zake dienende en betrekking hebbende op de waarneming der dienst van Blanken te Brielle door zijn „Broeder, de Fabricq”

door particuliere omstandens opgehouden en dien nu ilico naar Gorinchem op reis, te Dort moet ik mij ophouden, om met den Dijkgraaf Repelaar te confereeren, dus niet eer als Zaterdag, ben ik in mijn standquartier, en of schoon ik bewust ben, nog ruim vroeg genoeg te komen, zo wenschte ik er nu reeds te weezen.

Legd de correspondentie-Lijst, alwaar de posten staan, vóór Ul. en volgen wij dan de routes — in 't maaswaalsche komt *gevaar*, of er is *dijk-breuk*, de Landmeter Beijerinck zend de tijding daar van naar Morthuijsen, maar de Maas kruid, geen mensch kan er over: dan haalt de man *daar* het *sein* op — de ruitser zet zich te Paard, aan de overzijde, en rijdt van Lith op Crevecoeur — kan hij daar weer niet over de Rivier zijn depeche zenden, het Signaal gaat weer op; en van Hedel rijdt men met die tijding naar Poederroijen, en Bommel, van Poederroijen seind men op *Andel*, en komt zo bij mij te Gorinchem — ik zend het naar Vianen — en ook naar het Schoonhovensche veer, voor ul. eigenlijk gezegd kunt ul. mij langs dien weg, een of andere tijding, in ul. quartier, niet te rug doen loopen — maar mijn oogmerk is hoofdzakelijk om zulke tijdingen van gewigt, en in zulke gevallen, aan de Noorderzijde van de Lek te krijgen, op dat het Gouvernement spoedig geïnformeerd zij.

Aangenaam zeker zal het mij weezen, indien uwe zorg, mij van het Noorden naar het Zuiden informeeren kan — doch de Hoofdbedoeling is, het gouvernement tijding te geeven, ingeval de passagie inpracticabel is, over de Rivieren: en er gebeuren *Juist dan* groote calamiteiten in mijn arrondissement — beschouw uit dit oogpunt mijne Memorie, en regeld s. v. p. daar na, dat gij, bijzonder, het geen ik ul. zeggen wil, kan overkrijgen.

Waarom zouden de vuuren gevaarlijk kunnen zijn! neemd vijf boeren ijzere potten, zet die op de borstweering van de wal (mij dunkt het zaag-molentje van Hontforst kan excellent voor de Schoonhovensche zijde dienen: of een andere molen, enfin doet dat naar uw meer en betere kennis, n'importe hoe) en gooid er wat pik, olij, of zo iets in, en zie daar 5 vuuren — 5 riet of takke bossen op den dijk, kunnen ook al voldoen.

De pikkrants diend niet opgeheisd, wordt gezet op de Wal, of vasten grond, nevens elkanderen &c enfin maakt daarvan wat de natuur aan de hand geeft, bestel maar iemand aan het veer, die op heisen en aansteeken zal, het geen ik hem dan zou laten weeten en u zult daar uit weeten kunnen wat er gaans is.

Wild ul. niet laten schieten, laat op een ketel of trom slaan, *geraus* en veel geluid, geschreeuw, is daadelijke doorbraak bij de opgestooken seinen.

Gaarne conformeer ik mij, met de gedachten van mijn Jongsten

amptgenoot, in deszelfs aangename en vriendelijke van den 10den open gelegd. Zijn ed. zou mij ten hoogste verplichten, om aan de Viaansche zijde, het nodige tot het doen overseinen, te willen inrigten — ik zal zorgen dat ik tot Gorinchem en tot de veeren over de Vaart, zo als over Schoonhoven laat brengen, zorgd u Heeren, als ik bidden mag, dat ul. het overkrijgd, en zegd mij maar, hoe en wat ik daar toe doen moet, al wilde ul. een boer doen hoesten aan mijn zijde, ik zal er voor zorgen, mits ul. het maar verstaat — er is daartoe niet, als eene overeenkomst tusschen ons noodig.

Ik heb voorondersteld, dat Ul. den overste Kraijenhoff daar over aufait stellen zoud, eindelijk verzoek ik van ulieder vriendschap, eens vooral mij geen lang stilzwijgen ten kwaden te duiden, en mij in onze aanstaande campagne, van alle formaliteiten te verschoonen, alles als vrienden te behandelen en te gelooven dat ik waarlijk ben

Ulieder vriend

J. Blanken Jansz.

NB. De Resolutie van 15 geeven ons en kunnen ons zeer warme momenten geeven, dan men moet zich redden, zo als men best kan, en zo pointueel mogelijk, aan den Last in tijd en wijlen voldoen.

NB. welken gezegenden dooij: men loopt hier nog over de Maas, heden morgen — doch het zal niet lang duuren, alle mijne geldersche Berichten, zijn ten aanzien van 't water, de harmonie met mijne onderhebbende, zeer goed, en al waren de menschen daar duivelen dan konden zij, op mijne aanbieding en order niet anders zijn.

Mijn Dommelsche Vriend en Amptgenoot, gelieve deze, na lectuur, zoo spoedig mogelijk, aan onzen Rhijnsen vriend te laten toekomen, en beide mij te verschoonen, over mijn Griffonnage — dan nood breekt wet — adieu!

† 23.

Aan den
Raad van Binnenlandsche Zaaken
der Bataafsche Republiek
resideerende te

De ondergetekende, Commissaris
Inspecteur over 's Lands water-
werken en waterstaat

's Hage.
p. ord. post uit Gorinchem den
20 Febr. 1803.

Aan den
Raad van Binnenlandsche Zaaken
der Bataafsche Republiek.

Gorinchem, den 19 Febr. 1803.

Burgers Raaden!

Ik heb d'eer ulieden kennis te geeven dat ik heden avond alhier op mijn Post aangekomen ben.

Aan den De Ondergetekende Commissaris
Luit. Colonel Directeur C. R. T. Inspecteur
Krajenhoff te Utrecht Aan den
Lt. Col. Directeur Krajenhoff.

in het Casteel van Antwerpen.
p. militaire ordonnance van Tuijl
den 22 Febr. 1803, des avonds
ten negen uur.

Tuijl, den 22 Februarij 1803, des avonds ten 8½ uur.

Overste!

Na heden de nodige conferentie gehad te hebben, met de Dijks-Collegien aan de Lek, mij naar hier begeeven hebbende, om met den Ambtman van den Tielerwaard te spreken over het werk der overlaaten onder Rump, Gellicum en Asperen, krijg ik van den Commissaris Inspecteur Wm. Beijerinck, het volgende Bericht woordelijk: „Ik haast mij uw te Berichten: dat de wateren in den Rijn-„mond, dat is, het Pannerdensch Canaal, sterk zijn opgezet, gelijk „ook aan de Whaaldijken. Alhier zijn de dijken aan het overloopen, „de Pannerdensche molen seind gevaar, het water wascht sterk, „staat reeds aan het peijl 21 vt. 6 dm. Pannerden den 22 Feb. 1803.

De Whaal alhier te Thuijl is zedert van de morgen 8 uur, tot van den avond 8 uur, 9 dm. gewassen, staat = 6 vt. 6¼ duim, dat is na genoeg 7 à 7½ vt. beneeden de Kruinen der dijken. (1)

De vooruitzichten door deeze verbaazende verandering worden verschriklijk.

Ik zal alle mogelijke bewerkstellingen maaken; doch daar het een het ander zodanig opvolgd, heb ik nog geen oogenblik gevonden, om de geheime indicatie te kunnen bepaalen, de plaats behoord te zijn, volgens mijn inzien tusschen Vianen en de vaart, te Vianen te ontvangen.

Zo dra ik hier gereed ben, vertrek ik naar Gorinchem, alwaar ik morgen ochtend vroeg zijn zal, bij alle welzijn.

Heijl en Achtung
J. Blanken Jansz.

(1) Tegelijk met dezen brief zond Blanken uit Tuil het berigt van Beijerinck aan Mekern, Dijkgraaf van Arkel boven en beneden de Zouwe.

Aan den De Ondergetekende Commissaris
 Lt. Colonel Directeur C. R. T. Inspecteur
 Kraijenhoff te Utrecht Aan den
 Lt. Col: Directeur Kraijenhoff.

per mil. ordonnance van Thuijl
 den 22 Febr. 1803, des Nagts
 te Elf uur.

Tuijl, den 22 Februarij 1803, des Nagts te Elf uur.

Zo op 't moment ontvang ik van den Commissaris Inspecteur W. Beijerinck een tweede ordonnance, met Bericht: (gedateerd 22 Feb. 1803 's middags 12 uur) dat de Betuwe boven Lent, in gevaar was te inondeeren; dat de Rivier sterk in beweeging was, vergezeld met zwaar afkomend ijs.

† 27.

per expresse met een man te De Ondergetekende, Commissaris
 Paard, van Gorinchem gezon- Inspecteur over 's Lands water-
 den den 23 Februarij 1803, werken en Waterstaat
 's morgens half tien uren. Aan den
 Copie aan den ouden Hr. Bru- Raad van Binnenlandsche Zaaken
 nings te Zwaanenburg p. ord. der Bataafsche Republiek.
 post van dien zelve dag. (1)

Gorinchem, den 23 Februarij 1803.

Burgers Raaden!

Gister avond omtrend 8 uren van Culemburg te Thuijl aankomende, om aldaar met den Amptman en Dijkgraaf van den Thielerswaard L. D. W. C. van Tengnagel, eene nodige conferentie te hebben, kreeg ik per militaire ordonnance Bericht, van den Commissaris Inspecteur Wm. Beijerinck, dat de Pannerdensche dijken overliepen enz., welke tijding ik immediaat zo aan den Overste Kraijenhoff op Utrecht als aan den Dijkgraaf Mekern alhier, omstandig mede deelden, en dus ulieden kennelijk zal zijn.

Des Nagts te Elf uren, ontvong ik te Thuijl van W. Beijerinck, een tweede ordonnance met Bericht: dat de Betuwe boven Lent, in gevaar was te inondeeren; dat de Rivier sterk in beweging was, vergezeld met zwaar afkomend ijs. Ook deze tijdingen expedieerde ik, volgens bepaling der correspondentie, terstond naar Utrecht.

(1) De laatste alinea staat niet op het exemplaar dat in het Rijksarchief berust.

Ten drie uren deezen morgen, ontvong ik te Thuijll, het derde Rapport van boven, welks begin in substantie behelste: *het eminent gevaar te Lent is geweeken*. Ik meen dat dit Rapport gister avond ten 6 uren te Lent getekend was.

In diezelfde momenten brak de Whaal voor Thuijl, met een verbazend geweld los: en in weinige minuten zag men, voor zo ver de duisternis toeliet, op den hoek, boven de Herberg van Muurman, een verbazende Ijsberg oprijzen.

Ik steeg om half vier te Paard om mij herwaards te spoeden, en niet afgesneeden te geraaken — tot benedeen Haaften, behield ik het verschriklijk gekraak van het ijs, te Herwijnen was het zelve weinig of niet verzet, en vervolgens tot hier zit alles nog vast; maar uit het geen ik zelve heden Nagt gezien heb, maak ik op dat het niet lang duuren zal.

Te Tuijl was het water, geduurende den Nagt, voor de losbreeking, zedert mijn laatste Bericht op Utrecht, circa een duim per uur wassende gebleeven — Zo dat de dijken, toen ik van daar vertrok, nog ruim $6\frac{1}{2}$ voet keering hadden.

De wassing van het water alhier, geduurende den Nagt, is geweest omtrent $\frac{1}{2}$ duim per uur, zijnde het zelve hier in dit moment, 's morgens ten 8 uren aan het peijl, 6 v. 3 dm., circa nog $8\frac{3}{4}$ voet benedeen de kruinen der dijken.

Ik heb veel hoop, als de Rivieren benedenwaards, zoo hoog gezwollen zijn, dat het water de uiterwaarden ruimelijk passeeren kan, men langs die wegen veel ontlasting zal hebbe: en om zulks te bevorderen, heb ik, bij conferentiën en locale inspectiën, met en beneevens de dijkscollegiën van Vianen, Hagestein en Everdingen, overlegd, en haar schriftelijk verzogt, om ten spoedigste bekwaame openingen, overlaaten en opruiming te maaken in de hooge kâ-dijken agter de Roode Leeuw, onder Hagestein; en boven en beneden Vianen, hetwelk door gemelde Collegiën aangenoomen is, daadelijk ter executie te brengen; en waar van men veel soulaas verwacht.

Ik heb dit een en ander, van zo veel gewigt geoordeeld, Ulieden per expresse te moeten informeeren, ten einde wel ligt eenige oplossing, in de anders elkander tegen zullende spreken tijdingen te vinden.

Waarmede

Heijl en Eerbied

J. Blanken Jansz.

PS. Op het oogenblik ontvang ik uit den Bosch, gedateerd 22 Feb. 1803 van het Dep^l. Bestuur van Braband, het navolgende Bericht:

Nota. (1)
Dit PS. ook also woor-
delijk in den volgen-
den Brief aan den
Overste Kraijenhoff
gesteld.

„ Uit de bij ons op heden ingekomen Rap-
porten der onderscheiden Dijkscollegien, langs
de Rivier de Maas, van Gassel, beneden-
waarts tot Empel gelegen, is ons gebleeken,
dat dezelve Rivier, hier en daar, in de
nabijheid van Grave, Cuijk en Ravensteijn
is los geweest, doch telkens wederom is gaan
vast zitten, en dat voort alles tot nog buiten
gevaar is.”

[Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.]

28.

per milit. ordonnance van Gorin-	De Ondergetekende Commissaris
chem den 23 Feb. 1803 voor-	Inspecteur
middags te Elf uur; te Utrecht —	Aan den
in het Casteel van Antwerpen.	Lt. Col. Dir. Kraijenhoff.
	Gorinchem, den 23 Februarij 1803.

Overste!

Heden morgen ten 3 uuren kreeg ik te Thuijl de derde ordonnance van Beijerinck: waar van het Bericht, in substantie, Hoofdzaaklijk behelsde:

Het eminent gevaar alhier (te Lent) is geweeken. (2)

Op dit zelfde ogenblik brak de Whaal voor Thuijl, geweldig los; in weinige minuten zag men, zo veel de duisternis toeliet, een ijsberg, boven den hoek des dijks, even beoosten Muurman, oprijzen.

Ik steeg te Paard, en spoede mij herwaards, om niet af gesneeden te geraaken.

De Whaal was te Thuijl, voor de opbrekking 1 dm. per uur wassende gebleeven — de dijken te Thuijl, hadden bij mijn vertrek nog ruim 6½ voet keering.

Hier is de wassing maar ½ dm. per uur geweest deezen Nagt. Het water aan dit pejl, is heden morgen 8 uur, 6 vt. 3 dm.

Het zal niet lang duuren, of hier raakt de boel ook los. Ik hoop veel op de ontlasting over de uiterwaarden: om die reden doe ik, met overleg van de Dijkscollegien van Vianen, Hagestein en Everdingen, de hooge kaden agter de roode leeuw, en boven en beneden Vianen openen.

(1) Deze Nota komt natuurlijk in den brief op het Rijksarchief niet voor.

(2) Bl. schreef dit dienzelfden dag ook aan den Dijkgraaf van Rijssel te Vianen.

Het zal er gaan spannen — ik heb deezer dagen, door locale opneemingen, en van de Nagt niet uit het touw geweest.

Van de gewigtige tijding uit Lent: het eminent gevaar is gewee-
ken, zend ik direct tijding naar den Haag.

Heijl en Achtung
J. Blanken Jansz.

29.

Aan den Commissaris Inspecteur
over 's Lands waterwerken en Wa-
terstaat W. Beijerinck

te Lent

den 23 Feb. 1803 per mil. ordon-
nance van Gorinchem des na-
middags te 2 uur.

Gorinchem, den 23 Feb. 1803.

Waarde Amptgenoot en vriend!

Ik was heden morgen te drie uren te Thuijl, toen de Whaal aldaar met een verschriklijk geweld, los brak; en begaf mij immediaat herwaards, al waar alles nog zeer vast zit, zo als het buletin van beneeden naar boven, ue informeeren zal.

Ik ben zeer voldaan over de conferentie heden Nagt, met den Amptman en Dijkgraaf te Thuijl L. D. W. C. van Tengenagel gehouden.

Zo als ik ook zeer te vreedden ben met soortgelijk besogne, gisteren aan de Roode Leeuw, met die van Vianen, Hagestein en Everdingen, bij het welke wij algemeene bepalingen van goede order van werkzaamheid, correspondentie &c. gemaakt hebben, welken in den aanstaanden nood zeer te pas komen kunnen.

J. van der Poel heb ik op zijn post gebragt, en met den Dijkgraaf Rooss van Hoijtema, en verdere Heeren, in loco, alle nodige schikkingen gemaakt, — gaarne was men te Culemburg voorzien van een Buletin van de Whaalzijde.

Ik heb op mij genoomen Ue des aangaande te verzoeken, eenige buletins naar Thiel te willen zenden, ten einde de tijdingen van daar dan ook, zonder die aan de Whaalzijde tot op hier te hinderen, op Culemburg konde gezonden worden.

Thomkins heb ik gezegd naar Thiel te gaan, om zulks met Dijkmeester, volgens een hem gegeven Pro-Memorie te arrangeeren.

Ue klaagd mijn vriend over de tijdingen van beneeden, maar dat

is voor als nog niet anders kunnen zijn, door dien er nog geen Dijk-legering plaats heeft: den staat der zaaken geen de minste verandering had ondergaan en ik om veeler zaaken wille van hier absent heb moeten zijn.

Er is hier nog geen beweging in de Rivier: ook niet in de Werkendamsche Killen; en zelve zit het Bergsche veld nog vast; Ja, wat meer is, den 21 Feb. zat de Maas voor Brielle nog vast — ondertusschen verminderd het ijs zeer in sterkte, of schoon het des Nagts nog aanhoudend vriesende blijft.

Ontvangd de hartelijke groete van Uwen vriend

J. Blanken Jansz.

30.

Aan den Lt. Col. Directeur C.
R. T. Kraijenhoff te Utrecht
p. mil. ordonn. van Gorinchem den
24ste Feb. 1803, des morgens
te 7 uren.

Gorinchem, den 24ste Feb. 1803, 's morgens $\frac{1}{2}$ zeven uren.

Overste!

Zo op 't oogenblik Bericht mij de Commissaris Inspecteur Beijerinck dat de Pannerdenschc dijken het begeeven hebben, en doorgebrooken zijn.

Hetwelk zeer natuurlijk, indien wij door de Liemersche dijken geen ontlasting krijgen, de groote massa van water, op den Neder-Rhijn en Lek brengen zal; te meer daar de Whaal overal nog vast, en zich maar nu en dan, bij gedeeltens verzet, en beneeden alles, zo als hier, nog zeer vast zit.

Dat men toch in tijds bedacht is, op de *Liemersche dijken*.

Ik krijg geen eene tijding van de Noordzijde des Neder Rhijns en Lek — van Krimpen af, tot aan boven toe, heb ik nog geen letter daar van gezien.

Hejl en Achtung
J. Blanken Jansz. (1)

(1) Tegelijk berigte Blanken hetzelfde aan den dijkgraaf van Rijssel te Vianen, met de opmerking dat hierdoor de staat der zaken aan de Lekzijde zorgelijk werd.

31.

Aan den Lieut. Col. Directeur C. R. T. Kraijenhoff te <i>Utrecht</i> p. mil. ordonnance van Gorinchem den 24 Feb. 1803, des namid- dags te 4 uur.	De Ondergetekende Commissaris Inspecteur Aan den Lt. Colonel Directeur C. R. T. Kraijenhoff.
--	--

Gorinchem, den 24 Feb. 1803.

Overste!

In antwoord op U brief, zo op 't moment, heden $\frac{1}{4}$ over drie uren ontvangen, diend; dat eene memorie en missive, welken u op morgen van mij te wagten hebdt, zult doen zien, dat ik gantsch niet stil gezeeten heb, ook niet omtrend de groote operatiën; doch dat er middelen, tot zulke eene uitvoering, te beraamen noodig zijn, om dezelve aan geen affront van mislukking bloot te stellen: waar aan dan ook het gewigt der zaak, om der verantwoordelijkheid willen, niet mag overgelaaten worden.

Heijl en Achtung
 J. Blanken Jansz.

32.

Aan den Lt. Col. Directeur C. R. T. Kraijenhoff te <i>Utrecht</i> p. mil. ordonn. van Gorinchem des Nagts ten 12 uren, tusschen den 24 en 25 Februarij 1803.	De Ondergetekende Commissaris Inspecteur Aan den Lt. Col. Directeur Kraijenhoff.
--	---

Gorinchem, den 24 Februarij 1803.

Overste!

Hier nevens gaat een Memorie ⁽¹⁾, hoedanig ik van gedachten ben, dat de geheime seinen, tot het effectueeren der artificieelle ontlasting, door den Zuider lekkendijk, zouden behooren gereguleerd te worden.

Oordeeld gij, dat het opheijzen van een enkele vlag, voor zulk eene gewigtige zaak, voldoende is, zulks is mij genoegzaam, terwijl ik mij alleen voor de middelen van uitvoer, voor zoo ver die onder mijn bereik vallen, verantwoordelijk houde.

En om u eenigzins bekend te maaken met het geen daar toe, door mij daadelijk is bewerkstelligd geworden, diend U te weeten: dat twee bekende vigilante Dijk-Baazen, reeds elk ogenblik gereed

(1) Zie Bijlage 35.

zijn, om bij de eerste omstandigheid, zich te Vianen te sisteeren.

Deeze, indien ik niet zelve aldaar aanwezig was, het sein ziende, openen een verzegelde order en instructie, die hun zegggen zal, wat zij te doen hebben, en die hun, volgens mijn nevensgaande Sein-Memorie, de plaats bepaald, alwaar zij de schop in den grond zetten moeten.

Beneden Culemborg is daartoe het lokaal best geschikt, tusschen de Batterie aan het Spoel, en den Diefdijk, tusschen Paal N°. 17 en 20.

Voor de gemelde Batterie en hooger naar de Stad is zulks geheel onraadzaam.

Tusschen Culemborg, en den Aalsdijk, is de beste plaats even boven de Limit-paal van Beusichem en Culemborg in de kromte des dijks aldaar.

Daar nu de order bepaald: dat het boven of beneden de gemelde Stad geschieden moet, en dat zulks alleen afhangd, van de plaats, alwaar het eminente gevaar aanwezig zoude zijn, zo diend zulks door het sein uitgedrukt te kunne worden. Zo wel als de andere omstandigheden, die zulke zaaken vergezellen kunnen.

Daar ik mij nu zeer verantwoordelijk houde en stel, voor deze uitvoering, indien dezelve mogt nodig worde, zo oordeel ik, dat dezelve onberaaden ondernomen word, indien men geen geheel Bataillon daar toe, daadelijk in Culemburg in bezetting legd.

Want zeker is het, dat men, met een geheel Bataillon, als hetzelfde niet binnen de Poorten gelegen word, niet door die stad kome, indien de doorsteeking boven dezelve geschieden moet.

En hoe zeer de Militaire dispositien tegen moedwil, alléén aan U gedemandeerd zijn, zo stel ik te veel belang in onze gemeenschappelijke verantwoording in deeze, om niet te insteeren, zo als ik reeds in 's Hage te kennen gaf, dat er versterking van militie, indien men de zaak wil doen gelukken, ten spoedigste naar Culemburg gezonden word.

Hier mede houde ik ten deezen opzigte, gedefungeerd te hebben, en het zij aan mijn verlangen, des aangaande, al of niet voldaan worde, er is mij, als men wil, om de onderneming te doen, niets anders nodig, als de, bij de wet bepaalde indicatie, waar na men, over het employ mijner mogelijke middelen; over den uitslag met de gevolgen van dien oordeelen zal.

Waar mede

Hejl en Achtung
J. Blanken Jansz.

33.

p. milit. ordonn. van Gorinchem, De Ondergetekende Commissaris
den 25 Feb. 1803, 12 uur op Inspecteur
den middag.

Aan den
Lt. Col. Directeur Kraijenhoff.
Gorinchem, den 25 Februarij 1803.

Overste!

Ik ontvang zo even uwe missive van den 24ste met de twee copie Resolutien van het Staats-Bewind d. d. 21 en 22 Februarij 1803.

Het zij dat de Vlag en Lantaarns door u opgegeeven, het zij de seinen volgens mijne memorie van de Vaart gegeven worden, de zaak zal immediaan voortgang hebben — mijn Lieden zijn op hun Post, en hebben hunnen, duidelij geschreeven, zoo open als gesloten Last.

Het sein zal niet lang gewaaid hebben; of ik ben er zelfs.

Ik refereer mij voorts aan het geen ik Ue. bij mijne memorie en missive, deezen Nagt geexpedieerd, gemeld heb.

De Betuwsche dijken, zijn op zommige plaatsen, op het overloopen: booven Rijswijk, en omtrent op het scheid van die plaats en Maurik, was er scheuring in den dijk.

Berichten van de Noordzijde des Neder-Rhijns en Lek, buiten Uwen brief heden morgen, zijn mij nog niet toegékomen.

Waar mede

Heijl en Achtung
J. Blanken Jansz.

† 34.

per militaire ordonnance van Gorinchem des Nagts te één uur tusschen den 25 en 26 Februarij 1803.

De ondergetekende Commissaris
Inspecteur over 's Lands waterwerken en waterstaat

Aan den
Raad van Binnenlandsche Zaaken
der Bataafsche Republiek.
Gorinchem, den 25 Feb. 1803.

Burgers Raaden!

Ik ga d'eer hebben Ulieden te rapporteeren: aangaande de veringtingen, tot de welken ik mij gelast, en verplicht gevonden heb, ter voldoening aan nlieder Secrecte Resolutie, dd. 15 deezer, betrek-

lijk de preparatoire middelen, der daar bij bepaalde zeer gewigtige uitvoeringen.

1°. Tot het in den hoogsten nood doorsteeken van den Zuider Lek-dijk tusschen den Dief- en Aalsdijk, heeft den ondergetekende bij locale opneeming, twee geschikte plaatzen gevonden, als een beneeden, en een boven de stad Culemburg.

De eerstgemelde plaats van doorsteeking, bepaald zich tusschen den Diefdijk, en de Batterie aan het Spoel: en wel tusschen de Dijkspaalen N°. 17 en 20 aldaar — welke plaats, als hebbende hooge buiten en binnen Landen; en zijnde ver genoeg van den Dief-Dijk verwijderd (hoe zeer een klein huisje daar bij verloren zoude gaan) voor de gevolgen van weder digtmaaking, buiten bedenking, de verkieslijkste voorkomt.

Vóór de Batterie aan het Spoel, en verder bovenwaards, tot in de nabijheid der Stad Culemburg, zoude de bedoelde doorsteeking, geheel onraadzaam zijn, wegens de gevolgen voor grond-gaten, en zeer kostbaare herstellingen der weder bedijking, door het niet vinden van genoegzaame aarden, na bij het gat enz., uit hoofden dat de Rivier, of diepe Killen van dezelve, hier zeer na aan den Dijk loopende zijn.

De tweede geschikste plaats boven de Stad Culemburg, word gevonden, beoosten de stoep, of Limietpaal, tusschen Culemburg en Beusichem, op den Dijk staande, zo ver in de Dijks Kromte, die aldaar gevonden word, dat den nieuwen Dijk, over de hooge buiten-gronden, in meer rechte rigting herlegd zoude kunnen worden.

De ondergetekende heeft tot deeze executie, twee bekende Dijk-Baazen bepaald, genaamd Willem van Rees en Wouter van Haaften, met dewelken hij, reeds daadelijk, de nodige afspraak en schikking gemaakt heeft, zo dat dezelve, zonder te weeten, tot welk einde, elk oogenblik, gereed zijn, om op de eerste order van den ondergetekende, die diensten te presteeren, dewelken nodig zouden kunnen zijn, of worden.

Deeze menschen zal den ondergetekende, als de omstandigheden bedenkelijk worden, te Vianen sisteeren, met order, om op het gewaar worden van het geheime sein van indicatie, ingeval den ondergetekende als dan niet daar ter plaatze, aanwezig zijn mogt, eene verzegelde order te openen, die hun gelasten en bepaalen zal, wat zij te doen hebben.

En om in zulk eene zeer gewigtige onderneeming, alle duidelijkheid te deploijeeren, en aan geene affronten van mislukking bloot gesteld te worde, heeft den ondergetekende, het van zijnen pligt geoordeeld, deswegens eene Memorie, zo wegens de te geeven geheime seinen van indicatie, als wegens het geen hem, ten aanzien

der gewapende magt, als hoogst onvermijdelijk voorkomt, aan den overste Kraijenhoff te zenden, van welke Memorie een copie Subb Litr. A hier bij gaande is ⁽¹⁾, en omtrend welkers spoedige vol-doening, ten aanzien des gewapenden arms, die er volstrekt nodig zoude zijn, den ondergetekende, om de anders zeer ver uitzierende gevolgen wille, ten sterkste, ook bij Ulieden insteeren moet.

Ten aanzien der Gellicumsche en Aspersche overlaaten, zijn alle de te neemen preparatoire middelen, beraamd.

(a) mij is gebleeken, dat die kâ-dijken, ter plaatzen dier overlaaten, alwaar zij te voren 7 voet kruin hadden, nu maar de dikte van 4 voet hebben, dat de dosseeringen vrij stijl, en de onder-bermen genoegzaam laag gelegen zijn, zo dat het niet raadzaam schijnd, dezelve meerder te verzwakken.

(b) Wijders heb ik reeds, en zal vervolgens, alle mogelijke order stellen, dat, op 't moment als het water aan de Horn het pejl naderd, zulks door een sein op de plaatzen van doorsteking zelve, gezien word, ten einde dat werk dan ogenblikkelijk te kunne beginnen, zonder dat de Persoon, of Persoonen, die met deeze waarneeming aan de Horn ⁽²⁾ belast moeten zijn, zich over het Leerdamsche veer en Asperen, derwaards behoeven te begeeven.

Met den Amptman en Dijkgraaf van den Thielerswaard L. D. W. C. van Tengenagel, heb ik bij eene conferentie geëntameerd, om, in sommige gevallen, ware het mogelijk, door gemeenschaplijk overleg, eenigzints te anticipeeren, op het bepaalde pejl van doorsteeking. — Dan hoe zeer Zijned. bereid is, en mij daar toe zijne speciale order van het gedeputeerd Bestuur van Gelderland, heeft doen zien, om te zorgen, dat aan de convenanten, opzigtelijk het openen der gemelde overlaaten, stiptelijk voldaan worde, heeft zijn ed: mij te kennen gegeeven: uit hoofden der veele ongelukken welken het ampt van den Thielerswaard, met derzelve ingezetenen, getroffen hebben, hoe moeiljik, en van welke hoogst bedenkelijke gevolgen, het zoude kunnen worden, ten aanzien der *daadelijke opening* dier Hulp-gaaten, eeniger mate strijdig met de Convenanten daar van zijnde, te handelen.

Daar ten opzichte van welke *daadelijke opening*, ik ook geloove, aangezien de tegenwoordige zwakheid der gem: Kâ-dijken: en de gestelde, en nog te stellene voorzorgen om dat werk ten promptste te kunne executeeren, dat men zonder het oogmerk te verliezen, zich gerustelijk naar het conventant zoude kunnen gedraagen.

Dit, Burgers Raaden! Hoofdzaaklijk zijnde, het geen den onder-

(1) Zie hierna Bijlage 35.

(2) Zie blz. 54 noot 1.

getekende gemeend heeft, als preparatoire middelen, te moeten verrigten, ter voldoening der meergemelde Secreete Resolutie van dato den 15 deezer, heeft hij d'eer het zelve te onderwerpen aan Ulieder beoordeeling, in hoope, zo ver als thans te doen stind, aan des Raads verlangde intentie voldaan te hebben.

Eindelijk den Staat der Zaaken op Neder-Rhijn en Leck, zeer bedenkelijk wordende, heb ik heden morgen, den Dijk-Baazen Wouter van Haaften en Willem van Rees, naar hunnen Post te Vianen gezonden, met een geslooten order, en open instructiën, als waar van ik d'eer heb, copiën Subb Littr. B en C (1) hier bij over te leggen.

Ook heb ik de nodige requisitie, voor het garnisoen van Gorinchem gereed leggen, (2) om ingeval de groote operatie geschieden moet, en er geen bezetting in Culemburg gelegd konde zijn, dan voor het eerste commando, 1 capitain, 2 officieren en 50 man, naar Everdingen te detachieren, om aldaar, en langs den Dijk naar boven, de colonne Pionniers af te wagten, en aan derzelve Hoofd naar boven te marcheeren, alwaar ik dan zorgen zal, bij present te zijn, om de zaak, indien het maar mogelijk zij, aan geen affront van mislukking bloot te geeven. Zo als ik op dezelfde wijze, als dan te gelijk, voor de executie aan de Lingedijken zorgen zal.

Waar mede

Hejl en Eerbied

J. Blanken Jansz.

[Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.]

* 35.

Bijlage A.

Memorie, wegens het sein van indicatie, bij secreete Resolutie des Raads van Binnenlandsche Zaaken, de dato 15 Feb. ll. bepaald, ter ontzetting van de Noorder-Lekdijken, tusschen Wijk bij Duursteede en boven Dams.

De ondergetekende oordeeld dat het gemelde sein, eerst behoord gezien en ontvangen te worden te Vianen, om reden: dat de Baazen, aan wie de executie zal toevertrouwd zijn, aldaar in het middenpunt zich bevinden, om de nodige, vooraf te bepaalen, pionniers of

(1) Zie Bijlagen 36 en 37.

(2) Dit zijn de orders vervat in de Bijlagen 40 tot en met 42.

werkers, van de Dijk-legering der Vijf Heerenlanden, en Ablasserwaard, op te roepen, en te verzamelen, om (nadat een sterk, en wel ten minsten, door een Capitain en twee Officieren gecommandeerd wordend detachement infanterie, voor uit getrokken zal zijn, om deezen gewigtigen arbeid, tegen anders gewisse aanvallen, van de Geldersche zijde te dekken) met dezelve, naar de Plaats, alwaar de doorsteeking, het zij beneden, het zij boven Culemburg geschieden moet, op te trekken.

Het Sein zelve, zoude, naar des ondergetekendes inzien, zich bepalen kunnen:

1°. als men de opening beneden Culemburg verlangde:

Bij dag, door het overdwars uitsteeken, en bestendig laten hangen, van één groote vlag, uit een der oostelijkste walm-gaten van den Toren, te Vreeswijk, aan de vaart.

En bij nacht, door het ter zelve plaatze uitsteeken, van één grooten Lantaarn; en ook die brandende te laten hangen; benevens de vlag, zo lang men begeerd, dat de executie voortgang hebben zal.

2°. als men begeerd de opening boven de Stad Culemburg te hebben, door het ter zelve plaatze uitsteeken, en laten hangen, van twee groote vlaggen bij dag; en twee groote Lantaarn-lichten bij nacht.

Want een deezer tekenen, of beide te gelijk, ingetrokken wordende, zal het bewijs zijn, dat men begeerd: dat het uitgetrokken Detachement Infanterie, en de Arbeiders, wederom te rug getrokken worden.

En vermits het zoude kunnen gebeuren, dat tusschen het tijdstip, dat het eerste sein gegeven was, en dat van daadelijken aanvang, der zeer gewigtige executie, waar tusschen beide altoos eenige uren verlopen moeten, verandering in de gesteldheid van zaaken, voorviel, zo als bij zulke omstandigheden, ieder ogenblik geschieden kan, diend ten tweede bepaald te worden:

dat in zulk geval, op twee plaatzen van de Utrechtsche zijde, seinen zullen opgaan:

1°. omtrend tegen over den Diefdijk of het Spoel

2°. tegen over Culemburg.

Over dag door het opsteeken van vlaggen, en het doen van geveerschooten; en bij Nacht, door het aansteeken van vuuren, flambouwen, of dergelijke lichten; vergezeld met geweer schooten, als vooren: zo lang als er van de overzijde genoegzaame tekenen, door soortgelijke Seinen, zullen te rug gegeven zijn, ten bewijze dat de vorige seinen verstaan worden.

Deeze twee laatste seinen, op een der voorsz. plaatsen, of op beide te gelijk gezien wordende, zal, zo wel als het intrekken der seinen,

van den Vaartschen Toren, het gewisse teken zijn, van daadelijke staaking der executie.

De Secreete Resolutie des Raads van Binnenlandsche Zaaken, gedateerd den 15 dezer, gelast, en qualificeerd volkomen, de preparatoire werkmiddelen, deezer allezints hoogst aangelegene uitvoering: en deeze zijn door den ondergetekende reeds daadelijk, door in dienst genomen Baazen, met naamen Wouter van Haaften, en Willem van Rees, enz., derwijze definitif bepaald, dat de executie van stonden aan, op het eerst te geeven sein, door gebrek van deeze middelen, niet mislukken zal. Maar het voornaame middel, om zulks uitvoerlijk te maaken, manqueerd nog, voor zo ver den ondergetekende bekend is, immers wat de uitvoering, tusschen den Dief en Aals-dijk aangaat.

De ondergetekende bedoeld den gewapenden arm, die er volstrekt nodig zal weezen.

Want in alle gevallen, de steeds geringe bezetting van Gorinchem, bestaande uit twee zwakke Compagnien Saxen; met twee dito van het 13de Bataillon, der 2de halve Brigade, kan ter naauwer nood toereikende geacht worde, om zo als de voorbeelden van vorige tijden zulks aanduiden, de wagten op den Diefdijk, en den dienst bij de Gelicumse en Aspersche overlaaten, of anderzints te verrigten, dan dat het zelve in staat zoude zijn, zodanig eene executie, als bij des Raads opgemaelde Secreete Resolutie bepaald is, zoude kunnen dekken.

De ondergetekende, welke weinig geheimhouding, omtrend deeze zaak bespeurd heeft, zinds in de gelegenheid geweest zijnde, om bij zijne nodige locale inspectien, en opneemingen, de gemoedsgesteldheid der Geldersche Landlieden, en meer vermogende ingezetenen, des aangaande te verneemen: oordeeld dien volgend, van zijne verplichting te zijn, om 's Lands wapenen, en directiën, aan geen affronten, bij zulke onderneemingen te exponeeren, als een der eerst benodigd zijnde preparatoire middelen, te moeten opgeeven: dat ten minste een geheel Bataillon Infanterie, met een paar veldstukken, te Culemburg, in bezetting gelegd behoorden te worden, om de meergemelde gewigtige executie, boven of beneeden deeze Stad, te dekken, en uitvoerlijk te maaken.

Zonder welke voorziening hij, op bovengemelde kennis van zaaken, vermeend te moeten oordeelen, dat men het gewigt der zaak, aan het geval van mislukking bloot steld, en de uitvoering aldus geheel ondoenlijk, zoude bevonden worden.

Actum Gorinchem, den 24 Februarij 1803.

J. Blanken Jansz.

[Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.]

† 36.

Deze geheime order verzegeld aan Wouter van Haaften overgegeeven, te Gorinchem, den 25 Feb. 1803, des voormiddags te Elf uur, die daar op direct naar Vianen vertrok.

Copie aan den Raad gezonden, in den Nagt tusschen den 25 en 26 Febr. 1803, te één uur, per militaire ordonnance. (1)

Geheime Order en Instructie aan den Dijk-Baas Wouter van Haaften, om, ingevolge het Secretet Besluit des Raads van Binnenlandsche Zaaken, de dato 15 Februarij 1803, gegrond op een Besluit van het Staats Bewind deezer Republiek, daags te voren genoomen, als een man van eer, zo als hij Wouter van Haaften bij ondertekening zijner Instructie op zich genoomen heeft, te handelen.

Het sein N°. 1, gelast, om den zuider Lekdijk, tusschen den Diefdijk en het Spoel, tusschen Paal n°. 17 en 20 door te steeken.

Het sein n°. 2, om die doorsteking te doen, boven Culemburg, eenige roeden boven de Limiet-paal, op de Dijk staande, tusschen Culemburg en Beusichem, zo hoog in de Dijks-kromte aldaar, dat een nieuw te leggen dijk, over de hooge waard, meer regt aansluiten kan.

Tot het doen dezer uitvoeringen moet hij Dijk-Baas, met vertoon deezes, van de Dijks-collegien der Vijf Heeren Landen en Alblasserwaard de allerspoedigste hulpe, met ten minste 300 manschappen, werktuigen enz., verzoeken, en des noods, uit kragte van het Besluit des Staats Bewinds, requireeren; zo als den ondergetekende, Commissaris Inspecteur zelve, eventuël, volgens zijnen secreeten last, aan elk en een iegelijk, zo der Dijks-Collegiën, of andere geconstitueerde magten, en militaire Commandanten, ten sterkste doende is: op dat er aan de hooge beveelen des Gouvernements voldaan worde.

Hij Dijk-Baas, mitsgaders elk en een iegelijk, welke eenige directie hebbe, of wie het ook zijn moge, die verplicht is, de hooge beveelen van het Staats Bewind, te eerbiedigen en te gehoorzamen, word bij dezen aangemaand, gewaarschuwd en in naam des Gouvernements, des noods, gelast, geene de minste tegenstand; maar alle hulpe, tot de voorsz. hoogst gewigtige executie, daadelijk bij te draagen. Op dat er ten spoedigste aan den opgemelden Last, der hoogste magt, voldaan worde.

Actum Gorinchem, den 24 Februarij 1803.

J. Blanken Jansz.

NB. (1) Op de Enveloppe, waar in deeze Secretete order, met 's Lands zegel geslooten was, stind het volgende:

(1) Dit staat natuurlijk niet op het exemplaar dat in het Rijksarchief berust.

Geheime order voor den Dijkbaas Wouter van Haaften, denwelken hij, of te niemand, wie het ook zijn moge, buiten bijzondere Last van den ondergetekende, niet vermag te openen, als overeenkomstig zijn order en Instructie, van den ondergetekende, gedateerd 25 Februarij 1803.

J. Blanken Jansz.

[Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.]

† 37.

Deeze Instructie aan Wouter van Haaften overgegeeven te Gorinchem, den 25 Feb. 1803 des voormiddags te Elf uur, die daarop direct naar Vianen vertrok.

Instructie en order voor den Dijk-Baas Wouter van Haaften.

Copie aan den Raad gezonden in den Nagt tusschen den 25 en 26 Februarij 1803, te één uur, per militaire ordonnance. (1)

1.

Hij Dijk-Baas begeefd zich terstond naar Vianen — Houd aldaar de wagt, bijzonder om te letten: of er van den Toren te Vreeswijk (N°. 1) één of (N°. 2) twee Vlaggen bij dag; dan wel één à twee Lantaarns bij Nagt uitgestookten worden. Dit ziende, zend hij een expresse ordonnance, het zij Militair, of eenig ander Persoon, met dat Bericht, aan den ondergetekende, naar Gorinchem in den Doelen, met last van den uiterste spoed.

2.

Hij begeefd zich naar het Dijks-Collegie; en opend zijnen gesloten Last, die hij bij dcezen ontvangd, verzoekt, en requireerd des noods, dien conform, het geen daar in uitgedrukt staat; doch het word op alle mogelijke wijze gerecommandeerd, en verboden, dien gesloten Last, niet te openen, als na dat de voorsz. seinen, ten overstaan van twee leden uit het Dijks-Bestuur, of andere geloofwaardige Persoonen, met en beneevens hem Dijk-Baas, duideljk gezien zijn.

3.

Hij Dijk-baas doet, en handeld daarna, overeenkomstig dien gesloten Last: of nadere order van den ondergetekende, zo als hij zich bij ondertekening deezes, ten duursten, en als een man van

(1) Zie noot op vorige blz.

eer verbonden heeft, en steeds van stonden aan, verbonden acht.
Actum Gorinchem, den 25 Februarij 1803.

J. Blanken Jansz.

Wouter van Haaften.

NB. Indien geen sein van den Toren maar een gestreepte vlag van de seinstang, op de Vaartsche Batterie gesteld, waaide, opend den bovengemelden Dijk-Baas zijnen geslooten Last, en handelt daadelijk, mede met den uiterste speed, dien conform.

[*Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.*]

38.

Aan den Dijk-Baas Willem van Rees ter hand gesteld, te Gorinchem den 25 Feb. 1803 des namiddags te één uur.

De Dijk-Baas Willem van Rees, moet zich immediaat begeeven naar Vianen, en aldaar zich gedraagen naar de Instructie en order, welke Wouter van Haaften, heden morgen bekomen heeft.

Zo als hij Willem van Rees zich daar toe, bij handtekening verbonden heeft.

Actum Gorinchem, den 25 Feb 1803.

J. Blanken Jansz.

Willem van Rees.

39.

Aan den Dijk-Baas A. Koelewijn Hz., ter hand gesteld, te Gorinchem den 25 Feb. 1803 des namiddags te één uur.

De Dijk-Baas Arie Koelewijn Hz. moet zich immediaat begeeven naar Culemburg, ter adsistentie van den opzichter Johs van der Poel, moet van zijn aankomst en van den staat der zaaken, kennis geeven aan den ondergetekende.

Actum Gorinchem, den 25 Feb. 1803.

J. Blanken Jansz.

40.

De Commandeerende Officier van het garnizoen te Gorinchem, geliefd op zich deezes, het reeds eventueel opgegeeven eerste Commando, wel gewapend, en met genoegzaame scherpe Patroonen voorzien, bestaande uit een capitain, twee officieren, en 50 man, te detacheren, met Last, om zich ten allerspoedigste, naar Everdingen te begeeven, om aldaar, en verder opwaards, langs den Lekken-dijk, tot aan den Dief-Dijk te cantonneeren, en alle momenten gereed te zijn, om op de eerste order, door, of van wegens den ondergetekende, aan het Hoofd van een Colonne Pionniers, naar de Batterie het Spoel te marcheeren, en als dan in alle gevallen, zodanige dispositie en order te stellen, dat 's Lands geëmploijeerden, met derzelve onderhebbende manschappen, tegen allen moedwil, of tegenstand beschermd blijven, om den arbeid, waar toe dezelve, uit kragt der bevelen van het Staats-Bewind dezer Republiek gelast zijn, veilig en ongestoord te kunne verrigten.

Actum Gorinchem, den ... Februarij 1803 des ten ... uuren.
J. Blanken Jansz.

41.

De Commandeerende Officier van het garnizoen te Gorinchem, geliefd op zich deezes, het reeds eventueel gevraagde Commando, wel gewapend en met genoegzaame scherpe Patroonen voorzien, naar Asperen te detacheren, bestaande uit

1 sergeant

2 corporaals; en

14 man

met strikte order, om bij het doorsteeken der Gelllicumsche en Aspersche Overlaaten, 's Lands geëmploijeerden, met de arbeiders te dekken, en dien arbeid, tegen allen moedwil te beschermen; en des noods geweld met geweld, te keeren; waar toe aan den Commandant van het Detachement, alle zorge, goede dispositie, orde en discipline, aanbevolen word.

Actum Gorinchem, den ... Februarij 1803 des ten ... uuren.
J. Blanken Jansz.

42.

De ondergetekende Commissaris Inspecteur over 's Lands waterwerken en waterstaat, requireerd, en gelast des noods, den Com-

mandeerende Officier van het 3de Esquadron der Bataafsche Huzaaren, om op zich deezes, zelve, met alle zijne onderhebbende Manschappen, wel gewapend en toegerust, op te zitten, om, na het Commando, te Leerdam leggende, mede opgenomen te hebben, zich ten aller-spoedigste te begeeven naar het Noord einde des Dief-Dijks, en aldaar, volgens nader order van den ondergetekende, te ageeren.

Actum Gorinchem, den ... Februarij 1803 des ten ... uren.

J. Blanken Jansz.

43.

De ondergetekende Commissaris Inspecteur over 's Lands waterwerken en waterstaat, gelast den Commandant van de correspondentie Post te Vianen, op zicht deezes, met alle zijne manschappen, wel gewapend en toegerust, op te zitten, zich ten spoedigste te vervoegen op het Noord-einde van den Dief-Dijk, en aldaar, of vervolgens verder op naar boven, zich te stellen, onder de orders van den Commandeerende Officier van het Commando Bataafsche Huzaaren, het welk hij in die strecken vinden zal.

Actum Gorinchem.

44.

De ondergetekende Commissaris Inspecteur over 's Lands waterwerken en waterstaat, gelast den Commandant van de correspondentie Post te Papendrecht, op zicht deezes, met alle zijne manschappen, wel gewapend en toegerust, op te zitten, zich ten spoedigste te vervoegen op het Noord-einde van den Diefdijk, en aldaar, of vervolgens verder op naar boven, zich te stellen onder de orders van den Commandeerende Officier van het Commando Bataafsche Huzaaren, het welk hij in die strecken vinden zal.

Actum Gorinchem.

45.

De Ondergetekende Commissaris Inspecteur over 's Lands waterwerken en waterstaat, als daar toe bij Secreete Resolutie des Raads van Binnenlandsche Zaaken, gedateerd den 15 Febr. II., op grond

van een Besluit van het Staats-Bewind, deezer Republiek, daags te voren genomen, expresselijk gelast, verzoekt en requireerd, des noods, van den Dijk-graaf W. Mekern, der Landen van Arkel boven en beneeden de Zouwen, als voorzitter der gezamentlijke Dijks-Collegiën van de Vijf Heeren Landen, om op zicht deezes, met den uitersten spoed, van de Dijkplichtige Dorpen op te roepen, en op het Zuid-einde van den Dief-Dijk te doen vergaderen, 200 manschappen, met hunne Hoofd-lieden, voorzien van Gereedschappen, en volkomene toerusting, ten einde aldaar in het werk gesteld te worden, en uit te voeren, alle zulke verrigtingen, als van hun, door den ondergetekende en verdere 's Lands geëmployeerden, in conformiteit der hooge beveelen van het gouvernement gevorderd zullen worden, en waar toe zij, in naam van het Staats-Bewind, en bovengemelde Resolutie des Raads van Binnenlandsche Zaaken, deezer Republiek, opgeroepen worden: tot afwending der eminente gevaaren, welken het voornaamste gedeelte der Republiek, daadelijk dreigende zijn, en waar toe de voorsz. hulpe, niet te spoedig, door elk en een iegelijk, die belang stelt in het behoud des Lands, en in het eerbiedigen der beveelen van de hoogste magt, kan aangewend en bijgedraagen worden.

Actum Gorinchem, den ... Februarij 1803 des ten uuren. (1)

J. Blanken Jansz.

† 46.

des Nagts te één uur, tusschen	De Ondergetekende Commissaris
den 25 en 26 Feb. 1803, per	Inspecteur
militaire ordonnance van Go-	Aan den
rinchem verzonden.	Raad van Binnenl. Zaaken der
	Bat: Republiek.

Gorinchem, den 26 Feb. 1803, des Nagts één uur.

Burgers Raaden!

Hoe zeer alle bij mij inkomende Berichten, wegens den Staat der zaaken, op Neder Rhijn en Leck, waarlijk zeer zorgelijk zijn moge, zo voede ik, uit den geheelen samenhang der dingen nog eene stille hope, dat wij de grootste gevaaren en calamiteiten, door eene zonderlinge zamenloop van omstandigheden, te boven komen zullen: waar toe voorzeker, hoe den uitslag dan ook worde de zo ijverig,

(1) Is natuurlijk niet door Blanken verzonden evenmin als de orders Bijlagen 40—44,

als welmeenend aangewend wordende pogingen tot waakzaamheid, en eenstemmige werkzaamheden, van alle de Dijks-Collegiën, en derzelver geemplojeerden, met 's Lands directiën, welke men in deezen geheelen ring, bespeuren mag, en waar van de harmonie niet wenschelijker zijn kan: altoos zal mogen geacht worden; het goede betracht en bijgedraagen te mogen hebben.

En om van 's Lands wegen dadelijk, al het mogelijke te doen heb ik gemeend nog een paar van onze bekwaamste Dijk-Baazen (1), derwaarts te zenden, met behoorlijke instructie, hoedanig zich te gedraagen; dewelken, indien onverhooptelijk, de groote operatie plaats hebben moest, dan ook aldaar in den omtrek zouden zijn, om die te bevorderen.

De heden avond bij mij ingekomen berichten melden:

I.

Van Pannerden bericht men 24 Feb. 's avonds 7 uren:

1°. Dat de rivier aldaar nog vast zat, maar het water vallende was.

2°. Dat te Roeroort het ijs den 20ste is los gegaan, en het water 24 vt. 4 dm. aan het pejl tekende.

3°. Dat te Bieslik aan het pejl het water 17 voeten hoog, en aldaar 11 dm. *gevallen* was, zo ook te Haffen 6 dm.

4°. te Rees stind het water 17 vt. 6 dm. aan het pejl

5°. te Biesen 18 vt. 10½ dm.

6°. te Emmerik 20 vt. 10 dm.; en volgens algemeene tijdingen van bovenen was het ijs alle gepasseerd, en het water overal vallende.

7°. Dat den ouden Rijnmond sterk werkte, en zich omringd van ijs bevond.

II.

van Lent gedateerd 24 Feb: des avonds 11 uren.

(a) Dat het water 17 voet hoog aan 't pejl tekende: en dus de dijken nog ruim 7 voeten keering hadden

(b) Dat het water zedert dien morgen te 6 uren 8 dm. *gevallen* was

(c) Dat het water op het Lobith, volgens Rapport aan den opzichter Gunther, eenige duimen hooger gestaan had, als in 1799.

(d) Dat men van Pannerden, dien avond, ten 8 uren, bericht bekomen had, dat den doorbraak aldaar 30 roeden Lang; 24 voeten diep; en 14 roeden Landwaards ingescheurd zich bevond: dat de Koorn-molen het nog staande gehouden had, ofschoon in den doorbraak staande. Dat zo ver men wist, aldaar geen menschen of beesten verongelukt waren.

(1) Zie Bijlage 39 en blz. 66.

(e) Dat te Millingen den Dijk behouden was en nu weder $1\frac{1}{2}$ voet keering had.

(f) Volgens het seinen eener molen, giste men een doorbraak onder Kekerdam, dat minder nadeelig als te Millingen is.

De Whaal bij den Commerdijk nog gestopt blijvende, zijn de berichten langs dezelve, benedenwaards, tot aan Gorinchem overal van vallend water, zo als het ook hier in de laatste 12 uren, $3\frac{1}{2}$ dm. gevallen, thans = N. 7 voet, aan het pejl is.

Zo even komt nog bericht van de Maas in, dat die Rivier, tot aan Veen in beweging is geweest, alles langs dezelve wel was, en van Empel, tot geheel naar boven, geen ijs meer in dezelve gevonden word, tekenende het water te Heusden, aan het pejl 12 vt. 2 dm.

Ik heb, Burgers Raaden! d'eer moetende hebben, mijne depeches aan ulieden aftezenden, gemeend, dat het ulieden niet onaangenaam zijn zoude, de voorschreeven, heden avond bij mij ingelooopen Berichten, daar bij te voegen.

Waar mede

Hejl en Eerbied

J. Blanken Jansz.

NB. De berichten staan niet stil: van Vianen zo op 't ogenblik: het water stáát (dat wil zeggen wascht niet meer) de dijken nog in order, hebben door elkander nog $\frac{1}{2}$ voet keering: en het ijs in beweging. Dat er doch ruimte kome benedenwaards of er kome nog ongelukken!!

PS. Heden Nagt is ook *hier* eenige beweging in het ijs der Rivier geweest.

[Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.]

43.

Aan den

Commissaris Inspecteur C. Brunings Jr.
adres bij den Paruikemaker van der

Horst op de Haven, bij het Stadhuis
te *Schoonhoven*

per expres met een man te Paard den

26 Feb. 1803, 's namiddags 2 uren.

Gorinchem, den 24 Feb. 1803.

Zeer waarde vriend!

Gisteren morgen te drie uren, moest ik met de losse paarden van mijn rijtuig, hol over bol Tuyl verlaaten, door dien de Whaal als toen, met zulk een verbazend geweld losbrak, en in weinig minuten, even boven het Huijs van Muurman, zodanig eene verbaazende

IJs-berg, op den dijk zettede, dat ik bang was, van Gorinchem afgesneeden te zullen geraaken.

Ik hield het gekraak en gebulder van 't kruijend ijs bij mij, tot aan even beneden Haeften, en verder naar beneden zat alles nog vast, zo als nog. — Het water is van daag hier zeer weinig gewassen, en wel van 8 uur 's morgens tot 8 uur des avonds, maar 4½ duim — en staat na genoeg 7 vt. 7 dm. beneeden de Kruinen der dijken.

Het nevensgaande copie Bericht, zal ued. van de tijdingen van heden morgen informeeren. Zeders heb ik weinig bepaalds ingekreegen; en de losse gerugten die doch geloof verdienen, zeggen van de Whaalzijde niets onvoordelig, en spreken van valling bovenwaards. Pannerden door zijnde, zoude ik met genoeg en het openen der Liemersche dijken verneemen.

Te Culemburg heb ik uwe laatste aangenaame, met het Tekeningje van mijn Broeder, die ik daar voor dank betuig, en hartelijk groet, bekomen.

Gij moogt mij niet kwalijk neemen, en als u getuigen waard, hoe weinig ik eenige rust geniet, zo zoudet uwe vriendschap verbieden, deeze verder uit te breiden. — Ik hoor niets van Uwe zijde, het is voor mij, als of er geen Noord-zijde der Lek, aanwezig ware; vergoed gij daar in, al moest ik uwe man van het Schoonhovense veer uit mijn zak betalen. — Laat hem, al hebt gij geene huzaa-ren, nu en dan eens herwaards dribbelen, dan geef ik ue altoos wat mede te rug.

J. Blanken Jansz.

Ja mijn waarde vriend! Nu is het al weer 26 Feb: en deeze is nog niet weg — vier mensehen schrijven copie Berichten, ik werk nagt en dag — en zit op sprong om naar Vianen te gaan — langs welke zijde reeds vier van onze beste dijk-baazen, de Dijks-Bestuuren en directiën mede helpen zorgen en waaken. — Ik heb veel hoop dat men 't houden zal. — In den gantschen ring mijner werkzaamheden, zo wel Geldersch, Utrechts als Hollands territor, geniet ik de eenstemmigste mesures en welwillendheden, zo als wij even hartelijk bijdraagen.

adieu, Waarde Vriend!

* 48.

N°. 18. Donderdag, den 17 Februarij 1803.

Is gelezen eene Missive van het Departementaal Bestuur van

Holland, van den 15 dezer maand, daar bij, met accusatie van het Besluit dezer Vergadering, van den 14 bevorens N°. 6^a; waar bij de Raad van Binnenlandsche Zaken is geautoriseerd tot het nemen van de noodige maatregelen, bij het losbreken der Rivieren, kennis gevende, dat zij, naar aanleiding van hetzelfde Besluit, het Gedeputeerd Bestuur hadden geautoriseerd en verzocht, om twee Leden, uit hun midden, te benoemen, welke zich aan Gecommitteerden uit deze Vergadering zouden adresseeren, ten einde met dezelve, over deze zaak, te confereeren, en, na meerdere bekomen inlichting, voordragen de consideratiën, welke op deze zaak zoude mogen vallen, en welke Commissarissen dan ook zouden afwachten zoodanige kennisgevingen, als volgens het laatste lid van 't opgemeld Besluit, door Commissarissen Inspecteurs of Geautoriseerden van den Raad van Binnenlandsche Zaken, omtrent de te nemen preparatoire maatregelen, moesten gegeven worden.

Waar op gedelibereerd zijnde, is besloten, het bovenstaande te brengen ter kennis van den Raad van Binnenlandsche Zaken, om te strekken tot derzelve informatie.

Zullende, ten dien einde, Extract dezes, aan den voornoemden Raad, worden gedepêcheerd.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 49.**

N°. 20. Donderdag, den 17 Februarij 1803.

Is gelezen eene Missive van het Gedeputeerd Bestuur van Holland, van den 15 dezer maand, daar bij, ter kennis van deze Vergadering brengende, dat zij, als, daartoe, door het Departementaal Bestuur verzocht en geautoriseerd, ten gevolge van het Besluit van den 14 dezer N°. 6^a; de Burgers A. P. Twent en J. J. Cambier, hadden gecommitteerd, om met Gecommitteerden uit deze Vergadering te confereeren, met betrekking tot het werk der Dijkagiën.

Waar op gedelibereerd zijnde, is besloten, Copie van dezelve Missive te zenden aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, om te strekken tot deszelfs informatie.

En zal, ten dien einde, Extract dezes, aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, worden gezonden.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 50.**

N°. 11. Zaterdag, den 18 Februarij 1803.

Gedelibereerd zijnde op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Gelderland, van den 16 dezer maand, houdende kennisgeving, dat hetzelfde twee Leden uit deszelfs midden hadt gecommiteerd, om, naar aanleiding van het Besluit van den 14 dezer maand N°. 6^a, met Gecommitteerden uit het Staats-Bewind te conferereen over den toestand der Dijken; met verzoek, dat, inmiddels, de noodige voorziening mogt worden daargesteld, dat, aan de reeds geordonneerde executie van praeparatoire maatregelen, geene atteinte worde toegebracht.

Is besloten, de voorsz. Missive te stellen in handen van den Raad van Binnenlandsche Zaken, om, daar op, het Staats-Bewind, te dienen van consideratien en advies.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 51.**

Het Gedeputeerd Bestuur van Gelderland

aan

den Burger J. Blanken Jansz., Commissaris-Inspecteur van 's Lands Waterwerken en Waterstaat.

Burger!

Wij zenden U hier nevens onze Resolutie van heden, waar toe ons gedragen.

Geschreeven te Arnhem den 19 Februarij 1803.

(get.) L. H. A. Brantsen Vt.

(onderstond)

Ter ordonnantie van hetzelfde

(get.) A. A. Gajmans.

[*Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken* (1).]

*** 52.**

N°. 2. Zaterdag, den 19 Februarij 1803.

Ontvangen en geleezen eene missive van J. Blanken Jan Z. Commissaris inspecteur over 's Lands waterwerken en Waterstaat,

(1) Bijlage F van Blanken's eindverslag, Rijksarchief.

geschreven in den Briel den 17 Febr. 1803, daarbij in voldoening van het Besluit van het Staatsbewind d. d. 14 deezer, zich aanbiedende, om aan daar bij gemelde eventuele gecommiteerdens, alle informatien, redenen en openingen te geeven, wegens de zeer gewigtige maatregelen in gem: Staatsbesluit breder omschreven ten aanzien van overlaten enz. welke des noods, onder zijne directie op Hollandsch, Geldersch of Utrechts territor tusschen de Lek en Merwede zouden moeten worden ter executie gebragt en tot de spoedige uitvoering van sommige, hij door den Raad van Binnenlandsche Zaaken, zich reeds daadlijk gelast bevond. Voords kennis gevende, dat hij zich bij aanhoudend dooi weêr, in het begin van de volgende week, op zijn bestemde post te Gorinchem hoopte te bevinden, alwaar het hem aangenaam en vereerend zal zijn, naar goedvinden van dit Bestuur in de gelegenheid gesteld te worden van te kunnen voldoen zoo aan den hier boven gem. Last als aan al datgene, hetwelk hij tot bevordering van algemeen en bijzonder belang van het dierbaar Vaderland zou mogen bijdragen.

Waar op, na gehoude deliberatie, is goedgevonden, aan gem. Commissaris Inspecteur te rescribereen, zoo als geschied bij deeze, dat, terwijl de vergadering van het Departementaal Bestuur heeft goedgevonden twee van hare Mede-Leden naar den Haag te committeren, ten einde aan het Staats-Bewind over den voor dit Departement hoogst bedenklijken inhoud van deszelfs Besluit van den 14 deezer de vereischte vertogen te doen, en dit Bestuur door gem. Vergadering zich geauthoriseerd vind, om op het Rapport van gem. Gecommitteerdens, en in 't generaal omtrend alle vereischte maatregelen betreklijk de gevreesde gevolgen van den gevaarlijke Staat der Rivieren zoodanig te besluiten en te handelen, als hetzelve tot meeste welzijn van dit Departement zal vermeenen te behooren, deeze Vergadering dien volgens hem Commissaris Inspecteur moet verzoeken, om, ingevolge van deszelfs aanbod, deeze Vergadering alle die ouvertures nopens de bij voorsch. missive bedoelde maatregelen, derzelve Eventuele executie, en van de daartoe moveerende redenen ten spoedigste te geeven als waar toe hem bij voor aangetoge Besluit van het Staats-Bewind autorisatie is verleend, en zulks ten einde deeze Vergadering daarop het zij daadlijk, of bij het Rapport van opgem: Gecommitteerdens zoodanig moge reflecteeren, en, des nodig, resolveeren, als hij bevinden zal te behooren. Wordende hij Commissaris-Inspecteur, met al dien aandrang, welken het hoog gewigt der Zaake vordert, verzogt en geëxhorteerd om, bij provisie, ten minste, zoo lang geen daadlijke nood existeert, met de executie van eenige, bij het Departementaal Bestuur voor als nog gedisavoueerde maatregelen te supersedeeren, en daardoor te helpen praevenieeren,

dat het effect van de billijke vertogen, door opgem. gecommiteerdens aan het Staats-Bewind wordende gedaan, niet werden infructueus gesteld.

Ten welken einde, Extract deezer, bij missive, aan den Commissaris Inspecteur zal worden ingezonden.

En is wijders van deeze dispositie met toezending van een Extract van voorschr. Resolutie en Copie der Missive van gem. Commissaris Inspecteur aan de Leden Stoffenberg en de Virieu, gecommiteerdens naar den Haag, kennis te geeven, ten einde bij de te houdene besoiignes met gecommiteerdens uit het Staats-Bewind en verders zoodanig gebruik te maaken, als zullen vermeenen te behooren, bij navolgende missive:

Het Gedeputeerd Bestuur van Gelderland
aan
De Burgers Stoffenberg en de Virieu
Leden en Gecommiteerdens van het
Departementaal Bestuur van Gelderland.

Burgers!

Wij zenden UL. hiervens onze dispositie van heden op het daar bij vermeld Adres van den Commissaris Inspecteur van 's Lands Waterwerken en Waterstaat J. Blanken JanZ. ten einde door UL. daarvan zoodanig gebruik bij de te houdene besoiignes met gecommiteerdens uit het Staats-Bewind en verders moge gemaakt worden, als GijL. zult vermeenen te behooren.

Waarmede Wij UL. beveelen aan de bescherminge Godes.

Geschreven te Arnhem den 19 Febr. 1803.

Ter ordonnantie van hetzelfde.

[*Memorie- en Resolutieboek van het Departementaal Bestuur van Gelderland* (1).]

* 53.

N°. 8. Maandag, den 21 Februarij 1803.

Is gelezen eene Missive van den Raad van Binnenlandsche Zaken van den 18 dezer maand, N°. 50/13, daarbij, met accusatie van den ontvangst van het Besluit van den 17 bevorens N°. 18, waarbij aan denzelfden Raad was kennis gegeven, dat Commissarissen uit het Gedeputeerd Bestuur van Holland, de informatien zouden afwachten van het geen, door dien Raad, ingevolge het Besluit van den 14 dezer zelfde maand N°. 6a, was in het werk gesteld; te kennen gevende, dat zijlieden, uit consideratie, dat hunne Geëmploijeerden

(1) In afschrift ook als Bijlage G bij Blanken's eindverslag, Rijksarchief.

in het Departement Holland, de Commissarissen-Inspecteurs J. Blanken Jz. en C. Brunings Junior, de eerste, gestationeerd te Gorinchem, en de andere te Schoonhoven, even als alle de overige, op dit oogenblik, op hunne respectieve Posten waren, dewelke zij bij de thans voordgaande Dooij, zonder aan hun hoogsten pligt te kort te doen, niet wel konden verlaten, en hier uit notoir eene zekere moeilijkheid voor gemelde Commissarissen geboren wierdt, om den aan hun gegeven Last van het Staats-Bewind, anders dan schriftelijk ten uitvoer te brengen, en na daartoe, door Gecommitteerden van het Departementaal Bestuur van Holland, welken hun, even als den Raad, tot dusverre onbekend waren, te zijn aangeschreven, zich bereid verklaarden, om in derzelve Plaats, aan voornoemde Gecommitteerden, wanneer dezelve daartoe zich aan hun adresseerden, de verlangde openingen te geven, van de, door hun, verordende preparatoire maatregelen; zich vleijende bij deze Gecommitteerden weinig moeite te zullen hebben, om hun de redenen en gronden van derzelve noodzakelijkheid en nuttigheid open te leggen; en mitsdien, op grond van het vorenstaande, in bedenking gevende, of deze Vergadering niet zou kunnen goedvinden, het Departementaal Bestuur van Holland, hier van, te informeeren.

Waar op gedelibereerd zijnde, is besloten den Raad van Binnensche Zaken aan te schrijven en te gelasten, zoo als geschiedt bij dezen, om de bij hun ontvangene tijdingen, nopens den toestand der Rivieren en Dijken, door hun zelve, met allen spoed, aan de daarbij geconcerneerde Departementale Besturen te doen toekomen; of wel de respectieve Commissarissen Inspecteurs, of andere hunner Geëmplojeerden te gelasten, om ook, onverwijld, van den toestand der zaken op de Rivieren en Dijken, aan de Departementale Bestuuren kennis te geven, en daaromtrent alles te doen, hetgeen den spoed in dezen zoude kunnen verhaasten.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Raad van Binnensche Zaken, en aan de Departementale Bestuuren van Holland, Utrecht en Gelderland, respectievelijk, tot informatie en nariet; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

* 54.

Secretet.

Dingsdag, 22 Februarij 1803.

N°. 26.

Is door den burger J. F. Leemans aan de Vergadering gecommuniceerd, dat hij van wege het Staats-Bewind was uitgenodigd

gisteren morgen besloten had het benoemen eener personele Commissie uit deszelfs midden, die op het eerste bericht van het nakend gevaar zich met den Lt. Collonel Directeur Kraijenhoff naar Vreeswijk aan de Vaart zoude begeven, om van daar op het gepaste tijdstip uit naam van het Staats-Bewind zelf de nodige orders tot het doorsteken van dijken te geven; met welk arrangement de Gecommitteerden van Holland hebben verklaard genoeg te nemen en waarin die van Gelderland eenige meerdere voldoening schenen te vinden, nochtans onder gedurige protestatien tegen al het in dezen door het Staats-Bewind verrichte en na speciale begeerte van dezelve, dat het Staats-Bewind de executie der in dezen genomen besluiten en be- raamde maatregelen mogt surcheren, tot dat hunne Committenten daarover nader zouden hebben gedelibereerd; doch waarin door den burger Besier werd verklaard, dat door het Staats-Bewind niet zoude worden getreden; en tegen welk arrangement hij Rapporteur gemeend had te minder eenige bedenking te moeten opperen daar door eenen zodanigen maatregel de Raad, en deszelfs Geauthoriseerden, ten eenenmale ontheven wierden van alle verantwoordelijkheid omtrent het executeren van eene zo hoogst belangrijke operatie;

dat de conferentie over dit onderwerp hiermede getermineerd zijnde de burger Besier zich van deze gelegenheid had bediend om aan de Gecommitteerden voorn. en hem Rapporteur niet zo zeer officieel als wel amicaal enige openingen te geven van de denkbeelden der Commissie nopens den voet en wijze, waarop in 't vervolg de zaken van den algemeenen Waterstaat het best konden worden beheerd; met bijgevoegd verzoek, om niet als Gecommitteerden, maar als individuele burgers hunne gedachten dienaangaande aan de Commissie medetedeelen; dat de denkbeelden der Commissie, nadat zij een vorig bij haar beraamd plan verworpen had, thans ten naasten bij hierop nederkwamen, dat er door het Staats-Bewind eene Commissie zoude benoemd worden, bestaande uit een of twee gecommiteerde Leden der in dezen geconcerneerde Departementale Bestuuren, welke onafhankelijk van allen invloed van en ruggespraak met hunne Committenten, in twee of drie vergaderingen, jaarlijks alhier in den Haag te houden, de plannen nopens de bezorging der belangen van den algemeenen waterstaat zouden overwegen, en de daartoe dienende voordragten met de nodige concept-bestekken aan het Staats-Bewind zouden inzenden, hetwelk alsdan zelf daarover zoude delibereren, en besluiten en voorts de executie dier besluiten aan de voorsz. Commissie zoude opdragen, dewelke alsdan daartoe gebruik zoude maken van de thans in 's lands dienst gestelde Geemploijeerden, en het detail der uitvoering van elk notabel werk zoude demanderen aan eenen Directeur, die alsdan tevens zoude zijn gechargeerd met de bezorging

der mindere naastbijgelegen werken alles ten naasten bij op den voet, als zulks plaats had met de Sluis- en Dokwerken te Hellevoetsluis; en dat voorts de bezorging voor de betaling der alzo geëffectueerde werken konde worden gedemandeerd aan den Raad van Binnenlandsche Zaken; — dat dit gecommuniceerde aanleiding had gegeven tot diverse aanmerkingen zo van de zijde der Hollandsche en Geldersche Gecommitteerden als van hem, Rapporteur, hebbende hij, behalven de gewigtige bedenkingen, die hij gemeend had te kunnen in 't midden brengen tegen het idee, om eene zodanige Commissie te doen bestaan uit Departementale Gecommitteerden, als waarvan het menschkundig te voorzien was, dat zij, hoe zeer ongehouden tot eenige ruggespraak met hunne Committenten, echter nimmer het algemeen belang, waar het nodig was, ten koste van het Departementaal belang zouden voorstaan, zo als in deze conferentie gebleken was; wijders na eenige reflexiën omtrent de kostbaarheid eener dergelijke inrichting, en de vertraging der uitvoering, die door het tusschenvoegen van een nieuw rad in de machiene moest veroorzaakt worden, speciaal doen zien, dat de Raad van Binnenlandsche Zaken hoogst bezwaarlijk, en niet dan hoogst nadelig ten aanzien van 's lands kas met betrekking der vertraagde betaling der aannemers en leveranciërs, gechargeerd kon worden met de zorg voor de betaling van werken, die noch door denzelfden waren beëindigd, noch onder deszelfs orders en opzicht geëxecuteerd; — dat eindelijk de burger Besier de Gecommitteerden voorn. en hem Rapporteur voor de geopperde bedenkingen had dank gezegd met verklaring dat de Commissie in hare verdere deliberatiën daarop het nodige regnard zoude slaan, en niet in gebreke blijven om daarvan ter bevordering van het algemeen belang in eene zo gewigtige zaak gebruik te maken; en dat hiermede deze tweede conferentie was gescheiden.

En is hierop door den Raad geresolveerd, het verrichte van den burger J. F. Leemans volkomen te approberen, en voorts in afwachting van de zo in het een als ander door het Staats-Bewind te nemen besluiten, het door denzelfden gerapporteerde aantenemen voor Notificatie.

En zal Extract dezels worden ter hand gesteld aan den burger J. F. Leemans tot deszelfs informatie.

[*Secreete Resolutiën van den Raad van Binn. Zaken.*]

*** 55.**

N°. 42. Maandag, den 21 Februarij 1803.

Op het geproponeerde ter Vergadering, en in aanmerking genomen, dat, tot voorkoming van de gevaren, waar aan een aanmerkelijk

gedeelte van den Lande, uit hoofde van het thans doojend Weder, door de gevolgen van IJsgang en den aanwas van Water, is blootgesteld, geene te efficacieuse middelen kunnen worden genomen, doch dat ook, aan den anderen kant, het bewerkstelligen van die middelen, en speciaal van de maatregelen, ingevolge de successieve Besluiten van het Staats-Bewind, ter dezer zake genomen (zie Notulen van 20 Januarij II. N°. 3, en 14 dezer N°. 6a), door den Raad van Binnenlandsche Zaken, vastgesteld, met de meeste omzichtigheid behoort te geschieden, ten einde niet, dan in den hoogsten nood, een gedeelte der Ingezetenen, bloot te stellen aan de lasten en schaden, die, daarvan, de onmiddellijke gevolgen zouden zijn.

Is besloten, te verzoeken en te committeeren, zoals verzogt en gecommiteerd worden bij deze, de leden van deze Vergadering, de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, ten einde, met een Gecommitteerde uit den Raad van Binnenlandsche Zaken, in cas van nood, zich te begeven naar Vreeswijk aan de Vaart, of elders, waar zulks noodig zullen oordeelen, en aldaar, het zij tot doorsnijding van Dijken, aftappingen en overlating van Water, of tot alle zoodanige verdere maatregelen, als dezen aangaande zouden dienen genomen te worden, finaal te beslissen, in voegen als door hun meest raadzaam, en, met de belangen van het Land, in het algemeen, meest overéénkomstig zal worden geoordeeld, zullende aan de Departementale Bestuuren van Holland, Gelderland en Utrecht, van deze gedecerneerde Commissie, worden kennis gegeven, met verdere uitnodiging, om eensgelijks eenen Gecommitteerden, uit derzelve midden, gereed te doen houden, ten einde, bij de voorsz. Commissie uit het Staats-Bewind, indien zulks mogten goedvinden, te kunnen tegenwoordig zijn, en hunne consideratiën, des noods, te suppediteeren.

Wordende, eindelijk, de Raad van Binnenlandsche Zaken, bij deze, geäuctoriseerd, om, den Lieutenant-Colonel Directeur Krajenhoff, aan te schrijven, om, wanneer de staat der Rivieren zoodanig mogt zijn, dat het noodzakelijk zoude kunnen worden, de bovengemelde middelen te employeeren, daar van als dan, met den meesten spoed, aan het Staats-Bewind, als mede aan de drie gemelde Departementale Besturen, kennis te geven, ten einde derzelve Gecommitteerden zich, ten einde voorschreven, in loco, zullen kunnen sisteeren.

En zal Extract dezes worden ter hand gesteld aan den Burger Gockinga, als eerst-benoemden, mitsgaders gezonden worden aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, en aan de respective Departementale Bestuuren van Holland, Gelderland en Utrecht, tot informatie en naricht; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 56.**

N°. 8. Donderdag, den 24 Februarij 1803.

Is gelezen eene Missive van den Raad van Binnenlandsche Zaken, van den 23 dezer N°. 66/5, houdende kennisgeving, dat zij, ter voldoening aan het Besluit dezer Vergadering van den 21 te voren N°. 42, den Burger J. F. Leemans hadden gecommiteerd, om, ingeval van nood, zich met de door het Staats-Bewind benoemde Gecommitteerden, naar zoodanige plaats te begeven, als de omstandigheden der Rivieren zouden vereischen; terwijl zij den Lieutenant-Colonel Directeur Kraijenhoff hadden aangeschreven om zich naar den inhoud van dat Besluit te gedragen.

Welke Missive aangenomen zijnde voor Notificatie, is besloten, Copie van dezelve te stellen in handen van de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, bij Besluit van den 21 dezer N°. 42, gecommiteerd tot het werk der doorsnijdingen van Dijken &c, om te strekken tot derzelve informatie.

En zal Extract dezes, benevens Copie van voorsz. Missive, aan de voorsz. Burgers, tot informatie worden gezonden, zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 57.**

N°. 8. Vrijdag, den 25 Februarij 1803.

Is gelezen eene Missive van het Gedeputeerd Bestuur van Holland, in dato den 24 dezer, houdende kennisgeving, dat, door hun, ter voldoening aan het Besluit van den 21 te voren, N°. 42, derzelve Mede-lid, de Burger mr. J. J. Cambier, was benoemd tot de Commissie van drie Leden uit het Staats-Bewind, om, in cas van nood, en wanneer de toestand der zaken, bij het losgaan der Rivieren, zulks zoude vorderen, zich te begeven naar Vreeswijk aan de Vaart, of elders, waar zulks noodig zoude geoordeeld worden, om aldaar de vereischte maatregelen te kunnen nemen, zoodanig, als in het voorsz. Besluit breeder is omschreven.

Is dezelve Missive aangenomen voor Notificatie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 58.**

Grebbe, den 24 Feb: 1803.

Zeer Geachte Vriend!

Na dat de rivier, of liever het IJs in dezelve gisteren avond te 5

uur zig enigsints bewogen hadde, begon het water sterk te wassen, zo dat wij de gepasseerde Nagt voor overloopen des Dijks tusschen Wageningen, en hier bevreest waaren, te Wageningen konde men nog 6 duimen, en effen voor onze Grebbe Fortificatien werken nog 9 dm. veelen, eer het over den kruijn liep zo dat zo wel te Wageningen als hier met opkisten begonnen is, het water stond om 2½ uur deeze Nagt 20½ voet Grebbe Peil, de Rivier is thans zederd 3 uur deezer Nagt open, en er drijft geen IJs meer, dog hij heeft zig gezet of zit nog ¼ uur boven Elst bij Amerongen, het water dat hier ruim 1 voet in den vroegen ogtend gevallen was, is wederom aan gegroeid tot 20 vt. 3 dm. Grebbepeil, en wast nog. De toebereidselen tot opkistinge of bij onverhoopte verzinkingen zijn hier slegt, zo dat wanneer bij ontvangst dezes de Rivier bij U nog zit, de zaaken hier bedenkelijk beginnen te worden.

De Marsdijk begind over te loopen daar word nog zo als ik uit de keiker zien kan, tot behoud des Dijks gewerkt.

In de Betuwe is geen water te zien dus moeten de Dijken het gehouden hebben.

Ik heb de Eer te zijn

Uwen onderdanige Dienr. & Vd.
(get.) H. van Voss van Sinderen.

PS. Ik hebbe geoordeelt U dit rapport te moeten afzenden, en hope dat het u niet onaangenaam zal zijn, in haast om 9 uur 's morgens.

accordeert met het origineel

J. W. Karsten

Commis.

[Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.]

* 59.

Utrecht, den 24 Febrj 1803.

De Lt. Coll. Directeur C. R. T. Kraijenhoff
aan den Raad van Binnenlandsche Zaken
der Bataafsche Republiek.

Burgers Raaden!

De hiernevensgaande copie (1) eener missive door den Capt. Ingenieur van Voss van Sinderen op heden geschreeven aan den Commissaris Inspecteur L. C. Brunings kan UL. zelve doen oordeelen over de

(1) Zie Bijlage 58.

hoeveelheid van het opperwater dat wij hier te wagten hebben, wanneer de opkropping tusschen het Dorp Elst bij Amerongen en WijkteDuurstede eensklaps komt door te schieten en er nog geene Opruiming benedenwaards plaats heeft, deeze Omstandigheid kan meer andere IJsvkroppingen tusschen hier en Crimpen doen gebooren worden en alsdan den Lekdijk bovendams zoo spoedig in eminent gevaar brengen dat de gearresterde ontlasting langs den Diefdijk ogenblikkelijk dient te worden daargestelt, als kunnende in dat geval de aftappinge meer boven-waards van geene nuttigheid meer zijn, en hoe zeer ik mij bevljtigen zal, om bij dadelijk gevaar van den genoemden Lekdijk, hetwelk op dit ogenblik nog niet exteerd, Ingevolge de résolutie van het Staatsbewind van gisteren, UL. benevens de Departementale bestuuren in welgem. resolutie gementioneerd, kennis te geeven, zou echter de aankomst der benoemde Commissie hier in loco te spaden zijn kunnen, om aan het gewenschte oogmerk te kunnen voldoen; en dit vooruitzicht brengt mij waarlijk in groote verlegenheid.

Ondertusschen zal ik bij voorkomende omstandigheden van welken aart ook, mijn hoofd en handen geensints laten slap hangen, maar met vooruitzicht op eene juiste verantwoording alles aanwenden, wat het gemeen belang en mijne verpligting, in de tegenwoordige relatie vorderen.

Heil en Eerbied

C. R. T. Kraijenhoff.

[*Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.*]

60.

Aan den Hr. Rom te Vuuren 26 Feb.

1803, des morgens te tien uur.

Gorinchem, den 26 Feb. 1803, 's morgens 10 uren.

Van bovenen zijn de tijdingen alle zeer voordelig — van Arnhem tot het Ingenscheveer, was geen ijs meer — op de Maas, van Empel tot boven Venlo, voeren de scheepen.

De IJs-dam in de Whaal, aan den hoek van den Kommerdijk boven Nijmegen, zit nog, en maakt dat wij geen water, op de Whaal krijgen.

Te Ameijden stind het water op de dijken, alle hulp begeefd zich derwaards.

Te Vianen was nog maar $\frac{1}{2}$ dm. bod.

Naar Culemburg en verder opwaards vallende.

geworden, om te adsisteren bij eene conferentie, welke op voorleden Zondag avond door eene Commissie van hetzelfde Bewind stond gehouden te worden met Gecommitteerden uit het Gedeputeerd Bestuur van Holland en Departementaal Bestuur van Gelderland ter zake van de door het Staats Bewind en dezen Raad genomen besluiten tot voorkoming en afwending der nadelige gevolgen van den aanstaanden ijsgang; zijnde hij verzocht geworden; om in deze conferentie die ouvertures te geven, waartoe de Raad zich bij deszelfs Missive van den 18den dezer N°. 50/13 had bereid verklaard; dat hij aan dit aanzoek had gedefereerd en mitsdien eergisteren avond bij de voorsz. Conferentie had geadsisteerd, zijnde de personen die hij in dezelve had ontmoet van wege het Staats-Bewind de burgers Gockinga, Besier en Brantsen, van wege Holland A. P. Twent en J. J. Cambier, en van wege Gelderland O. de Virieu en J. Stoffenberg; dat de burger Besier de conferentie had geopend met aan de Departementale Gecommitteerden te vragen welke reflexiën zij ter voorsz. materie, en speciaal ten aanzien van des Staats Bewinds besluit van den 14den dezer N°. 6^a en de daarop gebaseerde maatregelen van voorziening, door den Raad van Binnenlandsche Zaken in 't werk gesteld, gelast waren in 't midden te brengen; dat hierop Gecommitteerden van Gelderland het voorsz. besluit en de genomeu maatregelen hadden verklaard te strijden met den Geest der Staatsregeling en Departementale reglementen, onbestaanbaar met eene Republikeinsche regeringsvorm, en slechts te dulden in enen monarchalen en despotieken staat; dat zij voorts buiten staat waren om op de missives van den Raad eenige aanmerkingen te maken, daar zij, uit Arnhem vertrekkende, dienaangaande nog geene informatiën bekomen hadden, maar zeer begeerden, alsnu daarvan te worden onderricht; dat Gecommitteerden van Holland betuigd hadden, zich over de quaestie van de al of niet bevoegdheid van het algemeen bestuur tot het in 't werk stellen der nodige voorzieningen in dergelijke omstandigheden niet te willen uitlaten maar zich dienaangaande te refereeren tot drie onderscheidene Missives, door het Departementaal Bestuur van Holland over dit onderwerp aan het Staats-Bewind ingezonden, en deszelfs gevoelen behelzende van de noodzakelijkheid eener algemeene directie van de zaken van den waterstaat, voor zo verre dezelve meer dan een Departement concerneerden; dat zij voor 't overige, even zeer als de Gecommitteerden van Gelderland begeerden onderricht te worden van de door den Raad genomen maatregelen, en de gronden van derzelve nuttigheid en noodzakelijkheid; dat dientengevolge hij Rapporteur, op aanzoek van den burger Besier, bij herhaling had voorgelezen des Raads ordinair besluit van den 15den dezer N°. 3, en Secretet besluit van denzelfden dag N°. 25,

en voorts met aanwijzing van alle locale omstandigheden op de daartoe dienende kaarten, en op grond van vorige ondervindingen de noodzakelijkheid dier bestellingen had betoogd, en wijders in den loop der conferentie alle zwaarigheden had gepoogd op te lossen, die vooral door de Gecommitteerden van Gelderland daartegen werden voorgebracht; dat eindelijk de burger Besier de sustenue der Gecommitteerden nopens de bevoegdheid van het Staats-Bewind tot het nemen van een dergelijk besluit zoo in 't algemeen had gerescontreerd als ook speciaal uit de aart der zaak en der genomen maatregelen geen Departementaal Bestuur alleen bevoegd was, had wederlegd, en in 't bijzonder te kennen gegeven, dat des Bewinds bedoeling met aan de Departementale Bestuuren gelegenheid te geven tot het houden eener conferentie ter dezer zake geenzins was geweest, om over deze quaestie derzelve gevoelens te verstaan, maar om hen in de gelegenheid te stellen hunne reflexien nopens de maatregelen zelve medeteden, en, daartoe termen zijnde, dezelve zodanig te helpen modificeren, als met het algemeen belang meest overeenkomstig was; en dat hij mitsdien de respectieve Gecommitteerden uitnodigde, om, daar zij thans van alles onderricht waren, het gecommuniceerde nader in den hunne te overwegen, en den volgenden avond daarover eene tweede conferentie te houden, tot het bijwoonen van welke hij Rapporteur dienvolgens insgelijks werd geïnviteerd;

dat deze tweede conferentie meest al had gestrekt, om van de zijde der Gecommitteerden van Gelderland dezelfde tegenbedenkingen te opperen, welke in die van gisteren door hen waren voorgedragen, en van de zijde der Commissie uit het Staats-Bewind en hem Rapporteur met andere of anders gewijzigde elucidatien en refutatien waren beantwoord geworden; hebbende de burger Besier in 't bijzonder te kennen gegeven, dat het Staats-Bewind na het door hem, nopens het verhandelde in de conferentie van eergisteren in deszelfs vergadering van gisteren morgen gerapporteerde op nieuw deszelfs ernstig voornemen had gemanifesteerd om in dezen van deszelfs vorige besluiten ter algemeene voorziening niet in het minste te glisseren; dat echter eene zwaarigheid van de Gecommitteerden van Gelderland na het gerapporteerde door de Commissie aan het Staats-Bewind was voorgekomen gewichtig genoeg te zijn, om daaromtrent eenig nader besluit te nemen; te weten, dat volgens des Raads bestellingen de beoordeeling van het tijdstip, waarop de hoogste nood moest gerekend te worden aanwezig te zijn, en dus de beraamde doorstekingen van dijken moesten worden geeffectueerd, in effecte aan twee lieden (1) alleen was toevertrouwd; waartegen mitsdien het Staats-Bewind

(1) Eerst stond hier: „alleen aan eenen man”.

Ik reken dat het gevaar naar boven toe, verminderd: maar naar beneden, voor den Ablasser, lopiker, en Krimpener waarden groot is — Doch de minste schot, die er naar beneden komt, oordeeld den ondergetekende, dat het gevaar zeer ras wijken zal.

Te Gorinchem is het ijs gepasseerde Nagt 11 uren, en heden morgen 9 uren, eenige minuten in beweging geweest. Het water aan het peijl 7 vt. 5 dm., dus is nog de keering der dijken 7 vt. 7 dm.

De tijdingen van de Whaal zijn alle gunstig, en het water vallende.

J. Blanken Jansz.

61.

per expresse met een man te	Aan
Paard, van Gorinchem, den	Dijkgraaf en Hoog-Heemraden van
26 Feb. 1803, 's namiddags	den Ablasserwaard.
2 uur.	

WelEdele Heeren!

Ik heb d'eer Uwed. te bedanken, voor de vriendelijke informatiën, bij uwed. missive, gisteren ontvangen. En heb d'eer copie van mijn laatst geslooten Bericht hier bij te voegen.

Veele der daar in verzamelde tijdingen zijn Uwed. zeer zeker, als in deeze momenten, het naaste aan 't gevaar zijnde, bekend: doch welligt vinden Uwed., daar in eenige bijzonderheden van bovenen, die Uwed. aangenaam zouden kunnen zijn.

De Whaal blijft boven Nijmegen, aan den Kommerdijk, nog verstopt; en ontvangd haar voornaamste boven-water, over de Millingsche uiterwaarden, waar door weinig drift in die rivier, en daarom geen opruiming van ijs plaats heeft.

Den IJssel-mond ook verstopt zijnde, moet alles notoir Neder-Rhijn en Lek verzwelgen, en maakt den toestand zeer bedenklijk. — Doet mij d'eer en het genoeg, per te rug komende expresse, zo veel mogelijk, van den staat der zaaken, eenige informatie te geeven: met het recht van te gelooven, dat met de uiterste zele, en aanbieding van diensten, d'eer heeft, met alle Hoogachting te blijven

Wel Edele Heeren!

U Wel Edele Diensv. Dinaar

J. Blanken Jansz.

Het ijs in de Maas is opgeruimd tot Andel — zo op het ogenblik ($\frac{1}{2}$ twee uren) begind het ijs weder in beweging te geraaken. Bij de Sleuwijksche Kerk, zit het zeer hoog op den dijk gekrooijen.

* 62.

N°. 19. Vrijdag, den 25 Februarij 1803.

Op de ter Vergadering gedane Ouvertures door een der Leden van den Raad van Binnenlandsche Zaken, wegens den bedenkelijken toestand, waar in de Rivieren zich bevonden.

Is besloten, dat de Commissie uit het Staats-Bewind, bij Besluit van den 21 dezer N°. 42 benoemd, als nu werkelijk zal vertrekken naar Vreeswijk aan de Vaart, of elders, waar zulks noodig zullen oordeelen; en zulks geadsisteerd door den Burger Leemans, Lid van den Raad van Binnenlandsche Zaken, en den Burger Cambier, Lid van het Gedeputeerd Bestuur van Holland, respectivelijk ten dezen gecommiteerd; zullende van dit Besluit worden kennisse gegeven aan de Departementaale Bestuuren van Gelderland en Utrecht, ten einde, respectivelijk, derzelve Gecommitteerden, ten spoedigsten, te zenden naar Vreeswijk aan de Vaart, of ter zoodanige Plaatse, werwaards de Commissie uit het Staats-Bewind zal oordeelen, zich te moeten begeven.

En zal Extract dezes worden ter'hand gesteld aan den Burger Gockinga, als eerst-benoemde in de voorsz. Commissie, mitsgaders gelijk Extract gezonden aan den Raad van Binnenlandsche Zaken en aan de respective Departementale Bestuuren van Holland, Gelderland en Utrecht, tot informatie en naricht; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

* 63.

Exh. 27 Febr. 1803 N°. 3. Utrecht, den 26 Febr. 1803.

Burger President!

Uit de Rapporten welke gij dezen morgen ontvangen hebt, zult gij gezien hebben dat bij ons arrivement alhier, het geen dezen nagt ten twaalf uren was geen dadelijk gevaar aan de Dijken plaats had: ik vond daarom Krajenhoff hier nog op zijn oude post; de ijs-stopping te Amerongen had zich allengs en zeer zagt opgelost en daardoor was het water te Vreeswijk tot bijna aan de kruin van den Dijk gewassen, zonder nogtans eenige schade van belang aangericht te hebben: de reden waarom geene operatie aan de Grebbe is geschied is voornamelijk daarin gelegen, dat de verstopping geen finale ijssdam was maar een zeer groote quantiteit water doorliet, dat er dus te voorzien was dat dezelve nog al gemakkelijk zou opruimen en daarbij dat de tijdingen van boven medebragten dat de Rivier

overal vallende en mitsdien geen zeer grooten aandrang van water meer te verwagten was; het is te hopen dat de Lek meer benedenwaarts nu ook maar spoedig zal los gaan dan vertrouwd men dat er geen groter gevaar aan deze zijde komen zal, want het water is te Vreeswijk nu ook vallende en wel zedert gisteren avond vijf duim. — Wij hebben dezen morgen der waarts geweest met het collegie van den Lekkendijk bovendams aldaar geconfereert en voorts den dijk tot boven Schalkwijk geinspecteert, even voorbij Honswijk zijnde geraakte de ijsschots aldaar in beweeging en kruide zodanig boven op den Dijk dat die met rijtuig niet meer gepasseert kon worden, er is hier na het mij is voorgekomen goede directie op de Dijken; de Landlieden leveren 1400 man met schoppen, spaden, bijlen en mestrieken dagelijks op den Dijk om dezelve van Wijk bij duurstede af tot aan het Klaphek te bewaken; ook is er een aanzienlijke quantiteit rijshout en andere materialen voorhanden en de dijken zijn in zeer goeden staat. Wanneer de binnenbermen verhoogt konden worden zoude er na gedagten van het Dijkscollégie voor het Vervolg weinig gevaar meer te vrezen zijn, omdat dezelve voor verschuiving en zinking dan bestand zouden zijn, en de dijken aan de overzijde der Rivier ruim een voet lager zijn, en dus minder water keeren kunnen; daar heeft het boven op de Kruin gestaan: het Viaansche Veerhuis is aan de bovenzijde bijna geheel met ijs bedekt tot op het dak, en is nog blijven staan het heeft nu niet veel meer te vreezen: de Waal schijnt nog bij continuatie vast te blijven zitten en weinig water te trekken, doch de IJssel is gisterenavond begonnen los te gaan, het geen voor de Lek almede gunstig is.

Daar men echter het gevaar niet geheel voor geweken kan beschouwen voor dat de Lek benedenwaarts los zal zijn, zo zullen wij morgen nog hier blijven, ik denk dat met de vermeerderende wind het IJs wel meer en meer zal opruimen en dat wij dus maandag gelukkig onverrichterzake weder naar den Haag zullen kunnen te rugkeeren.

Mij verder tot het generaal rapport refereerende tekene mij met hoogachting

Uwe dienstv: medeburger en collega
J. F. Leemans.

Het adres luidt:

Aan den Burger J. de Kruiff,
President van den Raad van
Binnenlandsche Zaken residee-
rende in den Haag.

[Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.]

* 64.

Exh. 28 Febr. 1803 N°. 8.

Burger President!

De Rapporten van den staat der Rivieren zijn zeer gerustig; het IJs benedenwaarts is geheel opgeruimd, en het water gestadig en sterk vallende, zo dat te Vreeswijk reeds over de twee voet minder is.

De verstopping in het Pannerdensche Canaal is tegen den middag ook losgegaan; den IJssel is insgelijks van nagt aan het werken geraakt, zo dat de Waal alleen nog vast zit, hetgeen, daar er geen grote toevoer van water meer afkomt, niet schaden kan.

Er zijn heden twee gecommitteerden van het departementaal bestuur van Gelderland alhier gearriveert, die voor zeker morgen, mede zeer voldaan, dat zij onverrichter zake huiswaarts keeren, van hier vertrekken zullen.

Het is dan ook om de bovenstaande redenen, dat wij, het gevaar als voorbij beschouwende, morgen ochtend, na dat de rapporten ingekomen zijn, naar den Hage te rug keeren; Krajenhof zal nog eenige dagen blijven, om de correspondentie posten naar hunne garnisoenen terug te zenden en verder alles te arrangeeren.

Ik refereer mij voorts tot het generaal rapport en tekene mij met de meeste hoogachting

Utrecht, 27 Febr. 1803.

Uwe dw. medeb: en collega

J. F. Leemans.

Mag ik uw verzoeken de inliggende aan mijne Huisvrouw te doen geworden.

(Adres als vorige brief.)

[*Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.*]

† 65.

Aan het Gedeputeerd Bestuur
van Gelderland resideerende
te *Arnhem*

Aan het Gedeputeerd Bestuur
van Gelderland.

p. ord. post uit Gorinchem den
28 Februarij 1803.

Gorinchem, den 28 Februarij 1803.

De ondergetekende Commissaris Inspecteur over 's Lands Waterwerken en waterstaat, had d'eer, op dato den 21 deezzer te ontvangen: het Extract uit het Memorie en Resolutie boek, van

Ulieder Bestuur, gedateerd 19 daar bevorens, waarbij Ulieder vergadering, van hem verlangde alle die ouvertures, en moveerende redenen te geeven, nopens de bij Ulieden thans meer bekende maatregelen, waar toe hij zich door den Raad van Binnenlandsche Zaaken, gelast bevond.

De ondergetekende zoude, ingevolge zijnen Last, waar toe aan het Besluit van het Staats-Bewind, de dato 14 deezer, hem verplichte, geen oogenblik hebben verwijld, met aan dit Ulieder verlangen te voldoen, ware het niet geweest, dat de dringende omstandigheden van zijne directien, hem zulks volstrekt ondoenlijk gemaakt hadde: zo als hij even gaarne genegen zoude zijn, daar aan als nog te voldoen, ware het niet, dat de gelukkige afwending der gevaaren, ten aanzien der zeer bedenkelijk geweest zijnde, toestand van 's Lands Hoofd-Rivieren, alle de bij u lieden bedenkelijke executien, waar omtrent die opening en reden geeving zoude plaats hebben, uit den tegenswoordigen meer voordeligen toestand van zaken, als geheel vervallen moesten gehouden worden.

Het zij bij deeze gelegenheid den ondergetekende gegund, Ulieder vergadering, wegens de voor dit maal, wederom zo gelukkige, als zonderlinge redding, en bewaaring, tegen de onheilen der gedugtste rampen, die ons, nog zeer onlangs, met zo veele arme ingezetenen des lands, van na bij dreigende waren, hartelijk geluk te wenschen, met bede van verdere behoeding, tegen deeze ofte andere rampen, terwijl hij de vrijheid neemt, zich aan Ulieder vergadering te beveelen, en met volle bereidvaardigheid, tot 's Lands algemeene en bijzondere diensten te tekenen.

J. Blanken Jansz.

[*Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken (1).*]

† 66.

p. ord. post uit Gorinchem den
2 Maart 1803.

De ondergetekende Commissaris
Inspecteur over 's Lands water-
werken en waterstaat

Aan den
Raad van Binnenlandsche Zaaken
der Bataafsche Republiek.

Gorinchem, den 2 Maart 1803.

Burgers Raaden!

Daar de gevaar volle, en critique vooruitzichten, waar in een

(1) In afschrift als Bijlage H bij Blanken's eindverslag, Rijksarchief.

gedeelte des Lands, nog onlangs, zoo daadelijk zich bevond, ten deezzen opzichte, in zeer gelukkige en heuglijke omstandigheden veranderd zijn, oordeel ik de vrijheid te mogen neemen, Ulieder vergadering daar mede hartelijk geluk te wenschen, zo als ik d'eer heb bij deezzen te doen.

Waar bij, mijne Commissie, volgens des Raads Resolutie van dato den 21 Januarij ll. alhier als afgeloopen beschouwende, d'eer heb Ulieden kennis te geeven, dat ik voorneemens ben, op morgen van hier te vertrekken; maar genoodzaakt zijnde, mijn reis over Bommel, Culemburg, Vianen, Ameiden en verdere plaatsn, van het Departement, tot welken mijne directie ter deezzer gelegenheid, zich heeft moeten uitstrekken, te neemen, kan het nog wel, om de geregelde orde der zaaken wille, ruim 8 dagen aanloopen, bevoorens ik te Brielle te rug zal kunne zijn.

Waar mede

Heijl en Eerbied

J. Blanken Jansz.

[*Ingekomen Missiven van den Raad van Binn. Zaken.*]

67.

p. ord. post uit Gorinchem den
2 Maart 1803.

De ondergetekende Commissaris
Inspecteur over 's Lands water-
werken en waterstaat

Aan den

Lt. Col. Directeur Kraijenhoff.

Gorinchem, den 2 Maart 1803.

Overstel

Mijn bericht van den 28 ll. heeft u geïnformeerd, dat ik, wegens den gelukkigen afloop van zaaken, waar mede wij alle reden hebben, der algemeene belangen, en ons zelve, geluk te wenschen, zo als ik hartelijk doe, ten aanzien der correspondentiën, mijne commissie, voor af geloopen beschouwde.

Ik heb daar van aan den Ritmeester Lambrechts en Lt. Col-trop, mede kennis gevende, mij verplicht geoordeeld, aan die Heeren de getuigenis te doen, waar van hier nevens copie gaat. (1)

(1) Deze brieven, inhoudende dankbetuiging voor de goede zorg en ijver door officieren en manschappen aan den dag gelegd, worden hier niet medegedeeld.

Want de allernijpendste nood, die er deezer zijds, langs Neder-Rhijn en Lek heeft plaats gehad, heeft bijzonder van de Cavallerie in deeze strecken, Nagt en dag eenen dienst gevorderd, die zoo min voor de Paarden, als manschappen, van eenigen langeren duur had kunnen zijn.

Uwe twee vorige missives, van den 25 en 27 zijn mij per ord: post op zijn tijd geworden.

De gevaaren als toen reeds geweeken zijnde, heb ik dezelve niet beantwoord: en meen om die zelfde reden mij als nu ook daar van te mogen excuseeren.

Alleen mijn vriend! moet ik U, op den eerstgemelden in het algemeen, doen opmerken: dat mijn langere dienst, en ondervinding van soortgelijke executiën, als waar van hier questie was, zo veel als iemand, grond geeven, om te gelooven, den Boer, als het in deezer voegen op zijn bezitting aankomt, zo wel als den soldaat en Burger, met de details van uitvoering te hebben leeren kennen. — En waarom ik alsnog vermeen, vermits deeze zaak, zodanig bij couranten enz., het publiek als aangekondigd wierd, dezelve zeer serieuselijk, zo als altoos derzelve geaartheid vorderd, behoorde behandeld te worden: en waar toe in geenerlei opzichte, de militaire dispositiën, waar van mij eigenlijk alleen maar het emploij opgedraagen was, voldoende voorgekomen zijn.

Deeze bedenkingen egter kwamen bij mij niet voort, uit kommer, of eigenlijk gezegde zwarigheden, die rijzen bij mij niet op, als er moet geageerd worden — aan het Hoofd van een corporaal en drie man, als het nood ware, en het absolut weezen moest, zou ik even rustig mijn plicht doen, als met een Bataillon, doch dat neemt niet weg, dat men de zaak daar bij in de waagschaal, en aan affront van mislukking, blootsteld: zo als hier bijzonder het geval had kunnen zijn, als de doorsteeking *boven Culemburg* had moeten geschieden.

Indien bij het opmaaken van mijn verbaal, mij nog eenige bijzondere omstandigheden der gebeurtenissen voorkomen mogten, welke mij toescheenen, U, voor deszelfs Rapport van dienst konde zijn, zal ik dezelve U gaarne toezenden.

Ik vertrek donderdag van hier: maar verplicht zijnde, mijne reis langs Bommel, Culemburg, Vianen, enz., te moeten neemen, kan het wel, in het laatst der volgende week worde, eer ik in den Briel te rug kan zijn.

Hejl en Achtung
J. Blanken Jansz.

Aan den Commissaris tot de zaaken
van den Waterstaat P. Lorentz
te 's Hage
p. ord. post uit Gorinchem den 3
Maart 1803.

Gorinchem, den 3 Maart 1803.

Zeer waarde vriend!

Heden vertrek ik van hier, zeer te vreedden over de menigvuldige opentlijke blijken, die ik ontmoet, wegens 's Lands directiën, deezers zijds, en de getuigenis die ieder geeft, van de harmonieuse, en nadruklijke hulp, daar door, aan de algemeene zaak beweezen.

Ik ga heden morgen op Thuil, om morgen ochtend, met van der Horst, te Bommel, eene conferentie te hebben, en in loco, bij de Dijkgraaven te gaan zien, hoe de zaaken alhier geloopen hebben &c.

Morgen vrijdag avond, kom ik te Culemburg aan, en doe aldaar de noodige opneemingen zo dat ik hoop Zaterdag avond te Vianen te arriveeren, en aldaar het Jagt dan te vinden (voor welke spoedige bezorging, en goedheid des Raads, mijne dankbetuigingen hier nevens gaan). Zondag en Maandag te Vianen, of in deszelfs omtrek, zal ik stil moeten blijven, om nodige opneemingen te doen — Dingsdag te Ameijden, alwaar aan een der sluizen, een gebrek ontdekt is, dat alle attentie verdiend, en het welk ik nauwkeurig onderzoeken wil, eer ik dit quartier verlaat.

Enfin na dat Plan; mijn vriend! ziet Ue dat ik op zijn vroegst *Donderdag avond*, als weêr en wind mij diend, eerst in den Briel te rug kan zijn, en Slagboom (1) alzo vrijdag weer te Rotterdam, doch dan moet het goed en vaarbaar weêr blijven.

Ik wensch met Ue, mijn vriend! dat men nu als met den vinger gewezen, geleerd zal hebben, wat het geval is, en dat er meer beradenheid, en wat daar bij behoord, diend plaats te hebben, voor zulke groote belangen en omslagtige directien — ook heb ik alle redenen, om te gelooven dat zulks meer en beter, als ooit, gezien word — en dat er overeenkomstig daar van, zal gezorgd, en gehandeld worden.

Kund Ue mij nog een paar regels te Vianen zenden, die Zondag of Maandag aldaar aankomen, daar mede zoude Ue mij veel plaizier

(1) Zooals uit den tekst duidelijk genoeg is, de schipper van 's Lands jagt.

doen — zend ze maar eenvoudig, aan mijn adres, thans te Vianen —
Ik zal op het Post-Comptoir order stellen — dat men ze afhaald.

T. T.

J. Blanken Jansz.

69.

den 22 Maart 1803 aan den Landmeter Fredk. Beijerink te Nijmegen geschreeven:

1°. verzogt om alle de bijlagen tot de bovenlandsche Correspondentie waar van U Broeder mij de sein-Memoriën gezonden heeft.

2°. Ue zegt in algemeene bewoordingen, dat de overlaaten van de Beerse Maas; van de onbekade uiterwaarden enz. gewisselijk veele opmerking verdienen, uit hoofden haarer ongemeene nuttigheid — ik ben daar ten hoogsten van overtuigd; en heb daarom de hooge kâ-dijken, agter de Roode Leeuw onder Hagesteijn en ter wederzijde van Vianen laten doorsteeken om de schoordijken voor Honswijk, Hagestein en te Vreeswijk, zo veel mogelijk voor de opkropping van het water te ontzetten. — Weest derhalven zo goed, zo spoedig doenlijk per Memorie, Uwe gedachten op te geeven, wegens de overlating van water, het zij over de Voornsche waarden, of op zodanige andere plaatzen, als Ue zoud kunnen nagaan, dat in tijd van nood, ter ontzetting van de Whaal en Maas, over het Bossche veld, naar den Baardwijkschen overlaat, zoude kunnen dienen. — Deeze Memorie behoeft niet dan algemeene beschouwingen en gedachten te bevatten, waar uit de plaatselijke opnemingen als dan zouden kunnen volgen: omdat ik ben van gedachten, dat men, langs die zijde, aanmerkelijke, onkostbaare en onschadelijke hulpe, voor de rivieren Whaal en Maas, zoude kunnen aanwenden, ingeval dezelve vroegtijdig, *in den zomer* voorbereid wierden. — In verwachting hier omtrend uwe gedachten te verneemen, zo dra doenlijk, sluit ik deeze, met betuiging van alle achting en vriendschap.

T. T.

J. Blanken Jansz.

*** 70.**

N°. 9. Maandag, den 28 Februarij 1803.

Is gelezen het Rapport van den Raad van Binnenlandsche Zaken, van den 23 dezer maand, N°. 64/3, gerequireerd den 18 bevorens,

N°. 11, op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Gelderland, van den 16 dier zelfde maand, houdende, dat zij, naar aanleiding der bij hun gereezene bezwaren en bedenkingen, wegens de executie van des Staats-Bewinds Besluit, van den 14 Februarij ll., N°. 6^a, concerneerende de maatregelen van voorziening, in de eventueel te ontstane gevaren uit den IJsgang, en de IJsstoppingen, eene Commissie uit hun midden hadden gecommitteerd, om, ter zake voorsz., met des Bewinds Gecommitteerden in conferentie te treden, met betuiging van deszelfs vertrouwen, dat, inmiddels, en hangende de deliberatien over de, door hunnie Gecommitteerden, te doene voorstellingen, het Staats-Bewind die gewisse voorzieningen zouden gelieven te doen, dat door de reeds geërdonneerde executie van preparatoire maatregelen, daar aan, geen atteinte werd toegebracht.

Waar op zijnde gedelibereerd, is besloten; het bovengemeld Rapport en Bijlage te stellen in handen van de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, ten fine van Rapport; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 71.**

N°. 11. Maandag, den 28 Februarij 1803.

Is gelezen het Rapport van den Raad van Binnenlandsche Zaken, in dato den 24 dezer maand, N°. 73/8, gerequireerd den 14 te voren, N°. 22, op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Utrecht van den 9 dier zelfde maand, houdende deszelfs bezwaren, tegen de maatregelen, ten gevolge der, door het Staats Bewind verleende auctorisatie, bij den opgemelden Raad genomen, tot voorkoming van de noodlottige gevolgen van IJsgang, en daardoor veroorzaakte Overstromingen.

Waar op zijnde gedelibereerd, is besloten, het gemelde Rapport en Bijlagen te stellen in handen van de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, ten fine van rapport; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 72.**

N°. 12. Dingsdag, den 1 Maart 1803.

Is gelezen eene Missive van het Departementaal Bestuur van Gelderland, geschreven te Arnhem den 26 Februarij ll., houdende

kennisgeving, dat zij hunne Medeleden de Virieu en Staring, hadden benoemd, ten einde zich te begeven naar Vreeswijk aan de Vaart, om aldaar met de, bij Besluit van den 21 bevorens N°. 42, benoemde Gecommitteerden uit het Staats Bewind te confereeren, en hunne consideratiën te suppediteeren, omtrent de te nemen maatregelen, tegen het gevaar van hoog Water en IJsgang.

Welke Missive is aangenomen voor Notificatie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

*** 73.**

N°. 23. Dingsdag, den 1 Maart 1803.

De Commissie, bestaande uit de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, bij Besluit van den 21 Februarij ll. N°. 42, verzocht en gecommiteerd, om zich, in cas van nood, te begeven naar Vreeswijk aan de Vaart, of elders, waar zulks noodig zoude oordeelen, en aldaar, het zij tot Doorsnijding van Dijken, aftapping of overlating van Water, of tot alle zoodanige verdere maatregelen, als dezen aangaande zouden dienen genomen te worden, finaal te beslissen, invoegen, als door haar meest raadzaam, en met de belangen van het Land, in het algemeen, meest overeenkomstig zou worden geoordeeld, heeft, bij monde van den Burger Gockinga, ter Vergadering gerapporteerd:

„Dat de Commissie ingevolge het nader Besluit van den 25 Februarij ll., N°. 19, met den Burger Leemans, uit den Raad van Binnenlandsche Zaken, en den Burger Cambier, gecommiteerd door het Departementaal Bestuur van Holland, zich dien middag naar Utrecht hadt begeven, en aldaar des nachts ten twee uren was aangekomen, alwaar dezelve van den Lieutenant-Colonel-Directeur Kraijenhoff, ontwaarde den zorgelijken stand der Rivieren, inzonderheid van de Leek, overzulks bepalende, om den volgenden morgen naar derwaards te vertrekken; dat de Commissie, vóór haar vertrek, was opgewacht worden door den Secretaris van het Departementaal Bestuur van Utrecht, om te vernemen, wanneer eene Commissie uit dat Bestuur herzelver opwachting bij haar konde maken; tevens communiceerende, dat het Departementaal Bestuur drie van deszelfs Leden tot het gemelde Werk had benoemd, welke ook reeds op onderscheidene Plaatsen aan de Rivier waren.”

„Dat de Commissie, met den Lieutenant-Colonel-Directeur Kraijenhoff, des morgens van den 26 Februarij ll. naar Vreeswijk aan de Vaart was vertrokken, en aldaar één der Gecommitteerden van het

Departementaal Bestuur van Utrecht, den Burger Bijleveld, hadt gevonden."

"Dat het IJs in de Rivier, het welk aldaar daags te voren eenige beweging hadt gemaakt, vast zat, en het water tot op 71 duim boven Klokslag stondt, schoon reeds een weinig gevallen."

"Dat de Commissie, vervolgens, zich hadt begeven langs de Rivier, tot Schalkwijk, vindende dezelve wel op zommige Flaatsen open, doch op andere vast, en hebbende het IJs aan den Kap van den Dijk eenige, doch geene aanmerkelijke schade veroorzaakt; dat het weinig afkomend Water van boven zeker oorzaak was geweest, dat de Dijken van de Leek niet bezweken waren, daar dezelve, uit hoofde, dat de IJssel en Whaal met IJsdammen bezet waren, het grootste gedeelte van het Water ontvangen moest."

"Dat het de Commissie niet weinig aangenaam was geweest, na dien tijd te vernemen, dat de Monden der Rivieren open waren, en het IJs, vervolgens, was losgeraakt en afdreef, zonder aanmerkelijke schade; gelijk het der Vergadering uit de dagelijks gezonden Rapporten zou zijn gebleken, zoo dat, den 27 daar aan, wanneer twee Gecommitteerden uit het Departementaal Bestuur van Gelderland te Utrecht arriveerden, die zulks mede van het bovenste gedeelte der Rivieren affirmeerden, het gevaar was gecesseerd, en het Water aanmerkelijk gevallen, invoegen, dat de Dijklegers waren of wierden opgebroken, en de Commissie alzoo ook hadt geoordeeld te kunnen retourneren."

"Dat de Commissie, ofschoon dezelve alle voorzorgen in de beste orde gevonden hadt, echter niet voorbij kon de attentie der Vergadering te vestigen op het gewigtig stuk der Rivieren, dat hetzelfde van dien aard was, dat, wierdt daar in niet op de eene of andere wijze krachtadig voorzien, vroeg of laat, een gedeelte der Republiek zoude verslonden worden, het geen nu nog mogelijk te voorkomen was, daar langer verwijl de middelen bezwaarlijker zoude maken, of geheel wegnemen."

Welk gerapporteerde gehoord zijnde, heeft de Praesident, namens de Vergadering, de voornoemde Commissie voor derzelfer genomen moeite en gedaan Rapport bedankt.

En is wijders, na deliberatie, besloten, het voorsz. Rapport te stellen in handen van de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, om op 't laatste gedeelte van hetzelfde der Vergadering te dienen van Rapport.

Zullende, ten dien einde, Extract dezes, aan evengemelde Commissie, worden ter hand gesteld.

[Notulen van het Staatsbewind.]

* 74.

Amsterdam, le 25 Decembre 1808.

Le Directeur General du Waterstaat du
Roiyaume de HollandeAu
Roi.

Sire!

Les Rivieres étant prises et le temps de debacles toujours incertain il est de mon devoir de mettre sous les yeux de Votre Majesté que la Digue depuis Ameronge jusqu'au Klaphek près de Vreeswijk au Nord de la Rivière le Lecq d'une longueur de 17650 Toises quoique plus haute et mieux arrangée que de l'autre côté de la Rivière se trouve située partout plus ou moins sur un mauvais sol et comme elle défend la plus riche et la plus notable partie du Roiyaume l'Amstelland, Rhijnland, Delfland et Schieland, et une partie d'Utrecht, elle a toujours donnée beaucoup d'inquietudes pendant des débacles et souvent on a jugé nécessaire de deliberer dans les cas urgens pour prevenir le grand malheur d'inondation de cette riche plaine de 220000 Arpens et de toutes les grandes Villes qui s'y trouvent par une coupure artificielle dans la Digue au Sud du Lecq, ce qui occasionne donc une inondation de l'autre côté dans un endroit de moindre importance d'environ 10000 Arpens et peut prevenir le malheur susdit, en avertissant autant possible en tel cas cet accident, on sauve les habitans et on peut les dedommager de leurs pertes, en 1795 cette grande partie a été sauvée par une telle inondation naturelle.

Mais, Sire!, comme c'est une décision de très grande importance et qui doit se faire sur les Lieux quelque fois dans le moment, il est très necessaire de placer une personne à Vreeswijk sur qui on se peut fier et qui en cas qu'il n'y a point de temps de demander des ordres, les puisse donner, et même il doit avoir dans un tel moment critique des militaires sous lui pour pouvoir faire executer ce plan en cas que les Paysans s'opposent à l'enlèvement d'une partie de la Digue. Je voudrais (si votre Majesté l'approuve) placer à Vreeswijk Monsieur l'Inspecteur General Blanken, je fais copier le Plan de toutes les Stations avec les ordres pour ces correspondances dont on se sert en telle occasion pour les présenter à Votre Majesté.

Je propose donc, Sire! de m'autoriser par une Decision secrete:

1°. Que dans des cas urgens où je trouverais dangereux d'attendre les ordres ulterieures de Votre Majesté de faire faire telles coupures dans les Dignes les quelles je trouverais necessaires, afin de sauver

par une inondation d'une petite partie, un plus grand et plus précieux terrain et de même de pouvoir qualifier quelqu'un à cette fin.

2°. De me pouvoir servir ou faire servir par celui que j'ai autorisé en mon nom en cas de résistance des militaires qui s'y trouvent.

3°. de placer quelques militaires à Kuilenburg ou près de là.

Les Rivières ont baissées avant qu'elles sont prises, ce qui est un bonheur.

Je suis avec le plus profond respect

Sire!

De Votre Majesté

Le très obeissant Serviteur et très
fidel Sujet

A. P. Twent.

[*Secreete brieven van en aan Koning Lodewijk.*]

* 75.

Rel. Not. 28 December 1808

N°. 42/262.

1e Divisie.

1e Bureau.

La. C.

De Directeur Generaal over den

Waterstaat van het Koninkrijk

Holland

aan
den Koning.

Sire.

Alzoo het tegenwoordig wintersaizoen spoedig omstandigheden aan de Rivieren zouden kunnen doen geboren worden dewelke het in werking brengen van eene gereegelde Correspondentie bij IJskaaring of Hoog Opperwater in dezelve zouden noodzaakelijk maaken heb ik de nodige mesures genoomen ten einde dezelve dadelijk kan worden geopend ingevolge de orde waarin ik de Eer had op den 8 Jan. dezes jaars N°. 46 een Exemplaar aan U. M. toe te zenden — dan alzoo door de verplaatsing der Residentie en door eenige andere omstandigheden eenige kleine veranderingen daarin zijn noodzaakelijk geworden heb ik het van mijne pligt geacht aan U. M. hiernevens op nieuw een Exemplaar van de in werking gebragte orde over te leggen gelijk mede een tableau van de Stations aan onderscheidene geemploijerdens van den Waterstaat ten dien einde aangewezen hebbende ik de Eer gehad alreeds aan U. M. te overhandigen het ter elucidatie hiernevens behoorende figuratif kaartje van de Rivieren waarop de loop der Correspondentie met regte liniën is aangewezen.

Ik zal niet nalaten bij elk belangrijk evenement of telken reize wanneer zulks U. M. mogt behaagen de tijdingen ter kennis van U. M. te brengen.

Ik ben enz.

Sire.

[*Uitgaande brieven Waterstaat Koninkrijk Holland.*]

***76.**

Orde van Correspondentie bij IJsgang of hoog Opperwater in de Rivieren van het Koninkrijk Holland.

Art. 1.

Er zal eene correspondentie langs den linker oever der Hoofd-Rivier de Boven Rijn tot Nijmegen strekken; waaromtrent men de noodige arrangementen met den Prefect te Cleve residerende, voorts met de Dijkstoelen van de Duffelt, Millingen, mitsgaders van de Ooij maken zal.

Art. 2.

Langs den regteroever van den Bovenrijn zal eene correspondentie strekken tot Arnhem, ten dien einde zal van wegens dit Rijk iemand aan de benedenste Dijkwacht van het Spijk gestationeerd worden, die de aldaar aangekomene tijdingen onverwijld aan de bovenste Lymersche Dijkpost zal toezenden, welke tijdingen dan vervolgens langs gemelde Lymersche Dijk van post tot post naar Westervoort en van daar naar Arnhem zullen gedepecheerd worden.

Art. 3.

Ten aanzien der Hoofd-Rivier, boven de monden van den Neder-Whaal en het Pannerdensche Kanaal, alsmede ten aanzien van den Ouden Rijnmond zal de correspondentie van Emmerik tot Pannerden strekken, en de noodige schikking met den Inspecteur Eversman te Rees gemaakt worden.

Art. 4.

Ook zal men met toestemming der Regering van Emmerik, en overleg van den Inspecteur Eversman, van wegens dit Rijk iemand binnen Emmerik stationeeren, ten einde, zoo ras er eenig gevaar omtrent de Dijken, langs het Noorderboord van den Bovenrijn boven Emmerik bestaat, de Regering van 's Herenberg in het Graafschap Zutphen, onverwijld hier van verwittigd worde; zullende de Regering van 's Herenberg voornoemd, zoodanige bij haar ontvangene tijding, onmiddellijk moeten ter kennisse brengen van den Drossaard van Gendringen, doordien dezelve aan het Stedelijk Bestuur van Doetinchem aan den Drost des Kwartiers van Zutphen, en vervol-

gens aan het Stads-bestuur te Doesburg zal gecommuniceerd worden.

Insgelijks zal de binnen Emmerik gestationeerde Geëmployeerden in cas van gevaar, aan de hier bovengenoemde dijken, dadelijk den Dijkgraaf van de Lymers te Sevenaar daar van kennisse geven, welke Dijkgraaf de bij hem ontvangen berigten ten spoedigsten aan den te Arnhem zich bevindenden Inspecteur zal moeten communiceren.

Art. 5.

De tijdingen volgens Art. 3 zullen van Pannerden naar Lent en Elden aangebragt, en deze laatste te Arnhem overgenomen worden.

Art. 6.

De berigten volgens Art. 1 te Nijmegen aangekomen, zullen te Lent overgenomen zijnde, over Elden naar Arnhem worden gebragt.

Art. 7.

De voorsz. tijdingen worden langs de oostzijde van den Gelderschen IJssel over Doesburg, Zutpen, Deventer, Wijhe en Katerveer tot Campen langs de westzijde dier rivier, over Dieren aan den Hertog, tegen over Zutpen aan de Volle Hand en Veesen tot Hattem gebragt.

De bovengemelde tijdingen worden te Zwolle overgenomen.

Art. 8.

Eveneens worden die tijdingen van Arnhem over Wageningen, Amerongen, Schalkwijk tot Vreeswijk aan de Vaardt gebragt, en met de aldaar volgens Art. 9, 11 en 13, van Vianen intekomene berigten verder tot Schoonhoven en Krimpen verzonden; wordende de benedenwaardsche berigten van Krimpen ter verdere verzending naar Schoonhoven overgebragt.

Art. 9.

De volgens Art. 5 te Elden aangekomene tijdingen, gaan over Randwijk, Lienden, Rijswijk, Culenborg naar Vianen worden van daar overgenomen te Vreeswijk aan de Vaart, en gaan verders met en benevens de tijdingen, volgens Art. 8 wederom over Vianen naar Gorinchem.

Art. 10.

De volgens Art. 5 en 6, te Lent aangekomen berigten, gaan over Dodewaard, Thiel en Thuijl naar Gorinchem, werwaarts de tijdingen van Hardinxveld ook worden gezonden.

Art. 11.

De invoege voorsz. te Thiel, volgens Art. 10, gekomene berigten, gaan mede over Culenborg en Vianen, naar Vreeswijk aan de Vaart.

Art. 12.

De invoege voorsz. te Thuil, volgens Art. 10, gekomene berigten, worden te Zaltbommel overgenomen.

Art. 13.

De volgens Art. 5, te Lent aangekomene berigten, te Nijmegen overgenomen, en daarbij gevoegd zijnde de tijdingen volgens Art. 1, worden dezelve over Druten te Wamel gebragt; werwaarts ook worden de tijdingen van Mook over Neer-Asselt, Appeltern enz. benedenwaarts langs Dreumel; alle deze te Wamel aangekomene tijdingen worden te Thiel overgenomen, en aldaar ter verdere verzending gecombineerd met de in Art. 10 en 11 genoemde tijdingen.

Bovengemelde te Wamel van de Maas en Waalkant ingekomene berigten worden de eerste langs de Waalkant naar het kantoor van het Rijk van Nijmegen, en de tweede benedenwaarts aan den Dijkgraaf van Maas en Waal naar Appeltern gezonden: nadat daarvan aan het kantoor van Maas en Waal te Wamel de noodige afschriften met den meesten spoed zullen vervaardigd zijn.

Art. 14.

De berigten volgens Art. 13 te Nijmegen overgenomen, daar bij gevoegd de tijdingen, volgens Art. 1, gaan op Grave, aldaar worden er bijgevoegd de berigten nopens den toestand der Dijken boven Grave, en de werking van den Overlaat der Beersche Maas, en gaan van daar naar den Bosch, Hedel en Bommel, worden te Thuijl overgenomen, en met de tijdingen volgens Art. 10 gecombineerd.

Art. 15.

De in voege voorsz. in den Bosch gekomene tijdingen, volgens Art. 14 gaan benevens de berigten omtrent de gesteldheid van den Baardwijkschen Overlaat, over Heusden, Woudrichem en Sleenwijk naar Gorinchem; van waar dezelve met die in Art. 9 en 10 gemeld, aan het Collegie van den Ablasserwaard op de gebruikelijke wijze medegedeeld kunnen worden.

Art. 16.

Er zal viceversa even eens van beneden naar boven eene correspondentie plaats hebben.

Art. 17.

Tot het overbrengen der tijdingen in voege voorsz., worden Expressen te paard gebruikt; doch ingeval het volstrekt onmogelijk mogt zijn Expressen te paard te zenden, dan zullen de tijdingen zoo spoedig mogelijk te voet moeten worden overgebragt.

Art. 18.

Alle dagen vertrekken vroegtijdig van Pannerden naar Lent en Elden, de berigten, volgens Art. 3, uit welke voorts de dagelijksche correspondentiën langs Nederwaal, Nederrhijn en Lek, den Gelderschen IJssel, en de Maas proflueren door middel van de daarbij geconcerneerde Dijkscollegiën welke ieder in den hunnen, van Post tot Post, de aan hun toekomende berigten behoorlijk invullen zullen.

Art. 19.

De voorsz. orde van correspondentie zal mede plaats hebben, ingevalle van hoog opperwater bij open rivier, wanneer het tijdstip tot het in werking brengen derzelve orde langs de Waal, de Rijn, de Lek, en de Maasdijken wordt bepaald als het water tot 19 voeten aan de Peilpaal in het Pannerdensche kanaal gerezen is, waar van de Inspecteur dadelijk zal kennis geven aan de daarbij geconcerneerde Besturen, terwijl in gevalle de gemelde correspondentie bij extraordinaire gebeurtenissen eerder geopend zouden moeten worden, of dat de correspondentie langs den IJssel mede in werking zoude moeten worden gebragt, daar van door den Inspecteur, wien zulks incumbceert, aan de daar bij geconcerneerde Besturen zal worden kennis gegeven.

Art. 20.

In cas van gevaar, worden dezelve langs de voorschreven Routen, door buitengewone expressen te Paard verzonden.

Art. 21.

De berigten die te Gorinchem, te Vreeswijk aan de Vaart te Schoonhoven en te Zwolle aankomen, zullen door de zich daar ter plaatste bevindende Inspecteuren met iedere ordinaire Post, en bij extra ordinaire gevallen per expresse aan den Directeur Generaal van den Waterstaat gezonden worden, van deze tijdingen worden in beide gevallen een Duplacaat aan elk der Inspecteuren-Generaal gezonden.

Art. 22.

Van alle meer dan gewone voorvallen zal door de Inspecteuren die zich te Arnhem, Gorinchem, Vreeswijk aan de Vaart, Schoonhoven en Zwolle bevinden, ten spoedigsten worden kennis gegeven aan de Heeren Land-Drosten van Gelderland, Braband, Utrecht, Maasland en, Overijssel, en wel door die te Arnhem, aan den Heere Land-drost van Gelderland, door die te Gorinchem, aan de Heeren Land-drosten van Braband en Maasland, door die te Vreeswijk aan de Vaart aan den Heere Land-drost van Utrecht, door die te Schoonhoven aan den Heere Land-drost van Maasland en door die te Zwolle, aan den Heer Land-drost van Overijssel.

[Uitgaande brieven Waterstaat Koningrijk Holland.]

* 22.

Lijst der geemploijeerdens bij den Waterstaat, dewelke benevens de standplaatsen, alwaar dezelve bij een eventueele IJsgang en hoog opperwater zullen worden gestationeerd.

Namen	Qualiteit	Standplaatsen
J. Terwindt	Werkbaas	Emmerik
J. W. Muller	Opziener	het Spijk
D. Reijers	Onder Opziener	benedenste Dijkwagt aan het Spijk
J. Muller	Temporair Opziener	de Tolkamer
C. M. Hugenpoth	Over Opziener	Herwen
M. Hendriks	Werkbaas	aldaar
J. W. Haijenius	Over-Opziener	Oostzijde van 't Pann. Kanaal
C. Alberts	Werkbaas	aldaar
D. J. Thomkins	Assistent-Landmeter	Westzijde van 't Pann. Kanaal
R. Otten	Opziener	aldaar
A. Bus	Onder-Opziener	't veer te Westervoort
J. E. Wildeman	Inspecteur	Zwolle
J. Mulder	Temporair Werkbaas	de Praast voor Arnheuv
W. van Ommeren	Inspecteur	Arnhem
D. Straatman	Temporaire Werkbaas	aldaar
F. Beijerinck	Landmeter	Nijmegen
J. Hendriks	Temporaire Opziener	Millingen
M. G. Beijerinck	Assistent Landmeter	Lent
G. J. C. Cochius	Over Opziener	aldaar
C. van Deelen	Inspecteur	Thiel
C. L. Brunings	"	Goringhem
G. Valkis	Assistent Landmeter	"
B. Wisboom	Landmeter	Hardinxveld
J. Blanken Jz.	Inspecteur Generaal	Vreeswijk aan de Vaart
A. Blanken Jz.	Inspecteur	Schoonhoven
C. C. de Keijzer	Opziener	Krimpen
J. Floris	Onder Opziener	Drunen
G. de Geus	"	Baardwijk

[Uitgaande brieven Waterstaat Koningrijk Holland.]

* 78.

29 December 1808.

La. A.

1e Divisie.

1e Bureau.

De Directeur Generaal over den Water-
staat van het Koningrijk Holland

Authoriseert en gelast bij deze den Inspecteur Generaal J. Blanken

Jz., om zich op het oogenblik van het in werking brengen der bij Dispositie van den 23 dezer N°. 211 gearresteerde correspondentie bij IJsgang of hoog Opperwater in de rivieren, te begeben naar het Station te Vreeswijk aan de Vaart, ten einde de aldaar aankomende tijdingen te ontvangen en dadelijk verdere expeditie aan dezelve te geven, mitsgaders tot het daarstellen van zoodanige maatregelen, als noodzakelijk zullen zijn tot het geregeld doen werken van voormelde correspondentie, voorts tot het doen uitvoeren van zoodanige orders als hem door den Directeur Generaal nader zullen worden gegeven.

Brengt deze dispositie ter kennis van de Heeren Landdrosten van Gelderland, Overijssel, Utrecht, Maasland en Brabant, mitsgaders van de Inspecteur Generaal Goudriaan en van de respe. Inspecteuren in het 6, 7, 8, en 9 district tot derzelve informatie en narigt.

[*Uitgaande brieven Waterstaat Koninkrijk Holland.*]

† 79.

Buitengewoon Secret.

N°. I.

Waterstaat.

De Minister tot de Binnenlandsche Zaken,

Ontvangen hebbende een Koninklijk Besluit gegeven alhier den 28 December ll. N°. 1 zijnde van den navolgenden inhoud:

Lodewijk Napoleon, door de Gratie Gods en de Constitutie des Koninkrijks, Koning van Holland, Connetable van Frankrijk.

De noodzakelijkheid overwegende, om in tijds de noodige maatregelen te nemen, ten einde bij het Losgeraken der Rivieren en den eventueelen IJsgang deszelfs gevolgen zooveel mogelijk te voorkomen of te verminderen,

Hebben Wij besloten en besluiten:

Art. 1.

De Directeur Generaal van den Waterstaat wordt geauthoriseerd, om, bij Urgente gevallen en bijaldien het afwenden van een grooter en dringend gevaar, het maken van doorsnijdingen in de Dijken mogt noodzakelijk maken en de tijd noch de omstandigheden toelaten, om onze nadere orders te vragen — des noods buiten deze orders zoodanige doorsnijdingen in de Dijken te maken, als hij zal noodig oordeelen, ten einde door de Inundatie van een kleinder gedeelte, eene grootere en meer kostbare uitgestrektheid gronds voor overstroming te bewaren,

Art. 2.

De Directeur Generaal voornoemd wordt almede geauthoriseerd, om de Magt aan hem bij Art. 1 gegeven op een ander over te dragen, bijaldien hij zelve niet mogt tegenwoordig zijn, noch zijne orders mogten kunnen worden afgewacht; met dien verstande echter, dat deze overdragt en qualificatie niet zal kunnen geschieden dan op een der Inspecteurs Generaal van den Waterstaat, of andere doorkundige persoon, aan wien de Directeur Generaal eene beredeneerde Instructie zal moeten geven omtrent den tijd en de omstandigheden waarop en waarin van dezelve zal kunnen worden gebruik gemaakt.

Art. 3.

De Militairen welken zich mogten bevinden ter plaatze waar deze Coupures moeten worden gemaakt of in derzelve omtrek, zullen worden gesteld ter onmiddelijke dispositie van den Directeur Generaal van den Waterstaat of van deszelfs gequalificeerden; zullende eenige Militairen te *Kuilenburg*, of in deszelfs omtrek tot het verleenen van voorsz. adsistentie moeten worden geplaatst.

Art. 4.

Wij gelasten onzen Minister van Oorlog, om zich met den Directeur Generaal van den Waterstaat te concerteren, omtrent de Militaire adsistentie, welken ten dezen aan het Departement van Waterstaat zoude behooren te worden verleend; en den Directeur Generaal van den Waterstaat, om Ons bij het losgaan der Rivieren, over derzelve stand telkens reguliere rapporten te doen, en in het bijzonder onverwijld kennis te doen dragen van het geen door Hem of van Zijnentwege, uit krachte der Dispositie van dit Besluit mogt worden verrigt.

Art. 5.

Onze Minister van Oorlog en de Directeur Generaal van den Waterstaat zijn belast met de executie van dit Besluit.

Gegeven in Ons Koninklijk Paleis te Amsterdam den 28ⁿ December van het Jaar 1808, en van Onze Regering het derde

(geteekend) Lodewijk.

(onderstond) Voor Kopij Conform

De Raad Secretaris

(was geteekend) J. H. Appellius.

Brengt de Minister voornoemd, het gemelde Koninklijk Besluit bij deze ter kennis van den Inspecteur Genenaar J. Blanken Jansz. en gelast denzelven, krachtens het 2de artikel van dat Besluit, om namens hem Minister al dat geen te verrigten, hetwelk overeenkomstig bovengemelde geheime order van Zijne Majesteit door hem Minister zelve verrigt zoude moeten worden.

Geeft naar aanleiding van het gemelde 2e artikel, aan den genoemden Inspecteur Generaal de navolgende Instructie, met Last om zich daarnaar stiptelijk te gedragen.

(Fiat Insertio). (1)

Doet aangaande de bepalingen, vervat in Art. 4 van het gemelde Besluit, de noodige propositien aan den Minister van Oorlog, bij Missive te vinden in het Register der Secrete Missives N^o.

Amsterdam, den 4ⁿ Januarij 1809.

De Minister voornoemd

A. P. Twent.

[*Secrete Besluiten Waterstaat Koninkrijk Holland.*]

† 80.

Buitengewoon Secret.

Instructie

Voor den Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz. als volgens Dispositie van den 29ⁿ December 1808 La. A gelast, met de Directie te Vreeswijk aan de Vaart, bij de eventuele IJsgang, of hoog opperwater in de Rivieren, gedurende dezen winter.

1.

De Minister tot de Binnenlandsche Zaken van het Koninkrijk Holland, bij Secretet Besluit van Zijne Majesteit den Koning de dato 28 December 1808 N°. 1, geauthoriseerd zijnde, om, volgens de daarbij gemaakte bepalingen, ter gelegenheid van het losraken der Rivieren en eventuele IJsgang, bij Urgente gevallen en bij aldien het afwenden van een grooter en dringender gevaar, het daarstellen van doorsnijdingen in de Dijken mogt noodzakelijk maken, zulks zoodanig te doen bewerkstelligen, als hij zal noodig oordeelen; ten einde door de inundatie van een kleinder gedeelte eene grootere en meer kostbare nitgestrektheid Gronds voor overstromingen te bewaren: Qualificeert en gelast dienvolgens den Inspecteur Generaal voorn^d. om bij absentie van hem Minister, met zoodanig goed overleg, als het hooge belang der zake vordert en hier nader speciaal is uitgedrukt, namens hem Minister al dat gene te verrigten, hetwelk overeenkomstig boven gemelde geheime Order van Zijne Majesteit door hem zelve verrigt zoude moeten worden.

(1) Zie Bijlage 80.

2.

Echter zal hij Inspecteur Generaal in alle gevallen, zoo lang de onverwijfde noodzakelijkheid zulks niet anders gebied, de noodige voorstellen, tot alle uitvoeringen van aanbelang aan den Minister doen geworden, en diens goedvinden daarop moeten inwachten, doch ingevalle van onverwijfde noodzakelijkheid, is aan hem Inspecteur Generaal, volgens den regel in dezen nader omschreven, de faculteit toegekend, om, uit naam en van wegens den Minister, beslissend, naar omstandigheden te ageren, zooals met de meeste orde van zaken, prudentie en het algemeen nut overeenkomstig, door hem geoordeeld zoude kunnen worden: — doende van alles directelijk behoorlijke rapporten aan den Minister inkomen.

3.

Hij Inspecteur Generaal zal ten voorsz. einde aan den Minister voorstellen, drie bekende kundige en active Dijkbazen, waarvan er eën te Gorinchem, onder de orders van den Inspecteur C. L. Brunings; één te Vianen; en een te Culemborg, onder de orders van hem Inspecteur Generaal gestationeerd zal zijn, ten einde op de eerste order, of het eerste signaal tot voorsz. executiën, werkzaam te kunnen wezen: — aan welken Inspecteur en Dijkbazen of andere geëmployeerden, hij Inspecteur Generaal, zulke geslotene, of in der tijd openlijke orders, namens hem Minister zal kunnen geven, als hem bevorens daartoe ter hand gesteld, of naar omstandigheden, door hem te expediëren, noodzakelijk geoordeeld zoude kunnen worden.

4.

Hij Inspecteur Generaal zal geheime Signalen, met de daartoe noodige personen, ter bediening van dezelve, bepalen, en aan den Minister voorstellen, welke van den Korenmolen te Vreeswijk, en aan het Veer van Culemborg, of op andere geschikte plaatsen, in den voormelden eventuelen nood, gegeven zouden kunnen worden, om het gewichtig werk van den een of anderen Dijk, aan de Zuidzijde der Lek, te doen executeren, waartoe op het zien of kennelijk worden der gemelde Signalen, de gequalificeerden aan de Zuidzijde der Lek, hunne orders openen, en zich als dan dien conform zullen hebben te gedragen.

5.

Geen der voormelde Signalen zullen gegeven mogen worden, dan na eene blijkbare noodzakelijkheid, welke, indien eenigzins mogelijk, vooraf beoordeeld, en aldus besloten zal zijn, door een, twee of meerder Leden van de aanwezige Dijks-Collegien, of deskundige, die met hem Inspecteur Generaal daartoe te zamen rijpelijk op de plaats van gevaar zelve, geraadpleegd zullen worden,

6.

Hij Inspecteur Generaal zal tot voormelden arbeid, in naam van hem Minister, naar aanleiding der omstandigheden, schriftelijk kunnen requiren van de Dijks-Collegiën van Culemborg, van die der Vijf Heeren Landen, met Arkel boven en beneden de Zouwe, van den Alblasserwaard, en zelve in den hoogsten nood, door zoo mogelijke overzending van benoorden de Lek, zoo veele Manschappen, Dijkbazen of Dijkmeesters, met alle vereisschende Gereedschappen en middelen, als naar omstandigheden, en gelang der uitvoeringen, noodig zouden kunnen zijn.

7.

Hij Inspecteur Generaal, zal tot zekerheid, ondersteuning en dekking van alle zulke, of andere onverhoopte uitvoeringen en werkzaamheden in het algemeen, op de Rivier-dijken, zich namens hem Minister, kunnen adresseren aan de Commanderende Officieren van Utrecht, Culemborg, Gorinchem en Schoonhoven, tot het verkrijgen van zooveele, wel met Scherp gewapende Militaire detachementen of Commando's Infanterie of Cavallerie, als ten einde voorsz. noodig zouden kunnen zijn, — van alle welke aldus gedetacheerde Militairen de Commanderende Officieren, of Onder-Officieren, volgens speciale Last van Zijne Excellentie den Heere Minister van Oorlog, onder de Directe orders van hem Inspecteur Generaal zich gesteld zullen bevinden: —

wordende hij Inspecteur Generaal verder gequalificeerd, om van voormelde Commandanten der Steden, of directie hebbende over 's Lands Magazijnen van Oorlog, des noodig onder behorelijke recepissen te verzoeken, en te doen ontvangen, alle zoodanige Gereedschappen, Materialen en werkmiddelen, Lamptaarns en Flambouwen, als in de gemelde Magazijnen voorhanden mogten zijn, en ter zaken voorsz. vereischt zouden kunnen worden.

8.

En indien onverhooptelijk het ongelukkig geval van doorsteking einiger Rivierdijk, dadelijk ter executie gebragt wierd, zal hij Inspecteur Generaal, met Expressens te Paard, of op andere geschikte wijze, de daarbij belanghebbende Dijks-Collegiën kennis geven, ten einde deze de Steden, Gemeente-besturen, en Landlieden, welke in zulke inundatie begrepen zoude zijn, door klokkengelui, of andere openbare kenteekenen, zooals bij doorbraken gebruikelijk is, zouden kunnen waarschouwen, opdat elk en een iegelijk in staat gerake, die middelen van berging te kunnen aangrijpen, welke in zulken nood overschieten.

9.

Tot alle voormelde verrigtingen, of welke andere, die naar bevind

van omstandigheden noodzakelijk mogten zijn, zal hij Inspecteur Generaal, in de voormelde orde van zaken, alle noodige maatregelen, middelen en materialen, met gepaste spaarzaamheid, des noods ten kosten van het Rijk, in het werk mogen stellen, en zoodanige Contracten mogen aangaan, als ter zake voorsz. dienstig zoude kunnen zijn; waarvan de betalingen, volgens behorelijke bescheiden, specificatiën en Declaratiën, ten spoedigste geleden, of gedaan zullen worden.

10.

Eindelijk wordt hij Inspecteur Generaal gequalificeerd, om met den Inspecteur C. L. Brunings, in wiens district, en onder welke Lokale Directie, mitsdien de voormelde eventuele uitvoeringen zouden moeten geschieden, over alle daartoe strekkende maatregelen, in den geest der Instructie, verder te concerteren, en nog zoodanige plaatselijke schikkingen te beramen, als tot het bedoelde einde, meest dienstig zoude kunnen zijn; en waartoe gemelde Inspecteur, door den Minister bij Secrete aanschrijving, gelast is geworden.

Aldus opgemaakt bij den Minister tot de
Binnenlandsche Zaken, bij deszelfs Dis-
positie van 4 Januarij 1809, N°. 1.

A. P. Twent.

[*Secrete Besluiten Waterstaat Koninkrijk Holland.*]

* 81.

De Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz.

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Zijne
Majesteit den Koning van Holland tot
de Binnenlandsche Zaken.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

. (1)

Nopens welke uitvoering den ondergetekende, met den Inspecteur

(1) Het begin van den brief handelt over de noodmagazijnen langs de Lek en de schutsluis te Vreeswijk en over den toestand der Linge-overlaten die, geheel uit klei bestaande en bevroren zijnde, om goed te werken volgens Blanken vroeger moeten geopend worden dan de conventie van 2 December 1660 toelaat. — Dit gedeelte wordt hier niet gedrukt daar het slechts zijdelings met het behandelde onderwerp in verband staat.

C. L. Brunings casu quo, de verdere schikkingen zoodanig heeft beraamd, als onderling begrepen is geworden, der zake dienstig te zijn.

Zoo als ook bij gemelde conferentie met den Inspecteur Brunings zijn bepaald geworden de geheime Signalen welke door de Koornmolen te Vreeswijk naar Vianen gedaan zouden worden, ingeval van den hoogsten nood, aan den Noorder Lekdijk, indien het als dan onmogelijk ware, de rivier door eenig persoon te doen passeren; welke signalen ik d'eer zal hebben bij eene afzonderlijke memorie aan uwe Excellentie voor te dragen, zoodra ik door den Inspecteur Brunings geïnformeerd zal zijn, of ook de Koornmolen van Schalkwijk zoude kunnen dienen, om dergelijke Signalen te Culemborg te doen zien, dan of aldaar andere maatregelen te nemen nodig zijn, waar toe eene locale inspectie vereischt werd, welke de sneeuw en het ongere weër van gisteren volstrekt onmogelijk maakte; terwijl ik door uwe Excellentie was bepaald, als toen hier te rug te komen.

. (1)
Eindelijk heb ik d'eer dit rapport te sluiten, met een algemeen kort overzicht, nopens de tegenwoordige gesteldheid der rivieren, zoo als zulks bij mijn kortstondig verblijf te Vreeswijk, en te Vianen, mij voorgekomen is, namelijk: Dat de omstandigheden bij de zetting van het ijs in de rivieren, en de verschijnselen, die thans waargenomen worden, weinig geruststellende vooruitzigten opleveren.

Want ofschoon gewoonlijk voor eenen vorst de rivieren laag afloopen, eer dezelve met ijs bezet geraken, zoo heeft deze omstandigheid als nu geen plaats gehad: zij waren niet alleen tusschen hare oevers met hoog opperwater vervuld, maar de uiterwaarden geheel overstroomt zijnde, toen de vorst begon, en de rivieren vast gezet zijn, is de geheele breedte van dijk tot dijk met ijsschollen overdekt geworden: — De zetting van het zelve is langzaam en van beneden af aan geschied — volgens de laatste tijdingen was de bovenrhijn te Keulen tot 4 voet 6 duim weggevallen, terwijl in de laatst voorgaande week, het water te Arnhem, van 8 voet tot 11 voet 3 duim gerezen is — zoo als ook de Lek zagt aan rijzende blijft, en gisteren te Vreeswijk tot omtrent 10 duim boven het Klokslag teekende. — Het rivier-water is zuiver en klaar als Kristal, de ebbendalen, en de zee-vloeden blijven zeer laag, uit welke verschijnselen,

(1) Hier volgt de voordragt van nog een (zie Bijlage 80 sub 3) dijkbaas, met name C. Blokland te Hardinxveld, op 6 daags met vrije reiskosten en verschotten, en daarna de mededeeling dat de expressdienst langs Nederrijn en Lek en langs de noordzijde van Waal en Merwede tot Krimpen alsnu geregeld is. — Om op de vorige blz. vermelde redenen wordt ook dit gedeelte hier weggelaten.

men onderstellen mag, dat de rivier te Vreeswijk, die nu nog was- sende, 10 *duim boven* het Klok-slag zich bevond, op haar laag zomer-peil van 4 à 5 *voet onder* het Klokslag zoude weg loopen, indien er geene blijkbare opstoppen door het ijs benedenwaarts plaats hadden, welke reeds, indien den boven-Rhijn, in plaats van te dalen, maar eenig buiten gewoon opperwater afvoerde, de wassing die nu te Vreeswijk waargenomen wordt, tot eene gevaarlijke hoogte zouden kunnen doen opstijgen; — doch ook alle welke, voor de tegenwoordige beschouwing zoo onvoordelige omstandigheden, door eenen gelukkigen dooij van beneden, zich als van zelve onschadelijk verklaren, en opruimen kunnen, zoo als de voorbeelden van de bekende, zeer zware vorst en ijsgang, in de Jaren 1775 en 1776, hebben doen ervaren, met welke bede en hope, op de goddelijke voorzienigheid van gelijken goeden uitslag, ik steeds d'eer heb, met schuldige eerbied te teekenen

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Amsterdam
den 4 Jan. 1809.

Uwe Excellentie's zeer gehoorzame dienaar

J. Blanken Jansz.

[Ingekomen brieven Waterstaat Koninkrijk Holland.]

† 82.

Buitengewoon Secretet.

N°. II.

Waterstaat.

De Minister tot de Binnenlandsche Zaken,
Ontvangen hebbende eene Missive van den Minister van Oorlog,
van den 4ⁿ dezer N°. 40 zijnde van den navolgenden inhoud

De Minister van Oorlog

Aan

Zijne Excellentie den Minister van
Binnenlandsche Zaken.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Om ingevolge het verlangen van Uwe Excellentie deszelfs werkzaamheden betrekkelijk den Waterstaat met den Militairen arm te seconderen, en overeenkomstig haren *buitengewoon Secretete* Missive van heden, heb ik de navolgende dispositiën geordonneerd:

1°. Een detachement van 1 Capitein, 3 Officieren van minderen rang en hondert man van het 3de Regiment Jagers, zal te Gorcum worden gestationeerd, en aldaar benevens twee veldstukken ter dis-

positie van Uwe Excellentie zijn, om de gevorderd wordende detachementen te Culemborg, Asperen en Leerdam te furneren.

2°. Een detachement van een Officier en twintig Hussaren zal zich naar Utrecht begeven, om, des gerequireerd wordende, de gevraagde Commando's naar Vreeswijk en Breukelen te zenden.

De Kolonel Rittner, Commanderende het garnizoen te Gorcum, en de Commanderende Officier van het detachement Hussaren te Utrecht zullen stellig gelast worden, punctuëlijk te observeren het verlangen van zoodanige Ambtenaren als daartoe door Uwe Excellentie zullen worden gequalificeerd, en te ageren zoo als de omstandigheden zulks zullen noodzakelijk maken.

3°. De Lt. Generaal van Helden, commanderende het tweede Militaire Arrondissement, hebbende zijn Hoofdkwartier in den Bosch, en Lt. Generaal Bruce, Commanderende het derde Arrondissement en geëtablisseed te Arnhem, zijn beide aangeschreven, om op requisitie van Uwe Excellentie, of op die der daartoe gequalificeerde Ambtenaar van den Waterstaat, zoo veel onderstand te verleen, als het klein getal Troupes onder hunne orders het zal gedogen, en zoo veel mogelijk de gevorderd wordende detachementen, op zoodanige punten als zulks noodig zal zijn, te furneren.

4°. De Sein-schoten zullen in alle Vestingen van Braband, Gelderland, Utrecht en Langs den Gelderschen IJssel, op behoorlijke requisitie worden gedaan.

5°. Eindelijk zijn de Magazijn-meesters te Zutphen, Doesburg, Zwolle, 's Bosch, Grave, Heusden, en Woerden behalve de reeds in mijne Missive van den 2ⁿ dezer, geme. Magazijnmeesters, door mij geauthoriseerd, om op schriftelijke aanvraag en tegen behoorlijk reçu, aan de daartoe door Uwe Excellentie gequalificeerde aftegeven, en te laten volgen, alle zoodanige Gereedschappen, als in geme. Magazijnen zullen voorhanden zijn.

Hierdoor vertrouwende aan het verlangen van Uwe Excellentie te hebben voldaan, heb ik de eer mij met bijzondere hoogachting te noemen

(geteekend) J. W. Janssens.

Brengt de Minister voornoemd, gemelde Missive bij deze ter kennis van den Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz. tot informatie en narigt.

Amsterdam, den 5 Januarij 1809.

De Minister voornoemd

A. P. Twent.

[*Secrete Besluiten Waterstaat Koninkrijk Holland.*]

Buitengewoon Secretet.

N°. III.

Waterstaat.

De Minister tot de Binnenlandsche Zaken,

Authoriseert en gelast den Inspecteur C. L. Brunings, bij den aanstaanden IJsgang te Gorinchem gestationeerd zijnde, om zoodra hij Inspecteur door de riviercorrespondentie, langs de noord-zijde der Waal, in het zekere onderrigt zal zijn, van eenen doorbraak in de Over- of Neder-betuwe, als *dan* zonder afwachting van eenige andere order, of representatiën van verwijl, hoe ook genaamd, met de uiterste spoed en activiteit, de bij vorige Reglementen bepaalde, en hem Inspecteur bekende Aspersche, Gellicumsche en Dalemsche Overlaten, finaal te doen openen ten einde de Inundatie-wateren van de Over- of Neder-Betuwe, door dezelve, zoo volkomen als mogelijk zij, op de Merwede zouden kunnen afloopen; — wordende hij Inspecteur, nu voor als dan verder gelast, dezelfde werkzaamheden, op gelijke wijze te doen uitvoeren, zoo dra hem een naderen Last van den Minister, of namens Denzelven, door den Inspecteur-Generaal J. Blanken Jansz. te Vreeswijk aan de Vaart gestationeerd zijnde, mogt toekomen.

Tot welke uitvoeringen hij Inspecteur, in naam van den Minister zal kunnen en moeten verzoeken, of des noods requireren, van de Dijks-Collegiën der Vijf Heeren Landen, van den Alblasserwaard, en van Arkel beneden de Zouwen, zoo veele Dijkbazen, Schouten of WaardsLieden en Manschappen, als die Collegiën volgens de ordre en Reglementen, tot de graving dezer Overlaten, verplicht zijn te leveren, en werkzaam te doen zijn; terwijl hij Inspecteur al verder, in naam van den Minister de gemelde Dijks-Collegiën moet aankondigen en uitnodigen, om met den uitersten Spoed, de gebruikelijke insinuatien, aan Dijkgraven of bij absentie, aan een der Hoogheemraden van den Tielerwaard, conform het formulier, bij de respective Collegien gearresteerd, te doen plaats hebben, wegens het formeren der voormelde Overlaten.

Nopens welke, in der tijd hoogst belangrijke verrigtingen, hem Inspecteur de standvastigste zorg en activiteit, met het nadrukkelijkste en spoedigste emploi van alle voorhanden zijnde hulpmiddelen en tot zekerheid van dezelve, de militaire Magt, daartoe te Gorinchem, op de eerste aanvraag van hem Inspecteur, ter dispositie gereed staande, wordt aanbevolen; doende van dit alles en van alle voorkomende belangrijke zaken en gebeurtenissen, per extra postrijder, onverwijld de berigten geworden, aan den Inspecteur-generaal

J. Blanken Jansz. te Vreeswijk aan de Vaart, welke namens den Minister, dien betrekkelijk, of andere onvoorziene omstandigheden, zich nader geauthoriseerd en gelast bevindt. (1)

Amsterdam, den 9 Januarij 1809.

De Minister voornoemd

A. P. Twent.

84.

Buitengewoon Secretet.

N°. IV.

Waterstaat.

De Minister tot de Binnenlandsche Zaken,

Authoriseerd en Gelast den Inspecteur Generaal J. Blanken Jz. :

1°. Om zoo dra hij in het zekere onderrigt zal zijn van eenen doorbraak in de Over- of Neder betuwe de op heeden door den Minister sub III genomen buitengewoone Secretete dispositie, tot het dadelijk doen openen van de Asperse, Gellicumsche en Dalesche Overlaten, hem Inspecteur Generaal bekend, per Extra postrijder te doen overbrengen aan den Inspecteur C. L. Brunings te Gorinchem.

2°. Om gemelden Inspecteur in de zoo even genoemde uitvoeringen, alle door hem gevraagd wordende onderstand, en hulpe te doen toekomen, welke ter bevordering van den voorschreeven last, aangevoerd zouden kunnen worden.

Amsterdam, 9 Januarij 1809.

De Minister voornoemd

A. P. Twent.

85.

Buitengewoon Secretet.

N^o. V.

Waterstaat.

De Minister tot de Binnenlandsche Zaken,

Authoriseert en gelast den Inspecteur C. L. Brunings te Gorinchem

(1) Van dit besluit is op dato een afschrift tot informatie aan den Inspecteur-Generaal Blanken gezonden.

gestationeerd, om op den ontvangst dezes, (met zooveel doenelijke overlating en order aan deszelfs adsistent Landmeter G. Valkis, of des goedvindende, aan den Landmeter B. Wisboom te Hardinxveld, waartoe hij Inspecteur, nu voor als dan, speciaal wordt gequalificeerd, van alle overige werkzaamheden aan zijnen post te Gorinchem verknocht) zich bij uitzondering bezig te houden, met de uitvoeringen, die in deze order vermeld zijn, en wel in dezer voegen:

1°. Zoo dra het eerste (door eene geheime seinmemorie hem Inspecteur bekende) signaal van den Koornmolen te Vreeswijk aan de Vaart, of eene schriftelijke order van den Inspecteur Generaal J. Blanken Jz., daarvoor subintrende, hem Inspecteur kennelijk wordt, zal hij onverwijld van de Dijks-Collegien der Vijf Heerenlanden, van den Alblasserwaard, en Arkel beneden de Zouwen, volgens de orde en het reglement op de doorsteking van de Aspersche, Gelllicumsche en Dalemsche overlaten, bepaaldt, met het noodig getal Dijkbazen, Waardslieden, of Schouten, naar de Heemraadsluizen of posten van gemelde Collegiën Langs den Dief- en Zuider-Lek-dijk, boven Vianen doen opkomen, het getal van ten minsten Tweehonderd sterke manschappen of zoo veel meerder als noodig bevonden zal worden, met de noodige werkmiddelen, en dezelve onder het toezigt van gemelde Dijks-Collegien te doen gereed blijven, tot nader order.

2°. Zoo dra hem Inspecteur het hem bekende tweede Signaal van Vreeswijk, of eene order als voren, kennelijk wordt, zal hij zich, met den grootsten spoed van Gorinchem, naar het Spoel, tusschen Culemborg en den Diefdijk begeven, alwaar hij de voormelde Dijkbazen, Schouten, WaardsLieden en Manschappen, de plaats aanwijzen, en tot den arbeid gereedstellen zal, alwaar in 1795, de natuur, door eenen doorbraak in den Zuider Lekdijk heeft voorgelicht, wat ter behouding van den meer belangrijken Noorder Lekdijk (het graven eener Coupure namelijk) diend gedaan te worden; en welke belangrijke uitvoering hij met gemelde Dijkbazen enz. dadelijk derwijze zal regelen, dat op het eerste oogenblik van het derde Sein, of order, daar aan kan begonnen worden.

3°. Zoo dra hem Inspecteur het hem bekende derde signaal te Vreeswijk, of eene order als voren, zal kennelijk worden, zal hij den Zuider Lekdijk, op de voornoemde plaats, met de uiterste spoed, zoo volkomen, als mogelijk zij, doen doorgraven, ten einde daardoor, de alsdan in het hoogste gevaar zijnde Noorder Lekdijk, even als in 1795, ontzet moge worden; zijnde en blijvende alle overige bijzonderheden en schikkingen, zoo ten aanzien van de praecise bepaling der plaats van doorsteking, als tot de spoedigste

en voldoenenste uitvoering dezer gewigtige zaak; mitsgaders de des noodige meer bijzondere aanvragen van meerder Manschappen of werkmiddelen, aan de Dijksbesturen; benevens de orders daartoe aan de Militaire magt tot zekerheid van deze executie in Loco te geven, geheel vrij en onverlet, aan de prudentie met de bekende plaatselijke omstandigheden, en bijzondere kunde van hem Inspecteur overgelaten.

4°. Eindelijk den onverhoopten arbeid in voege voorsz. begonnen zijnde, terwijl intusschen zich eenige hoop, of dadelijk ontzet van den Noorder Lekdijk mogt openbaren, of dat, hetwelk God verhoede, eene dadelijke dijkbreuk door denzelven plaats hadt, zoo dat des Inspecteurs arbeid, aan den Zuider Lekdijk, nog in tijds zoude mogen ophouden, zal hem daarvan, volgens meergemelde Sein-Memorie, of op andere zekere wijze, dadelijk kennis worden gegeven, wanneer alsdan ogenblikkelijk de ondernomene doorgraving zal worden gestaakt.

5°. Indien de zetting van eenen IJsdam boven het Spoel plaats hadt, en eene doorsteking van den Zuider-Lekdijk, op hoog bevel, naar bovenwaarts geboden wierd, zal het vorgemelde derde Signaal, niet van den Koornmolen te Vreeswijk, maar van die van Schalkwijk, of door eenig ander, hem Inspecteur bekend teeken gegeven worden; in welk geval hij Inspecteur, met de hierboven genoemde Magt van Dijkbazen, Manschappen enz. zich dadelijk zal begeven boven Culemborg, om de gelaste doorsteking des Rivierdijks, daar te doen uitvoeren eenige roeden boven de aldaar staande, of gestaan hebbende Limietpaal op den Dijk, tusschen Culemborg en het Beusichemsche Veer, in de daar zijnde Kromte des Dijks, ter meest geschikte plaats, om in der tijd een nieuwen Dijk, over de daar zijnde hooge Uiterwaard, meer regt aansluitende te maken, dan tegenwoordig den ouden Dijk ligt; ofte op zoodanige andere plaats als door hem Inspecteur noodig zal bevonden worden.

Nopens welke in der tijd hoogst belangrijke uitvoering, die uit den aard der zake, niet dan door een kundig Inspecteur te dirigeeren zijn, hem Inspecteur de standvastigste zorg en activiteit met het nadrukkelijkste emploi van het vertrouwen en de magt, die aan hem bij deze verleend is, en van de voorhanden zijnde hulpmiddelen; en tot zekerheid van dezelve, de Militaire magt, daartoe te Gorinchem en te Culemborg op zijne eerste aanvraag gereed staande, wordt aanbevolen, doende van alles in dezen of andere opzigten, voorkomende belangrijke zaken, en gebeurtenissen, per extra postrijder, onverwijd de berigten geworden aan den Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz. te Vreeswijk aan de Vaart, die deswegens, bij absentie van den Minister, zich geauthoriseerd en gelast bevindt,

om deze of dergelijke gewigtige uitvoeringen, zoo veel doenelijk te ondersteunen, te bevorderen en te doen effect sorteren. ⁽¹⁾

Amsterdam, den 10ⁿ Januarij 1809.

De Minister voornoemd

A. P. Twent.

86.

Buitengewoon Secret

N°. VI.

Waterstaat.

De Minister tot de Binnenlandsche Zaken,

Authoriseert den Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz.:

I. Om ingevalle de omstandigheden aan de Rivieren van zoodanigen aard mogten zijn, dat het hem tot naarkoming der bij buitengewoone Secrete Dispositie van den 4ⁿ dezer N^o. I gegeven Last, noodzakelijk voorkwam, de op heden sub N^o. V door den Minister genomene buitengewoone Secrete Dispositie, aan den Inspecteur Brunings te doen toekomen, dezelve op de spoedigste wijze aan hem te doen geworden.

II. Om tot praeparatie of uitvoering der bij voorn: last vervatte mesures, indien de nood zulks mogt komen te vorderen, van de daarbij belanghebbende Dijks Collegien of gequalificeerde van dezelve, uit naam van hem Minister, onder aanmaning van buitengewone geheimhouding, alle zoodanige onderstand en hulp te requireren, als het groot belang der zaak zal vereischen.

III. Om in gelijke gevallen van nood, zich, tot uitvoering der aan hem Inspecteur Generaal toevertrouwde belangrijke werkzaamheden, indien zulks noodzakelijk mogt zijn, door zoodanig der zake kundig persoon te doen adsisteeren, als hij daartoe zal geschikt oordeelen.

Amsterdam, den 10ⁿ Januarij 1809.

De Minister voornoemd

A. P. Twent.

(1) Van dit besluit is op dato een afschrift aan den Inspecteur-Generaal Blanken tot informatie gezonden.

Buitengewoon Secretet.

N°. VII.

Waterstaat.

De Minister tot de Binnenlandsche Zaken,
Ontvangen hebbende :

1°. Eene Missive van den Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz., geschreven te Vreeswijk aan de Vaart, den 11ⁿ dezer, daarbij kennis gevende: dat de Inspecteur C. L. Brunings, onverzettelijk blijft, om niet te gehoorzamen aan de orders, welke hij van den Minister zoude mogen krijgen, tot het formeren van de zoogenaamde Gelllicumsche en Aspersche Overlaten (hoewel hij Inspecteur de nuttigheid en noodzakelijkheid die daarin gelegen zijn volkomen avouëert) en zulks voornamelijk op grond, dat men zoo lang geweten heeft, dat er verandering in de bepalingen van 2 December 1660 noodig waren, en dat die eerst door de wederzijdsche Contractanten behooeren uit den weg geruimd te zijn, bevorens hij vermeend in de gevaren te moeten deelen, die aan de uitvoering eener anders wederregtelijke zaak verknocht blijven; — dat hij Inspecteur Generaal, te vergeefs alle moeite heeft aangewend, om gemelden Inspecteur ter zake voorsz: van gedachten te doen veranderen; en diensvolgens verzoekende, dat hij bij Secreete Last moge worden ontslagen van de verpligting, om de geheime orders, die hij na de conferentie met den Inspecteur Brunings ontvangen heeft, en waarvan dezelve nog niets weet, aan hem te moeten toezenden.

2°. Eene Missive van den Inspecteur C. L. Brunings, geschreven te Vianen, den 11ⁿ dezer, daarbij communicerende, dat hij, door Inspecteur-Generaal J. Blanken Jansz. onderhouden geworden zijnde over de wijze, op welke door hem, zoo ten aanzien van de maatregelen, eventueel langs de Zuidzijde der Lek, als omtrent de overlaten van Gellicum en Asperen, zouden behooren te worden te werk gegaan; aan den Inspecteur Generaal voorn: heeft verzocht, met alle ouvertures dien aangaande te willen supersederen; alzoo hij Inspecteur vermeende te mogen onderstellen, dat de bedenkingen, bij deszelfs Missive van den 3ⁿ dezer, ter kennis van den Minister gebracht, valabel zouden geoordeeld worden, om hem van allen Last ter dezer zake te libereren; — met verdere communicatie, dat hij daarteboven gereed was, ter gelegener tijd wanneer zulks mogt gevorderd worden, uitvoerig de zwarigheden te developperen, waarom hij zich veroorloofd heeft te verklaren, dat hij niet in staat zoude zijn, eenig bevel ter dier zake aan hem gewordende, naar te komen.
Geeft de Minister voornoemd, aan den Inspecteur C. L. Brunings

bij deze te kennen, dat het ter beoordeeling van niemand, wie het ook zij, in deszelfs post staat, de stellige Lasten, die wegens den Koning gegeven worden, door remarques infructueus te maken, veel min nog, wanneer dit in critique momenten, wegens de fysieke gesteldheid van het Rijk plaats heeft, of wanneer aan iemand partiele bevelen gegeven worden, die op het geheel betrekkelijk zijn, waardoor een individu in staat zoude zijn, de beste maatregelen nutteloos te maken, en de grootste nadeelen te veroorzaken; — dat dus de representatie door den Inspecteur Brunings gedaan, bij zijne twee Missives van den Derden en Elfden dezer, veelmin reserves van redenen in aanmerking kunnen genomen worden, in een tijd dat (het geen God verhoede) alleen met voorbijgaan van alle andere Contracten, in het oog gehouden moeten worden, de middelen, ter redding van een aanzienlijk getal Steden, Plaatsen, en als het ware de Kern van het Rijk; —

Dat dus de Minister voorn: van den Inspecteur Brunings, die zoo veel blijken van getrouwheid in zijnen post gegeven heeft, verwacht, dat hij in dezen insgelijks Eed en pligt zal observeren, en de orders door den Minister, of van wegens denzelven gegeven zal nakomen, en daardoor voorkomen eene gantsch onberekenbare verantwoording.

Authoriseert den Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz., om in geval de Inspecteur Brunings, onverhoopt weigerachtig mogt blijven, om aan de door den Minister, of in deszelfs naam, door hem Inspecteur Generaal gegeven Secreete Orders, wegens het daarstellen van mesures, omtrent den toestand der rivieren te voldoen, zich op zoodanige andere wijze te doen assisteren, als hij Inspecteur Generaal, ter voldoening aan de intentie van Zijne Majesteit den Koning zal noodzakelijk oordeelen.

Amsterdam, den 12ⁿ Januarij 1809.
De Minister voornoemd,
A. P. Twent.

*** SS.**

De Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz.
Aan
Zijne Excellentie den Minister van Zijne
Majesteit den Koning van Holland tot
de Binnenlandsche Zaken.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Daar het dooij-weer zoo sterk, en aanhoudende doorgaat, zal het

ijs in de rivieren, waarschijnlijk niet lang meer in rust blijven. — Ondertusschen beschouw ik de omstandigheid, dat er geen zoogenaamde bovenlandsche wassing, en alzoo geen aandrang van water plaats heeft, waar door de losbreking van het ijs met geweld bewerkt wordt, vrij voordeelig. Elk etmaal rust, met de tegenwoordige dooij, is, menschelijker wijze, een onschatbaar geluk, want zekerlijk er zijn verstoppingen, die schrikbarende uitwerkzelen konden doen ondervinden, indien het dooij-weêr, met aandrang van opperwater, van boven naar beneden plaats had.

De Lek van Wijk bij duurstede af (want zoo ver gaan nog maar mijne berigten) tot hier toe, is sedert vorige nacht wassende geweest, en wel te Wijk bij duurstede $\frac{1}{2}$ duim; te Schalkwijk $\frac{1}{2}$ duim, en hier $1\frac{1}{2}$ duim; zoo dat de hoogte van het water heden namiddag, aan het peil te Wijk bij Duurstede was 30 duim Utrechts onder Klokslag, dat is nagenoeg 103 duim Rhijnl. onder dijkshoogte.

Te Schalkwijk gelijk het Klokslag, dat is ruim 82 duim Rhijnl. onder dijkshoogte.

Te Vreeswijk 9 duim Utrechts boven Klokslag, dat is ruim 78 duim rhijnl. onder dijkshoogte.

Te Vianen 12 voet 9 duim Utrechts dat is nagenoeg 75 duim Rhijnl. onder dijkshoogte.

Derhalve ziet men, dat het verhang der rivier, met de dijshoogten vergeleken, hier 28 duim hooger dan te Wijk bij Duurstede is, het welk van hier naar Krimpen, uit de omstandigheden, en de helderheid van het water af te leiden, omgekeerd, nog aanmerkelijker verschillen moet, en er dus wel degelijk niet ver van hier zich verhoudingen moeten bevinden, die, indien de rivier los brak, met aandrang van opperwater, bedenkelijke gesteldheden, tusschen hier en Schalkwijk zouden kunnen veroorzaken, te meer daar de rivier nu in rust zijnde, hier reeds de hoogte heeft van $6\frac{1}{4}$ à $6\frac{1}{2}$ Rhijnl. voet onder dijkspeil, en bij het losbreken zeer ras, en bijna gewoonlijk in zulke omstandigheden, 4 à 5 voet kan opzwellen.

In het algemeen is de sterkte en de gesteldheid van het ijs: dat de rivier omtrent Amerongen noch met wagen en paarden over het zelve kan worden gepasseerd: en van de Hoogerwaardsche krib even boven Wijkbijduurstede, tot even voor bij het Beusichemsche veer, dat is ter lengte van een groot uur gaans, is de rivier nagenoeg open zonder ijs, hier passeren nog enkele paarden en voetgangers; en onder Ameiden wagen en paarden de rivier over het zelve.

Van de zijde der Whaal, Merwede, of boven-Maas heb ik geene berigten.

Den 9 dezer was het ijs op de beneden-Maas van Vlaardingen

tot aan zee opgebroken, doch voor Schiedam werd de rivier naar Pernis, nog over het ijs gepasseerd: de zuider-geul tusschen Zwarte-waal en den Briel zat nog vast, zoo dat alles door de noorder-geul langs Roosenburg passeren moest: Het zoo genaamde Maassluische Scheur was los en open.

De mond van de Oude Maas was open tot boven Spijkenis, maar voor Rhoon en hooger op, werd nog de rivier over het ijs belopen.

Heden voor den middag heb ik met den Inspecteur Brunings bepaald, dat, indien de omstandigheden, al niet hem zelfs naar Gorinchem riepen, morgen ochtend de Landmeter Valkis die station zou gaan betrekken, om eenig berigt van dien kant te krijgen: zoo als ook morgen ochtend de opzigter de Keizer naar Krimpen vertrekt, waar van ik den Inspecteur Blanken te Gouda heb kennis gegeven, en hoop aldus overmorgen de tijdingen van beneden te krijgen.

Aan den Inspecteur van Ommeren heb ik heden morgen een militaire ordonnance gezonden, om onze bovenlandsche correspondentie, ofschoon de dijks-bestuuren noch geene posten hadden uitgezet, aan den gang te brengen.

Ik heb per militaire ordonnance den Landmeter Wisboom te Hardinxveld verzogt, de benoemde dijkbazen naar herwaarts te zenden, om dezelve in persoon te kunne spreken, waar van ik er morgen twee hier verwacht; maar Lodewijk Blokland (berigt mij Wisboom) is nog te Kruiningen, waar voor ik derhalve een ander zal moeten nemen; en voorts zal ik zien mij naar tijds omstandigheden te redden.

Met alle de dijk-meesters van boven en beneden dams, die ten uiterste bereidvaardig zijn, hunnen ijver te deploijeeren, geloof ik eene zeer goede onderlinge verstandhouding, geetablisseed te hebben, waar door in de oogenblikken van crisis, dikwerf hartelijke hulpe zich bij pligt voegd, en als dan van onberekenbaar belang wordt.

Heden heb ik per ordinaire post de buitengewone secrete authorisatie en lasten van den 9^e N°. III en van den 10^e N°. V, voor den Inspecteur Brunings wel ontvangen, nopens welke ik d'eer heb Uwe Excellentie, in de nevensgaande afzonderlijke secrete missive te berigten.

En eindelijk is mij te gelijk geworden Uwer Excellenties nadere authorisatie van last, van den 10^e N°. VI, naar welke ik mij zal gedragen.

De Wachtmeester van dit detachement Huzaren heeft mij gemeld, dat er ook door de Generaal Major Vichery, ter dispositie van Uwe

Excellentie, een onder-officier en drie huzaren te Breukelen zijn gestationeerd.

Ik heb d'eer met schuldige eerbied te teekenen

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Uwer Excellentie's zeer gehoorzame dienaar

Vreeswijk aan de Vaart,

J. Blanken Jansz.

den 11 Jan. 1809.

[*Ingekomen Missiven Waterstaat Koninkrijk Holland.*]

89.

Eerste Signaal.

Te Vreeswijk de Korenmolen

des daags

Een der molen roeden, regt op en neder, met één vlag op het bovineind

aldus één vlag

des nachts

Een der molen-roeden, regt op en neder, en aan het bovineind een Lamptaarnlicht

aldus een Lamptaarnlicht.

Bij dik en mistig weersgesteldheid, kan er van de balie der molen, met zwaar geweer geschoten worden met geen langer tusschenposen, dan acht à tien minuten.

En een pikkrans-vuur, op den dijk, bewesten den molen, gezien worden.

Van alle de voorsz. signalen geven de Seinwachters, onverwijld kennis aan den Hoog Heemraad J. op den Hooff te Vianen.

Tweede Signaal.

Te Vreeswijk de Koren-molen

des daags

De roeden over kruis met een vlag aan één der boven-einden

aldus één vlag

des nachts

De roeden over kruis met een Lamptaarn-licht aan elk der boven-einden

aldus twee Lamptaarnlichten.

Bij dik en mistig weersgesteldheid kan er van de balie der molen met zwaar geweer geschoten worden, met geen langer tusschenposen dan acht à tien minuten.

doen — zend ze maar eenvoudig, aan mijn adres, thans te Vianen —
Ik zal op het Post-Comptoir order stellen — dat men ze afhaald.

T. T.

J. Blanken Jansz.

69.

den 22 Maart 1803 aan den Landmeter Fred^k. Beijerink te Nijmegen geschreeven:

1°. verzogt om alle de bijlagen tot de bovenlandsche Correspondentie waar van U Broeder mij de sein-Memoriën gezonden heeft.

2°. Ue zegt in algemeene bewoordingen, dat de overlaaten van de Beerse Maas; van de onbekade uiterwaarden enz. gewisselijk veele opmerking verdienen, uit hoofden haarer ongemeene nuttigheid — ik ben daar ten hoogsten van overtuigd; en heb daarom de hooge kâ-dijken, agter de Roode Leeuw onder Hagesteijn en ter wederzijde van Vianen laten doorsteeken om de schoordijken voor Honswijk, Hagestein en te Vreeswijk, zo veel mogelijk voor de opkropping van het water te ontzetten. — Weest derhalven zo goed, zo spoedig doenlijk per Memorie, Uwe gedachten op te geeven, wegens de overlating van water, het zij over de Voornsche waarden, of op zodanige andere plaatzen, als Ue zoud kunnen nagaan, dat in tijd van nood, ter ontzetting van de Whaal en Maas, over het Bossche veld, naar den Baardwijkschen overlaat, zoude kunnen dienen. — Deeze Memorie behoeft niet dan algemeene beschouwingen en gedachten te bevatten, waar uit de plaatselijke opnemingen als dan zouden kunnen volgen: omdat ik ben van gedachten, dat men, langs die zijde, aanmerkelijke, onkostbaare en onschadelijke hulpe, voor de rivieren Whaal en Maas, zoude kunnen aanwenden, ingeval dezelve vroegtijdig, *in den zomer* voorbereid wierden. — In verwachting hier omtrend uwe gedachten te verneemen, zo dra doenlijk, sluit ik deeze, met betuiging van alle achting en vriendschap.

T. T.

J. Blanken Jansz.

*** 70.**

N°. 9. Maandag, den 28 Februarij 1803.

Is gelezen het Rapport van den Raad van Binnenlandsche Zaken, van den 23 dezer maand, N°. 64/3, gerequireerd den 18 bevorens,

N°. 11, op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Gelderland, van den 16 dier zelfde maand, houdende, dat zij, naar aanleiding der bij hun gereezene bezwaren en bedenkingen, wegens de executie van des Staats-Bewinds Besluit, van den 14 Februarij ll., N°. 6^a, concerneerende de maatregelen van voorziening, in de eventueel te ontstane gevaren uit den IJsgang, en de IJsstoppingen, eene Commissie uit hun midden hadden gecommitteerd, om, ter zake voorsz., met des Bewinds Gecommitteerden in conferentie te treden, met betuiging van deszelfs vertrouwen, dat, inmiddels, en hangende de deliberatien over de, door hunne Gecommitteerden, te doene voorstellingen, het Staats-Bewind die gewisse voorzieningen zouden gelieven te doen, dat door de reeds geërdonneerde executie van preparatoire maatregelen, daar aan, geen atteinte werd toegebracht.

Waar op zijnde gedelibereerd, is besloten, het bovengemeld Rapport en Bijlage te stellen in handen van de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, ten fine van Rapport; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

* 71.

N°. 11. Maandag, den 28 Februarij 1803.

Is gelezen het Rapport van den Raad van Binnenlandsche Zaken, in dato den 24 dezer maand, N°. 73/8, gerequireerd den 14 te voren, N°. 22, op eene Missive van het Departementaal Bestuur van Utrecht van den 9 dier zelfde maand, houdende deszelfs bezwaren, tegen de maatregelen, ten gevolge der, door het Staats Bewind verleende auctorisatie, bij den opgemelden Raad genomen, tot voorkoming van de noodlottige gevolgen van IJsgang, en daardoor veroorzaakte Overstromingen.

Waar op zijnde gedelibereerd, is besloten, het gemelde Rapport en Bijlagen te stellen in handen van de Burgers Gockinga, Besier en Brantsen, ten fine van rapport; zonder resumtie.

[*Notulen van het Staatsbewind.*]

* 72.

N°. 12. Dingsdag, den 1 Maart 1803.

Is gelezen eene Missive van het Departementaal Bestuur van Gelderland, geschreven te Arnhem den 26 Februarij ll., houdende

En twee pikkransvuuren, vijftien passen van elkanderen, op den dijk bewesten de molen gezien worden.

Van alle de voorsz. Signalen, geven de Seinwachters, onverwijld kennis, aan den Hoog Heemraad J. op den Hooff te Vianen.

Derde Signaal.

Te Vreeswijk de Koren-molen
des daags

De roeden over kruis met een vlag aan elk der boven-einden
aldus twee vlaggen
des nachts

Een der molenroeden regt op en neder, met aan het boven één,
en aan ieder dwarseind een helder Lamptaarnlicht
aldus dan drie Lamptaarnlichten.

Bij dik en mistig weersgesteldheid kan er van de balie der molen met zwaar geweer geschoten worden, met geen langer tuschenpoosen dan

En . . . pikkrans-vuuren . . . passen van elkanderen op den dijk bewesten de molen gezien worden.

Van alle de voorsz. Signalen, geven de Seinwachters, onverwijld kennis aan den Hoog Heemraad J. op den Hooff te Vianen.

90.

Buitengewoon Secretet.

Geheime Instructie en Order voor den in 's Rijks Dienst gestationeerde opzigter en Dijk-baas te Vianen, Cornelis Blokland.

1.

Hij opzigter en dijkbaas verbind zich, bij ondertekening dezes, plegtig en als een Man van Eer, om alle werkzaamheden, waartoe den Inspecteur Generaal J. Blanken J. Blanken Jansz., het zij mondeling of schriftelijk hem mogt qualificeeren en gelasten, aan de Rivier Dijken, van welken onvoorziene aard of natuur, die bij den aanstaanden ijsgang, en hoog opper-water zouden mogen zijn, of worden; nauwkeuriglijk met de niterste zorg, en activiteit te verrichten, en door elk en een iegelijk daar toe verplicht, des needs door de Militaire macht gesterkt, te doen uitvoeren.

2.

Hij verbind zich op gelijke wijze, als een buiten gewoon geheim aan niemand, hij zij wie hij zijn moge, deze Instructie en order,

of eenige andere Last hoe ook genaamd, buiten noodzakelijkheid te laten zien of leezen, en dezelve op de eerste order in originali, met en benevens alle andere orders of stukken, die hem aanbetrouwt, mogten zijn, aan gemelden Inspecteur-Generaal, in diervoegen, zoo als hij dezelve ontvangen heeft, wederom te rug te zullen geven.

3.

Hij beloofd even plechtiglijk, aan niemand hoe genaamd te laten zien, of op eenigerhande wijze te ontdekken, ingeval hem brieven te bewaren worden aanbetrouwt, tot nader order, of tot een te geven sein, met de Koorn-molen te Vreeswijk aan de Vaart, hem dijkbaas kennelijk: op welke order of sein, hij dezelve brieven met de uiterste spoed per Militaire ordonnance of per expresse te paard, zal expidieeren aan hunne respective adressen.

4.

Hij verbind zich even plechtiglijk, om indien hem eene geheime verzegelde Last, of order voor hem zelf, of eenig ander persoon wordt aanbetrouwt, met verbod die niet dan onder zekere omstandigheden te openen, of over te geven, zodanige order, aan niemand te laten zien, of op eenigerhande wijze te ontdekken, en dezelve nimmer te openen, dan op eene speciale last van hem Inspecteur Generaal, of op het duidelijk zien en ontdekken, der daar toe hem kennelijk bepaalde seinen, door middel van de Koorn-molen te Vreeswijk, en bij de Instructie van den sein-wachter Hendrik Homburg omschrevene kentekens.

5.

Hij beloofd en verklaard als een getrouw, en kundig dijkbaas bijzonderlijk, volgens de als dan geopende Last en order nauwkeuriglijk te zullen handelen, en geene krachten of middelen, naar zijn beste weten, onbeproefd te laten, ten einde al het geen daar in vermeld is, betrekkelijk eenig dijkwerk te doen uitvoeren.

Aldus heeft beloofd, en bij plechtige onderteekening dezès zich verbonden, te Vreeswijk aan de Vaart op dato dezès den 13de Januarij 1809.

Corns. Blokland.

De Ondergeteekende Inspecteur Generaal als door zijne Excellentie den Minister van zijne Majesteit den Koning van Holland, tot de Binnenlandsche Zaken, daar toe geauthoriseerd en gelast, verzoekt en vermaand des noods alle dijks colegien of andere geconstitueerde Machten, en in 's Konings dienst geëmployeerde, dan wel particuliere personen, hij zij wie hij zijn moge, Mitsgaders alle Militaire Officieren, onderofficieren en gemeenen om voormelden bij 's Rijks Waterstaat gecommitteerd opzigter en dijkbaas Cornelis Blokland, ingeval van noodzakelijkheid op vertoon dezès, in zijne

gemelde qualiteit te erkennen, hem in alle zijne verrigtinge en werkzaamheden, die hij overeenkomstig schriftelijke of mondelinge orders van den onderget: verplicht is, uijt te voeren, alle hulpe en onderstand, niet alleen te verleenen, en te doen verleenen; maar des noods door sterke maatregelen, en dadelijk emploij van macht, met hem daar toe krachtdadelijk mede te werken; op dat aldus, en in alle gevallen, de bevelen van den Minister voornt. en 's Konings dienst, punctuëlijk en getrouw uijtgevoerd mogen worden, en waartoe elk en een iegelijk, op zijn persoooneele verantwoordelijkheid, ten sterkste uijtgenodigt en aangemaant word.

Vreeswijk, den 13e Januarij 1809.

L. S.

J. Blanken Jansz.

Op de bijliggende copy staat: De Origineele van deze aan C. Blokland ter hand gesteld den 16 Jan. 1809 des nachts te één uur, waarop hij direct de brieven aan de Dijks Colegien bezorgde. — En het Duplicaat aan den Minister gezonden des nachts te twee uur.

91.

Geheime Memorie der Seinen, die in den hoogsten nood, bij den aanstaanden ijsgang en opperwater gegeven zouden kunnen worden, door middel van de Koornmolen te Vreeswijk aan de Vaart.

Aan den in 's Rijks dienst te Vianen gestationeerde opzigter en dijkbaas Cornelis Blokland.

Eerste Sein.

Indien hij Seinwachter van de Koorn-molen te Vreeswijk des daags op de boventop der regt op en nêer staande roede een vlag: en des nachts een lamptaarn-licht ontdekt, zal hij immediaat daar van kennis geven, en zulks mede doen zien, aan den in 's Rijks dienst te Vianen gestationeerden opzigter en Dijk-baas Cornelis Blokland.

Tweede Sein.

Zoo dra hij Sein-wachter des daags de Koorn-molen te Vreeswijk aan de Vaart over het Kruis ziet draaijen met de voorsz. vlag aan den top der roede; of des nachts over het Kruis, met aan elke boven top der roede, één lamptaarn-licht, dus dan *twee lamptaarn-lichten*, doet hij zulks mede zien aan den voormelden opzichter en dijk-baas.

Derde Sein.

De Sein-Wachter duidelijk ziende des daags de Koorn-molen te Vreeswijk over het Kruis staan, met aan elke boven-top der roede één, dus dan *twee vlaggen*, of des Nachts de eene molen-roede regt op en nêr, met een lamptaarn-licht aan den top; en met een dito licht aan elke top der dwars-roede, dus dan *Drie lamptaarn-lichten*, zend hij dit sein, bij een gezegelde brief, per militaire ordonnance of expresse te paard, met de uiterste spoed, naar den voormelden dijk-baas, die hij zein-wachter dan weten zal, waar zich bevind.

Indien het dik en mistig weer, of maar twijfelachtig voorkomt, zullen

Bij het eerste Sein, één vuur- of pikkrans-licht

Bij het tweede Sein, twee vuuren of pikkrans-lichten, en

Bij het derde Sein drie vuuren of pikkrans-lichten, ontstoken en gesteld worden, boven op den dijk bewesten voormelde Koorn-molen — elk vuur of pikkrans-licht, 15 passen van elkanderen.

En bij het aansteken en branden van elk dezer vuuren of pikkrans-lichten, zullen op de balie van voormelde Koorn-molen, drie zware Snaphaan, of ganzen roerschoten, zoo kort op elkander, als de lading van een geweer vordert, gedaan worden: welke schoten met tusschen poosen van 10 tot 10 minuten zullen worden herhaald; en als dit schieten 15 minuten tijds bij dik mistig weêr weg blijft, en men geen vuuren of niets der voorsz. seinen meer ontwaard, moet de sein-wachter, met de uiterste spoed, dat doen weten, per militaire ordonnance of expresse te paard, aan voormelden dijk-baas.

Zijnde hij Sein-wachter en dijk-baas verplicht, op het zien van het eerste vuur of pikkrans-licht, of het hooren der snaphaan-schoten van de balie der gemelde Koorn-molen, zijn order van het eerste voormelde sein, met dezelve molen op te volgen.

Bij het zien van twee vuuren of pikkrans-lichten, of het hooren der snaphaan schoten de order van het tweede.

En bij het zien der drie vuuren of pikkrans-lichten, of het hooren van 't geschiet, met de snaphaan, de order van het derde sein.

En bij het zien weg nemen of het niet meer horen schieten in de bepaalde tijd, zal alles wat volgens het derde sein begonnen is, dadelijk ophouden.

92.

Geheime Memorie van het Derde Sein met de Koornmolen te Vreeswijk aan de Vaart.

De Seinwachter duidelijk ziende des daags de gemelde Koorn-

Molen over het Kruis staan, met aan elke boven-top der roede één, dus dan *twee vlaggen*, of des nachts de eene molen-roede regt op en neer, met een lamptaarnlicht aan den top; en met een dito licht aan elke top der dwars-roede, dus dan drie lamptaarn-lichten, zend hij dit sein, bij een gezegelde brief, per militaire ordonnance of expresse te paard, met de uiterste spoed, naar den Rijks-opzigter en dijk-baas Cornelis Blokland, aan het Spoel beneden Culemborg, of alwaar hij zich in dien omtrek bevinden mogt.

Indien het dik en mistig weer, of maar twijfelachtig voorkomt, zullen bij het gemelde derde Sein, *drie vuuren* of pik krans-lichten ontstoken en gesteld worden, boven op den dijk, bewesten voormelde Koorn-molen; — elk vuur of pikkrans-licht, 15 passen van elkan-deren.

En bij het aansteken en branden dezer vuuren, of pikkrans-lichten, zullen op de balie van voormelde Koorn-molen, drie zware snaphaan, of ganzenroer schoten, zoo kort op elkander, als de lading van een geweer vordert, gedaan worden: welke schoten met tussehenpozen van tien tot tien minuten zullen worden herhaald; en als dit schieten 15 minuten tijds, bij dik mistig weer weg blijft, en men geen vuuren of niets der voorsz. seinen meer ontwaard, *moet de seinwachter met de uiterste spoed, dat doen weten, per militaire ordonnance of expresse te paard aan voormelden dijkbaas.*

93.

Tweede Sein te Vreeswijk. Verzegelde Geheime Order voor den in 's Rijks dienst gestationeerden opzigter en dijk-baas te Vianen Cornelis Blokland
Bij het zien of ontdekken van het
Tweede Sein met de Koormolen te Vreeswijk.

Zoodra hij opzigter en dijk-baas, het tweede sein van de voornoemde Molen te Vreeswijk duidelijk gezien of ontdekt en dienvolgens deze order geopend heeft, waar van hij den inhoud als een buiten gewoon geheim en als een man van eer secreet moet houden, begeeft hij zich met den uiterste spoed, *naar het hem bekende Spoel*, beneden Culemborg, en doet aldaar met gelijke pressance, den opzigter en dijk-baas Andries Dekker van Culemborg bij hem komen, ten einde aldaar gezamentlijk te bepalen, en duidelijk af te bakenen, de plaats, alwaar in 1795, den dijk is doorgebroken geweest, of alwaar zij als zaak kundige lieden oordeelen,

dat met de minste nadelen, en het meeste effect, volgens de zetting van eenigen ijs-dam daar beneden, den Zuider Lek-dijk, ten allerspoedigste geopend, en doorgestoken zoude kunnen worden, tot ontzetting van den Noorder Lek-dijk, doch welk gewigtig werk nimmer, dan in den hoogsten nood, voor het behoud van Hollandsch beste gedeelte zal ondernomen worden, en zij dijk-bazen *niet be-
ginnen zullen, dan op het duidelijk zien, of op de zekerste wijze
vernemen, dat het hun lieden (volgens eene geheime Sein-Memorie)
daartoe kennelijke Derde Sein, door middel van de bovengemelde
Koorn-molen gegeven wordt.*

Voor het vertrek van Vianen, stelt hij opzichter en dijkbaas, met de strikste last van waakzaamheid, en order van de nauwkeurigste oplettendheid en zorg, een volkomen vertrouwd en bekwaam persoon, bij den meergemelden Seinwachter, aan wien beide hij als dan overgeeft de hier in liggende Memorie van het Derde Sein, door middel van de Koornmolen te Vreeswijk met last om zoo dra zij lieden dat sein zeer duidelijk zien of ontdekken, zulks hem met de uiterste spoed, per expresse te Paard, schriftelijk te doen weten, aan het Spoel beneden Culemborg, of alwaar hij zich in den omtrek bevinden mogt.

Vreeswijk aan de Vaart, den 13 Jan. 1809.

J. Blanken Jansz.

94.

Derde Sein te Vreeswijk. Verzegelde Geheime Order voor den in 's Rijks dienst te Vianen gestationeerden Opzigter en Dijk-baas Cornelis Blokland.

Bij het zien of ontdekken van het *Derde Sein* met de Koorn-molen te Vreeswijk.

Overeenkomstig de uitdrukkelijke order van Zijne Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken, gegrond op een Koninklijk Besluit wordt de in 's Rijks dienst zich bevindende opzigter en Dijk-baas Cornelis Blokland, mitsgaders alle de dijk-bazen, schouten, waards of hoofd-lieden en manschappen, welke van de drie dijks-collegiën der Vijf Heeren Landen, den Alblasserwaard en Arkel beneden de Zouwen, daar toe aan den Zuider lekdijk, tusschen Everdingen en het Spoel opgekomen zijn, elk en een iegelijk in naam des Konings, en des Ministers, op zijne persoonlijke verant-

woordelijkheid, gequalificeerd en gelast, om tot ontzetting van den in het hoogste gevaar zijnde noorder Lekdijk, met de uiterste spoed en activiteit den Zuider lek-dijk aan het Spoel beneden Culemborg *door te steken*, nagenoeg op dezelfde plaats alwaar in 1795 de coupure en doorbraak heeft plaats gehad, en alwaar oogenschijnlijk te zien is, dat de minste schade aan de aldaar staande huizen of ingezetenen, zal worden veroorzaakt, — wordende de Militaire macht, ter ondersteuning daar toe voorhanden, dijk-bazen, schouten, waards- en hoofd-lieden, op het ernstigste, als lieden van eer, en vol vertrouwen op de hoogste noodzakelijkheid dezer uitvoering, ter voorkoming van veel grooter en onherstelbare rampen van ons dierbaar vaderland, de oplettendste waakzaamheid, en onwrikbaarste standvastigheid, zorg en trouwe aanbevolen, op dat deze onderneming niet mislukken moge, om hollandsch ondergang, onder Gods hulpe te verhoeden, en voor te komen.

Terwijl verder aanbevolen wordt te letten op de bekende seinen en teekens, die tot plotzeling staaking van den begonnen arbeid, zoo het Gode behage, nog tijdig en ten goede zoude kunnen gegeven worden: — En waartoe ook het opsteeken van vlaggen of mandens, het branden van vuuren, verzameling van toors-lichten, en geraas maken van schieten, trommels, en dergelijke, tegen over de plaatsen der werkzaamheden, ten teeken verstrekken zal. —

Wordende hij opzichter en dijkbaas verder gelast:

Zoo dra hij bij opening dezes, kennis dragen zal van de op hem gelegde zeer belangrijke, en pressante werkzaamheden, om als dan dadelijk bij hem te ontbieden, den in 's Rijks dienst te Culemborg gestationeerden opzichter en dijk-baas Andries Dekker, welke reeds nu voor als dan, door den ondergeteekende daar toe is gequalificeerd en gelast geworden, om al mede naauwkeuriglijk, met de uiterste zorg en activiteit, volgens den inhoud van deze zich te gedragen.

Terwijl omgekeerd, indien het voormelde derde sein, niet te Vreeswijk aan de Vaart, maar op den rivier-dijk of Batterie, tegen over Culemborg gedaan wierd, hij C. Blokland door den voornoemden Opzichter en dijkbaas te Culemborg zal ontboden worden, om als dan gezamentlijk de verzegelde order, in handen van hem Andries Dekker berustende, te openen, met last om de uitvoeringen, ter plaatse in die geheime order breder omschreven, op gelijke wijze, met de uiterste activiteit en trouwe, te doen beginnen en te voltoojen.

Vreeswijk aan de Vaart, den 13 Januarij 1809.

J. Blanken Jansz.

Buitengewoon Secretet.

Instructie en Order voor den in 's Rijks dienst gestationeerde opzigter en Dijkbaas te Culemburch Andries Dekker.

1.

Hij opzigter en dijk-baas verbind zich, bij ondertekening dezes, plechtig en als een man van Eer, om alle werkzaamheden, waartoe den Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz., het zij mondeling of schriftelijk hem mogt qualificeeren en gelasten, aan de Rivierdijken; van welken onvoorziene aard of natuur, die bij den aanstaanden IJsgang, en hoog opperwater zouden mogen zijn, of worden; nauwkeuriglijk met de uijterste zorg, en activiteit te verrichten, en door elk en een iegelijk daar toe verplicht, des noods door de Militaire macht gesterkt, te doen uitvoeren.

2.

Hij verbind zich op gelijke wijze, als een buiten gewoon geheim aan niemand, hij zij wie hij zijn moge, deze Instructie en order, of eenige andere Last hoe ook genaamd, buiten noodzakelijkheid te laten zien of leezen, en dezelve op de eerste order in originali, met en benevens alle andere orders of stukken, die hem aanbetrouwt mogten zijn, aan gemelden Inspecteur-Generaal, in dier voegen, zoo als hij dezelve ontvangen heeft, wederom te rug te zullen geven.

3.

Hij beloofd even plechtiglijk, aan niemand hoe genaamd te laten zien, of op eenigerhande wijze te ontdekken, ingeval hem brieven te bewaren worden aanbetrouwt, tot nader order, of tot een te geven sein; hem dijkbaas kennelijk.

4.

Hij verbind zich even plechtiglijk, om indien hem eene geheime verzegelde Last, of order voor hem zelf, of eenig ander perzoon wordt aanbetrouwt, met verbod die niet dan onder zekere omstandigheden te openen, of over te geven, zoodanige order aan niemand te laten zien, of op eenigerhande wijze te ontdekken, en dezelve nimmer te openen, dan op een speciale Last van hem Inspecteur Generaal, of op het duidelijk zien en ontdekken der daartoe hem kennelijk bepaalde seinen.

5.

Hij beloofd en verklaard als een getrouw, en kundig dijkbaas, bijzonderlijk volgens de als dan geopende Last en order, nauwkeuriglijk te zullen handelen, en geene krachten of middelen naar zijn beste weten, onbeproefd te laten, ten einde al het geen daar in vermeld is, betrekkelijk eenig dijkwerk te doen uitvoeren.

Aldus heeft beloofd en bij plechtige onderteekeningu dezès zich verbonden, te Vreeswijk aan de vaart op dato dezès
den 13de Januarij 1809. Andries Dekker.

De ondergeteekende Inspecteur Generaal als door zijne Excellentie den Minister van zijne Majesteit den Koning van Holland, tot de Binnenlandsche Zaken, daar toe geauthoriseerd en gelast, verzoekt en vermaand des noods alle Dijks Colegien of andere geconstitueerde Machten, en in 's Konings dienst geemploijeerde, dan wel particuliere persoonen, hij zij wie hij zijn moge; Mitsgaders alle Militaire Officieren, Onder Officieren en Gemeenen, om voormelden bij 's Rijks Waterstaat gecommiteerd opzigter en dijkbaas Andries Dekker ingeval van noodzakelijkheid op vertoon dezès, in zijne gemelde qualiteit te erkennen, hem in alle zijne verrigtingen, en werkzaamheden, die hij overeenkomstig schriftelijke of mondelinge orders van den onderget: verplicht is, uijt te voeren, alle hulp en onderstand, niet alleen te verleenen, en te doen verleenen; maar des noods door sterke maatregelen, en dadelijk employ van macht, met hem daar toe krachtadelijk mede te werken; op dat aldus, en in alle gevallen, de bevelen van den Minister voornt. en 's Konings dienst, punctuelijk en getrouw uijtgevoerd mogen worden, en waar toe elk en iegelijk, op zijn personeele verantwoordelijkheid, ten sterkste uijtgenoodigt en aangemaant word.

Vreeswijk, den 13 Januarij 1809.

L. S.

J. Blanken Jansz.

De Originele van deze aan Dekker ter hand gesteld den 16 Jan. 1809.

96.

Geheime Memorie van het sein dat in den hoogsten nood, bij den aanstaanden ijsgang en hoogopperwater gegeven zoude kunnen worden, op den rivier-dijk of Batterie tegen over Culemborg, aan den daar ter plaatse in 's Rijks dienst gestationeerden opzigter en dijk-baas Andries Dekker.

Indien hij opzigter en dijk-baas des daags, duidelijk aan een stok of staak, op den voormelden Dijk of Batterie, op gestoken ziet een vlag, of des nachts een lamptaarn licht, dan ontbied hij per expresse te paard, den opzigter en dijk-baas Cornelis Blokland, dien hij als dan weten zal, dat zich, het zij te Vianen, of, op den Zuider lekdijk naar Culemborg bevind, bij hem; en wanneer zij als dan, nog gezamentlijk duidelijk zien, en ontdekken, een der voormelde Seinen, opend hij Andries Dekker de verzegelde order, welke den

ondergeteekende hem, op hoog bevel des Ministers van Binnenlandsche Zaken heeft aanbetrouwd, en zij gemelde opzigters handelen gezamenlijk met de standvastigste zorg en trouwe dien conform.

Bij twijfeling of de voormelde seinen, door mist of andere Luchts- of weêrs-gesteldheden, door hem opzigter te Culemborg wel gezien zouden kunnen worden, zal des daags of des Nachts daar bij worden ontstoken, een toors- of pikkrans-licht dan wel eenig ander vuur; en er zullen daar en boven, gedurende zulk mistig en donker weer, van de voormelde Batterie, met tusschen pozen van 10 minuten, worden gedaan, drie op elkander volgende snaphaan- of ganzen roer-schoten.

En in gevalle in volle 15 minuten tijds, geene dergelijke schoten werden gedaan, en geen sein-teeken meerder word bespeurd, zullen oogenblikkelijk alle uitvoeringen, welke door voormelde seinen aangekondigt zijn, dadelijk ophouden: — En waar toe ook het opsteken van vlaggen, of mandens, het branden van vuuren, verzameling van toors-lichten en geraas maken van schieten, trommels en dergelijke, tegen over de plaatsen der werkzaamheden, ten teeken verstreken zal.

Vreeswijk aan de Vaart, den 13 Januarij 1809.

J. Blanken Jansz.

97.

Verzegelde geheime order voor den in 's Rijks dienst te Culemburch gestationeerden opzigter en Dijk-baas Andries Dekker.

Bij het zien of ontdekken van het hem bekende Sein tegen over Culemborg.

Overeenkomstig de uitdrukkelijke order van Zijne Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken, gegrond op een Koninklijk besluit, wordt de in 's Rijks dienst zich bevindende opzichter en Dijk-baas Andries Dekker, mitsgaders alle de dijk-bazen, schouten, waards, of hoofd-lieden en manschappen, welke van de drie dijks-collegiën der vijf Heeren Landen, den Alblasserwaard, en Arkel beneden de Zouwen, daar-toe aan den Zuider lekdijk, tusschen Everdingen en het Spoel opgekomen zijn, elk en een iegelijk, in naam des Konings en des Ministers, op zijne persoonlijke verantwoordelijkheid, gequalificeerd en gelast, om tot ontzetting van den in het hoogste gevaar zijnde noorder lek-dijk, met de uiterste spoed en activiteit, den zuider-lek dijk boven Culemburch *door te steken*, eenige roeden boven de aldaar staande, of gestaan hebbende Limiet-paal op den dijk tusschen Culemburch, en het Beusichemsche veer,

in de daar zijnde Kromte des dijks, ter meest geschikste plaats, om in der tijd eenen nieuwen dijk over de daar zijnde hooge uiterwaard, meer regt aansluitende te maken, dan tegenwoordig den ouden dijk ligt, ofte op zoodanige andere plaats, als nodig mogt bevonden worden. — wordende de militaire macht, ter ondersteuning daar toe voorhanden, dijk-bazen, schouten, waards- en hoofd-lieden, op het ernstigste, als lieden van eer, en vol vertrouwen op de hoogste noodzakelijkheid dezer uitvoering, ter voorkoming van veel grooter en onherstelbare rampen van ons dierbaar vaderland, de oplettendste waakzaamheid, en onwrikbaarste standvastigheid, zorg en trouwe aanbevelen, op dat deze onderneming niet mislukken moge, om hollandsch ondergang, onder Gods hulpe te verhoeden, en voor te komen.

Terwijl verder aanbevelen wordt te letten, op de bekende Seinen en teekens, die tot plotselinge staking van den begonnen arbeid, zoo het Gode behage, nog tijdig en ten goede zoude kunnen gegeven worden: en waartoe ook het opsteken van vlaggen of mandens, het branden van vuuren, verzameling van toors-lichten; en geraas maken van schieten, trommels, en dergelijke, tegen over de plaats der werkzaamheden, ten teeken verstrekken zal.

Vreeswijk aan de Vaart, den 13 Januarij 1809.

J. Blanken Jansz.

98.

De Inspecteur Generaal bij den Waterstaat des Rijks
J. Blanken Jansz.

Aan

Dijkgraaf en Hoog Heemraden van den Alblasserwaard.

Wel Edele Gestrenge Heeren!

Overeenkomstig eene uitdrukkelijke buiten gewoone secreete Last, van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken in dato den 10 Januarij 1809 N°. V, gegrond op een Koninklijk besluit, gegeven te Amsterdam den 28 December 1808 N°. 1, en nadere buiten gewone Secreete authorisatie van gemelde zijne Excellentie, in dato den 10 Januarij 1809 N°. VI, heb ik d'eer van UWEd. Gestn. te verzoeken, en des noods te requireeren, om *op den ontvangst dezes, met de uiterste spoed, en activiteit* volgens de orde en het Reglement op de doorsteking van de Asperse en Gellicumse overlaten bepaaldt, met de beide Dijks-Collegien der Vijf Heeren Lande,

en Arkel beneden de Zouwen, *Twee Honderd wel* tot den arbeid van dijk-werken toegeruste manschappen uit te maken en dezelve met de daar en boven vereijste dijk-bazen, schouten, waards of hooflieden, onverwijld op te zenden, langs den Zuider Lekdijk, tusschen Everdingen en het Spoel, met Last aan de genoemde directie hebbende en manschappen, zich aldaar in eene geregelde orde volkomen gereed te houden, tot de nadere kennis geving, of order, welke ik in tijd en wijle aan UWEd. Gestrn. of hoofden van voormelde manschappen op hoog bevel des Ministers voornt., zoude moeten doen toekomen.

Verzoekende eindelijk van den ontvangst dezès, de namen dier Persoonen, benevens eene Lijst der Manschappen en derzèlver aankomst op voormelde plaatsen, de spoedigste informatie te mogen bekomen, ten einde zijne boven gemelde Excellentie, volgens mijne verplichting, daar van te kunne rapporteeren.

Waar mede ik d'eer heb met Hoogachting te teekenen

WelÉdele Gestr. Heeren!

Vreeswijk aan de Vaart
den 13 Janj. 1809.

UWEd. Ges. Diensv. Dienaar
J. Blanken Jansz.

Het adres luidt:

Waterstaat.

met de uiterste spoed
per militaire ordon-
nance of expresse te
Paard
den afgezonden
des

Voor Dijkgraaf en Hoog Heemraden van den
Alblasserwaard

Aan den Heer Dijkgraaf J. Repelaar of ge-
committeerde Heemraden uit hetzelfde Collegie
te Ameiden of alwaar ten *spoedigste adres*
te bezorgen is.

Dezen Brief wordt door den in 's Rijks Dienst
te Vianen gestationeerden Opzigter en Dijks-
baas, Cornelis Blokland verzonden, op het
zien of ontdekken van het hem, bij geheime
Sein-Memorie kennelijke eerste sein N°. II
met de Koorn-molen te Vreeswijk, of speciale
order van den ondergeteekende Inspecteur
Generaal.

J. Blanken Jansz.

NB. Ter gelijker tijd zijn eensluitende Brieven afgegaan aan de
Dijks Colegien van de Vijf Heeren Landen, en Arkel beneden de
Zouwen.

De Inspecteur-Generaal bij den Waterstaat des Rijks
J. Blanken Jansz.

Aan
den Colonel Rittner, commanderende het Garnisoen te
Gorinchem.

Wel Edele Gestrenge Heer!

Namens Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, van Zijne Majesteit den Koning van Holland, heb ik d'eer UWEd. Gs. te verzoeken, om op den ontvangst dezès, ten spoedigste naar Culemborg te doen marcheeren van de Troupes, daar toe onder UWEd: Ges. order staande, één Officier, met de vereijste Onder-Officieren, en 30 Man, ten einde op de Zuider Lek dijk, beneden of boven gemelde Stadt, ingeval van nood, op nader order van den ondergeteekende, of daar toe schriftelijk door hem gequalificeerde Opzichters of Dijk-bazen, met welke de Commanderende Officier de beste verstandhouding zal in acht nemen, te waken, te patrouilleeren, en des noods krachtadig te beveiligen, zooals de omstandigheden zouden kunnen vorderen: — verzoekende dat bovengemelden Officier van deszelfs aankomst te Culemborg, en van alle voorvallende zaken, den voormelden dienst betrekkelijk, mij ten spoedigste rapporteerd, te Vreeswijk aan de Vaart of waar ik mij zal bevinden.

Ik heb d'eer met Hoogachting te teekenen

Wel Edele Gestrenge Heer!

Vreeswijk aan de Vaart UWEd: Ges. Diensv. Dienaar
den 13 Janj. 1809. J. Blanken Jansz.

Het adres luidt:

Waterstaat. Wel Edele Gestrenge Heer Mij Heer Rittner
Colonel en Commandeerende Officier van het
Garnisoen te Gorinchem &c &c te
Gorinchem.

Dezen Brief wordt door den in 's Rijks Dienst te Vianen gestationeerden Opzigter en Dijks-Baas Cornelis Blokland verzonden op het zien of ontdekken van het hem bij geheime Sein-Memorie kennelijke eerste sein N°. II, met de Koorn-molen te Vreeswijk, of speciale orde van den ondergeteekende Inspecteur-Generaal.

J. Blanken Jansz.

Secret.

De Inspecteur-Generaal bij den Waterstaat des Rijks
J. Blanken Jansz.

Aan
Den Colonel Rittner, Commandeerende het Garnisoen
te Gorinchem.

Wel Edele Gestrenge Heer!

Namens Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken van Zijne Majesteit den Koning van Holland, heb ik d'eer UWED: Ges: te verzoeken, om op den ontvangst dezes, ten spoedigste naar Asperen te doen marcheeren, van de Troupes daar toe onder UWED. Gestrn. order staande, een Officier met de vereischte onder officieren, en 20 Man, ten einde de directie hebbende en werklieden van den Waterstaat, te dekken, en te ondersteunen, gedurende hunnen arbeid, tot het formeeren der zoogenaamde *Aspersche*, *Gellicumsche* en *Dalemsche* overlaaten; en deswege alle de orders te doen observeeren welke door de Directie hebbende over voormelde werkzaamheden, gegeven mogten worden. Na volvoering van welken arbeid het gemelde Detachement, volgens nadere order van den ondergêteekende, of daar toe gequalificeerde amptenaaren van den Waterstaat, geheel of gedeeltelijk van Asperen te rug trekken zal, om zich naar Gorinchem, dan wel langs de Linge, Dief of Lek-dijken te begeven, zoo als de toedracht der omstandigheden zal vorderen.

Ik heb d'eer met Hoogachting te teekenen

Wel Edele Gestrenge Heer!

Vreeswijk aan de Vaart, UWED: Ges: Diensv: Dienaar
Den 13 Januarij 1809. J. Blanken Jansz.

Het adres luidt:

Waterstaat. Wel Edele Gestrenge Heer Mijnheer Rittner
Colonel & Commandeerende Officier van het
Garnisoen te Gorinchem &c &c te
Gorinchem.

Dezen brief wordt door den in 's Rijks dienst te Vianen gestationeerden Opzichter en Dijks-Baas Cornelis Blokland verzonden, op het zien of ontdekken van het hem bij geheime Sein-Memorïe,

kennelijke eerste Sein N°. I, met de Koorn-molen te Vreeswijk, of speciale order van den ondergeteekende Inspecteur Generaal

J. Blanken Jansz.

Het Duplicaat van deze aan den Minister gezonden den 16 Jan. 1809, 's nachts twee uur. (1)

101.

Secretet.

De Inspecteur-Generaal van den Waterstaat des Rijks
J. Blanken Jansz.

Aan

Dijkgraaf en Hoog Heemraden van den Alblasserwaard.
Wel Edele Gestrenge Heeren!

Overeenkomstig de uitdrukkelijke last van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, in dato den 9de Januarij 1809 N°. III, gegrond op een Koninklijk Besluit gegeven te Amsterdam den 28 December 1808 N°. I, heb ik d'eer UWEd. Gestrⁿ. kennis te geven, dat het de uitdrukkelijke wil van Zijne Majesteit, en de mij opgedragen Last van gem. zijne Excellentie is: dat zoo draa ik door de riviercorrespondentie, langs het Noorder boord der Whaal, of het Zuider boord der Lek, in het zekere onderrigt zoude zijn, van eenen doorbraak in de over of neder-betuwe, dat als dan, zonder afwachting van eenige nadere order of representatiën van verwijl, hoe ook genaamd, met de uiterste spoed en activiteit, de bij vorige reglementen bepaalde en UWEd. Gestrⁿ. bekende *Asperse*, *Gellicumse* en *Dalemse* overlaten finaal zullen geopend worden, ten einde de inondatie-wateren van de over of neder-betuwe, door dezelve, zoo volkomen als mogelijk zij, op de Merwede zouden kunnen afloopen; en dat deze uijtvoeringen door de Colegien van de Vijf Heeren Landen, van den Alblasserwaard, en Arkel beneden de Zouwen, volgens de bestaande costumen, met aanmaning en in acht neming om met den ijstersten spoed de gebruikelijke insinuatien aan Dijkgraaven of bij absentie aan een der Hoog Heemraden van de Tielerwaard conform het formulier bij de respectieve Colegien gearresteerd, te doen plaats hebben.

Ik heb d'eer UWEd. Gestr. kennis te geven dat het rivier berigt van Andelst van 15 Januarij 1809 zoo op het oogenblik, des avonds ten half elf ontvangen de zekere tijding aanbrengt.

(1) Met andere hand later op de minute van het adres bijgeschreven.

1°. dat heden morgen omstreeks acht ure, den Whaaldijk, omtrent 100 roeden boven het huis te Loenen bezweken is.

2°. van Elden 15 Januarij 1809, 's middags te twaalf uur, dat aldaar de niet minder egte en zekere berigten waren aangekomen, dat te Lent een doorbraak bij het Hof van Holland was gevallen.

Waar door ik mij in het zekere onderrigt houde, dat er twee doorbraaken, in de rivier dijk van de Over-Betuwe, dadelijk plaats hebben:

Waarom ik mitsdien, volgens gemelde hoge order, van UWEd. Geste. verzoeke, en des needs requireere, om met de meeste spoed en activiteit, het nodige getal Dijk-baazen, schouten, waards of hoofd-lieden en Manschappen naar Asperen te zenden, en met concurrentie van het Dijks Colegie van de Vijf Heeren Landen en Arkel beneden de Zouwen, de voormelde overlaten, met observantien als boven zijn gemeld, ten aller spoedigste finaal te doen openen.

Waar omtrent de bekende ondervinding en kunde van UWEd: Gestr: geene herinnering behoeft, om in het algemeen, en bijzonderlijk met de opening van de Dalemse Dijken, dat regard op den stand, en de gesteldheid der Merwede te doen vestigen, als welke het gewigt der zaken in de mogelijke omstandigheden zoude kunnen gebieden, en door verzuiming van welke zaak, en Locaal kundige waarnemingen, het voorgeschreven heilzame oogmerk *namelijk: de ontlasting van de inondatie wateren uit de Over- en Neder-betuwe, en het verminderen der gevaren voor de Dief en Linge dijken, zoude verloren geraken.*

Verder heb ik d'eer UWEd: Gest: te melden dat een Detachement van een Officier met de vereischte onder Officiers en twintig fusiliers, uit Gorinchem naar Asperen op marsch zijn, om de voormelde werkzaamheden te ondersteunen, en te bewaken.

Verzoekende eindelijk, zoo dra doenlijk, door UWEd: Gestr. van den ontvangst dezes, mitsgaders van de gevraagde Manschappen en derzelve aankomst op voormelde plaats de spoedigste informatie te mogen bekomen, en vervolgens zoo veel doenlijk, door UWEd. Gestr. of door derzelve gequalificeerde, van den aanvang en voortzetting der voormelde werkzaamheden, de spoedigste berichten, van tijd tot tijd, hier te mogen ontvangen, ten einde bovengemelde Zijne Excellentie, volgens mijne verplichting, daar van te kunnen rapporteeren.

Waarmede d'eer heb met Hoogachting te teekenen

Wel Edele Gestreng Heeren!

Vreeswijk aan de Vaart
den 16 Jan. 1809 's Nachts
één uur.

UWEd. Gestr. Diensv: Dienaar
J. Blanken Jansz.

Het adres luidt:

<p>Waterstaat</p> <hr style="width: 10%; margin: 5px auto;"/> <p>met de uiterste spoed — per militaire ordon- nance of expresse te paard den 16 Jan. 1809 afge- zonden des Nachts <i>te</i> <i>één uur van Vreeswijk</i> <i>aan de Vaart.</i> (1)</p>	<p>Voor Dijkgraaf en Hoog, Heemraden van den Alblasserwaard</p> <p>Aan den Heer Dijkgraaf J. Repelaar, of ge- committeerde Heemraden uit het zelve Col- legie te Ameiden — of alwaar <i>ten spoedigste</i> <i>adres te bezorgen is.</i></p> <p>Dezen Brief wordt door den in 's Rijks Dienst te Vianen gestationeerden Opzigter en Dijks- Baas Cornelis Blokland verzonden, op het zien of ontdekken van het hem, bij geheime Sein-Memorie kennelijke eerste Sein N°. I met de Koorn-molen te Vreeswijk of speciale order van den ondergetekende Inspecteur- Generaal</p>
---	---

J. Blanken Jansz.

NB. ter gelijker tijd zijn eensluitende Brieven afgegaan aan de
Dijks-Colegiën van de Vijf Heeren Landen, en Arkel beneden de
Zouwen. (2)

Het duplicaat van deze aan de Minister gezonden den 16 Januarij
1809 's nachts twee uur. (1)

* 102.

Buitengewoon Secretet.

De Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz.
Aan
Zijne Excellentie den Minister van den
Waterstaat.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

De meerdere laagte van het water op de boven, in vergelijk van
dat, op de beneden-rivieren, toen dezelve met ijs bezet zijn geraakt,
kan, en zal, mijns inziens, waarschijnlijk, in de tegenwoordige ge-
steldheid, bij eene te vermoedene, eerdere en grootere wassing
op de bovenrivieren, door de opper-rhijn-wateren, dan op de be-
neden gedeelten onzer rivieren, zonder hooge zee-vloeden kan plaats

(1) Deze zinsnede is met een andere hand op de minute van het adres bijgeschreven.

(2) Dijkgraaf der Vijf Heeren Landen was toen W. van Rijssel, van Arkel be-
neden de Zouwe W. Mekern.

geen dertig en meerder voeten overstroomen, of liever geheel, en voor altijd, verwoesten, de diep gekelderde droogmakerijen in de departementen van Utrecht, Amstelland, en Maasland; en derhalve dat het vermogendste gedeelte des Rijks, niet geheel onbewoonbaar worde, waardoor de *Hoofd stad*, benevens de voornaamste steden des Lands, dadelijk, door nimmer meer droog te makene, binnenslandsche Meeren of zeën omringd, in vissers gehugten zouden moeten veranderen; zoo min als het noodig zij te herinneren, aan de geschiedenis van vorige ijsgangen, en watersnoden, welke met de daad kennelijk gemaakt hebben, het bedrieglijk staal, dat is den grondslag, waar op dese eenige beschutting, voor zulke groote onheilen, rust; en hoedanig, door geensins weinige, of geringe voorbeelden, van verzinking, en bezwijking, mijns achtens, zeer duidelijke kenmerken geopenbaard zijn, van bedenkelijke gesteldheden, nopens deze aller belangrijkste waterkeeringen, die steeds de grootste voorzorgen gebieden, ter beraaming en daarstelling, van zekere middelen, tot waarborging, en ontzet, zulker hoogst gewichtige belangen.

Daar van daan, dat, men reeds van den Jaare 1751, en vervolgens door de ervarenste, waterbouwkundigen menigte voorstellen vind, om de overtollige neder Rhijn en Lekwateren, door middel van sluisen, dan door den grebben dijk, naar de Zuider Zee, dan door de Zuider Lek, Linge, Waal, en Merwede dijken, dan door overlaten, naar de Waal, en Merwede af te leiden; en dat bijzonderlijk, zedert eene meer algemeene directie, over den waterstaat des rijks, zig gevestigd heeft, die vrijer, en beter dan te vooren, de algemeene, en bijzondere belangen overzien, en betrachten konde, secreete Gouvernements dispositien en besluiten gelast hebben, om, in geval van hooge noodzakelijkheid bij de losbarsting van het ijs, in de hoofd-rivieren, gelijk tegenwoordig aanstaande en te duchten is, bij gemis der voorgestelde sluisen, der zuider Lekdijk beneeden of boven Culemborg, met kracht van Manschappen te doen doorgraven, onaan gezien het hoogst bedenkelijke wat er ook gebeuren konde, bezuiden de Lek, met de vijf heeren Landen en den Alblasserwaard.

Hoezeer dit te voren hoogst bedenkelijke (inzonderheid voor de laatst genoemde strecken), door de diefdijks en Lingewerken, moge weggenomen wezen, zoo is, noch de eigenlijke gesteldheid van het staal en mitsdien het bedenkelijke ten aanzien van den *Noorder Lekdijk* op zich zelve, daar door geensins verandert; noch de groote moeijelijkheid en spoedeisching zulker operatie, door den zuider Lekdijk, niet verminderdt; en het was uit deeze zoo gereedelijk in het oog vallende, laatste aanmerking, dat eerstijds ook in overweging gekomen zijn, *Meinkoffers*, op de bestemde plaatsen in den zuider

lekdijk, te doen maken, dezelve met buskruid te doen vullen, en in den nood te doen springen, om aldus de gevordert kundende worden openingen te verkrijgen; — mitsgaders dat wijle de zoo kundige en ervaren directeur generaal Brunings in 1804, zijne sluisen, beneden en boven Culemborg, zoo hoog noodzakelijk achtete, en daar bevorens, zoo lang dezelve niet aanwezig waren, voorgedragen heeft, elk najaar vóór den vorst, dadelijk te doen voorbereiden, vormogende doorgravingen, in den meer gemelden zuider lekdijk; hetwelk ook dienvolgens bij de toenmalige commissie van superintendie, over den waterstaat, besloten werd.

In 1803, en 1809, is de ondergeteekende met dit zorglijk werk belast geweest, en is daarbij te meer overtuigd geworden van de groote aangelegenheid, en het moeilijke dier uitvoering, in tweederlij opzigten.

Vooreerst: om te beoordeelen het tijdstip, wanneer de order, tot dit gewigtig werk, behoord gegeven te worden.

Ten andere: de voorziening en dadelijke verzorging van alle de daartoe vereijstte wordende middelen, benevens de voldoende Macht, en inergie, om zulken uitvoering tot stand te brengen, in de korst mogelijke tijd, het welk een hoofd vereijstte is.

Want eenen zwaren, en hogen rivierdijk, die, daar en boven, ijzer hard bevroren kan zijn, en waar tegen de rivier wateren, en het ijs, reeds hoog zijn opgereezen, laat zig niet zoo spoedig, als wel ligt gedacht zoude kunnen worden, ontbinden, en doorgraven, zoo dat de beoogde ontzetting, van den tegen over leggenden dijk, daar door te verwachten is.

Tot dat einde zijn drie tijdperken noodzakelijk in acht te nemen.

Het eerste: waar in dadelijk last gegeven behoord te worden, tot het beraamen van de preparatoire middelen als daar is:

a. Het engageeren (zonder dat door hun geweeten word tot welk einde) van drie, à vier, bekende zeer experte dijk bazen, met vijf, à zes zodanige onder directie hebbende.

b. Het bepaalen van geheime signalen, die van den noorder, naar den zuider lek dijk, des nodig, gedaan kunnen worden.

c. Het engageeren van experte sein wachters.

d. Schikkingen te maken dat de daartoe bekwaamste werklieden, onder de zoo genaamde gecierde mannen, uit den alblasserwaard, de vijf heeren landen, en des noods, uit de strecken van de utrechtsche zijde, in tijds kunnen opkomen, naar de plaats, of plaatsen van doorsteeking.

En eindelijk:

e. Dat zulken arbeid, waar door met eigen hand eenige landen overstromen moeten, door eene behoorlijke militaire Macht gedekt, en ondersteundt worde.

Het tweede tijdperk is: om last te geven tot het dadelijk doen beginnen van stijle afgravingen, en verzwakking langs de binnenzijde des dijks, alwaar de doorsteeking zoude moeten plaats hebben.

En eindelijk :

In het derde tijdperk, moet de order worden uitgevaardigt, tot de dadelijke doorsteeking.

Zoo lang de rivier tusschen de noorder en zuider lek dijken vast zit, en dezelve te voet of met ijsschouwen te passeeren is, zoo lang kunnen door persoonlijke gemeenschap, de orders van den noorder, naar den zuider lek dijk worden overgebracht.

Maar het ijs op de rivier in werking geraakende, waar bij gewoonlijk de gevaaren opklimmen, en den hoogsten top bereiken kunnen, word ook zulke gemeenschap afgesneeden, en er schiet dan niets over, als om door middel van signalen, op de duidelijkste wijze, zulke belangrijke orders, van de noord naar de zuidzijde des Leks, te doen overgaan.

De geschikste voorwerpen, van welke dergelijke signalen in de onderstelde gevallen, gegeven zouden kunnen worden zijn:

1°. Indien de doorgraving moet geschieden beneeden de stad Culemborg omtrent het spoel

a. de kooren molen te Vreeswijk aan de vaart; en

b. die te Schalkwijk.

2°. Indien de doorgraving moet geschieden, boven de stad Culemborg

c. Het dijks wachthuis aan den doornboom, tegen over het Beusichemse veer; en

d. De kooren molen te Wijk bij duurstede.

En in dien de doorgraving boven en beneeden Culemborg tegelijk zal geschieden, zoude er van de vier genoemde voorwerpen, tegelijk geseind kunnen worden.

De seinmemorie, hier agter sub Litta. A, bepaald de onderscheidene wijze van sein geving, in de drie onderstelde tijdperken; mitsgaders wanneer bij eene gunstige wending gedurende den arbeid, het werk nog gestaakt zoude mogen worden.

De eenvoudigheid van deze seinen, en de daar toe gereedelijk, op elke plaats, voorhanden, of ras te verkrijgen middelen, behoeven weinig moeite.

Maar de beoordeeling van het tijdstip om ze in werking te stellen vordert alle aandacht: vooral het laatste signaal van dadelijke doorsteeking.

Ervaring, en daar op gegronde plaatselijke kennis, wegens de gesteldheid van den noorder lek dijk, verdienen hier de eerste aanmerking: waarom ik oordeel dat eene secreete Commissie, voorlopig bestemd diende te zijn, van welke de Leden, zoodra de omstandig-

heden zulks vorderde, te vreeswijk aan de vaart, of nog meer in de nabijheid van het gevaar, door, of in naam van Zijne Excellentie den Heer Minister van den Waterstaat, op eene zeer positive last, te zamen geroepen, en verplicht geacht zouden moeten worden, om zonder reserve, hunne gedachten, over den toestand der groote zaak, die hier bedoeld wordt, finaal te uiten; en bij meerderheid van welke opiniën besloten zouden moeten worden.

De leden van zoodanige commissie zouden mijns inziens kunnen zijn:

1°. Indien Zijne Excellentie den Heer Minister van Waterstaat, niet in eigene persoon tegenwoordig ware, imand welke hoogst dezelve vertegenwoordigde en alzoo presideeren zoude.

2°. De Inspecteur van den Waterstaat te Vreeswijk gestationeerd.

3°. 4°. à 5°. De President benevens een of twee leden uit het dijkscollegie, van den noorder lekdijk boven dams.

En eindelijk:

6°. à 7°. Een à twee der oudste en kundigste dijkmeesters van het voormelde Collegie.

Zodanigen raad, dunkt mij, dat allesints de vereischte competentie en geschiktheid bezitten zoude, om oordeelkundig te beslissen, nopens het geeven der orders, tot zulke belangrijke operatie.

(¹) Terwijl de uitvoering in loco zelve, niet dan door de positive, en zeer nadrukkelijke macht, en beschikking van één Directeur, in naam des Ministers, kan worden bestuurd, en daar gesteld.

Arkelshuis aan den diefdijk, den 25 van Louwm. 1810.

J. Blanken Jansz.

[*Secreete brieven Waterstaat Koningrijk Holland.*]

† 104.

Buitengewoon Secreete bijlaag
sub Litts. A.

(²) Des namiddags 3½ uur van Arkelshuis. Den 17 Jan. 1811 copie dezer aan C. L. Brunings per extra expresse, terug naar Vreeswijk gezonden volgens deszelfs missive.

Memorie

Tot het doen van dag, en nacht seinen, om geheime orders, van den Noorder Lek dijk boven dams, naar den Zuider lek dijk, ken-

(1) Op de marge der minute is met Blanken's hand naast deze zinsnede bijgeschreven: „Insp^r. Generaal voor de uitvoering”.

(2) Aanteekening van Blanken's hand op de marge der minute.

(¹) NB. het onderschrapte is niet nelijk te doen worden, *ter zake* in het afschrift aan Brunings *zoo als in de Memorie hier annex* geschreeven. *omschreven is.* (²)

Het Eerste Sein

geschied, alleen van de Kooren molen te Vreeswijk aan de Vaart.

Des daags: één vlag.

Des nachts: één Lamptaarnlicht.

Aan het bovineinde, van de recht op en neder staande molen roede.

Op het ontdekken van dit eerste Signaal, worden de werk volkeren op ontboden, om met de gereedschappen, en middelen, de plaats der presumtive doorgraving te naderen.

Het tweede Sein

a. geschied van de Kooren molens te Vreeswijk, en te Schalkwijk te gelijk, indien dadelijk zal begonnen worden, aan de stijle afgraving, en verzwakking langs de binnen gloijing, van het gedeelte dijks, dat bestemd is, om door gestoken te worden, beneeden de Stad Culemborg, omtrent het Spoel.

b. Het geschied van het wacht-huis aan den doornboom, en te Wijk bij duurstede aan een der molens te gelijk, indien de voormelde werking zal begonnen worden, boven de stad Culemborg.

c. Het geschied van alle de genoemde voorwerpen te *Vreeswijk*, te *Schalkwijk*, aan den *doornboom* en te *Wijk bij duurstede*, te gelijk, indien de doorgraavingen, *boven* en *beneden Culemborg*, te gelijk zouden moeten geschieden.

Des daags: de Molen roeden over kruis, met één vlag aan een der boven toppen.

Des nachts: idem over het kruis, met één helder lamptaarn licht, aan *elk* van de boven einde der beide roeden, dus *dan twee Lamptaarnlichten* (a)

(³) NB. Deze nota niet in het afschrift aan Brunings. (⁴) (a) want indien door den donker het kruis, of de gehele molen, niet te zien zoude zijn is door één Licht niet te onderscheiden of de Molen roeden over het kruis, of een der zelve recht op en neder staat.

(1) Aanteekening van Blanken's hand op de marge der minute.

(2) Het cursief gedrukte is kennelijk eigenhandig door Blanken in de minute onderstreept.

(3) Aanteekening van Blanken's hand op de marge der minute aan den voet der bladzijde; komt natuurlijk in den brief op het Rijksarchief niet voor evenmin als de beide eerste aanteekeningen.

(4) Noot van Blanken's hand in de minute aan den voet der bladzijde naast de vorige aanteekening, en in den brief op het Rijksarchief in den tekst ingevoegd met weglating van de teekens (a).

Indien dit tweede sein moet gegeven worden van het wacht-huis aan den doornboom

Des daags: twee vlaggen.

Des nachts: twee lamptaarn lichten.

Het derde Sein.

Geeft order, tot het dadelijk doorsteeken van den meer gemelden *Zuider lek dijk* hetzij op een der bestemde plaatschen, *beneden of boven Culemborg*, het zij op *beide* te gelijk, zoo als op de voormelde wijze kennelijk wordt, door de plaatschen van welke seinen gegeven worden.

Des daags: de roeden der genoemde molens over het kruis, met aan ieder boven einde één vlag; dus *dan twee vlaggen*.

Des nachts: een der molen roede recht op en neder gesteld, en als dan aan de boven top der zelve één, en aan elk einde van de dwars leggende roede, één helder lamptaarn licht: dat is *dan drie Lamptaarn lichten*.

Dit sein van het meer genoemde Wacht huis aan den doornboom gegeven wordende

Des daags: *drie* vlaggen.

Des nachts: drie heldere lamptaarn lichten.

Het verstaat zich van zelve dat de molens gesteld zijn, om, van den zuider lekdijk, dwars tegen de kruijsen der roeden, te kunnen zien.

Bij dikke sneeuw, of mistige weers gesteldheid, waar door het maar twijffelachtig zijn mogt, of de voorgestelde seinen, wel duidelijk gezien zouden kunnen worden

zal men van de Balies, of boven uit de Molens, en uit het voormelde wacht huis, met zwaare zoo genaamde ganse roeren, aanhoudend, en achtervolgens doen schieten met geen langer tusschen posen, dan acht à tien Minuten; en daar bij in het eerste geval *één*; in het tweede geval *twee*; en in het derde geval *drie*, groote pikkrans, of pikton-vuuren, vijftien passen uit elkander, op de dijken, bewesten de molens, of het wacht huis, doen stellen, en helder brandend, met het voormelde schieten, doen onderhouden.

Ingeval eene gunstige wending mogt gelegenheid geeven, om den arbeid, te doen staken, zou presumptivelijk zulks op de plaats zelve door de omstandigheden, en valling van het water, wel ontdekt, worden; maar ook, daar en boven, zoude het weg neemen van alle de seinen & vuuren, en het doen ophouden met het schieten, ten teeken daar van verstreken.

Het doen en waarnemen dezer signalen dient verzekert te worden, door intelligente sein doeners *aan de noord zijde*, en door zulke sein wachters, daar tegen over, *aan de zuidzijde der rivier*, bepaal-

delijk nacht, en dag, op de wacht te houden, zoo dra het waarschijnlijk is, dat de ijsgang zal beginnen.

Terwijl de getrouwe, en aller spoedigste, schriftelijke overbrenging van de waargenomen signalen aan den Hoofd directeur der uitvoering, insgelijks verzekert dient te wezen, door Militaire ordonnances, of daar voor subintreerende bekwame post-rijders te paard, als zijnde hij Directeur, aan de Zuidzijde der rivier, de eenige persoon, die, met het geheim der sein teekens bekend mag zijn, en alzoo verplicht en verantwoordelijk is, dien overeenkomstig met de uiterste spoed, te doen handelen, indien er eenige hoop kan bestaan van goede reussite: en waarom in geener hande opzichte de geringste voorbereidingen tot eventueel emplooj van alle mogelijke middelen en van alle mogelijke zekerheid en promptitude derzelve toepassing ontbreken mogen, welke vereijtschten hier groote hoofdzaken zijn.

Arkelshuis aan den Diefdijk, den 25 van Louwm. 1810.

J. Blanken Jansz.

[*Secreete brieven Waterstaat Koninkrijk Holland.*]

*** 105.**

Buitengewoon Secretet.

27 Louwm. 1810 N°. III.

De Minister van Waterstaat,

Nader overwogen hebbende eene Secreete Kennisgeving van den Eersten Secretaris van het Kabinet des Konings, gedateerd Amsterdam den 20ⁿ van Louwmaand dezes Jaars N°. 2.

Mitsgaders ontvangen hebbende Etc.

Brengt de Minister voorn. bij deze ter kennis van de Inspecteuren *C. L. Brunings* en *C. van Deelen*: dat de Inspecteur Generaal J. Blanken Jansz. door den Minister bij deze Secreete Dispositie is gequalificeerd, om zich, des noodig achtende, met hun Liederen te concerteren over alle zoodanige eventuële uitvoeringen en te nemen maatregelen, als meest dienstig zullen bevonden worden. Wordende de voornoemde Inspecteuren bij deze speciaal gelast, alle zulke schikkingen of orders, welke zij dien ten gevolge, ofte in andere omstandigheden van den Inspecteur Generaal voorn. zouden kunnen ontvangen met al hun vermogen te ondersteunen, en stiptelijk te achtervolgen of te doen plaats hebben.

[*Secreete Besluiten Waterstaat Koninkrijk Holland.*]

Buitengewoon Secret.

Nota. De dagteekening en het Nummer of de Letter van deze Dispositie, mitsgaders de Divisie en het Bureau, waaruit dezelve is geproflueerd, bij de aanhaling derzelve, naauwkeurig uittedrukken.

1^e Divisie.

1^e Bureau.

Amsterdam, den 15 Januarij 1811.

De Requestmeester, belast met den Dienst der Bruggen en Wegen in de Hollandsche Departementen, ontvangen hebbende, enz.

Arresteert de navolgende Instructie voor den Heere Inspecteur Generaal J. Blanken Jz., met last op den zelve, om zich daarnaar stiptelijk te gedragen.

F. I. (1)

Brengt voorts bij deze ter kennis van den Inspecteur C. L. Brunings, dat den Heere Inspecteur Generaal J. Blanken Jz., bij Secreete Dispositie is gequalificeerd, om zich, des noodig achtende, met hem te concerteeren over alle zoodanige eventuele uitvoeringen en te nemene maatregelen den Waterstaat consernerende, als meest dienstig zullen bevonden worden.

Gelast den gemelden Heere Inspecteur voorts, om alle zulke schikkingen of orders, welke denzelve dien ten gevolge, ofte in andere pressante omstandigheden van den gemelden Inspecteur Generaal zoude kunnen ontvangen, met al zijn vermogen te ondersteunen en stiptelijk te achtervolgen ofte doen plaats hebben.

En naardien, ten gevolge van bovengemelde bepalingen en beschikkingen met den Heer Inspecteur Generaal Blanken, de mogelijkheid zoude kunnen exteren, dat tot ontzet van den Noorder Lekkendijk bovendams, eventuele coupures in den Zuider Lekkendijk noodzakelijk zouden kunnen worden beschouwd, wordt den Inspecteur voorn: mits deze gequalificeerd en gelast, om, ter beoordeeling der noodzakelijkheid, die zulks zoude kunnen gebieden, te adsisteren bij zoodanige raadplegingen, als ten voorsz: einde, onder de voorzitting van den President van het Dijkscollégie van den Lekkendijk bovendams, met en benevens de aanwezige Leden der Dijkscollégiën en deskundigen, zouden mogen aangelegd en gehouden worden, en aldaar deszelfs

(1) Zie Bijlage 108.

gevoelen onbewimpeld en zonder eenige reserve openteleggen, omtrent de noodzakelijkheid eener zoodanige operatie, als hij Inspecteur, na rijp beraad van omstandigheden, en wanneer geene andere middelen van redding of behoud schijnen overteschieten, zal oordelen onvermijdelijk te zijn.

Recommandeert denzelven niettemin, om, ten aanzien van de beoordeling dezer eventuele maatregel, met alle omzigtigheid te werk te gaan, nadat de voorbereidende arrangementen tusschen hem en den Inspecteur Generaal J. Blanken Jz. hierboven bedoeld zullen wezen gemaakt.

Schrijft aan den Heere President van het Collegie van den Lekken-dijk bovendams eene Missive ⁽¹⁾, van welke aan den Inspecteur Generaal J. Blanken Jz, en den Inspecteur C. L. Brunings een afschrift bij deze zal worden toegezonden.

J. van den Houte.

107.

Buitengewoon Secretet.

Kopij.

Amsterdam, den 15 Januarij 1811.

De Requestmeester, belast met den Dienst der
Bruggen en Wegen in de Hollandsche De-
partementen

Aan

den President van het Collegie van den Lekken-
dijk Bovendams.

Mijn Heer de President!

Naardien door de omstandigheden van den Stand der Rivier de Lek, in de tegenwoordige IJskropping, en uit den daar uit voortvloeiende toenemende, en van tijd tot tijd steeds afwisselende wassing des waters, de noodzakelijkheid zoude kunnen geboren worden om bepaalde maatregelen te nemen, welke tot ontzet der noorder Lekken-dijk zouden kunnen dienstbaar geoordeeld worden, nadat de onvermijdelijkheid daar van vooraf beoordeeld en overwogen maatregelen ten gevolgen zouden kunnen hebben welke door voorafgaande bepalingen gewijzigd, dadelijk ter Executie zouden behooren te worden gelegd, neem ik de vrijheid U Mijn Heer den President! te inviteeren om gedurende de critique omstandigheden van den actueelen Rivierstand

(1) Zie Bijlage 107.

op de Lek te Vreeswijk aan de Vaardt of daar alwaar de Leeden tot het Dijkleger opgeroepen zich bovendams mogten bevinden zich te willen begeeven en met dezelve, ingevalle van toenemende nood, te raadpleegen over de noodzakelijkheid der middelen van ontzet, welke de omstandigheden ten aanzien van den Noorder-Lekdijk onvermijdelijk zouden maken, ik Neem voorts de Vrijheid, Mijn Heer den President! in deze U te inviteeren om zich ten aanzien van de noodzakelijkheid dezer raadpleeging te willen conserteeren met den Inspecteur C. L. Brunings te Vreeswijk aan de Vaart gestationeert door wien aan UE. zullen worden gecommuniceert alle zoodanige prebatoire maatregelen, als welke tusschen hem en den Heer Inspecteur Generaal J. Blanken Jz in verband met de hier bovengemelde beslissing vooraf zullen genomen zijn.

Ik ben met de betuiging mijner achting

De Requestmeester voornoemd,
(get.) J. van den Houte.
Accordeert met deszelfs origineel,
De Secretaris Generaal,
Van Vredenburg.

108.

Secret.

Instructie
voor den Inspecteur Generaal
J. Blanken Jz.

Art. 1.

De Requestmeester belast met den dienst der Bruggen en Wegen in de Hollandsche Departementen zich geautoriseerd bevindende, om ter gelegenheid van het losraken der Rivieren en eventuelen ijsgang, bij urgente gevallen, en bij aldien het afwenden van een grooter en dringender gevaar het effectuëren van doorsnijdingen in de Dijken mogt noodzakelijk maken zulks zoodanig te doen bewerkstelligen als hij zal noodig oordeelen, ten einde door de inundatie van een kleinder gedeelte eene grootere en meer kostbare uitgestrektheid gronds voor overstroming te bewaren; qualificeert en gelast dien volgens den Heer Inspecteur Generaal voornoemd om bij absentie van den Requestmeester, met zoodanig goed overleg als het hooge belang der zake vordert, en hier nader speciaal is uitgedrukt, namens denzelfden al dat gene te verrigten, het welk door den Requestmeester zelve present zijnde zoude moeten worden verrigt.

noods met den Inspecteur C. L. Brunings te Vreeswijk aan de Vaart gestationeerd, over alle tot de voormelde eventuele uitvoeringen strekkende maatregelen, in den geest dezer Instructie, verder te concernereren, en nog zoodanige plaatselijke schikkingen te beramen als tot het bedoeld einde, meest dienstig zouden kunnen zijn, en waar toe gemelden Heer Inspecteur bij secrete aanschrijving speciaal zal worden gelast alle zulke schikkingen of orders, welke aan denzelfden dientengevolge ofte in andere pressante omstandigheden van den Inspecteur Generaal zouden worden gegeven met al deszelfs vermogen te ondersteunen en stiptelijk te agtervolgen of te doen plaats hebben.

De Requestmeester belast met den dienst der Bruggen en Wegen in de Hollandse Departementen

J. van den Houte.

109.

Buitengewoon Secret.

Aan den Heere requestmeester
J. van den Houte
per expresse van het Arkelshuis
den 26 Jan. 1811 's morg.
twee uur.

adres aan den Hr. Inspr Brunings te Vreeswijk om van daar per extra ordonnance ten spoedigste te verzenden.

Arkelshuis aan den Diefdijk, den
25 Januarij 1811.

De Ondergeteekende Inspecteur Generaal

aan den

Heere Rekwestmeester belast met den dienst der Bruggen en wegen in de Hollandsche Departementen.

MijnHeer de Rekwest-meester.

UWed. geb. bij deszelfs geëerden van den 23 dezer, mij geïnformeerd hebbende dat alles in gereedheid is tot het geven der bekende signalen, welke van mijne zijde, eene immediate werking, overeenkomstig mijne geheime instructie, zoude kunnen vorderen, waardoor dan ook met de daad het geheim zich zoude moeten openbaren.

Zoo heb ik d'eer Uwed. geb. te berigten, dat onder menigte anderen voor dat eventueel geval gereed liggen ook brieven en requisitiën, aan de Magistraat, benevens aan het dijks-bestuur van Stad en Lande van Culemborg, wiens dijken het zouden gelden, welke daarom bijzonderlijk, als ook om de aankondiging binnen 's Lands van het alarm door Klokken-geluy, en het canon in Culemborg, aanwezig te effectueren, als dan van de bepaalde order van het gouvernement in forma kennis moeten dragen.

Tot dus verre dan met deze zaak van het uiterste gewigt, en zeer groote verantwoordelijkheid, gevorderd zijnde, achte ik het plichtmatig de overige tijd, die ons tot de eventuelle uitvoering zoude mogen overschieten, ernstig te besteden, tot al dat geen het welk deze executie kracht en orde zoude kunnen bijzetten, waar onder ik stelle, aan uwed. geb. te moeten voordragen, zoo als ik d' eer heb te doen bij dezen, dat ik in bovengenoemde brieven, voor Stad en Lande van Culemborg, namens het gouvernement, zoude mogen doen, in zin en substantie, de navolgende verklaring, namelijk:

Dat hoedanig bezwarend en treffend zekerlijk het zijn moge, om tot redding van grootere belangen, door handen arbeid, de kapitale ring-dijken te openen, welke strekken tot beveiling van de eigendommen der ingezetenen, die dezelve bekostigd hebben, en onderhouden moesten, ik te gelijk gelast was, in naam van het gouvernement, te mogen aankondigen, dat, in dit bijzonder treffend geval, elk en een iegelijk vastelijk vertrouwen mogt, op zoodanige prompte, en billijke schaãvergoeding, en wederom digting of heeling der breuke, als de vaderlijke zorgen van den Souverain, gewisselijk niet in gebreken zoude blijven, hen dadelijk te doen wedervaren.

Voor zoo ver als uwed. geb. daar toe, voor als nog geene qualificatie hebben mogt, neem ik de vrijheid in overweging te geven, om alle mogelijke middelen aan te wenden, die zoo spoedig doenlijk te doen erlangen, om redenen:

1. Dat zulke verklaring, en openlijke aankondiging, zeer veel nut, bespoediging, en gewilliger medewerking, dan anders te vermoeden is, tot de uitvoering zoude aanbrengen, op het zelfde oogenblik, dat de onvermijdelijke schrik en aandoening, geheel ter neder zullen slaan, de reeds zoo diep ongelukkige ingezetenen dezer zijds, die zoo veelmaals, door natuurlijke dijkbreuken moeten overstroomen, en zoo vele Jaren vruchteloos, de billijkste klachten hebben doen hooren, om ten minsten in den zomer, vruchten te kunnen genieten, van drooge bouwbare landen, welke nu Jaar op Jaar tot diep in het goede Saijzoen, onder water moeten blijven, bij gebrek aan voldoende uitloosing; waartoe echter, en plaats en middelen, zoo zeker als gereedelijk voorhanden zijn.

2. Dat de rechtvaardigheid gebiedend vordert, dat zij die gered kunnen worden, met de ondergang van nabuuren, die dezelfde schatten en lasten betalen, en volgens gelijke dijks-wetten, op gelijke beveiling aanspraak hebben, deze ongelukkigigen vrij en schadeloos houden, voor zulken daad; en dat daarom aan hun te gelijk, met de openbaring zulker uitvoering, verzekerd, en door het gouvernement stellig aangekondigd behoord te worden, de volkomene waarborging tegen alle onheilen, schaden en rampen.

Art. 6.

Hij Inspecteur Generaal zal tot voormelden arbeid in naam van den Requestmeester naar aanleiding der omstandigheden, schriftelijk kunnen requireren van de Dijkscollegien van Culemborg, van die der Vijf Heeren Landen, van Arkel beneden de Zouwe, van den Alblasserwaard en zelve in den hoogsten nood door zoo mogelijke verzending van benoorden de Lek, zoo vele manschappen, Dijkbazen of Dijkmeesters, met alle de vereischte manschappen en middelen, als naar omstandigheden en gelang der uitvoeringen noodzakelijk zouden kunnen zijn.

Art. 7.

Hij Inspecteur Generaal zal, tot zekerheid ondersteuning, en dekking van alle zulke of andere onverhoopte uitvoeringen en waakzaamheden in het algemeen, op de rivierdijken gebruik kunnen maken van alle zoodanige militaire magt, als ter zake van de Lingewerken en daar toe betrekkelijke voorwerpen ter dispositie van den Requestmeester zijn gesteld.

Art. 8.

En indien onverhooptelijk het ongelukkig geval van doorsteking eeniger Rivier-dijk, dadelijk ter executie gebragt wierd, zal hij Inspecteur Generaal met expressen te paard of op andere geschikte wijzen, de daarbij belanghebbende Dijks Collegiën kennis geven, ten einde deze de Steden, Gemeente Besturen en Landlieden, welke in zulk eene inondatie begrepen zouden zijn, door klokkengelui of andere openbare bij dispositie van den Minister van den Waterstaat van den 16^e Januarij 1810 N°. 121 bepaalde kenteekenen, zoo als bij doorbraken gebruikelijk is, zouden kunnen waarschouwen, op dat elk en een iegelijk in staat gerake die middelen van berging te kunnen aangrijpen, welke in eenen dusdanigen nood overschieten.

Art. 9.

Tot alle voormelde verrigtingen, of welke andere die naar bevind van omstandigheden noodzakelijk mogten zijn, zal hij Inspecteur Generaal in de voormelde order van zaken, alle mogelijke maatregelen, middelen en materialen met gepaste spaarzaamheid, des noods ten koste van het Rijk, in het werk mogen stellen, en zoodanige contracten mogen aangaan, als ter zake voorschreve dienstig zouden kunnen zijn; waar van de betalingen volgens behoorlijke bescheiden, specificatien en declaratoiren ten spoedigsten geleden of gedaan zullen worden.

Art. 10.

Eindelijk wordt hij Inspecteur Generaal gequalificeerd, om des

Art. 2.

Hij Inspecteur Generaal zal echter in allen gevalle, zoo lang de onverwijld noodzakelijkheid zulks niet anders gebied, de noodige voorstellen tot alle uitvoeringen van aanbelang aan den Requestmeester doen geworden, en diens goedvinden daar op moeten inwagten, doch ingevalle van onverwijld noodzakelijkheid, is aan hem Inspecteur Generaal volgens den regel in dezen nader omschreven, de faculteit toegekend, om uit naam en van wegens den Requestmeester, beslissend naar omstandigheden te ageren, zoo als met de meeste orde van zaken, prudentie, en het algemeen nut overeenkomstig door hem geoordeeld zoude kunnen worden; — doende van alles directelijk behoorlijke rapporten aan denzelfven.

Art. 3.

Hij Inspecteur Generaal zal ten dien einde engageren drie bekende, kundige en experte dijkbazen, welke zich onder zijne onmiddelijke orders zullen bevinden, ten einde op de eerste order, of het eerste signaal tot voorschreve executie werkzaam te kunnen wezen; aan welke Dijkbazen of andere Geemploijeerden hij Inspecteur Generaal zulke geslotene of in der tijd opene orders namens den Requestmeester zal kunnen geven, als hem bevorens daartoe ter hand gesteld, of naar omstandigheden door hem te expediëren, noodzakelijk geoordeeld zouden kunnen worden.

Art. 4.

Hij Inspecteur Generaal zal geheime Signalen met de daartoe noodige personen ter bediening van dezelve bepalen, volgens de memorie door denzelfven op den 25^e Januarij 1810 aan den Minister voorgedragen en aan den Requestmeester nader gecommuniceerd, met zoodanige wijzigingen als de omstandigheden zouden kunnen verdienen; welke van den Korenmolen te Vreeswijk, en aan het Veer te Culemborg, of op andere geschikte plaatsen, in den voormelden eventuelen nood gegeven zouden kunnen worden, ingeval de orders, niet schriftelijk over de Rivier te brengen waren om het gewigtig werk der doorsnijding van den een of anderen dijk aan de zuidzijde van de Lek te doen executeren.

Art. 5.

Geene der voormelde Signalen zullen gegeven mogen worden dan na eene blijkbare noodzakelijkheid, welke vooraf beoordeeld en aldus besloten zal zijn door een twee of meerder Leden van de aanwezige Dijkscollegien of deskundigen, die benevens den Inspecteur C. L. Brunings te zamen rijpelijk op de plaats van gevaar zelve deswegens geraadpleegd zullen hebben, onder het presidium van den President van het Collegie van den Lekkendijk bovendams.

Om welke beide hoofd-redenen ik achte, nu er tot hier toe voldaan is, en des noods, met alle mogelijke middelen getracht zal worden, volkomenlijk executie te geven, aan de hooge en zeer wijze bevelen van het gouvernement, dat het tot verdere verpligting behoord, onmiddelijk werkzaam te wezen, ter verkrijging eener qualificatie, tot de bovengemelde, zoo billijke verklaring en aankondiging; te meer daar zulks een wezentlijk ingredient kan uitmaken, tot het des te beter en geleidelijker doen gelukken, van eene zulke belangrijke uitvoering, voor welke het menschelijk vernuft, noch bepaalden tijd, noch omstandigheden kan vooruit zien; gelijk de dijk-breuk van eergisteren in het maaswaalsche wederom doet zien, als zijnde dezelve geheel onverwacht op die plaats gevallen, of schoon het water nog twee voeten onder den Kruin des dijks aldaar zich bevond; terwijl de daar tegen overliggende Whaal-dijken, boven en beneden Thiel, met het water op en aan de Kruinen bezet, en door dadelijke verzinkingen aan de binnen-zijde, in het grootste gevaar waren te bezwijken.

Op welke en andere ervaringen, wegens het uiterst moeilijke, om werkdadiglijk rivier-dijken te openen, en tot voldoende overlaaten te doen dienen, ten tijde als het water de Kruinen heeft bereikt; behalven de schadelijke gevolgen van grondgaten, en à priori onberekenbare kosten, ik mij ten duursten verpligt acht uwed. geb. voor te dragen, en instantelijk te verzoeken, nog die voorbereidingsmiddelen, buiten den Kring van mijn vermogen, gelijk de qualificatie tot de vorengemelde eventuelle verklaring en aankondiging waarlijk is, ten spoedigste disponibel te willen stellen.

Ik heb de eer met schuldige achting te zijn

Mijn Heer de Rekwestmeester

Uwed. geb. zeer gehoorzame dienaar

J. Blanken Jansz.

110.

3e Bureau.

Amsterdam, le 25 Janvier 1813.

N°. 119.

Le Chevalier de la Légion d'Honneur, Grand-

déversion des eaux de
la Leek à travers les
dignes sur la rive
gauche.

Croix de l'Ordre Impérial de la Réunion,
Directeur des Ponts et Chaussées en Hollande
à Monsieur l'Inspecteur Général

J. Blanken Jz.

Monsieur l'Inspecteur Général.

J'ai l'honneur de vous informer que Mr. le Conseiller d'Etat, Directeur Général des Ponts et Chaussées a examiné en Conseil Général

des Ponts et Chaussées la proposition que je lui ai faite, d'être autorisé en cas de besoin à dériver les hautes crues du Leek à travers les digues sur la rive méridionale de cette Rivière, afin de préserver autant que possible la partie la plus fertile des Départements des Bouches de la Meuse et du Zuiderzee.

Cette proposition a été adoptée; cependant Mr. le Directeur Général observe qu'il convient de fixer toutefois invariablement l'ouverture de la tranchée par des ouvrages en fascinage qui seraient exécutés préalablement s'il est possible.

En nous donnant connaissance de la disposition prise, je vous invite, Monsieur l'Inspecteur Général de vouloir m'adresser dans le plus court délai les propositions que vous croirez devoir me soumettre relativement au mode à suivre dans une exécution éventuelle de cette dérivation.

J'ai l'honneur d'être avec une considération distinguée

Monsieur l'Inspecteur Général

Votre très humble et très obéissant
serviteur

J. H. Mollerus.

111.

Ponts et Chaussées.

Amsterdam, le 26e Janvier 1813.

16e Inspection.

L'Inspecteur Général du Corps Impérial
des Ponts et Chaussées,

1e Sous-Division.

J. Blanken Jansz.

Service extraordinaire.

à Monsieur le Directeur des Ponts et Chaussées en Hollande,

Objet.

Chevalier de la Légion d'honneur, grand
Croix de l'ordre Impérial de la réunion.

Dérivation des hautes
eaux de la Lek.

N°. 40/40.

Monsieur le Directeur,

Conformément à votre lettre d'hier, 3e bur. n°. 119 par laquelle vous me faite l'honneur de m'instruire, que Son Excell. Monsr. le Directeur général vient d'adopter la proposition, pour faire dériver, dans le cas de besoin, les hautes eaux de la Lek, à travers la digue

sur la rive méridionale, afin de préserver autant que possible, la partie la plus fertile des Départemens des Bouches de la Meuse et du Zuiderzee; sur quoi vous m'invite à vouloir vous soumettre, dans le plus court délai, les propositions qui me semble relatives au mode à suivre dans cette exécution éventuelle, je m'empresse à répondre, que je ne sai rien de nouveau à proposer à ce sujet important, et de la plus haute responsabilité, que ce qui a été statué dans des pareilles circonstances, pendant les campagnes précédentes, dont les mémoires, et les pièces secrètes sont consignés dans vos bureaux.

Je voudrais bien avoir l'honneur par celle ci, de vous faire l'indication au juste de ces dispositions, mais je ne suis pas dans le cas, à cause que mes dossiers de ces pièces, se trouvent dans ce moment à la maison d'Arkel, de sorte qu'à présent, je n'en puis pas traiter qu'en général, savoir, qu'il est nécessaire:

1°. De régler et de constater le matériel et le personnel, pour les differens signaux de jour et de nuit, entre Vreeswijk et Vianen, entre Schalkwijk, le Spoel et Culemborg, entre le Doornboom et Beusichem.

2°. Idem, ordre et Instruction précise, pour celui à qui l'exécution sera confiée. —

Veillez agréer le respect et le dévouement avec lesquels j'ai l'honneur d'être

Monsieur le Directeur

Votre très humble et très obéissant
serviteur

J. Blanken Jansz.

LIJST DER BIJLAGEN.

	Bladzijde
* 1. Besluit van het Staatsbewind van 23 Julij 1802 N°. 10	165
* 2. Idem van 30 Julij 1802 N°. 64	167
* 3. Idem van 9 Augustus 1802 N°. 68	167
* 4. Idem van 23 Augustus 1802 N°. 23.	168
* 5. Idem van 18 October 1802 N°. 50a	169
* 6. Brief van den Raad van Binnenlandsche Zaken aan het Staatsbewind 19 Januarij 1803 N°. 42/10 . . .	173
* 7. Besluit van het Staatsbewind van 20 Januarij 1803 N°. 3	175
* 8. Besluit van den Raad van Binnenlandsche Zaken van 21 Januarij 1803 N°. 4	176
* 9. Idem van 24 Januarij 1803 N°. 4	181
* 10. Idem van 28 Januarij 1803 N°. 7	181
* 11. Idem van 2 Februarij 1803 N°. 11	185
* 12. Besluit van het Staatsbewind van 14 Februarij 1803 N°. 22	186
* 13. Brief van C. Brunings aan P. Lorentz 11 Februarij 1803	187
* 14. Besluit van den Raad van Binnenlandsche Zaken van 12 Februarij 1803 N°. 3	189
* 15. Brief van den Raad van Binnenlandsche Zaken aan het Staatsbewind 12 Februarij 1803 N°. 35/3 . . .	190
* 16. Besluit van den Raad van Binnenlandsche Zaken van 14 Februarij 1803 N°. 11.	191
* 17. Besluit van het Staatsbewind van 14 Februarij 1803 N°. 6a	192
† 18. Besluit van den Raad van Binnenlandsche Zaken van 15 Februarij 1803 N°. 3	193
† 19. Geheim Besluit van denzelfden Raad van 15 Fe- bruarij 1803 N°. 25.	196
* 20. Extraordinair Besluit van het Staatsbewind van 15 Februarij 1803 N°. 1	199
† 21. Brief van Blanken aan de Departementale Besturen van Holland, Gelderland en Utrecht 17 Februarij 1803	199

	Bladzijde
22. Brief van Blanken aan C. L. Brunings en C. Brunings Jr. 17 Februarij 1803	200
† 23. Rapport van Blanken aan den Raad van Binnenlandsche Zaken 19 Februarij 1803.	202
24. Brief van Blanken aan Kraijenhoff 19 Februarij 1803	204
25. Rapport van denzelfden aan denzelfden 22 Februarij 1803 's avonds.	205
26. Idem van 22 Februarij 1803 des nachts	206
† 27. Rapport van Blanken aan den Raad van Binnenlandsche Zaken 23 Februarij 1803.	206
28. Rapport van Blanken aan Kraijenhoff 23 Februarij 1803	208
29. Brief van Blanken aan W. Beijerinck 23 Februarij 1803	209
30. Rapport van Blanken aan Kraijenhoff 24 Februarij 1803 's morgens	210
31. Idem van 24 Februarij 1803 's avonds	211
32. Idem van 24 Februarij 1803 des nachts	211
33. Idem van 25 Februarij 1803	213
† 34. Rapport van Blanken aan den Raad van Binnenlandsche Zaken 25 Februarij 1803.	213
* 35. Geheime Seinmemorie van Blanken overgelegd bij de rapporten 32 en 34	216
† 36. Geheime Order en Instructie van Blanken voor W. van Haaften 24 Februarij 1803.	219
† 37. Instructie en order van denzelfden voor denzelfden 25 Februarij 1803	220
38. Order van Blanken voor W. van Rees 25 Februarij 1803	221
39. Idem voor A. Koelewijn Hz. 25 Februarij 1803.	221
40. Lastgeving van Blanken voor den commandant van het garnizoen te Gorinchem voor het zenden van troepen naar den Zuider-Lekdijk	222
41. Idem voor het zenden van troepen naar de Lingedijken te Asperen	222
42. Idem voor den commandant der Bataafsche huzaren	222
43. Idem voor den commandant van den cavalleriecorrespondentiepost te Vianen	223
44. Idem voor dien te Papendrecht	223
45. Idem voor den dijkgraaf der Vijf Heerenlanden voor het zenden van het dijkleger naar den Diefdijk	223
† 46. Rapport van Blanken aan den Raad van Binnenlandsche Zaken 26 Februarij 1803.	224

	Bladzijde
47. Brief van Blanken aan C. Brunings Jr. 24 (26) Fe- bruarij 1803	226
* 48. Besluit van het Staatsbewind van 17 Februarij 1803 N°. 18	227
* 49. Idem van 17 Februarij 1803 N°. 20.	228
* 50. Idem van 18 Februarij 1803 N°. 11.	229
* 51. Brief van het Gedeputeerd Bestuur van Gelderland aan Blanken 19 Februarij 1803.	229
† 52. Besluit van het Gedeputeerd Bestuur van Gelderland van 19 Februarij 1803 N°. 2	229
* 53. Besluit van het Staatsbewind van 21 Februarij 1803 N°. 8.	231
* 54. Geheim Besluit van den Raad van Binnenlandsche Zaken van 22 Februarij 1803 N°. 26 (Verbaal van Leemans over de conferentiën van 20/21 Febr.) . .	232
* 55. Besluit van het Staatsbewind van 21 Februarij 1803 N°. 42	236
* 56. Idem van 24 Februarij 1803 N°. 8	238
* 57. Idem van 25 Februarij 1803 N°. 8	238
* 58. Brief van den kapitein-ingenieur van Voss van Sin- deren aan C. L. Brunings 24 Februarij 1803 . . .	238
* 59. Brief van Kraijenhoff aan den Raad van Binnen- landsche Zaken 24 Februarij 1803.	239
60. Brief van Blanken aan den heer Rom 26 Februarij 1803	240
61. Idem aan het dijksbestuur van den Alblasserwaard 26 Februarij 1803	241
* 62. Besluit van het Staatsbewind van 25 Februarij 1803 N°. 19	242
* 63. Brief van het Raadslid Leemans aan den President de Kruijff 26 Februarij 1803.	242
* 64. Idem van 27 Februarij 1803	244
† 65. Brief van Blanken aan het Gedeputeerd Bestuur van Gelderland 28 Februarij 1803	244
† 66. Rapport van Blanken aan den Raad van Binnen- landsche Zaken 2 Maart 1803	245
67. Brief van Blanken aan Kraijenhoff 2 Maart 1803. .	246
68. Idem aan P. Lorentz 3 Maart 1803.	248
69. Memorandum van een brief van Blanken aan F. Beijerinck van 22 Maart 1803	249
* 70. Besluit van het Staatsbewind van 28 Februarij 1803 N°. 9.	249
* 71. Idem van 28 Februarij 1803 N°. 11.	250

	Bladzijde
* 72. Besluit van het Staatsbewind van 1 Maart 1803 N°. 12	250
* 73. Idem van 1 Maart 1803 N°. 23 (Rapport der Commissie tot de doorsteeking der dijken)	251
* 74. Voorstel van den Directeur Generaal Twent aan Koning Lodewijk 25 December 1808	253
* 75. Brief van denzelfden aan denzelfden 28 December 1808 N°. 262	254
* 76. Reglement voor de buitengewone riviercorrespondentie in den winter 1808—9.	255
* 77. Stationslijst voor voornoemde correspondentie . . .	258
* 78. Besluit van den Directeur Generaal Twent van 29 December 1808 La. A.	259
† 79. Geheim Besluit van Koning Lodewijk van 28 December 1808 N°. 1 en van den Minister Twent van 4 Januarij 1809 N°. I	260
† 80. Geheime Instructie voor Blanken van 4 Januarij 1809	262
* 81. Rapport van Blanken aan den Minister Twent 4 Januarij 1809	265
† 82. Geheim Besluit van den Minister Twent van 5 Januarij 1809 N°. II	267
83. Idem van 9 Januarij 1809 N°. III	269
84. Idem van 9 Januarij 1809 N°. IV	270
85. Idem van 10 Januarij 1809 N°. V	270
86. Idem van 10 Januarij 1809 N°. VI	273
87. Idem van 12 Januarij 1809 N°. VII.	274
* 88. Rapport van Blanken aan den Minister Twent 11 Januarij 1809	275
89. Lijst der geheime seinen te Vreeswijk te geven voor het doorsteken van den Zuider-Lekdijk in 1809 . .	278
90. Geheime Instructie en Order van Blanken voor C. Blokland 13 Januarij 1809	279
91. Geheime Memorie voor C. Blokland betrekkelijk de te Vreeswijk te geven seinen	281
92. Geheime Memorie van het derde sein, te Vreeswijk te geven.	282
93. Verzegelde geheime order voor C. Blokland bij het zien van het 2 ^e sein te Vreeswijk 13 Januarij 1809	283
94. Idem bij het zien van het 3 ^e sein te Vreeswijk 13 Januarij 1809	284
95. Geheime Instructie en Order van Blanken voor A. Dekker 13 Januarij 1809	286

	Bladzijde
96. Geheime Memorie voor A. Dekker betrekkelijk het tegenover Culemborg te geven sein 13 Januarij 1809	287
97. Verzegelde geheime order voor A. Dekker bij het zien van het sein te Culemborg 13 Januarij 1809 .	288
98. Brief van Blanken aan het Dijkscollegie van den Alblasserwaard 13 Januarij 1809	289
99. Idem aan den kolonel Rittner , Kommandant te Gorinchem tot het zenden van troepen naar Culemborg	291
100. Idem aan denzelfden tot het zenden van troepen naar Asperen 13 Januarij 1809	292
101. Idem aan het Dijkscollegie van den Alblasserwaard 16 Januarij 1809	293
* 102. Brief van Blanken aan den Minister Twent 25 Januarij 1810	295
† 103. Geheime Memorie van Blanken wegens het doorsteken van den Zuider-Lekdijk 25 Januarij 1810 . .	296
† 104. Idem over de geheime seinen langs de noordzijde der Lek te geven 25 Januarij 1809	300
* 105. Geheim Besluit van den Minister Twent van 27 Januarij 1810 N°. III	303
106. Idem van den Rekwestmeester J. van den Houte van 15 Januarij 1811	304
107. Brief van denzelfden aan het Collegie van den Noorder-Lekdijk bovendams 15 Januarij 1811	305
108. Geheime Instructie voor Blanken van 15 Januarij 1811	306
109. Brief van Blanken aan den Rekwestmeester J. van den Houte 25 Januarij 1811	309
110. Brief van den Directeur des Ponts et Chaussées Mollerus aan Blanken 25 Januarij 1813 N°. 119. . .	311
111. Brief van Blanken aan den Directeur Mollerus 26 Januarij 1813 N°. 40/40	312

VERBETERINGEN.

blz.	tekst,	regel	8 staat:	terwijl	moet zijn:	doch
" 10,	"	"	3 en 4	en thans nog bij de Grondwetten van 1815 en 1848 behouden	" "	bij de Grondwetten van 1815 en 1848 behouden en thans nog
" 15,	noten,	"	5	ook met gewone	" "	alleen met secreete
" 19,	tekst,	"	9	dijksbesturen (*).	" "	dijksbesturen.
" "	"	"	15	aanwijzig	" "	aanwezig
" 27,	noten,	"	12	Provinciale	" "	Provisionele
" 28,	tekst,	"	2	(bij te wonen)	" "	bij te wonen
" 39,	noten,	"	3	van dien dag n ^o . 22	" "	van dien dag n ^o . 22 (Bijlage 12)
" 40,	tekst,	"	34	om in hedendaagsche taal te spreken	" "	(om in hedendaagsche taal te spreken)
" 42,	noten,	"	4	28 Februarij n ^o . 11	" "	28 Februarij n ^o . 11 (Bijlage 71)
" 47,	tekst,	"	5	over „de weinige beradenheid”	" "	over de weinige „beradenheid”
" 54,	"	"	25	betrekkelijke de Linge- en Dalemsche overlaten	" "	betrekkelijk de Linge-overlaten
" 62,	noten,	"	12	Linge en de	" "	Linge, de
" "	"	"	13	sluis.	" "	sluis en de in de conventie van 1742 bepaalde oude Laag-Dalemsche overlaten.
" 69,	tekst,	"	1	komen	" "	kwamen
" "	"	"	15	zorgvolle	" "	die zorgvolle
" 75,	"	"	4	over „het ernstig voornemen”	" "	over het „ernstig voornemen”
" "	"	"	5	Staatsbewind „in zijne vergadering van dien morgen” had	" "	Staatsbewind in zijne vergadering van dien morgen „had
" "	"	"	6	gemanifesteerd om in dezen „van	" "	„gemanifesteerd om in dezen van
" "	"	"	7	in het minste niet te glisseeren”	" "	niet in het minste te glisseren”
" 76,	"	"	33	„maar veilig stil zullen zitten”	" "	maar „veilig stil” zullen „zitten”
" 80,	"	"	36	de Voss van Sinderen	" "	van Voss van Sinderen
" 84,	"	"	7			
" "	noten,	"	6			
" 95,	tekst,	"	30	was de	" "	was die
" 104,	noten,	"	30	op blz. 6 noot 1	" "	op blz. 100 noot 3
" 105,	"	"	29	C. van Delen	" "	C. van Deelen
" 133,	"	"	9	onstandigheden	" "	omstandigheden
" "	"	"	18	wijselijk	" "	wijselijk
" 133,	tekst,	"	9	wanneer wanneer men	" "	wanneer men
" "	"	"	13	voorzitter ()	" "	voorzitter (*)
" 147,	noten,	"	24	Velzen	" "	Velsen
" 149,	tekst,	"	12	rechten	" "	regten
" 161,	"	"	2	tegenover	" "	achter
" 175,	"	"	5	genomen	" "	gevonden
" "	"	"	19	besluit	" "	belang
" 179,	"	"	26	Ressum	" "	Rossum
" 183,	"	"	40	Wasboom	" "	Wisboom
" 198,	noten,	"	9	(lees 21)	" "	(lees 20)
" "	"	"	31	betreffen	" "	betroffen
" 227,	tekst,	"	10	Zeders	" "	Zedert
" "	"	"	28	mensehen	" "	menschen
" 231,	"	"	29	Gelderland (*).]	" "	Gelderland, Geldersch archief (*).]

